

T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EBU HAFS ÖMER EN-NESEFİ'NİN
ET-TEYSİR Fİ'T-TefsİRİNDE
SURELER ARASI MÜNASEBET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞLAR YILMAZ

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**EBU HAFS ÖMER EN-NESEFİ'NİN ET-TEYSİR Fİ'T-
TEFSİR'İNDE SURELER ARASI MÜNASEBET**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞLAR YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YÛNUS EMRE GÖRDÜK

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 201812573013 numaralı Çağlar YILMAZ'ın hazırladığı Ebu Hafs Ömer en-Neseffî'nin et-Teysîr fî't-Tefsîr'inde Sureler Arası Münasebet konulu YÜKSEKLİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 20.06.2022 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Celil KİRAZ

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Yûnus Emre GÖRDÜK

İmza

Üye Dr. Öğr. Ü. Recep Emin GÜL

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve doküman akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme, ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

21/07/2022

İmza

Çağlar YILMAZ

ÖNSÖZ

Yüce Kitabını her türlü tenakuz ve ihtilaftan mücerret kılıp, en mükemmel üslup üzere gönderen, tertibinin, selâsetinin, i'câzının ve nazmının fevkaladeliğiyle akılları hayrete düşüren, seçtiği kelimelerde, kurduğu cümlelerde ve içerdiği manalarda en ufak kusur bulunmayan, insanları dünyada ve âhirette saadete ulaştırmak için hidayet vesilesi kılan Yüce Allah'a nihayetsiz hamd ve senalar olsun.

Salât ve selam yüce Allah'ın kullarını uyarması ve öğüt vermesi için kendisine Kur'ân-ı Kerîm'i gönderdiği Peygamberimizin ve O'nun âl-î ashabı üzerine olsun.

Yüce Allah,"*De ki: "Bütün insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler ve bu hususta güçlerini birleştirip birbirlerine yardımcı da olsalar, imkânı yok, asla onun bir benzerini getiremezler."* (İsrâ, 17/88) buyurmuş ve Kur'ân-ı Kerîm'in ifade güzelliğine, nazmının ve tertibinin ahenk içerisinde olduğuna, kıssa, nasihat, korkutucu ve müjdeleyici ayetleri anlamsal bir bütünlük içerisinde ele aldığına işaret etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in tertibindeki bu incelikleri, ahengi ve insicamı ortaya koymaya çalışan ilim "Münâsebâtü'l-Kur'ân" olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada, İslam âlimleri arasında saygın bir yeri olan Ebû Hafs en-Nesefî'nin hem rivayet hem de dirayet alanında güvenilir sayılan ve geniş bir kitle tarafından hüsnükabul gören *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eseri münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi açısından ele alınmıştır. Müfessir, akıcı ve düzgün bir anlatım kullanarak ayetler arası tenâsüb, ahenk ve irtibata değindiği gibi sureler arasındaki münasebete de tefsirinde önemli bir yer vermiştir. *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eser üzerine birçok akademik çalışma yapılmıştır. Ancak müellifin bu tefsirde detaylı bir şekilde ele aldığı münasebet konusu üzerine akademik bir inceleme ve araştırma bulunmadığı görülmektedir. Biz de bu boşluğu doldurması düşüncesiyle Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde sureler arası münasebet yönlerinin nasıl işlediğini tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamız, üç ana bölüm ve bir sonuçtan teşekkül etmektedir. İlk bölümünde, Ömer en-Nesefti'nin hayatı ve eserleri ile *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserin genel özelliklerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin tarihçesi, önemi ve kısımları ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserde Fatihâ suresinden Nâs suresine kadar sırasıyla sureler arasındaki irtibatın, intizamın ve münasebetin nasıl ele alındığı incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında destek ve katkılarını esirgemeyen, değerli vaktini ve tecrübelerini paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Yûnus Emre GÖRDÜK'e, bununla birlikte ilmi birikim ve tecrübelerinden istifade ettiğim Ankara Dini Yüksek İhtisas Merkezi hocalarıma ve bu çalışmanın hazırlanmasında katkılarını esirgemeyen Hüseyin ÇİÇEK ile Dilek KARACA hocalarıma şükranlarımı sunarım.

BALIKESİR, 2022

ÇAĞLAR YILMAZ

ÖZET

EBU HAFS ÖMER EN-NESEFÎ'NİN ET-TEYSÎR Fİ'T-TEFSİR'İNDE SURELER ARASI MÜNÂSEBET

YILMAZ, Çağlar

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yûnus Emre GÖRDÜK

2022, 214 Sayfa

Bu çalışmada ilk olarak tefsir, kelim, fıkıh gibi İslami ilimlerde söz sahibi olan Ömer en-Nesefî'nin hayatı, eserleri ve ilmi kişiliği hakkında veciz bilgiler verilmiştir. Bu araştırmada öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'in nazmındaki zenginliği, dizgisindeki letafeti ve ahengi göstermek amacıyla kaleme alınan bu çalışmada münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin tarihçesini, önemini, yöntem ve metodolojisini incelemeye çalıştık. Çalışmanın ana eksenini ise müellifin, tefsirinde yer alan münâsebâtü'l-Kur'ân'a dâir açıklamalar oluşturmaktadır. Bu minvâlde, Nesefî'nin kaleme aldığı *et-Teysîr fî't-Tefsîr* adlı eserde, bu kapsama giren önemli açıklamalar yaptığını, kendisinden sonra gelen müfessirlere rehber olduğunu, sureler arasında bulunan münasebet vecihlerine düzenli ve sistemli olarak değindiğini tespit ettik ve izah etmeye çalıştık. Yaptığımız araştırma neticesinde, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini sistematik ve kapsamlı bir şekilde ele alan ilk eser olduğu kanaatine vardık.

Bu çalışmanın, tefsir ilminin içerisinde önemli bir yeri olan Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair farklı bir bakış açısı sağlayacağını umut ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, Tenâsüb, Münâsebâtü'l-Kur'ân, et-Teysîr fî't-tefsîr, Ebû Hafs Ömer en-Nesefî.

ABSTRACT

MUNASABAT AL-QUR'AN İN ABU HAFS OMAR AN-NA SÂFÎ'S AL-TAYSEER FÎ AL-TAFSİR

YILMAZ, Çağlar

Master of Arts, Department of Basic İslamic Sciences

thesis advisor: Prof. Dr. Yûnus Emre GÖRDÜK

2022, 214 Pages

In this study, first of all, concise information about the life, works and scientific personality of Omer en-Nesefî, who has a say in Islamic sciences such as tafsir, kalam, and fiqh, is given. In this research, we tried to examine the history, importance, method and methodology of the science of munâsebâtu'l-Qur'an which we wrote to show the richness of the verse of the Qur'an, the grace and harmony in its string. The main axis of the study, on the other hand, author's explanation of about the munasebat al-Qur'an in his commentary. In this respect, we determined and tried to explain that in the work called et-Teysîr fi't-Tafsîr written by Nesefî, he made important explanations within this scope, that he was a guide for the commentators who came after him, and that he regularly and systematically referred to the relations between the suras. As a result of our research, we concluded that this is the first work that systematically and comprehensively deals with the science of Munasebâtu'l-Qur'an.

I hope that this study will provide a different perspective on the science of Münâsebâtu'l-Qur'an, which has an important place in the science of tafsir.

Keywords: Tafsir, Affiliation, Relationship, Umar al-Nasafî, Monasebâtt'l-Qur'an, Tayseer fi Al-Tafsir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları	3
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	4
2.2. İlgili Araştırmalar	4
3. YÖNTEM	9
3.1. Araştırmanın Modeli.....	9
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	9
4. BULGULAR VE YORUMLAR	10
4.1. Hayatı	10
4.2. Eserleri	13
4.2.1. Akaid’le İlgili Eserleri.....	13

4.2.2. Fıkıhla İlgili Eserleri	15
4.2.3. Hadisle İlgili Eserleri	16
4.2.4. Diğer Eserleri.....	17
4.2.5. Tefsirle İlgili Eserleri	17
4.3. Neseî'nin <i>et-Teysîr fi't-Tefsîr</i> Adlı Eseri ve Genel Özellikleri.....	18
4.4. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlmi.....	23
4.4.1. Tenâsüb'ün Lügat ve İstılah Manası.....	23
4.4.2. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Tarihçesi.....	25
4.4.3. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Önemi.....	30
4.4.4. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlmi Hakkında Yapılan Tartışmalar	32
4.4.5. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Usul ve Metodolojisi.....	34
4.4.6. Ayetler Arasındaki Münasebet ve Çeşitleri.....	35
4.4.6.1. Tanzîr.....	35
4.4.6.2. İstitrâd.....	36
4.4.6.3. Tahallus.....	37
4.4.6.4. Mudâdde	38
4.4.6.5. İntikâl.....	38
4.4.6.6. Hüsnü'l-Matlab	39
4.4.7. Ayetler İçi Münasebet Çeşitleri	39
4.4.7.1. Reddü'l-Acüz Ale's-Sadr.....	39
4.4.7.2. İtilâf	40
4.4.7.3. Teşâbühü'l-Etrâf	40
4.4.7.4. İrsâd	41
4.4.7.5. İftinân.....	41
4.4.7.6. İğâl.....	42
4.4.7.7. Ta'dîd.....	42

4.4.8. Sureler Arası Münasebet Çeşitleri	42
4.4.8.1. Surelerin Tertibi	43
4.4.8.2. Surelerde Muhteva-İsim Münasebeti	46
4.4.8.3. Surenin Başı ile Bir Önceki Surenin Sonu Arasındaki Münasebet.....	47
4.4.8.4. Peş Peşe Gelen Sureler Arasında Münasebet.....	47
4.4.8.5. Surenin Başlangıcı ile Sonu Arasındaki Münasebet	48
4.5. Neseî'nin <i>et-Teysîr fî't-Tefsîr'inde</i> Sureler Arasındaki Münasebet.....	49
4.5.1. Fatîha - Bakara.....	49
4.5.2. Bakara - Âl-i İmrân	56
4.5.3. Âl-i İmrân - Nisâ.....	58
4.5.4. Nisâ - Mâide	59
4.5.5. Mâide - En'âm.....	62
4.5.6. En'âm - A'râf.....	63
4.5.7. A'râf - Enfâl	65
4.5.8. Enfâl - Tevbe	68
4.5.9. Tevbe - Yûnus.....	69
4.5.10. Yûnus - Hûd.....	70
4.5.11. Hûd - Yusuf	72
4.5.12. Yusuf - Ra'd.....	75
4.5.13. Ra'd - İbrâhîm	76
4.5.14. İbrâhîm - Hicr	77
4.5.15. Hicr - Nahl.....	79
4.5.16. Nahl - İsrâ	82
4.5.17. İsrâ - Kehf.....	84
4.5.18. Kehf - Meryem.....	85

4.5.19. Meryem - Tâhâ.....	86
4.5.20. Tâhâ - Enbiyâ.....	87
4.5.21. Enbiyâ - Hâc	88
4.5.22. Hâc - Mü'minûn	90
4.5.23. Mü'minûn - Nûr	91
4.5.24. Nûr - Fûrkân	94
4.5.25. Furkân - Şuarâ.....	95
4.5.26. Şuarâ - Neml	97
4.5.27. Neml - Kasas.....	98
4.5.28. Kasas - Ankebût.....	102
4.5.29. Ankebût - Rûm.....	103
4.5.30. Rûm - Lokmân.....	104
4.5.31. Lokmân - Secde	105
4.5.32. Secde - Ahzâb	106
4.5.33. Ahzâb - Sebe'	109
4.5.34. Sebe' - Fâtır.....	110
4.5.35. Fâtır - Yâsîn.....	112
4.5.36. Yâsîn - Sâffât	115
4.5.37. Sâffât - Sâd	116
4.5.38. Sâd - Zümer	117
4.5.39. Zümer - Mü'min.....	118
4.5.40. Mü'min - Fussilet	119
4.5.41. Fussilet - Şûrâ	121
4.5.42. Şûrâ - Zuhrûf.....	122
4.5.43. Zuhrûf - Duhân	123
4.5.44. Duhân - Câsiye.....	124

4.5.45. Câsiye - Ahkâf	125
4.5.46. Ahkâf - Muhammed	126
4.5.47. Muhammed - Fetih.....	128
4.5.48. Fetih - Hucurât.....	130
4.5.49. Hucurât - Kâf.....	131
4.5.51. Zâriyat - Tûr.....	133
4.5.52. Tûr - Necm.....	134
4.5.54. Necm - Kâmer.....	135
4.5.55. Kâmer - Rahmân	136
4.5.56. Rahmân - Vakîâ	139
4.5.57. Vakîâ - Hadîd.....	140
4.5.58. Hadîd - Mûcâdele.....	141
4.5.59. Mûcâdele - Haşr.....	143
4.5.60. Haşr - Mûmtehinè	147
4.5.61. Mûmtehinè - Saff.....	149
4.5.62. Saff - Cuma.....	150
4.5.63. Cuma - Mûnâfikûn.....	152
4.5.64. Mûnâfikûn - Teğâbûn.....	154
4.5.65. Teğâbûn - Talâk.....	156
4.5.66. Talâk - Tahrîm	157
4.5.67. Tahrîm - Mûlk.....	159
4.5.68. Mûlk - Kalem.....	160
4.5.69. Kalem - Hakkâ.....	161
4.5.70. Hakkâ - Meâric	162
4.5.71. Meâric - Nûh.....	163
4.5.72. Nûh - Cin.....	164

4.5.73. Cin - Müzemmil.....	166
4.5.74. Müzzemmil - Müddessir.....	167
4.5.75. Müddessir - Kıyâmet.....	169
4.5.76. Kıyâmet - İnsan.....	170
4.5.77. İnsan - Mürselât	170
4.5.78. Mürselât - Nebe.....	171
4.5.79. Nebe - Naziât	173
4.5.80. Naziât - Abese.....	174
4.5.81. Abese - Tekvîr	176
4.5.82. Tekvîr - İnfîtâr	177
4.5.83. İnfîtâr - Mutaffîfin.....	177
4.5.84. Mutaffîfin - İnşikâk.....	179
4.5.85. İnşikâk - Burûc.....	180
4.5.86. Burûc - Târık.....	180
4.5.87. Târık - A'lâ.....	182
4.5.88. A'lâ - Gâşiye	183
4.5.89. Gâşiye - Fecr.....	184
4.5.90. Fecr - Beled.....	184
4.5.91. Beled - Şems.....	185
4.5.92. Şems - Leyl.....	187
4.5.93. Leyl - Duhâ.....	188
4.5.94. Duhâ - İnşirâh	189
4.5.95. İnşirâh - Tîn	189
4.5.96. Tîn - Alak.....	190
4.5.97. Alak - Kadîr.....	190
4.5.98. Kadîr - Beyyine.....	191

4.5.99. Beyyine - Zilzâl.....	192
4.5.100. Zilzâl - Âdiyat.....	193
4.5.101. Âdiyat - Kâria	194
4.5.102. Kâria - Tekâsür	195
4.5.103. Tekâsür - Asr	196
4.5.104. Asr - Hümeze.....	197
4.5.105. Hümeze - Fil Suresi.....	198
4.5.106. Fil - Kureyş.....	199
4.5.107. Kureyş - Mâûn	200
4.5.108. Mâûn - Kevser.....	202
4.5.109. Kevser - Kâfirûn.....	203
4.5.110. Kâfirûn - Nasr	204
4.5.111. Nasr - Tebbet	205
4.5.112. Tebbet - İhlas	206
4.5.113. İhlas - Felâk	207
4.5.114. Felâk - Nâs.....	207
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	208
KAYNAKÇA	211

KISALTMALAR LİSTESİ

- (a.s.)** : Aleyhisselam
b. : İbn
c. : Cilt
(c.c.) : CelleCelalühü
Çev. : Çeviren
h. : Hicrî
Hz. : Hazreti
(r.a.) : Radiyallahuanh
(s.a.s.) : Sallallahu aleyhi ve sellem
ö. : Vefatı

1. GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm, Yüce Allah tarafından, Cebrail (a.s.) vasıtasıyla yirmi üç senelik zaman dilimi içerisinde çeşitli koşullar ve farklı hadiselerle bağı olarak parça parça indirilmiş ilahi bir kitaptır. Buna rağmen seçilen kelimelerle, kurulan cümlelerle ve bunların ifade ettiği manalarla ayet ve sureleri arasında fevkalade bir tenâsüb, insicam ve ahenk bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in dizgisindeki bu letafeti, zarafeti ve ahengi inceleyen en önemli ilim dalı, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmidir. Kur'ân-ı Kerîm'in lafzı gibi tertibinin de mucize olduğunu ispatlamaya çalıştığı için değerli bir ilim dalı olarak kabul edilmiştir. Bu ilim, kendi siyak ve sibakı içerisinde ayet ve sureler arasında bulunan olağanüstü insicam, ahenk ve uyumu tespit edip Kur'ân-ı Kerîm'in sahîh ve düzgün anlaşılabilmesini sağlamaktadır.

Bu araştırmada, münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin alt başlığı olan "*sureler arası münasebet*" mevzuu Ebû Hafs en-Nesefî'nin kaleme aldığı *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserin özelinde incelenmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'deki iç bütünlüğü, ayet ve sureler arasında bulunan tenâsüb, imtizaç ve mukareneti ortaya koymaya çalışan disiplindir.

Kur'ân-ı Kerîm'e müstenit olan ilim dalları, tedrici olarak gelişme göstermiştir. Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi de; i'caz, belagat, beyan, meânî ve ûlumü'l-Kur'ân ilimlerine dayanması sebebiyle doğal olarak kademe kademe şekillenmiş ve tekamüle ermiştir. Bu çalışmanın konusu da Ebû Hafs en-Nesefî'nin kaleme aldığı *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin bir bölümünü oluşturan "*sureler arasındaki münasebet*" mevzusunun incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi, hicri dördüncü yüzyıldan itibaren ûlumü'l-Kur'ân ilimleri arasında ayrı bir dal olarak teşekkül etmiştir. Bu ilmin ilk tohumları, Ebû Bekir en-Nisabûrî ve Zemahşerî tarafından atılmıştır. Zemahşerî *el-Keşşâf'da* Bakara suresinin birçok yerinde ayetler arasındaki münasebeti zikrederken, diğer surelerde ayetler arası tenasübe bir kaç yerde değinerek iktifa etmiştir. Nitekim, o döneme kadar müfessirlerin derin bir muhakemeyi gerektirmesi sebebiyle münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine ilgi göstermedikleri hatta bu hususta yapılan çalışmaları tenkit ettikleri rivayetler arasında bulunmaktadır.

Zemahşerî'nin muasırı olan Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fî't-Tefsîr'inde* intizam başlığı altında ayet ve sureler arasında bulunan münasebete değindiği görülmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızın temel amacı, Ebû Hafs en-Nesefî'nin kaleme almış olduğu *et-Teysîr fî't-Tefsîr* adlı tefsirini münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi açısından incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Zemahşerî ile aynı asırda yaşamış olup kelim, hadis, fıkıh ve tefsir gibi pek çok alanda yetkin bir ilim adamı olan Ebû Hafs en-Nesefî kendisinden sonra gelen âlimlere rehber olmuştur. Bu çalışmamızda, Nesefî'nin *et-Teysîr fî't-Tefsîr* adlı eserinde sureler arasında bulunan münasebet vecihlerini nasıl tespit ettiğine değinilmektedir. Ayrıca yapılan bu çalışma sayesinde Nesefî'nin kaleme aldığı *et-Teysîr fî't-Tefsîr* adlı eserde, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli açıklamalar yaptığı, kendisinden sonra gelen müfessirlere rehber olduğu, sureler arasında bulunan münasebet vecihlerine düzenli ve sistemli olarak ilk deyinen müfessir olduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Bu minvalde, yapılan bu çalışmamızın münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair birçok vecihten önem taşıdığı kanaatindeyiz.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, yüksek lisans tezinin taşınması gereken nitelikler göz önünde bulundurularak; Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin alt dalı olan "*sureler arası münasebet*" mevzuuyla sınırlandırılmıştır. Diğer bir ifadeyle tezimiz söz konusu tefsirle ve bu tefsir özelinde incelenecek olan sureler arası münasebet konusuyla sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmamızda, Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli açıklamalar yaptığı, kendisinden sonra gelen müfessirlere bu alanda rehber olduğu, sureler arasında bulunan münasebet vecihlerine düzenli ve sistemli olarak ilk deyinen müfessir olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Münâsebâtü'l-Kur'ân: "Kur'ân'da peş peşe gelen kelimeler, cümleler, ayetler ve sureler arasında irtibat ve insicamın tespit edilmesidir."

Mukâbele: "Manaları birbirine elverişli iki veya daha fazla kelimeyi bir cümlede kullandıktan sonra, tertibini gözeterek bunların karşıtlarını getirmektir."

Teşâbühü'l-etrâf: "Şiirde veya nesirde başta geçen bir sözü mısranın veya cümlenin sonunda tekrar etmektir."

Ta'attuf: "Şairin (veya kâtibin), beyitin (ya da cümlenin) birinci mısrasında getirmiş olduğu bir lafzın aynısını veya aynı kökten türemiş olan bir lafzı ikinci mısradaki da zikretmesidir."

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın ilk bölümünde *et-Teysîr fî't-Teşîr'in* müellifi Ebû Hafs en-Nesefî'nin hayatından, ilmi şahsiyetinden ve eserlerinden bahsedilmiştir. Özellikle de tezin ana kaynağı olan *et-Teysîr fî't-Teşîr'in* yazılış gayesi, usul ve metodolojisi, yararlandığı tefsir kaynakları hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, Kur'ân-ı Kerîm'deki iç bütünlüğü, ayet ve sureler arasında bulunan tenâsüb, imtizaç ve ahengi ortaya koymaya çalışan münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin tarihçesi, önemi, yöntem ve metodolojisi incelenmiştir. Devamında araştırmanın özünü oluşturan Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fî't-Teşîr'inde* münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin şubesi olan "*sureler arası münasebet*" mevzuu mushaf tertibine göre incelenmiştir. Nesefî'nin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle alakalı görüşleri ve sureler arasındaki münasebetle ilgili değerlendirmeleri tespit edilmiştir. Müfessirin söz konusu değerlendirmeleri, klasik kaynaklardaki yorumlarla da karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda genel olarak müellifin söylediklerine bağlı kalınmış, yeri geldiği zaman sureler arasında kurmuş olduğu münasebet değerlendirilmiş ve nadiren tenkit de edilmiştir. Bu inceleme şekli çalışmanın kuramsal düzenini teşkil etmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Ebû Hafs en-Nesefî'nin, çalışmamızın çerçevesini teşkil eden tefsiri özelinde çok fazla akademik çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Muhtemelen bu durumda, söz konusu tefsirin uzun yıllar boyunca yazma halinde kütüphanelerde beklemesi önemli bir rol oynamıştır. 2019 tarihinde basılan, yani henüz yeni olduğunu söyleyebileceğimiz eserle ilgili akademik çalışmaların az olması bu yönüyle normal görünmektedir. Bununla birlikte birçok açıdan pek çok çalışmaya konu teşkil edecek

değerde bir tefsir olduğu muhakkaktır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, görebildiğimiz kadarıyla aşağıdaki şekildedir:

Çalışmamızda ilk olarak istifade etmiş olduğumuz eser, Türkiye Yazma Kurumu Eserler Başkanlığı tarafından *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserin 2019 yılında Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalında öğretim üyesi olan Dr. Muhammed Coşkun'un, Ömer Neseî hayattayken talebesi tarafından yazılan, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 66/1-4 numarada kayıtlı nüsha esas alınarak yayına hazırlanmış olduğu söz konusu eserin tercümesi olmuştur.

Ebû Hafs en-Neseî hakkında en kapsamlı çalışmalardan birisi, Ayşe Hümeýra Aslantürk'ün 1995 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bitirmiş olduğu *Ebu Hafs Ömer en-Neseî'nin et-Teysîrî`i`-Tefsîr adlı Eserinin Tahli ve el-Bakara Suresi'nin Tenkidli Neşri* isimli doktora çalışmasıdır.

Şîî-Fârisî çizgide olup bu alanda ilk tefsiri yazan Ebû'l-Fütûh Râzî'nin *Ravzu'l-Cinân* adlı tefsiriyle *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserin 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Kur'ân yorumları açısından karşılaştırmasını Seyfullah Efe doktora tezi olarak hazırlamıştır. Bu alanda yapılan en nitelikli çalışmalardan biri olup, bu araştırmada Ebu Hafs Ömer en-Neseî'nin Hanefî-Mâtûrîdî çizgiye bağlı kelimeler, fıkıh ve tefsir yönünün oldukça güçlü olduğu vurgulanmıştır.

Ebû Hafs en-Neseî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eseri üzerine yapılan başlıca çalışmalar şunlardır:

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2019 yılında Emel Aslan tarafından *Ömer Neseî'nin Yusuf Sûresi Tefsirinin Tahkik ve Değerlendirilmesi* isimli yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bununla birlikte, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2019 yılında yapılan diğer çalışmalar şu şekildedir:

Esra Nur Gülkaya 2019 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi olarak *Ömer Neseî tefsirinde Nisa sûresi'nin tahkik ve değerlendirmesi* isimli çalışmayı hazırlamıştır.

Rüveyda Mintaş Çakar'da 2019 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi olarak *En'am Sûresi'nin (144b-177a Arası) tahkiki ve değerlendirmesi* isimli çalışmayı hazırlamıştır.

Hatice Karataş'da 2019 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek linsans tezi olarak *Ömer Neseî'nin et-Teysir adlı tefsirinde Tevbe suresinin tahkik ve değerlendirmesi (162-165 varaklar arası)* isimli çalışmayı hazırlamıştır.

Ömer Atabey'de 2019 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek linsans tezi olarak *Ömer Neseî tefsirinde Nahl suresi tahkiki ve değerlendirmesi* isimli çalışmayı hazırlamıştır.

Bu çalışmaların içerisinde Ebu Hafs Ömer en-Neseî'nin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair yapmış olduğu açıklamalara özlü bir biçimde yer verilmiştir. Ancak yapılan bu çalışmalar sure kapsamında olduğu için Ebu Hafs Ömer en-Neseî'nin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair yapmış olduğu açıklamalara yeterince değinilmemiştir.

Tez konumuzun ikinci boyutunu oluşturan münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili ise pek çok akademik çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu alanda yapılan başlıca çalışmalar şu şekildedir:

Bu çalışmaların başında, Mehmet Faik Yılmaz tarafından kaleme alınan *Ayetler ve Sureler Arasındaki Münasebet* adlı eseri gelmektedir. Söz konusu eser münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair yapılmış en önemli çalışmalardan birisidir. Üç bölümden oluşan eserin ilk bölümünde tenasüb ilmi ve tarihçesi ele alınmakta, ikinci bölümde ayetler, üçüncü bölümde ise sureler arasında bulunan münasebetlere değinilmektedir. Kitap, özellikle tefsir ilmine dair çalışma ve araştırma yapanlar için kaynak eser niteliğindedir.

Faruk Tuncer'in *Kur'ân Surelerindeki Eşsiz Ahenk* adlı eseri bu alanda yapılmış en önemli çalışmalardan birisidir. Eser; münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi ve önemi, tenâsüb çeşitleri, tenasübü tespitinde usul ve metodoloji, münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin bölümleri, surelerin Mekkî yada Medenî oluşunun anlamı, surelerin başlangıcı ve

sonları arasındaki uyum, ana teması bakımından surelerin başı ile sonu arasındaki münasebet gibi konulardan bahseden başlıklardan oluşmaktadır.

Ali Yılmaz'ın 1996 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Fahrüddin er-Razi'nin et-Tefsirü'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb) adlı eserinde tenasüb ve insicam* isimli doktora çalışması ile İlhami Günay'ın 1996 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan *Kur'an-ı Kerîm sureleri arasındaki münasebet (Tenâsübü's-süver)* isimli araştırma münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair ortaya koyulan en önemli çalışmalar arasında görülmektedir.

Şerif Gedik'in 2014 yılında Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda *Keşşâf tefsirine göre âyet ve sûreler arasındaki münasebet ve âhenk* isimli yüksek lisans çalışması münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair yapılmış önemli araştırmalardan birisidir.

Bunların hepsinin ötesinde münâsebât konusuyla ilgili temel ve kadim eserler bulunmaktadır. Bu eserler yukarıda adı geçen akademik çalışmaların hemen hepsine kaynaklık teşkil etmektedir. Bu alanda yazılmış başlıca eserler şunlardır:

Ebû Ca'fer ez-Zübeyr es-Sekafi'nin (ö. 708/1308) kaleme almış olduğu *el-Burhân fî tertîbi süveri'l-Kur'ân* adlı eseri münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair telif edilen ilk müstakil eser olmuştur. Bu alanda istifade edilecek en önemli kaynaklardan birisidir.

Burhânüddîn Ömer b. Hasan el-Bikâî'nin (ö. 885/1480) *Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver* adlı tefsirinde tenâsüp konusu detaylarıyla ele alınmıştır. Ayrıca müellifin *Mesâ'idü'n-nazar li'l-işrâfî alâ makâsidi's-süver* isimli eseri aynı alanda yapılmış ve münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair yazılmış müstakil çalışmalardandır.

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi kapsamında; sureler arasındaki tenâsüb, irtibat ve uyumun incelendiği en meşhur eserlerden biri de Celâlüddîn es-Süyûtî'nin *Tenâsüku'd-dürer fî tenâsübi's-süver* adlı eseridir. Eserde; surelerin Kur'an-ı Kerîm'de ki tertibinin tevkifi olduğu görüşünü savunarak bu husustaki ihtilafları gidermiş ve sureler arasındaki münasebeti ayrı ayrı incelemiş, aralarındaki tenâsüb, uyum ve ahengin nedenlerini açıklamıştır. Bu çalışmada Süyûtî'nin bazı istidlallerine yer verilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli, genel olarak Kur'ân ilimlerinden biri olan münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini Neseffî'nin kaleme almış olduğu *et-Teysîr fi't-tefsîr* adlı eseri çerçevesinde incelemek şeklindedir.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Ebû Hafs Ömer en-Neseffî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini tespit edebilmek için eserin Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları tarafından basılmış olan ve tahkikini Mâhir Edîb Habbuş'un yapmış olduğu baskı kullanılmıştır. Bahsi geçen baskı, eserin birçok yazma nüshasından faydalanılarak hazırlanmış olup farklı bir yayınevi tarafından yapılan ayrı bir baskısı da bulunmamaktadır.

Türkiye Yazma Kurumu Eserler Başkanlığı tarafından *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserin 2019 yılında Manisa İl Halk Kütüphanesi, 66/1-4 numarada kayıtlı nüsha esas alınarak Dr. Muhammed Coşkun'un, yayına hazırlamış olduğu söz konusu eserin tercümesi de çalışmamızda ilk olarak istifade etmiş olduğumuz eserler arasında bulunmaktadır.

Süyûtî'nin *Tenâsüku'd-dürrer fi tenâsübi's-suver'i*, Bikâî'nin *Nazmü'd-dürrer fi tenâsübi'l-âyâti ve's-suver'i*, Zemahşerî'nin *Keşşâf'ı* ve Fahreddin er-Râzî'nin *Mefâtihu'l-gayb'ı* olmak üzere bu alanda yazılmış birçok eserden de istifade edilmiştir. Ayrıca bu alanla ilgili yapılan tez ve makale çalışmalarında incelenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Tez çalışmamızın konusunu teşkil eden tefsirin müellifi olan Ebû Hafs Ömer en-Nesefî'nin hayatı hakkında maalesef detaylı bilgi bulunmamaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde bu önemli zâtın hayatı hakkında verilen bilgi, oldukça kısıtlıdır (Aslantürk, 2006, s. 571). Bununla birlikte onun hocalarına, talebelerine ve kaleme almış olduğu eserlerine bakıldığında, taallüm ve tâlim ile dopdolu bir hayat geçirdiği anlaşılmaktadır.

Bu ana başlık altında, onun önce hayatına, daha sonra eserlerine kısaca değinilecektir.

4.1. Hayatı

Tam ismi: Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Muhammed b. Ali b. Lokman en-Nesefî es-Semerkindî'dir (Kehhâle, 1959, s. 306; Dâvûdî, 1983, s. 7; Nüveyhiz, 1983, s. 399; el-Edirnevî, 2000, s. 171; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463). Buna göre müellifin adı Ömer, künyesi Ebû Hafs, lakabı Necmüddîn ve nisbesi Nesefî şeklindedir.

Nesefî'ye, zekasının parlaklığı, kuvvetli ve keskin hafızasının bulunması, ilminin yüceliği ve her tarafa intişar etmesi, Türk âlimleri arasında da saygın bir yeri olması sebebiyle *Necmüddîn*, *Müftî's-Sekaleyn* ve *Müftî'l-Ferîkayn* lakapları verilmiştir. Aliyyü'l-Kârî *Müftî's-Sekaleyn* unvanının Nesefî'ye verilmesinin nedenini, insanların haricinde cinlerin de kendisinden istifade etmesine bağlamaktadır. Ayrıca Nesefî çok sayıda hadis ezbere bildiği için *Hafız* unvanı ile anılmıştır (Dâvûdî, 1983, s. 7; Nüveyhiz, 1983, s. 399; el-Edirnevî, 2000, s. 171; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463).

Nesefî, Buhara mevkisine yakın bir bölge olan Nesef (Nahşeb) beldesinde hicrî 461 (1068/1069) yılında dünyaya gelmiştir. Nesef'in şuan ki ismi Karşî olup, Özbekistan Devleti'nin sınırları içerisinde bulunmaktadır. 14. yüzyılda Çağatay hakani, Kabak Han şehirden yaklaşık 5,5 km uzaklıkta bir bölgeye saray yaptırdığı zaman bu isim verilmiştir. Nitekim Moğolca'da Karşî saray anlamına gelmektedir. Ömer Nesefî Semerkant'ta hicri 537 yılının 12 Cemâziyelevvel (3 Aralık 1142) gününde vefat etmiştir (Bağdatlı, 1951, s. 783; Kehhâle, 1959, s. 306; Dâvûdî, 1983, s. 7; Nüveyhiz, 1983, s. 399; Yıldız, 1990, s. 171; Kureşî, 1993a, s. 658; el-Edirnevî, 2000, s. 171; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Dinç, 2018, s. 960).

Nesefî, ilk öğrenimini o devrin ilim mihrakı olan Nesef bölgesinde yapmış ve yaklaşık beş yüz elli hocadan ilim tahsil etmiştir. Kendisinden istifade etmiş olduğu hocalarının isimlerini *Ta'dadu Şuyuhi Ömer* adlı eserinde zikrettiği rivayet olunmuştur. Yapılan araştırmalar neticesinde bu esere henüz ulaşılammıştır (Leknevî, 1906, s. 149; Bağdatlı, 1951, s. 783; Kehhâle, 1959, s. 306; Dâvûdî, 1983, s. 8; Nüveyhiz, 1983, s. 399; İbn Kutluboğa, 1992, s. 220; el-Edirnevî, 2000, s. 171; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463).

Nesefî, ilim tahsili için çeşitli beldelere yolculuklar yapmış ve birçok âlimden istifade etmiştir. Yazmış olduğu eserlerin yanında kendisinden istifade etmiş olduğu kişiler de, onun ilmi şahsiyeti hakkında bize bilgi vermektedir. Kendisinden ilim tahsil etmiş olduğu başlıca âlimler şunlardır:

Ebu'l-Yüsr, İsa b. Mücahid el-Pezdevî (ö. 494/1100), Ebû İbrâhîm, Muhammed b. Nuh en-Nuhî en-Nesefî el-Hanefî (ö. 481/1088), Şah el-Kebendevî (ö. 493/1099), Ebû'l-Müeyyed Hatim el-Hatimî en-Nesefî (ö. 513/1119), Ebû Abdullah Salih el-Elmeğî el-Kaşkarî (ö. 484/1091), Ahmed es-Semerkandî (ö. 491/1097), Yusuf b. Fazl es-Sıbağî (ö. 526/1131), Muhammed b. Emirek el-Merğinanî (ö. 527/1132), Tarhan en-Nevkendî (ö. 524/1129), Ebû Nasr, İmran el-İmrani el-Kesbevî (ö. 513/1119), Ebû'l-Hasan, Zeyd b. Küleyb el-Matûridî (ö. 511/1117), Ebû Yakup, Nuh b. Seyyar es-Seyyarî (ö. ?) (el-Leknevî, 1906, s. 149; Bağdatlı, 1951, s. 783; Dâvûdî, 1983, s. 8; Kureşî, 1993b, s. 392; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Nesefî, 2019a, s. 19-20).

Batı Karahanlılar zamanında Mâverâünnehir'deki Soğd bölgesinde yaşamış olan Nesefî, başta fıkıh, tefsir, kelam olmak üzere hadis, usûl-i fıkıh, tasavvuf,

belagat, tarih, sarf ve nahiv ilimlerinde de söz sahibi birisiydi. Bu durumu yazmış olduğu eserlerde müşahede etmek mümkündür. Hicrî beşinci asırda Semerkant bölgesinin civarında çeşitli din ve mezhepten insanların bulunmasına rağmen yaygın olan mezhep amelde Hanefilik, itikatta ise Maturîdîlik'ti. Neseî, bu sebeple itikatta Maturîdî, amelde Hanefî ekolüne mensuptu. Fıkıh ilmini Ebû'l-Yüsr el-Pezdevî'den tahsil etmiştir. Neseî'nin, Hanefî ekolündeki icazet silsilesi; biri İmam Ebû Yusuf'a, diğeri İmam Muhammed'e istinat etmektedir. Söz konusu iki silsile aşağıda gelecek şekilde nakledilmiştir:

Ömer en-Neseî - Ebû'l-Yüsr el-Pezdevî - Yusuf es-Seyyârî - Hakîm en-Nevkâdî - Hindûvânî - Ebû Bekir el- A'meş - Ebû Bekir el-İskâf - Ebû'l Kasım es-Sâfâr - Nusayr b. Yahya - Muammer b. Semaâ - İmam Ebû Yusuf.

Ömer en-Neseî - Ebû'l-Yüsr el-Pezdevî - Yusuf es-Seyyârî - Hakîm en-Nevkâdî - Hindûvânî - Ebû Bekir el-A'meş - Ebû Bekir el-İskâf - Muhammed b. Seleme - Ebû Süleyman el-Cüzecânî- İmam Muhamed (Leknevî, 1906, 149; Dâvûdî, 1983, s. 8; Nüveyhiz, 1983, el-Edirnevî, 2000, s. 171; s. 400; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Alp, 2017, s. 11; Neseî, 2019a, s. 17).

Ömer en-Neseî, birçok ilim alanında temayüz etmiş muazzam bir âlim olmakla birlikte hayatı boyunca yapmış olduğu ilmî, amelî ve ahlakî çalışmaları onun eşsiz fedakârlık örneği ve sadakat timsali bir kimse olduğunu gösteriyordu. İlahi hakikatleri sinesine doldurdukça yerinde duramıyordu. Tahsil etmiş olduğu ilmi insanlığa öğretmek, intişar etmek ve bu ilahî feyizle onları kurtuluşa erdirmek istiyordu. Bu fedakar zat bulunmuş olduğu çevreyi İslam medresesi haline çevirerek pek çok sayıda âlim yetiştirdi. İlim halakasına katılarak Ömer en-Neseî'den istifade eden başlıca talebeleri şunlardır:

Burhaneddin el-Ferğânî el-Merğinanî (ö. 593/1197). Şerâfeddîn Ebû Hafs Ömer, Ahmed el-Akilî el-Ensarî el-Buharî (ö. 576/1180), Ebû'l-Leys, Lokman es-Semerkandî (ö. 522/1157). Ahmed b. Muhammed Muvâffakuddîn el-Kuraşî el-Adevî, el-Havârezmî (ö. 568/1172). Ahmed b. Musa b. İsa b. Me'mun el-Keşnî (ö. 550/1155) (Leknevî, 1906, 162; Bağdatlı, 1951, s. 784; Kehhâle, 1959, s. 316; Aslantürk, 2006, s. 571; Alp, 2017, 12; Neseî, 2019a, s. 27).

4.2. Eserleri

Ebû Hafs en-Nesefî'nin farklı ilim dallarında sayısı yüze ulaşan çok sayıda eser telif ettiği bilinmektedir. Ona ait pek çok eser, farklı ilim dalları kapsamında mütalaa edilmektedir. Söz konusu ilim dallarında kaleme almış olduğu en meşhur eserlere, aşağıda gelecek başlıklarla kısaca değinilecektir.

4.2.1. Akaid'le İlgili Eserleri

Nesefî'nin akaidle ilgili iki küçük ve önemli risalesinden bahsetmeden evvel, konuyla ilgili olarak, onun kaleme aldığı eserlerin bir çoğunda Mutezile mezhebini tenkit ederek Ehl-i sünnetin görüşlerini her daim Mutezile'ye karşı savunduğunu belirtmek gerekir. Buna rağmen Mutezile âlimleri ile Nesefî arasında sıkı bir irtibatın söz konusu olduğu söylenmektedir. Bu meyanda şöyle bir nükte zikredilmektedir:

Rivayet edildiğine göre Nesefî, Mekke'de bulunduğu bir dönemde Zemahşerî'yi ziyaret edip onunla görüşmek istemiştir. Kapısına gelip çalınca ikisi arasında kapı arkasından bir latife olmak üzere şöyle bir konuşma meydana gelmiştir:

- Zemahşerî: Kim O?

- Nesefî: Ömer,

- Zemahşerî: "انصرفت!" (Git!) diye karşılık verir.

- Nesefî: Efendim! Ömer "لا يُنصرفت" (Ömer çekip gitmez).

- Zemahşerî: "إذا نُكِرَ مُنصرفت" (Tanınmaz olduğu zamanda çekip gider) cevabını verir (Leknevî, 1906, s. 150; Kureşî, 1993a, s. 658; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Nesefî, 2019a, s. 14).

Rivayet edilen bu kıssada nahiv ilmiyle ilgili nükteler bulunmaktadır. Arapçada bazı kelimeler normal hallerde cer ve tenvin kabul etmemektedir. Bu tür kelimelere nahiv ilminde gayr-ı munsarîf denilmektedir. "عمر" kelimesi de cer ve tenvin kabul etmeyenlerin içersinde yer almaktadır. Zemahşerî'nin "انصرفت!" (Git!) diye karşılık vermesine, Ömer Nesefî latife olsun diye "عمر" kelimesinin hem munsarîf olmayacağını hem de Ömer'in çekip gitmeyeceğini "لا يُنصرفت" kelimesiyle ifade etmiştir. Zemahşerî kendisine yapılan bu latifeye zekice cevap vermiş "إذا نُكِرَ مُنصرفت" Ömer kelimesinin belirsizleştiği zamanda munsarîf olacağını söyleyerek hem

kendisini tanımadığını belirtmiş hem de Ömer Neseff'in kendisine yaptığı latifeye nahiv diliyle karşılık vermiştir (Alp, 2017, s. 13).

Müellifin söz konusu sahadaki risalelerine gelince, bunların en önemlisi, neredeyse bütün dünya Müslümanları tarafından bilinen, okunan ve şerhleri yapılan akaide dâir eseridir. Söz konusu ilim dalına dair kaleme almış olduğu en meşhur eserleri şunlardır:

a. *Akâ'idü'n-Neseffî*: Ehl-i Sünnet'in Maturîdîyye ekolünün görüşlerini ihtiva eden ve müellifi büyük bir şöhrete kavuşturan *Akâ'id-ün Neseffî* adlı risale; İslam inancını muhtasar, düzenli, öğretici ve delillerden tecrit edilmiş bir biçimde ele almaktadır. Bu eserin fıkıh ilmiyle şöhret bulmuş olan Ebû Hafs en-Neseffî tarafından değil bilakis kelim ilmine dair derin bilgisi bulunan Burhâneddîn en-Neseffî tarafından kaleme alındığını iddia edenler olmuştur. Ancak Teftâzânî, Katip Çelebî, Bağdatlı İsmail Paşa gibi pek çok âlim arasında yaygın olan görüş eserin Ebû Hafs Ömer en-Neseffî'ye ait olduğudur. Bu risale üzerine birçok şerh yazılmış olup en meşhuru Sadeddin et-Teftâzânî'nin kaleme olmuş olduğu *Şerh'ül Akâ'id* isimli eseridir (Leknevî, 1906, s. 150; Kehhâle, 1959, s. 306; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 464; Yavuz, 1989, s. 217; İbn Kutluboğa, 1992, s. 220; Çelebî, 2008a, s. 1145; Neseffî, 2019a, s. 30).

b. *Beyânü'l-Mezâhib*: İslam Mezheplerini ele alan çok önemli ve muhtasar bir risaledir. Neseffî bu risalede yetmiş üç fırkaya temas ederken, hadisteki sayının hakiki anlamda olduğunu kabul etmiştir. Risale incelendiğinde Neseffî'nin "*Haneffî - Matûrîdî - Fırak*" ekolüne mensup olduğu görülmektedir. Eserde Ehl-i Sünnet inanç bakımından merkeze konularak diğer mezheplerin bu merkeze itikat bakımından yakınlığı ve uzaklığı tetkik edilmiştir. Eserde nakille birlikte aklî delillere de yer verilmiştir. Bu eser kendisinden önce telif edilmiş olan *Kitabu'r-red ale'l-ehva' vel'bid'a* isimli çalışmaya benzemektedir. Her iki eser incelendiğinde mezheplerin sayısı, itikadî fikirleri ve onlara yaklaşımlarının aynı olduğu görülmektedir (Dinç, 2018, s. 959-975).

4.2.2. Fıkıhla İlgili Eserleri

Nesefî'nin Fıkıh ilminde ayrı bir mevkisi olup İslam hukuku açısından yazmış olduğu eserlerin çok büyük önemi bulunmaktadır. Bu alana dair kıymetli eserler kaleme aldığı hatta şiir ve edebiyat sahasında mâhir olması sebebiyle fıkıh alanında ilk manzum eser telif eden kişinin o olduğu bilinmektedir. Fıkıh alanında telif etmiş olduğu en meşhur eserler şunlardır:

- a) **el-Manzumetü'n-Nesefîyye:** Muhtasar bir metin olan bu eser Hanefî mezhebinin görüşlerini ihtiva etmekte olup on bölümden oluşmaktadır. Ayrıca fıkıh ilmine dair telif edilmiş olan ilk manzum eser olma özelliği taşımaktadır. Bu eser İmam Şafi'nin ve İmam Malik'in fikhî görüşlerini de ihtiva etmesinden dolayı hilâfiyat türünün ilk örnekleri arasında gösterilmektedir. Bu eser üzerine birçok şerh yazılmıştır (Leknevî, 1906, s. 150; 400; Bağdatlı, 1951, s. 783; Kehhâle, 1959, s. 306; İbn Kutluboğa, 1992, s. 220; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Çelebî, 2008a, s. 1867; Nesefî, 2019a, s. 29).
- b) **Nazmü'l-Cami'i's-Sagîr:** İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin telif etmiş olduğu *el-Câmi'u's-sagîr* adlı eseri üzerine yapılmış bir çalışmadır (Leknevî, 1906, 150; Bağdatlı, 1951, s. 783; Kehhâle, 1959, s. 306; İbn Kutluboğa, 1992, 220; Kureşî, 1993a, s. 659; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, 571).
- c) **Tilbetü't-Talebe fî'l-İstılâhâtü'l-fikhiyye:** Fıkıh ıstılahlarını ihtiva edip, talebenin bu hususta ihtiyacını gidermek için telif edilmiş bir eserdir (Leknevî, 1906, s. 150; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463).
- d) **Şerhu Medâri'l-Usûl:** Kerhî'nin telif etmiş olduğu *el-Usûl elletî aleyhâ medâru mesâ'ili'l-hanefiyye* isimli eseri üzerine ele alınmış şerh mahiyetinde yapılan çalışmadır. Fuat Sezgin bu eseri *el-Ûsul* şeklinde zikretmektedir. (Aslantürk, 2006, s. 571).
- e) **Zelletü'l-Kârî:** Kur'ân-ı Kerîm'i okuma esnasında yapılan hatalar ve bunun neticesinde ortaya çıkan fikhî hükümlerin ele alındığı risaledir (Aslantürk, 2006, s. 571).
- f) **Tuhfetü'l-Mülûk:** Hanefî mezhebinin görüşlerini ihtiva eden muhtasar bir ilmihal kitabıdır. Eser hakkında geçmiş kaynaklarda bir bilgi mevcut olmamakla

birlikte 33 varaktan meydana gelen bu eser Süleymaniye Kütüphanesinde mevcuttur (Aslantürk, 2006, s. 571).

g) **Kaydi'l-Evâbid:** Fıkıh ilmine dair kaleme alınmış manzum bir eserdir (Bilmen, 2008, s. 463).

4.2.3. Hadisle İlgili Eserleri

Ömer en-Neseî; çok sayıda hadis ezbere bilmesi sebebiyle "Hafız" unvanıyla anılmaktadır. Ancak hadis rivayeti hususunda zayıf olduğu söylenmiştir. İbn Hâcer, Neseî'nin hadis ilmine karşı iştîyakının olduğunu ancak ondan fazla nasiplenmediğini söylerken, Sem'ânî rivayetlerinde hataların yer aldığını, senet zincirinde taksir ve tebdil yaptığını ifade etmektedir. Bu durum Neseî'nin hadis ilmiyle de iştigal ettiğini göstermektedir (Leknevî, 1906, s. 150; Bağdatlı, 1951, s. 783; Dâvûdî, 1983, s. 8; İbn Kutluboğa, 1992, s. 220; Kureşî, 1993a, s. 659; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463; Neseî, 2019a, s. 27).

Hadis ilmi ile ilgili yazmış olduğu bazı eserler şunlardır:

a- Tatvîlü'l-Esfâr lî Tahsîli'l-Ahbâr: Kaleme almış olduğu bu eserde 550 hocasından rivayette bulunup isimlerini zikretmiştir. (Bağdatlı, 1951, s. 783; Dâvûdî, 1983, s. 9; İbn Kutluboğa, 1992, s. 220).

b- en-Necâh fî Şerhi Ahbârî Kitâbi's-Sihâh: Buhârî ve Müslim'in sahihleri üzerine yapılan bir şerh çalışmasıdır (Kehhâle, 1959, s. 306; Aslantürk, 2006, s. 571; Çelebî, 2008b, s. 553; Neseî, 2019a, s. 27). Bazı kaynaklarda *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* adlı eser ayrı zikredilerek Neseî'ye isnat edilmiştir. Kanaatimizce zikredilen *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* eseri ile *en-Necâh fî şerhi ahbârî kitâbi's-sihâh* eseri aynıdır.

c- Yâkûtetün fî'l-Ehâdîs: Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde eserin hadis üzerine yapılan bir çalışma olduğu tespit edilmiştir (Bağdatlı, 1951, s. 783; Neseî, 2019a, s. 28;).

d- el-Yevâkît fî'l-mevâkît: Belli gün ve ayların faziletleriyle ve bu günlerde yapılacak ibadet ve dualar hakkında yazılan bir eserdir. Bu eser ibadatlara teşvik amacıyla yazıldığı için tasavvuf alanında zikredenlerde olmuştur (Bağdatlı, 1951, s. 783; Aslantürk, 2006, 571; Neseî, 2019a, s. 29).

4.2.4. Diğer Eserleri

Nesefî'nin *el-Vâsiyye* adlı eserinde oğluna zühd ve takvayı emretmesi, *et-Teyisîr fî-t-Tefsîr'de* Kûşeyrî'ye atıfta bulunarak, işâri yorumlarda bulunması, onun tasavvufî yaşantıdan uzak olmadığını göstermektedir. Çeşitli ilimlerde değerli eserler veren Nesefî İslam çizgisinden saparak çeşitli faaliyetlerde bulunan tasavvufî hareketlerden de bahsettiği *Risâle fî beyâni mezâhibi't-tasavvuf* adlı eseri kaleme almıştır (Bağdatlı, 1951, s. 783; Aslantürk, 2006, 571; Nesefî, 2019a, s. 29).

Ömer en-Nesefî'nin tarih alanında *el-Kand fî ülemâ'i Semerkand* adlı eseri yazdığı rivayet edilmektedir. Bu eser yirmi cilt olup, Mâverâünnehir ulemâsının hayatını ihtiva etmektedir. Zikri geçen *el-Kand fî ülemâ'i Semerkand* adlı eser *el-Kand fî tarih-i Semerkand*, *el-Kand fî zikrî ulemâ-ı Semerkand*, *Kitabü'l kand fî ülemâ'i Semerkand* isimleriyle de anılmaktadır. Ayrıca *Târîhu Buhârâ* tarih alanında yazmış olduğu diğer önemli eseridir. Bu eserde hocaları hakkında bilgiler verip onları tanıtmaktadır (Leknevî, 1906, s. 150; Bağdatlı, 1951, s. 783; ; Askalânî, 2002, s. 139; Aslantürk, 2006, s. 571; Nesefî, 2019a, s. 28).

Ebû Hafs en-Nesefî'nin kaleme almış olduğu eserlerde dönemin en önemli dilleri olan Arapça ve Farsçayı şiir yazacak kadar iyi kullanması, Farsça şiirlere sıklıkla yer vermesi, üslubunun akıcı ve anlaşılır olması, Türk-İslam medeniyetine katkılar sağlamıştır. Bu husus onun edebiyat alanında ne kadar mâhir olduğunu göstermiştir. Seçmiş olduğu şairlerin şiirlerini bir araya getirerek yirmi ciltten oluşan *el-İş'âr bi'l-muhtâr mine'l-eş'âr* adlı kitap edebiyat alanında yazılmış başlıca eseridir (Kureşî, 1993a, s. 659; Bağdatlı, 1951, s. 783; Aslantürk, 2006, 571; Bilmen, 2008, s. 463;).

4.2.5. Tefsirle İlgili Eserleri

Kur'ân-ı Kerîm'in te'vil ve tefsirinde yetkinliği bulunan Ömer en-Nesefî'nin tefsir alanında üç eser telif ettiği rivayet edilmektedir. Bu alanda kaleme almış olduğu eserler şunlardır:

- a) **Tefsiru'n-Nesefî:** Bu eser meâl mahiyetinde olup Farsça olarak yazılmıştır. Eserin Atıf Efendi Kütüphanesi'nde yazması yer almakla birlikte matbu hali

"İran literatürlerinin" internet sitesinde bulunmaktadır. Azîzullah Cüveynî tarafından yayımlanmıştır (http- 1, Aslantürk, 2006, s. 571).

- b) **el-Ekme'lü'l-Etvâl:** Neseffî'nin Tefsir alanında ilk telif ettiği eserdir. Tertip ve üslup bakımından *et-Teysir fi't-Tefsir* adlı esere göre daha düzensizdir. Kaynaklarda dört cilt olduğu rivayet edilen bu eser mukaddime olmaksızın tefsire başlamaktadır. (Nüveyhiz, 1983, s. 400; Aslantürk, 2006, s. 571; Bilmen, 2008, s. 463).
- c) **et-Teysîr fi't-Tefsîr:**

4.3. Neseffî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* Adlı Eseri ve Genel Özellikleri

Karahanlılar döneminde Mâverâünnehir bölgesinde yaşamış olan Neseffî'nin fıkıh, kelim, hadis ve tefsir gibi pek çok alanda yetkin bir ilim adamı olduğunu beyan edilmiştir. Ömer en-Neseffî'nin kaleme almış olduğu *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eseri tam ve kapsamlı bir tefsir olup hem içerik hem de biçim açısından özgün bir eser olduğu görülmektedir. Söz konusu eserin Râgıb el-İsfahânî'nin yazmış olduğu *Câmiu't-Tefsîr* adlı eser ile Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* isimli tefsirine benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte eserin asıl kaynağı İmam Mâturîdî'nin telif etmiş olduğu *Te'vilâtü'l-Kur'ân* adlı eseri ile Kuşeyrî'nin *Letâifü'l-işârât* isimli eseri görülmektedir. Bu minvalde eser Hanefî-Mâturîdî gelenek ile tasavvuf geleneğini birleştirmektedir.

Ömer en-Neseffî, eserinde belirgin, akıcı ve düzgün bir anlatı kullanarak veciz ifadelerle yer vermiştir. Mukaddime bölümünde Kur'ân-ı Kerîm'in yüz ismini telaffuz ederek Yüce Allah'a hamd ile başlamıştır. Müfessir mukaddime bölümünde Tefsir ve Te'vil kavramlarını açıklamış ve âlimlerin bu husustaki görüşlerini beyan etmiştir.

Müfessir, ayetleri tefsir ederken kelime yapılarını ve bu kelimelerin cümle içindeki görevlerini açıklayarak dirayet metodundan istifade etmiştir. Bununla birlikte rivayet tefsirlerinden de faydalanmıştır. Ayetlerde geçen garîb ve mübhem olan kelimelerin lügat manasına değinmiş müfessirlerin o kelimeyle ilgili görüş ve düşüncelerine yer vermiştir.

Arap dili ve edebiyatından faydalanmış hakikat, mecâz, kinâye gibi kısımlarından bahsederek fikrî ve lafzî güzelliklere değinmiş ve bunu şiirlerle pekiştirmiştir.

Tefsirinde Cahiliye dönemi ve İslam sonrası şairlerin şiirlerinden de istifade etmiştir. Eserinde filolojik izahları yaparken dil ve lügat âlimlerinin isimlerini zikretmenin dışında " قال أهل اللغة " şeklinde umumi ifadeler kullanarak da kelimeleri açıklamıştır.

Tefsirinde ayetlerin ilâhî gayeye münasip şekilde yorumlanması ve teşrî hikmetinin kavranabilmesi için nüzul sebeplerine yer vermiş ve ayetlerin inmesine sebep olan şahısların isimlerini de zikretmiştir. Bazen de bir ayet için farklı nüzul sebeplerine yer vermiştir.

Nesefî, bazı ayetleri tefsir ederken zahir manasının yanında ilk anda tasavvur edilemeyen, ancak tefekkürle anlaşılabilen işarî yorumlar yapmış; ayrıca tefsirinde başta Kuşeyrî olmak üzere tasavvuf erbabının sözlerine ve onların hayatlarına dair örneklere yer vermiştir.

Nesefî, surelerin tefsirine başlamadan önce o sureye ait Fedâil'ül-Kur'ân ile ilgili rivayetleri zikretmiş ayrıca surelerin ibtidasında Mekkî ya da Medenî olduklarına değinmiştir. Her surenin başlangıcında ayetlerin sayıları ve sure içerisinde bulunan ayetlerde ki harf sayılarını beyan etmiştir.

Ebû Hafs en-Nesefî, intizam başlığı altında ayet ve sureler arasında bulunan mana ilişkisini ortaya koyarak münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli açıklamalar yapmıştır. Ayrıca müfessir, aynı telaffuza ve forma sahip olan kelimenin değişik anlam ifade ettiği yerleri tespit ederek el-Vücûh ve'n-Nezâir ile ilgili örneklere de yer vermiştir. Nesefî, her bir sureye bismelenin uzun şekli denilebilecek kendine özgü kafiyeli bir cümle ile başlamıştır.

Ebû Hafs en-Nesefî amelî bakımdan Hanefî mezhebine, itikadî bakımdan ise Maturîdî ekolüne mensup olduğundan tefsirinde de bu anlayışı benimsemiştir. Kur'ân, sünnet ve ashâbın yolunu izleyen Ehl-i sünnet anlayışına aykırı görüşleri gayrı edebî münakaşalara girmeden tenkit ederek, reddetmiştir. Hususiyetle de Yüce Allah'ın isim ve sıfatları gibi bahislerde kelimâ mevzulara vurgu yaparak bu tür konuları şer'an ve aklen Allah'a yakışır manaya hamletmiş ve hakikati Yüce Allah'a havale etmiştir. Muktezâ-yı hâle göre mezhep imamlarının görüşlerine değinerek bazı ayetlerin fikhî hükümlerine yer vermiş ve birçok yerde İmam Şafi'nin görüşlerini kabul etmemiştir.

Nesefî, İsrâilî bir literatürden bizlere aktarılmış olan olay ve kıssalara karşı titiz davranmıştır. Ancak bu denli dikkatli ve titiz davranmasına rağmen eserinde İsrâilî rivayetlere rastlanmaktadır. Bu rivayetleri tefsirinde ele almış olsa bile "قيل" ve "روي" gibi onların zayıf olduğunu ifade eden lafızlar kullanmıştır.

Müfessir, öncelikle Kur'ân'ı Kur'ân ile anlama ve yorumlama özelliğini dikkate almış ve Kur'ân-ı Kerîm'deki ayetleri iyi inceleyerek, ilgili başka ayetlerle açıklama yoluna gitmiştir. Bundan sonra esas itibariyle tefsir yetkisi elinde bulunan Hz. Peygamber'in ayetlerin manasını açıklayan hadisleri varsa, bu hadislere başvurmuştur. Sonrasında ayetlerin nazil olduğu çağda bizzat yaşamaları, fehimlerinin keskin ve kuvvetli oluşu, Arap diline vâkîf olmaları, ilahî buyruklara karşı şevk ve arzuları sebebiyle sahâbe ve tâbiûnun sözlerine yer vermiştir.

Ebû Hafs en-Nesefî, birden fazla manaya gelen ve manasında açıklık bulunmayan müteşâbih ayetleri muhkem rivayetlerle, mutlak olan ayetleri ise mukayyet rivayetlerle tefsir etmiştir. Kendisinden kastedilen mananın kapalı olduğu mücmel ayetleri, mufassal ayetlerle tefsir etmiştir. Ayetler arasında ilk bakıldığında çelişkili görülen ihtilafî hususları açıklayarak izale etmiştir.

Ebû Hafs en-Nesefî, kaleme aldığı *et-Teysîr fi't-tefsîr* adlı eserinde yararlanmış olduğu kaynaklar hakkında herhangi bir izahta bulunmayıp genellikle müellif ismi zikretmiştir.

Kur'ân'ın nazil olduğu dönemde yaşamaları, fehimlerinin keskin ve kuvvetli oluşu, Arap dili ve edebiyatına vâkîf olmaları sebebiyle diğer müfessirler gibi Nesefî'de sahâbeden istifade etmiştir.

Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-tefsîr* adlı eserinde kendisinden en fazla rivayette bulunduğu sahâbî Abdullah b. Abbas'tır (ö. 68/687). Daha sonra en çok rivayette bulunduğu sahâbe Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652) ve Ubey b. Kâb'tır (ö. 31/651). Bunların dışında rivayette bulunmuş olduğu başlıca sahâbeler şunlardır:

Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Hazrecî (ö. 12/633), Muâz b. Cebel (ö. 17/638), Hz. Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644), Ebû'd-Derdâ (ö. 32/652 [?]), Hz. Osmân b. Affân (ö. 35/656), Selmân el-Fârisî (ö. 36/656 [?]), Hz. Alî (ö. 40/661), Hâtim b. Abdillâh b. Sa'd et-Tâî el-Kahtânî (ö. 578 [?]), Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (ö. 42/662-63), Üsâme b. Zeyd (ö. 54/674). Zeyd b. Sâbit (ö. 45/665 [?]), Sa'd b. Ebî Vakkâs (ö. 55/675), Ebû

Hûreyre (ö. 58/678), Hz. Âişe (ö. 58/678), Abdullâh b. Ömer (ö. 73/693), Mesrûk b. el-Ecda' b. Mâlik el-Hemdânî (ö. 63/683 [?]), Ebû Saîd el-Hudrî (ö. 74/693-94). Câbir b. Abdillâh (ö. 78/697), Enes b. Mâlik (ö. 93/711) (Nesefî, 2019b, s. 626 - 720).

Nesefî'nin *et-Teysîr fî't-tefsîr* adlı eserinde kendisinden en çok rivayette bulunduğu tâbiûn alimi ise; tefsir, hadis, fıkıh, kelam, dil ve edebiyat, tasavvuf alanlarında otorite olan Hasan el-Basrî'dir (ö. 110/728). Bu zatın dışında en çok istifade ettiği tâbiûndan âlimler şunlardır:

Ebü'l-Hâccâc Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721), Ebû Muhammed es-Süddî (ö. 127/745), Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713 [?]), Katâde b. Diâme (ö. 117/735), İkrime b. Abdillâh (ö. 105/723) (Nesefî, 2019b, s. 626 - 720).

Bu zatların dışında kendisinden rivayette bulunup istifade ettiği diğer âlimler şunlardır:

Tefsir, kıraat ve hadis âlimi olan Ebü'l-Âliye er-Riyâhî el-Basrî (ö. 90/709), Meşhur fakihlerden İbrâhîm b. en-Nehaî (ö. 96/714), Dahhâk b. Müzâhim (ö. 105/723), Tâvûs b. Keysân (ö. 106/725), ilmî ve kültürel birikimiyle meşhur olan Yemenli tabiinden Vehb b. Münebbih (ö. 114/732), Mekke fıkıh ekolünün en önde gelen isimlerinden Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732), Ömer b. Abdülazîz'in emriyle hadisleri tedvin etmeye başlayan meşhur âlim İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), tefsir, hadis, fıkıh, kelam, dil ve edebiyat, tasavvuf alanlarında söz sahibi olan Ca'fer b. Muhammed es- Sâdık (ö. 148/765), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), İmam eş-Şâfiî (ö. 204/820) (Nesefî, 2019b, s. 626 - 720).

Nesefî'nin, telif etmiş olduğu *et-Teysîr fî't-tefsîr* adlı tefsirinde kendisinden en çok istifade ettiği eser kuşkusuz Ebû Mansûr el-Mâtûrîdî'nin (ö. 333/944) *Te'vilâtü'l-Kur'ân* adlı tefsiridir. Müellif eserinde Ebû Mansûr el-Mâtûrîdî'den yapmış olduğu rivayetleri " قال أبو منصور " veya " قال الإمام أبو منصور " şeklinde ifade etmektedir. Ebû Mansûr el-Mâtûrîdî'den yaptığı nakilleri ekseriyetle icmâl ve taksir şeklinde ifade etmiştir (Nesefî, 2019c, s. 139).

Nesefî'nin, Mâtûrîdî'nin *Te'vilâtü'l-Kur'ân* adlı eserinden sonra en fazla yararlandığı ve nakilde bulunduğu tefsir mutasavvıf kimliği ile öne çıkan el-Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072) kaleme aldığı *Letâifu'l-işârât* adlı eseridir.

Müfessir eserinde Kuşeyrî'den yapmış olduğu rivayetleri " قال القشيري " veya "قال الإمام القشيري" şeklinde ifade etmektedir (Nesefî, 2019d, s. 139).

Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr* adlı eserinde kendisinden istifade ettiği kaynaklardan biri de Kur'ân-ı Kerîm'i başlangıcından sonuna kadar tefsir eden ilk müfessir Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767) telif etmiş olduğu *et-Tefsîrû'l-kebîr* adlı eseridir. Nesefî'nin kaleme almış olduğu *et-Teysîr'de* rivayet yönünün ağırlıklı olmasından dolayı Mukâtil b. Süleyman'ın *et-Tefsîrû'l-kebîr* adlı eserine sık sık başvurduğu görülmektedir. Müfessir eserinde Mukâtil b. Süleyman'dan yapmış olduğu rivayetleri " قال المقاتل " şeklinde ifade etmektedir (Nesefî, 2019e, s. 486).

Ebû Hafs en-Nesefî, lugavî tefsirlerin en meşhuru olan Ziyâd el-Ferrâ'nın (ö. 207/822) telif etmiş olduğu *Me'âni'l-Kur'ân* adlı eserinden de istifade etmiştir. el-Ferra'dan yaptığı rivayetleri " قال الفراء " şeklinde ifade etmiştir (Nesefî, 2019e, s. 476).

Ebû Hafs en-Nesefî, Arap dili ve edebiyatında otoriter olan meşhur müfessir ez-Zeccâc'ın (ö. 311/923) *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbûh* adlı eserinden de faydalanmıştır. Nesefî, ez-Zeccâc'dan gelen nakilleri " قال الزجاج " şeklinde ifade etmiştir (Nesefî, 2019e, s. 496).

Nesefî, İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) Kur'ân-ı Kerîm'deki garîb kelimelere dair kaleme aldığı *Garibû'l-Kur'ân'ından* da faydalanmıştır. Nesefî, İbn Kuteybe'den gelen rivayetleri " قال القتيبي " şeklinde belirtmiştir (Nesefî, 2019c, s. 113).

Müfessir Basra dil ekolünün meşhur âlimlerinden olan el-Ahfeş'in (ö. 215/830 [?]) *Me'âni'l-Kur'ân* adlı eserinden de faydalanmıştır. Ahfeş'den gelen nakilleri " قال الأخفش " şeklinde ifade etmiştir (Nesefî, 2019e, s. 476).

Müellif kaleme almış olduğu tefsirinde kıraat ilmine de değinmiştir. Tefsirinde kendisinden istifade ettiği başlıca Kıraat âlimleri şunlardır:

Abdullah b. Mes'ûd, Ubey b. Kâb', Abdullah b. Abbas gibi sahâbelerden, Kur'ân kıraati mevzusunda uzmanlığı ile öne çıkan ve yedi kıraat imamından birisi olan Abdullah b. Âmir b. Yezîd el-Yahsubî (ö. 118/736), yedi kıraat imamından biri Ebû Ma'bed Abdullâh b. Kesîr (ö. 120/738), kıraat ilmi sahasında temayüz eden ve yedi kıraat imamından birisi olan Ebû Bekr Âsım el-Kûfî (ö. 127/745), meşhur yedi kıraat imamlarından Ebû Amr Zebbân b. el-Alâ' b. Ammâr el-Mâzinî (ö. 154/771), kıraat ilmini tâbiûndan tâlim eden ve meşhur yedi kıraat imamlarından olan Ebû

Ruveym Nâfi' (ö. 169/785), nahiv ilminde otorite sahibi biri olan ve meşhur yedi kıraat âlimlerinden Ebü'l-Hasen Alî el-Kisâi (ö. 189/805), yedi kıraat imamından Âsım'ın meşhur iki râvisinden biri olan Ebû Bekr Şu'be b. Ayyâş el-Kûfi (ö. 193/809) istifade etmiş olduğu kıraat âlimleridir (Nesefî, 2019b, s. 626 - 720).

Nesefî, Hanefî ekolüne mensup birisi olması sebebiyle tefsirinde ahkâm ayetlerini izah ederken mezhep imamlarının görüşlerine de atıfta bulunmuştur. Mezhep imamlarından İmam Âzam'ın görüşlerini "قال أبو حنيفة", İmam Ebû Yusuf'un fikir ve düşünlerini "قال أبو يوسف", İmam Muhammed'in fikhî görüşlerini de "قال الإمام محمد" ve "قال محمد" şekillerinde ifade etmiştir (Nesefî, 2019f, s. 230).

Ömer en-Nesefî'nin *et-Teysîr* adlı eserinde İslam tarihi hususunda siyer ve megâzî müellifi olan İshâk b. Yesâr (ö. 151/768) *Kitâbi'l-mübtede ve'l-meb'as ve'l-megâz* adlı eserinden ve el-Vâkıdî'nin (ö. 207/823) eserlerinden istifade etmiştir (Nesefî, 2019b, s. 626 - 720).

4.4. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlmi

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi, ayet ve sureler arasındaki eşsiz âhenk ve uyumu ortaya koyarak ayetlerin kendi siyak ve sibakı içerisinde en doğru şekilde anlaşılmasına katkıda bulunan ilim dalıdır. Çalışmamızın bu bölümünde münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin tanımı, önemi tarihçesi ve kısımları hakkında önemli açıklamalar yapılacaktır.

4.4.1. Tenâsüb'ün Lügat ve İstılah Manası

Tenasüb "تناسب" kelimesi tefâ'ul babının mastarı olup, lügatte "*akrabalık, birbiriyle uygunluk, yakışmak, uyumluluk*" manalarına gelmektedir (İbn Manzûr, 1990, s. 755; Bazmûl, 2002, s. 27; Tuncer, 2013, s. 29; Yılmaz, 2020, s. 368).

Münasebet "مناسبة" kelimesi müfâ'ale babının mastarı olup sözlükte; "المقاربة - yakınlık, akrabalık, irtibat" ve "المشاكله - benzetmek" manalarında kullanılmaktadır. Dolayısıyla Araplar "فلانٌ يناسبُ فلانا" dediği zaman "*filan kimse filana yakın oldu ve benzedi*" manasını kastetmiştir (İbn Manzûr, 1990, s. 755; Tuncer, 2013, s. 29; Yılmaz, 2020, s. 368).

Her iki kelime de Arapçada "*soy, akrabalık, bağ, yakınlık*" manalarına gelen "نسب /ne-se-be" kökünden türetilmiştir. Nitekim "نسب" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de "*soy ve akrabalık*" anlamında şu şekilde kullanılmıştır: " وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا *İnsan türünü sudan yaratıp onların arasında soy ve sıhriyet bağı kuran da O'dur. Rabbin üstün kudret sahibidir.*" (Furkan, 25/54) (İbn Manzûr, 1990, s. 755; Bazmûl, 2002, s. 27; Tuncer, 2013, s. 29; Okumuş, 2015, s. 414; Süyûtî, 2015, s. 631; Zerkeşî, 2018, s. 37; Yılmaz, 2020, s. 368).

Tenasübün ıstılahî manası ise; "*Peş peşe gelen kelime ve cümlelerin arasında birbiriyle ilgili veya birbirini çağrıştıran, anlam bakımından da makul bir bağlam ve ilişkinin bulunması*" demektir. Tenâsüb sanatı; Bedî ilminde lafız, mana ve vezin arasında irtibat, ahenk, intibak ve makul bir bağlam bulunması gerektiğini ifade eden; "*mürâât-ı nazîr, tevfiik, telfik, i'tilâf, cemiyet*" kelimeleriyle aynı manada kullanılmaktadır (Bazmûl, 2002, s. 27; Süyûtî, 2015, s. 631; Sarıkaya, 2011, s. 446; Tuncer, 2013, s. 29; Okumuş, 2015, s. 414; Yılmaz, 2020, s. 368).

Münâsebâtul-Kur'ân ifadesinin tenâsüb veya münasebet kavramlarından daha hususi olduğu söylenmektedir. Nitekim Tenâsüb ilmi; peş peşe gelen kelime ve cümlelerin arasında irtibat ve uyumun bulunması gerektiğini ifade eden ilimdir. Münâsebâtul-Kur'ân kavramı; "*Kur'ân'da peş peşe gelen kelimeler, cümleler, ayetler ve sureler arasında irtibat ve insicamın tespit edilmesidir.*" (Bikâî, 1978, s. 5; Tuncer, 2013, s. 28). Dolayısıyla, tenasüb veya münasebet kavramları münâsebâtul-Kur'ân teriminden daha kapsamlıdır.

Bikâî (ö. 885/1480) ayetler ve sureler arasındaki irtibat, intibak ve uyumu esas alan *Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyâti ve's-suver* adlı eserinde tenasüb veya münasebet kavramlarının münâsebâtul-Kur'ân teriminden daha kapsamlı olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

"*Münasebet ilmi münâsebâtul-Kur'ân kavramından daha kapsamlıdır. Münasebet ilmi, peş peşe gelen kelime ve cümlelerin arasında anlam bakımından da makul bir bağlam ve ilişkinin bulunması demektir.*" Bikâî münâsebâtul-Kur'ân ilmini ise şu şekilde tarif etmektedir: "*Kur'ân-ı Kerîm'de ki ayet ve surelerin dizgisindeki hikmeti inceleyen bir ilim dalıdır*" (Bikâî, 1978, s. 5; Tuncer, 2013, s. 28).

4.4.2. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Tarihçesi

Kur'ân-ı Kerîm Yüce Allah tarafından, Cebrail (a.s.) vasıtasıyla yirmi üç senelik bir zaman dilimi içerisinde çeşitli koşullar ve farklı hadiselerle bağılı olarak parça parça indirilmiştir. Buna rağmen ayet ve sureler arasında fevkalade bir insicam, ahenk ve uyum söz konusudur. Üstelik tertibi nüzul sırasıyla olmadığı halde konu birliğini ve bütünlüğünü muhafaza ederek eşsiz bir uyum içerisinde bulunması büyük bir mucize olduğunun timsalidir. Bu bağlamda, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi; Kur'ân-ı Kerîm'in lafzı gibi tertibinin de mucize olduğunu ispatlamaya çalıştığı için değerli bir ilim dalı olarak kabul edilmiştir (Cerrahoğlu, 2016, s. 204; Zerkeşî, 2018, s. 36; Yılmaz, 2020, s. 568).

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilminden ilk olarak hicri 4. yüzyılın ortalarında Bağdat'ta yaşamış, Arap dili ve edebiyatının yanı sıra hadis ve fıkıh sahasında da söz sahibi olan Ebû Bekr b. Ziyâd en-Nîsâbü'rî (ö. 324/936) tarafından sözlü olarak bahsedilmiştir. O dönemde kelimelerin etimolojik yapısını, cümlelerin çözüm ve tahlilini, ifadenin hakikat veya mecaz oluşunu, kelimelerin bağlam ve belagat vecihlerini ele alan tefsir ekolü bulunmamaktaydı. Böyle bir dönemde Ebû Bekr en-Nîsâbü'rî'nin ayet ve sureler arasında bulunan münasebetten sözlü olarak bahsetmesi önemli bir durum olmuştur. Ebû Bekr en-Nîsâbü'rî Bağdat'ta talebeleriyle tefsir dersi yaparken ayet ve sureler arasında bulunan münasebeti ihmal etmeyip: "*Şu ayet şunun yanına neden konmuş? Şu surenin şunun ardından getirilmesindeki hikmet nedir?*" şeklinde sualler sorarak açıklamıştır. Ayrıca Bağdat ulemasını ayet ve sureler arasında bulunan münasebete vakıf olamadıklarından dolayı kınamıştır (Tuncer, 2013, s. 50; Okumuş, 2015, s. 416; Süyûtî, 2015, s. 630; Cerrahoğlu, 2016, s. 204; Zerkeşî, 2018, s. 37; Yılmaz, 2020, s. 568).

Ebû Bekr en-Nîsâbü'rî'nin vefatından yaklaşık iki asır sonra, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi üzerinde duran bir diğer âlim, fıkıh, hadis ve tefsir ilmi ile temayüz etmiş olan Endülüslü Ebû Bekir b. Muhammed İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) olmuştur. Ancak münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin o dönemde pek revaç bulmadığını İbnü'l-Arabî *Sirâcü'l-mürîdîn* adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir:

"Bir âlimden başkası bu duruma değinmedi. O da sadece Bakara suresinin ayetleri arasında bulunan münasebet vecihlerine temas ederek, bununla ilgili bir eser telif etti. Bundan sonra Yüce Allah bizim bu konuya temayül etmemizi nasip etti. Ancak bu ilme yönelenler olmadığı gibi fikir ve görüşlerimizi yanlış yorumlayanlar oldu. Bunun üzerine bu alanda çalışmayı bırakıp, sonucu Yüce Allah'a havale ettim." (Tuncer, 2013, s. 50; Süyûtî, 2015, s. 630; Zerkeşî, 2018, s. 37)."

Tefsir ilmine dair birçok eser yazılmış olmasına rağmen, müfessirlerin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle alakalı çok az sayıda eser telif etmiş olmalarındaki en büyük sebep; bu ilmin sözün bağlamı, insicamı ve anlam bütünlüğü gibi konularla doğrudan ilgili olan belagat ilmi içinde mütalaa edilmesi ve tefekküre dayanmasındandır. Bu alanda temayüz etmiş olan Bikâî ayetler arasındaki tenâsüb, insicam ve ahengi yakalayabilmek için aylarca tefekkür ettiğini ifade etmesi bu ilmin ne kadar zor olduğunu göstermektedir (Bikâî, 1978, s. 6; Tuncer, 2013, s. 50; Süyûtî, 2015, s. 630; Zerkeşî, 2018, s. 36).

Tefsir tarihinde önemli bir mevkiisi olup bütün İslâm âleminde şöhret bulan, üzerine yüzlerce şerh ve haşiye yazılan Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücühi't-te'vil* adlı eseri ayet ve sureler arasındaki münasebete değinen ilk tefsirlerdendir. Zemahşerî *el-Keşşâf*'da Bakara suresinin birçok yerinde ayetler arasındaki münasebeti zikrederken, diğer surelerde ayetler arası tenasübe birkaç yerde değinerek iktifa etmiştir. Ayrıca Zemahşerî *Keşşâf*'da nadiren de olsa surelerin baş tarafı ile son kısmı arasında bulunan münasebete değinerek kendisinden sonra gelen müfessirler için büyük bir çığır açmıştır. Süyûtî'nin bu alanda kaleme almış olduğu "*Merâsîdü'l-metâli*" adlı eserde Zemahşerî'nin tesiri olmuştur (Tuncer, 2013, s. 50; Okumuş, 2015, s. 416; Yılmaz, 2020, s. 568).

Ebû Hafs en-Nesefî, intizam başlığı altında ayet ve sureler arasında bulunan münasebet, irtibat ve ahengi ortaya koyarak münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli açıklamalar yapmıştır. Bu bağlamda, Zemahşerî ile çağdaş olan Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teyisîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde ayetler ve sureler arasında bulunan münasebet vecihlerini sistematik ve kapsamlı bir şekilde ele alan ilk müfessir olduğu görülmektedir. Kendisinden sonra gelen müfessirlere rehber olmuş ve onların daha düzenli ve sistematik çalışmalarına katkı sağlamıştır.

Nesefî, Fatiha ve Bakara sureleri arasında bulunan münasebet vecihlerini detaylı olarak ele almıştır. Diğer surelerde ise veciz bir şekilde de olsa konuya mutlaka değinmeye çalışmıştır.

Tefsir, kelâm, fıkıh, usûlü'l-fıkıh, felsefe, mantık alanlarında engin bilgi sahibi olan Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1209) kaleme aldığı *Mefâtîhu'l-gayb* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine detaylı bir şekilde değinmiş ve beliğ olan her kelimada ahenk, uyum ve tertibin bulunduğunu ifade etmiştir. Fahreddîn er-Râzî bir ayetin tefsirine başlamadan evvel önceki ayetle münasebetini mutlaka açıklamış; ayrıca iki ayet arasında bulunan irtibat, insicam, ve uyumla ilgili görüşlerini sıralamıştır. Râzî *Mefâtîhu'l-gayb*'da surelerin başlangıcı ve nihyeti arasında bulunan münasebet vecihlerini kapsamlı bir şekilde ele alarak üzerinde oldukça fazla duran müfessirlerden birisi olmuştur. Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair fevkalade izahlarda bulunarak kendisinden sonra gelen müfessirler için önder olmuştur (Tuncer, 2013, s. 53; Okumuş, 2015, s. 416; Cerrahoğlu, 2016, s. 205).

Tefsir, fıkıh, hadis, kıraat, sarf, nahiv ve belagat alanlarında temayüz etmiş Ebû Ca'fer ez-Zübeyr es-Sekafî el-Girnâtî'nin (ö. 708/1308) Mushaf'taki sıralarına göre sûreler arası münasebetin kaleme almış olduğu *el-Burhân fi tertîbi süveri'l-Kur'ân* adlı eseri münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair telif edilen ilk müstakil eser olmuştur (Süyûtî, 2015, s. 630; Zerkeşî, 2018, s. 36).

Tefsir, fıkıh, sarf, nahiv, meânî, beyan, bedî ve daha birçok ilim dalında ihtisas sahibi olan Burhânüddîn el-Bikâî (ö. 885/1480) ilmi dirayeti ve ulaştığı seviye sayesinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi alanında daha önce yazılmamış bir yöntemle *Nazmü'd-Dürer fi Tenâsübi'l-Âyâti ve's-Süver* adlı eseri telif etmiştir (Bikâî, 1978, s. 3; Kara, 2006, s. 463; Okumuş, 2015, s. 417).

Bikâî'nin yazmış olduğu bu tefsir, daha önce kimsenin kaleme almadığı, üzerinde derinlemesine tefekkür etmediği özgün bir konuya temas ederek ayet ve sureler arasında bulunan münasebet, irtibat ve insicama değinen benzersiz bir eser olmuştur.

Nazmü'd-dürer fi tenâsübi'l-âyâti ve's-süver adlı eserin en belirgin niteliği; ayet ve surelerin farklı zaman ve mekânda nazil olmasına rağmen aralarında son derece intizam, ahenk ve irtibatın bulunduğunu ispat ederek Kur'ân bütünlüğündeki icazın derinliğine inmiş olmasıdır.

Bikâî, telif etmiş olduğu eserin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi alanında müstesna bir yeri olduğunu şu açıklamalarıyla beyan etmiştir: "*Bu kitap imanı kalpte sabitleştirme görevi görür.*" (Bikâî, 1978, s. 3; Kara, 2006, s. 463; Tuncer, 2013, s. 60;).

Kâtib Çelebi, *Nazmü'd-dürer 'in* kendi alanında yazılmış muazzam bir eser olduğunu şu şekilde beyan etmiştir:

"*Kur'ân'ın sırlarını ortaya çıkarmada eşsiz bir eser olduğu gibi akılları hayrete düşürecek kadar rakipsiz bir eserdir.*" (Çelebî, 2008a, s. 1961)."

Celâlüddîn es-Süyûtî (ö. 911/1505) tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatında ilmî otoritesi bulunan seçkin âlimlerden olup muhtelif ilim dallarında altı yüze yakın eser yazmıştır. Kur'ân ilimlerine dair bütün konuları kapsayan *el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ile alakalı müstakil bir bölüm açmıştır. Ayrıca münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair müstakil olarak şu üç eseri kaleme almıştır:

Tenâsüku'd-dürer fî tenâsübi's-süver: Bu eserin telif edilmesindeki en önemli gaye; surelerin Kur'ân-ı Kerîm'deki sıralanışlarının tevkifî olduğu görüşünü savunarak bu husustaki ihtilafları gidermektir.

Merâsüdü'l-Metâli fî Tenâsübi'l-makâtı ve'l-Metâli: Eserde surelerin başlangıcı ile sonu arasında bulunan münasebet yönlerine değinmektedir. Ayrıca bu alanda yazılan ilk ve tek çalışma olduğu için önemli bir değeri bulunmaktadır. Süyûtî'nin kaleme aldığı bu eserde kendisinden önce bu hususa değinen Zemahşerî'nin tesiri görülmektedir.

Esrâru't-Tenzil: Bu eser ayet ve sureler arasında bulunan münasebet yönlerine değinmekte olup münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi ile alakalı müstakil olarak yazılmış bir eserdir (Tuncer, 2013, s. 65; Süyûtî, 2015, s. 630).

Çağdaş müfessirler Kur'ân-ı Kerîm'i anlama ve ayetlerin muhtevasını tefekkür etmek için münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi üzerinde durmuş ve tefsirlerinde bu yönleme başvurmuşlardır. Arap dili ve edebiyat alanında mütchassis olan Mısırlı mütefekkir Abdülmüteâl es-Saîdî münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi üzerine müstakil *en-Nazmü'l-fennî fî'l-Kur'ân* adlı eseri kaleme almıştır.

Saîdî söz konusu eseri Dozy ve Carlyle gibi müsteşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'in nazım ve üslûbuna müteveccih yapmış oldukları tenkitlere karşı reddiye olarak kaleme almıştır. Müellif bu eserinde esbâb-ı nüzûl ilminden faydalanarak hem ayet ve surelerin dizgisine hem de bunların arasında bulunan münasebet vecihlerine değinmiştir (Tuncer, 2013, s. 55; Güler, 2019, s. 448).

Edebiyat, eğitim, siyaset ve Kur'ân ilimlerine dair pek çok eserleri bulunan Mısırlı düşünür Seyyid Kutub (1906-1966) *Fî zilâli'l-Kur'ân* adlı eserinde ayet ve sureler arasındaki münasebet vecihlerini açıklayarak bu konuya en tafsilatlı değinen çağdaş müfessirlerden olmuştur. Ayrıca bu eserini desteklercesine telif etmiş olduğu *et-Tasvîrû'l-fennî fi'l-Kur'ân* adlı eserinde lafzî münasebet yönlerinin yanı sıra manevî münasebet vecihlerine de değinmiştir (Tuncer, 2013, s. 55; Görgün, 2009, s. 67).

Yazmış oldukları tefsirlerde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli tespitler yapan diğer bazı çağdaş müfessirler de şunlardır:

- Muhammed Abdullah Draz - *en-Nebe'ü'l-'Azîm*.
- Saîd Havva - *el-Esâsfi't-tefsîr*.
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır - *Hak Dini Kur'ân Dili*.
- Ahmet Mustafa Merâgî - *Tefsîrû'l-Merâgî*.
- Muhammed Ali es-Sabûnî - *Sâfvetü't-Tefâsîr* (Tuncer, 2013, s. 57).

4.4.3. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Önemi

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi üç senelik geniş bir zaman zarfında, parça parça nazil olmasına rağmen ayet ve sureler arasında sağlam bir bağ kurmayı ve lafzı gibi söz diziminin de mucize olduğunu öğreten bir ilimdir. Bu ilim sayesinde ayet ve sureler arasında bulunan olağanüstü insicam, ahenk ve uyum tespit edilir. Bu ilim Kur'ân-ı Kerîm'in sahih ve düzgün anlaşılabilmesi için, ayetlerin mevcut tertibine riayet edilerek okunması gerektiğini öğretir. Ayrıca münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi; bu harika nazım içerisinde tek bir kelimenin dahi gelişi güzel gelmediğini; hatta Kur'ân-ı Kerîm'in ahengine uymayan ve vazedildiği yere oturmayan tek bir harfinin dahi olmadığını öğreten bir ilimdir. Bu ilim sayesinde çeşitli zaman ve muhtelif olaylar sebebiyle nazil olmuş ayetler arasındaki anlamsal irtibat tespit edilmiş olur (Tuncer, 2013, s. 72; Süyûtî, 2015, s. 630; Cerrahoğlu, 2016, s. 204; Yılmaz, 2020, s. 568).

İbnü'l-Arabî *Sirâcû'l-mürîdîn* adlı eserinde bu ilmin önemine şu şekilde dikkat çekmektedir:

"*Kur'ân-ı Kerîm'deki ayetlerin bazısının bazısına olan irtibatı, manaları birbirine kenetlenmiş tek kelime gibidir* (Tuncer, 2013, s. 31; Süyûtî, 2015, s. 630; Cerrahoğlu, 2016, s. 204; Zerkeşi, 2018, s. 37)."

Bikâî ise, *Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver* adlı eserinde bu ilmin önemine şu şekilde değinmektedir:

"*Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'de ki ayet ve surelerin dizgisindeki hikmeti inceleyen bir ilim dalıdır. Bu ilim, muktezâ-yı hâli inceleyen belağatın asıl gayesidir. Çünkü kelamın ifade ettiği güzellik ve insicamın anlaşılması sureden amaçlananın bilinmesine bağlıdır. Bu da Kur'ân-ı Kerîm'de ki bütün cümlelerden kastedilen manaların bilinmesini ifade eder. İşte bu sebeple bu ilim, çok büyük bir değer taşımaktadır* (Bikâî, 1978, s. 6; Tuncer, 2013, s. 28)."

Bikâî bu ilmin Kur'ân-ı Kerîm'in tefsirindeki problemleri çözmeye yardımcı olacağını şu şekilde beyan etmiştir:

"*Bu ilme vakıf olmayan müfessirler çıkmaza düştükleri bazı ayetlerin manalarında, bu ilim vesilesiyle doğru yola ulaşabilir* (Bikâî, 1978, s. 12)."

Fahreddîn er-Râzî, Bakara suresinin son kısımlarının tefsirini yaparken ayet ve sureler arasında bulunan uyum, irtibat ve insicam hakkında şu izahta bulunarak bu ilmin önemine dikkat çekmiştir:

"Bir kimse bu Surenin nazmındaki zarafeti ve dizgisindeki muhassenatı tefekkür ederse, Kur'ân-ı Kerîm'deki kelimelerin fesahati, manaları ifadenin vecizliği ve bütünlüğü itibariyle mu'ciz olduğunu bilir. Üslubu bakımından mu'ciz olduğunu ifade edenlerin maksadı bu olsa gerektir. Ancak müfessirlerin bu işe değinmediklerini ve bu işten kaçındıklarını gördüm. Onların bu konuya temas etmemelerinin sebebi bu letafete vakıf olamamalarıdır. Bu husustaki hakikat şairin ifade ettiği gibidir: *والنجمُ تَسْتَصَغِرُ الأَبْصَارُ*: Yıldız ki, onun suretini gözler küçük görür. Küçük olmaksızın günah yıldızın değil, gözündür (Râzî, 2008a, s.106; Tuncer, 2013, s. 31; Süyûtî, 2015, s. 631; Okumuş, 2015, s. 416; Cerrahoğlu, 2016, s. 205; Zerkeşi, 2018, s. 36)."

Zerkeşi, münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin ehemmiyetine ve müfessirler tarafından ihmal edilen bir ilim olduğuna şu şekilde değinmektedir;

"Münasebet, kelamın cüzlerini yekdiğeriyle bağlayarak aralarındaki irtibatı kuvvetlendirmektir. Kelamın bu vaziyeti, parçaları birbiriyle ahenk içerisinde olan sağlam bir binanın haline benzemektedir. Tefekkür gerektiren bir ilim dalı olması sebebiyle müfessirler ayetler arası münasebete değinmekten kaçınmıştır (Zerkeşi, 2018, s. 36)."

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi ilahî mesajın doğru anlaşılmasını sağlayan bir ilim dalıdır. Nitekim Şatıbî bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

"Kişi, eğer değerlendirme esnasında sözü bir bütün olarak ele almaz ve onun parçaları üzerinde, sanki bunlardan her biri kendi başına diğerlerinden bağımsız bir parça imiş gibi durursa, bu durumda Şâri'nin muradını bilemez (Şatıbî, 1991, s.414; Tuncer, 2013, s.239)."

Kur'ân-ı Kerîm'in her bir suresi müteaddit mevzuları kapsamakla beraber, üzerinde özellikle durduğu ana konuları da barındırmaktadır. Bu bağlamda münâsebâtü'l-Kur'ân, suredeki konudan konuya atlamaların sebebinin anlamamızı sağlayan bir ilimdir. Bu hususu Muhammed Draz şu şekilde ifade etmektedir:

"Bir tablonun güzelliğini görebilmek için, insanın bakışlarını zorunlu olarak ayrı cinsten renklerin bir arada bulunduğu ve hatta bütün ile uyumsuzluk arz ettiği küçük küçük bir noktada toplamaması lâzımdır. Aksine geri çekilerek görüş sahasını genişletmesi ve tabloyu bir bütün olarak gözden geçirmesi gerekir. Ancak bu takdirde tabloyu teşkil eden unsurlar arasındaki simetriyi ve terkipledeki armoniyi görmesi mümkün olabilir. İşte Kur'ân-ı Kerîm hakkında isabetli bir hüküm

verebilmek için de, O'nun her suresini bu anlayış çerçevesinde değerlendirmek icap eder." (Draz, 2012, s. 102)."

4.4.4. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlmi Hakkında Yapılan Tartışmalar

Kur'ân-ı Kerîm'deki ayet ve surelerin arasında münasebetin bulunduğunu savunanlar olduğu gibi sahâbeden, tâbiûndan ve selef-î sâlihinden tenâsuk ile tenasübe dair herhangi bir rivayet gelmediğini ve yirmi üç senelik geniş bir zaman zarfında, parça parça nazil olan Kur'ân'a aykırı bir yaklaşım olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır (Bazmûl, 2002, s. 33; Tuncer, 2013, s. 66; Süyûtî, 2015, s. 630; Okumuş, 2015, s. 417).

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini reddedenlerin başında İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm es-Sülemî ed-Dımaşkî (ö. 660/1262) ve Muhammed eş-Şevkânî (ö. 1250/1834) gelmektedir. İzzüddîn b. Abdüsselam Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi üç senelik bir zaman dilimi içerisinde çeşitli olaylar ve muhtelif sebeplere bağlı olarak parça parça nazil olduğunu, ayet ve surelerin müteaddit konuları ihtiva ettiği için cüzleri arasında münasebet kurmanın gerekli olmadığını şu şekilde serdetmektedir:

"Münasebet ilmine vakıf olmak kıymetli ve değerli bir iştir. Cümlelerin ölçülü, uyumlu ve sarîh bir şekilde birbirine bağlanması için kelamın başı ile sonu arasında irtibat bulunması şarttır. Ancak bu irtibat muhtelif nedenlerden dolayı kurulamıyorsa, o kelamda münasebet sağlanmaz. Gerçek böyleyken, bunlar arasında tenâsüb ve entegrasyon kurmaya çalışan bir kimse kendisini zorladığından ötürü sağlam ve mazbut bir münasebet kuramaz. Kur'ân-ı Kerîm'in, yaklaşık yirmi üç küsur senede çeşitli nedenlerle nazil olması ve muhtelif hükümleri içermesi sebebiyle ayet ve sureler arasında irtibat kurmaya gidilmez. Çünkü sebepler ve illetler farklı olduğu için, aralarında irtibatın aranması uygun olmaz. Bu nedenle, Yüce Allah'ın kulları ve hükümlerine yönelik farklı tasarruflarının birbiriyle ilişkilendirilmesi ve bağlantı kurulması gayrimünasip bir iştir." (Bazmûl, 2002, s. 34; Süyûtî, 2015, s. 630; Cerrahoğlu, 2016, s. 204; Zerkeşî, 2018, s. 36)."

Veliyyüddîn Ahmed el-Mellevî (ö. 774/1372) ayetlerin çeşitli zaman dilimleri içerisinde muhtelif olaylar ve farklı sebeplere bağlı olarak parça parça nazil olduğunu ve aralarında irtibatın olmadığını iddia eden İzzüddîn b. Abdüsselam'ın sözlerini kabul etmeyerek, onun bu ifadelerinin vehimden başka bir şey olmadığını

söylemiştir. Mellevî, İzzüddîn b. Abdüsselam'ın bu husustaki görüşlerini çürüterek ayet ve sureler arasında irtibatın bulunduğunu şu şekilde izah etmiştir:

"Ayatler nüzûl bakımından muhtelif vakıalara, dizgi ve tertip yönüyle de bir hikmete bağı olarak indirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de ki sure ve ayetler, Levh-i Mahfuz'daki tertibine uygun biçimde Hz. Peygamber'in emretmesiyle, tevkîfi olarak düzenlenmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in, tertibinin ve nazımının fevkalâde bir intbak içinde olması onun apaçık bir mucize olduğu göstermektedir. Bununla birlikte bir ayetin kendisinden evvelki ayeti tekmil edip etmediğini veya o ayetin bağımsız olup olmadığını eğer o ayet müstakilsel önceki ayetle münasebetinin ne şekilde olduğu incelenmelidir. Bu tür teharri ve araştırma engin bir bilgi istemektedir. Ayet ve sureler arasındaki insicamı ve uyumu yakalamak için Esbâb-ı nüzûl ilmi iyi bilinmelidir (Bazmûl, 2002, s. 34; Süyûtî, 2015, s. 630; Zerkeşî, 2018, s. 37)."

Şevkânî; *Fethû'l-Kadîr* adlı tefsirinde münasebet konusuna geniş yer ayırmış, ayet ve sureler arasında tenâsüb ve tenâsuk gayretinin lüzumsuzluğunu iddia ederek bu ilimle meşgul olan müfessirleri eleştirmiştir. Şevkânî; bazı müfessirlerin ayet ve sureler arasında irtibat kurarak müşkül ve zorlama bir ilim vücuda getirdiklerini, yüzmekle mükellef olmadıkları bir denize daldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca bu ilim dalıyla hemhal olanların kişisel fikir ve görüşleriyle tekellüm ettiklerini ve kendileri için hiç bir faydası olmayan ilimle meşgul olduklarını dile getirmiştir. Bu ilmin zayıf imanlı kalplere şüphe yerleştirdiğini de öne sürmüştür (Şevkânî, 2007, I, s. 50; Tuncer, 2013, s. 66).

Şevkânî'nin münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair serdetmiş olduğu eleştiriler kabul edilebilir değildir. Zira tefsir ilminde yapılmasının yasaklanmış olduğu re'y, kendi heves ve arzularından kaynaklanıp makul delillerden uzak kişisel fikir ve görüşlerdir. Halbuki münasebet ilminin bir takım faydaları mevcuttur. Bu ilmin yararlarından biriside müsavi olan fikir ve mütalaalar arasından birini seçmemizde sühulet sağlamaktadır. Ayrıca münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine karşı tavır takınan Şevkânî'nin *Fethû'l-Kadîr* adlı tefsirini incelediğimizde ayetler arasında bulunan irtibat ve tenasübe temas ettiğini görmekteyiz (Itr, 2006, s. 239).

4.4.5. Münâsebâtü'l-Kur'ân İlminin Usul ve Metodolojisi

Bütün ilim dallarının kendine ait metot ve yöntemleri olduğu gibi münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin de kendine has usul ve kaideleri bulunmaktadır. Bu kurallar bütünlüğünde hareket edilerek ayet ve surelerin arasındaki münasebet tespit edilmektedir. Süyûtî *el-İtkan fî ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserinde ayet ve sureler arası münasebeti tespit etmek için öğrenilmesi gereken umumi kaide ve esasları birkaç başlık altında şu şekilde sıralamaktadır:

a) Surenin veya ayetin hangi gerekçeden dolayı, ne tür şartlar içinde ve hangi olay üzerine nazil olduğunu bilmek gerekir.

b) Sure ve ayetin hangi gaye ve amaçla indiğini tespit ettikten sonra bu hedef ve gayelere götürecek sebepleri araştırmak gerekir.

c) Bu sebeplerin birbirlerine yakınlık ve uzaklık durumlarını incelemek gerekir.

d) Belagat ilmine vakıf olup kaide ve kurallarına layıkıyla uyulması gerekir (Süyûtî, 2015, s. 633).

Muhammed Bazmûl ayet ve sureler arası münasebeti tespit etmek için şu metot ve yöntemleri zikretmiştir:

- a) Kurulan münasebet ayetin siyak ve sibakına uygun olmalıdır.
- b) Dinin hükümleri ile tenakuz içerisinde olmamalıdır.
- c) Ayetin tefsiriyle muvafık olmalıdır.
- d) Sarf, nahiv ve belagat yönünden Arapçaya aykırı olmamalıdır.
- e) Müfessir, yapmış olduğu münasebetin mutlak olarak Yüce Allah'ın muradı olduğunu iddia etmemelidir (Bazmûl, 2002, s. 37).

Muhammed Draz, ayet ve sureler arasındaki münasebeti araştırmak isteyen kimsenin ilk olarak, sureyi başlangıcından itibaren hızlı bir şekilde okuyup o surenin ana fikrini ortaya çıkarması, surenin ana fikrine hakim olmadan o sure içerisindeki ayetler arasında bağlantı kurmaması ve sureye bütüncül bir biçimde yaklaşması gerektiğini ifade etmektedir (Draz, 1994, s. 190-194; Tuncer, 2013, s. 40).

4.4.6. Ayetler Arasındaki Münasebet ve Çeşitleri

Kur'ân-ı Kerîm'deki intibak, ahenk ve uyumu i'câzu'l-Kur'ân kontekstinde müstakim bir akıl, sağlam bir vicdan, selim bir estetik anlayışıyla belirlemeye çalışan müfessirler, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini ilk olarak "Ayetler Arası Münasebet" ve "Sureler Arası Münasebet" şeklinde iki başlık altında ele almışlardır. Ancak münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi son derece kapsamlı olup bu ilim dalının içerisinde de her biri ile ayrı çalışma konusu olan ihtisas alanları bulunmaktadır. Binaenaleyh tenasübün kısımlarına değinmeden evvel genel bir ayrımı yapmak uygun olacaktır.

Mana münasebeti; "*Kelamın siyakının yani sonrasının, mana yönünden başlangıcına uygun düşmesine*" denmektedir (Bazmûl, 2002, 46; Tuncer, 2013, s. 33; Süyûtî, 2015, s. 631; Zerkeşî, 2018, s. 40).

Lafız münasebeti; "*Vezinli ve kafiyeli veya sadece vezinli lafızlarla sözün son bulmasına*" denmektedir (Tuncer, 2013, s. 33; Süyûtî, 2015, s. 631; Zerkeşî, 2018, s. 40).

Kur'ân-ı Kerîm'de peş peşe gelen ayetler arasındaki irtibat bazen açık ve net bir şekilde tespit edilirken bazen de bu tenâsüb ve irtibat belirgin ve aşıkâr bir şekilde görülmeyebilir. Muhtelif meseleleri ele alan bu ayetler arasındaki irtibat, uyum ve insicamdan bahsetmek için birtakım rabîta ve müteallıklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu irtibat ve uyum, sebep-müsebbep, illet-malul gibi zihnî alakalarla yapılabileceği gibi tenâsüb çeşitleriyle de kurulabilmektedir. Binaenaleyh burada tenâsüb çeşitlerinin en yaygın olanlarını zikredeceğiz.

4.4.6.1. Tanzîr

Tanzîr; bakmak, incelemek anlamına gelen نظر fiilinin tef'îl babından mastarıdır. Tenâsüb ilminin kısımlarına hasredilmiş edebî bir sanat biçimi olup, iki benzer şeyi birbiri ardınca getirerek bir meseleyi izaha çalışmaktır. Bu metoda Kur'ân-ı Kerîm'de temas edilmiş ve verilmek istenen mesaj muhatabın zihnine iyice yerleştirilmeye çalışılmıştır (Tuncer, 2013, s. 34; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 44).

Bu sanata örnek olarak şu ayetler gösterilebilir: " أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَعْفُورَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ Gerçek müminler işte onlardır. Rableri katında onlar için yüksek mevkiiler, bağışlanma ve değerli rızık vardır." (Enfâl, 8/4), " كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ Nitelim müminlerden bir kısmı isteksiz oldukları halde rabbini seni, doğru bir kararla evinden savaşa çıkarmıştı."(Enfâl, 8/5) ayetlerinde bu metot görülmektedir. İki ayet arasında bulunan bu irtibatı anlamak için şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır:

Müminlerin bazıları cihada çıkmak yerine Mekkelilere ait kervana saldırmanın daha yararlı olacağını iddia etmişler, savaşa çıkarken gönülsüz ve isteksiz davranmışlardı. Bir kısmı da Bedir Savaşı'nda kazanılan ganimetlerin kendilerine verilmesini istemiş, bu tutum ve davranışlarının haklarında daha hayırlı olduğunu düşünmüşlerdi. Yüce Allah bu ayetlerde sahâbenin savaşa çıkmalarındaki isteksiz tutum ve davranışlarını ganimet taksiminde gösterilen hoşnutsuzluğa nazire yaparak Müminlerin bu gibi davranış ve teamüllerde bulunmayacaklarını izah etmektedir (Tuncer, 2013, s. 34; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 44; Yılmaz, 2020, s. 569).

4.4.6.2. İstitrâd

Sözlükte; "kovmak, uzaklaştırmak, sürmek" anlamındaki "طرد" kökünden türeyen "استطراد" kelimesi "konu değiştirmek, asıl konudan uzaklaşmak, bir düşünceden başka bir düşünceye geçmek" gibi terim anlamıyla da örtüşen manalar ifade eder. İstitrâd kelimesinin ıstılah anlamı ise, herhangi bir mevzu, mesele veya tema ele alınırken başka bir konuya temas edip yeniden önceki konuya dönmektir. Dil ve edebiyat âlimlerinin bazıları istitrâd kelimesini: "avı kovalamak" anlamına gelen mutârede kelimesiyle ilişkilendirmişler ve bu durumu şu şekilde tasvir etmişlerdir; "bir av peşinde koşuşturan avcının karşısına başka bir av çıkmasıyla onun peşine takılıp kovaladıktan sonra ilk avına dönmesidir (Durmuş, 2001, s. 401; Tuncer, 2013, s. 35; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 40; Yılmaz, 2020, XXXI, s. 569)."

Bu münasebet vechine şu ayet örnek olarak gösterilebilir:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ
Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise

yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar." (Araf, 7/26). Örnek olarak yer verdiğimiz bu ayet; Hz. Âdem (a.s.) ile Hz. Havva'nın şeytanın vesvesesine uyarak kendilerine menedilmiş yasaklı ağaçtan yemeleri sebebiyle avret mahallerinin açıldığını, cennet yapraklarıyla da örtme çabasına kalkıştıklarını, ayrıca şeytanın vesvesesi sebebiyle nezih konumlarından uzaklaşarak dünya hayatına geldiklerini ifade eden ayetlerle, şeytanın hile ve tuzaklarının anlatıldığı ayetler arasında gelmiştir. İstirad yoluyla gelen bu ayette Yüce Allah'ın kullarına ihsan ettiği, ziynet ve örtünme vesilesi kılarak bedeninin ve ahlâkın muhafaza edildiği, böylesine önemli olan bu nimetin sahibine teşekkür edilmesi gerektiğine dair bir işaret vardır (Tuncer, 2013, s. 35; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 40; Yılmaz, 2020, s. 569).

4.4.6.3. Tahallus

Sözlükte "*halis ve katıksız olmak, tehlike vb. şeyden kurtulmak, varmak, ulaşmak*" anlamlarındaki hulûs (halâs) kökünden türeyen tahallus "*kurtulmak, bir şeyden ayrılıp diğerine geçmek*" demektir. Tahallus ıstılahta; "*İçinde bulunduğu bir konuyu tamamen terk ederek, akabinde ayrı bir söze geçme sanatıdır.*" Tahallus sanatında dinleyeni gayrete getirme amacı güdülmektedir (Bazmûl, 2002, s. 50; Durmuş, 2011, s. 317; Tuncer, 2013, s. 35; Süyûtî, 2015, s. 633; Zerkeşî, 2018, s. 42; Yılmaz, 2020, 569;).

Yusuf suresinin girizgah bölümünde yer alan iki ayetin akabinde kıssaların en güzelinin, en hoş tahrir biçimi ile akıcı bir şekilde nakledileceğinin söylenmesi güzel bir tahallus örneğidir.

"*Elif-lâm-râ. Bunlar apaçık kitabın âyetleridir. Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz bu Kur'ân-ı sana vahyetmekle (başka konular yanında) en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun.*" (Yusuf, 12/1-3).

4.4.6.4. Mudâdde

Ayetler arasındaki anlam ilişkisi ve bunu inceleyen manevi münasebet çeşitlerinden biriside "zıtlık" manasına gelen Mudadde sanatıdır. Mudadde; ayetler arasındaki iki zıt hususun peş peşe gelmesi demektir. Hikmetine gelince " *Eşyanın değeri zıddı ile bilinir.*" kaidesinden hareketle zıt kavramları ihtiva eden kelimeler arasında zihni bir bağ kurarak manalarının daha da pekişmesini sağlamaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok noktasında azap, cefa ve sıkıntı ifade eden ayetlerden sonra Yüce Allah'ın rahmetini ihtiva eden ayetlerin gelmesi, iman ve müjdeden sonra küfrün ve cezanın ahkam ayetlerinin akabinde de va'd ve va'idin zikredilmesi bu çerçevede değerlendirilmektedir (Bazmûl, 2002, s. 47; Tuncer, 2013, s. 36; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 47; Yılmaz, 2020, s. 569;).

Bu sanata örnek olarak şu ayet gösterilebilir; " *إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ* *İnkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, asla iman etmezler.*" (Bakara, 2/6). Bakara suresinin ilk ayetlerinde Müminlerin vasıfları anlatıldıktan sonra hemen akabinde kâfirlerin sıfatlarına değinilmiştir. İtikat bakımından iki zıt kavram olan mümin-kâfir kelimeleri zikredildiğinden dolayı ayetler arasında bulunan münasebet Mudadde sanatıyla kurulmaktadır (Bazmûl, 2002, s. 47; Tuncer, 2013, s. 36; Süyûtî, 2015, s. 632; Zerkeşî, 2018, s. 47; Yılmaz, 2020, s. 569;).

4.4.6.5. İntikâl

Muhatabı daha zinde tutmak ve ilgisini çekmek için bir konudan başka bir konuya geçmeye İntikal denir. İki konuyu birbirinden ayırt etmek için "هذا bu" lafzı kullanılmaktadır. Bu sanata örnek olarak şu ayet gösterilebilir; " *هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ* *Bu bir hatırlatmadır. Kuşkusuz Allah'a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek vardır.*" (Sad, 38/49). Bu ayettin öncesinde ise peygamberler ve ümmetleri ele alınmıştır. "هَذَا ذِكْرٌ" sözü, yeni bir konuya başlangıç yapılacağını bildirmektedir. Bu ifadeden sonra cennet ve oraya girmeyi hak etmiş olan kulların mükafatlarından bahsedilmiştir (Bazmûl, 2002, s. 53; Tuncer, 2013, s. 36; Zerkeşî, 2018, s. 48; Yılmaz, 2020, s. 569;).

4.4.6.6. Hüsnu'l-Matlab

Kelama güzel bir giriş yapıldıktan sonra, lafızların özenle seçilerek kendisinden talepte bulunulan kişiye övgü ve tazim ifade eden sözleri sarf edildikten sonra asıl maksadı ifade etmeye hüsnu'l-matlab denir. Bu sanata örnek olarak Fatiha suresinin şu ayetleri gösterilebilir; "*Ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz*" (Fatiha, 1/5). Söz konusu ayetin ilk bölümü olan, "*Ancak sana ibadet ederiz*" cümlesi Yüce Allah'tan yardım talebine güzel bir vesile olduğu için hüsnu'l-matlab güzel bir örnektir (Durmuş, 1999, s. 31).

4.4.7. Ayetler İçi Münasebet Çeşitleri

Yüce Allah'ın indirdiği ve muhafaza edeceğine söz verdiği Kur'ân-ı Kerîm'in dizgisi, düzeni ve nizamı bizzat O'nun istemi doğrultusundadır. Dolayısıyla, Kur'ân-ı Kerîm vahyin dışında tertip edilen bir kitap değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in nazmındaki letafet ve anlatısındaki harikuladeliğe faik bir icaza sahip oluşu kelamdaki kelimelerin birbiriyle intizamına bağlıdır. Bu bağlamda, insanlığın hakiki kurtuluşunu sağlayacak her nevi inanç, amel ve ahlakî ilkeleri ihtiva eden Kur'ân-ı Kerîm'in içerisindeki ayetleri oluşturan lafızlar, kelimeler ve cümleler arasında sıkı bir uyum, ahenk ve tertip bulunması gerekmektedir. Ayetlerdeki bu nizam, ahenk ve tertip bütünlüğü müfessirlerin gözüne çarpmış ve bu sebeple ayet içindeki intizama, insicama ve uyuma sıkça değinmişlerdir. Ayetlerin bitiş cümlelerinin ve fasılalarının, ayetin baş tarafında işlenen konuyla uyumu, ahengi ve bütünlüğü ile ilgili münasebet çeşitleri şunlardır:

4.4.7.1. Reddü'l-Acüz Ale's-Sadr

Sözlükte acüz "kelamın nihayeti" anlamındadır. Sadr kavramı ise "*kelamın ibtidası*" anlamına gelmektedir. Reddü'l-acüz ale's-sadr sanatının ıstılah anlamı; "*Kelamın nihayetinin bidayetinde tekrar zikredilmesidir.*" Bu sanat dalına Arap dili ve edebiyatında söz sahibi olan bazı kimseler tasdîr ismini vermişlerdir. Reddü'l-acüz ale's-sadr cümleye letafet, hüsün ve insicam katan edebî sanatlardan birisidir. Münâsebâtü'l-Kur'ân ilminde; "*ayetin baş tarafında bulunan bir kelimenin ayetin sonunda da tekrar zikredilmesidir.*"

Bu sanata örnek olarak şu ayet verilebilir: " وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ " *Bir zaman, Amisik עליك روجك واتق الله وتُخفي في نفسك ما الله مُبدئيه وتُخشي الناسَ والله أَحقُّ أن تُخشيَهُ* Allah'ın kendisine lutufta bulunduğu, senin de lutufkâr davrandığın kişiye, "Eşinle evlilik bağına koru, Allah'tan kork" demiştin. Bunu derken Allah'ın ileride açıklayacağı bir şeyi içinde saklıyordun; öncelikle çekinmen gereken Allah olduğu halde sen halktan çekiniyordun." (Ahzâb, 33/37). Ayetin baş tarafında bulunan "وتُخشي" kelimesi "تُخشيَهُ" şeklinde kelamın sonunda bir daha gelmiştir (Durmuş, 2007, s. 522).

4.4.7.2. İtilâf

İtilâf lügatta "uyuşmak, kaynaşmak, sıkı fıkı olmak, ülfet etmek" anlamlarına gelmektedir. Muhteva olarak Bedî ilminin içerisinde yer alan bu sanat türü münasebet, tevfiik, telfik ve muvâfakat isimleriyle de anılmaktadır. İtilâf ıstılahta; "Kelamın tesirini tezyit etmek için lafızla mana arasında münasebet, insicam ve tertibin bulunmasını özellikle hitabete müstenit anlatımlarda sesle ahengin medlulünü tekmil edecek şekilde düzenlemesini ele alan ilim dalıdır." (Pala, 2001, s. 459).

Bazen itilâf, lafız ve dizgelerin mana ve muhtevaya uygun bir şekilde seçilmesiyle meydana gelir. Kelamın manasını ve muhtevasını kavrayamayan bir kimse bile o kelamın oluşmasında kullanılmış olan kelimelerin telaffuzlarından ihtiva ettiği manayı sezebilir. Bu sanata örnek olarak şu ayet gösterilebilir: "عِيَابَتِ الْجُبِّ" *Onu kuyunun derinliklerine bırakın*" (Yusuf, 12/10) ayetinde, Hz. Yusuf'un atıldığı kuyunun derin ve karanlık olduğunu "عِيَابَتِ" kelimesinin telaffuzundan, bu kuyunun içine düşen bir şeyin çıkarmış olduğu ses "الْجُبِّ" kelimesinin kendisinden anlaşılmaktadır (Pala, 2001, s. 459).

4.4.7.3. Teşâbühü'l-Etrâf

Kelamdaki cümle ve kelimeler arasında bir bütünlük, tertip, letafet ve zarafet olması için kelamın son kısmı ile baş tarafının uyumlu olması gerekir. Teşâbühü'l-Etrâf; kelamın mana itibariyle başlangıcına uygun bir ifade ile son bulmasıdır (Hâşimî, 2013, s. 321).

Bu sanata örnek olarak şu ayet verilebilir:

"لا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ" *Gözler O'nu göremez. O bütün gözleri görür. O latiftir, haberdardır*" (En'âm 6/103) ayetinde " لا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ " *Gözler O'nu görmez*" ifadesine uygun bir biçimde "اللَّطِيفُ" kelimesi, "هُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ " *O bütün gözleri görür*" ifadesine münasip olarak da "الْخَبِيرُ" kelimesi getirilmiştir (Durmuş, 2007, s. 522; Tuncer, 2013, s. 36).

4.4.7.4. İrsâd

İrsâd sözlükte "gözetlemek, müşahede etmek, gözcü dikmek" anlamlarına gelmektedir. İstilah manası " *Kelamın baş tarafı ifade edildiğinde arada kuvvetli bir irtibatın bulunması sebebiyle nasıl sona ereceğini tahmin etmektir.*" (Haşimî, 2013, s. 305).

Kelamın baş tarafında sonuna delalet eden bir bölümün bulunması manasında olan edebî sanattır. Bu kuvvetli alaka ve irtibat tezat, mukabele, lüzum, lafız delaleti, mana delaleti ve tenâsübtür. Misal; " *مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ* Allah'tan başka birtakım dostlar edinenlerin hali örümceğin haline benzer: *O bir ev edinmiş, halbuki evlerin en çürüğü örümceğin evidir*" (Ankebût, 29/41). Bu ayette kelamın baş tarafı ve delalet etmiş olduğu mana, sondaki "الْعَنْكَبُوتِ لَبَيْتُ" terkiibini telaffuz etmeden tahmin etmemizi sağlamaktadır (Durmuş, 2000, s. 447).

4.4.7.5. İftinân

Lügat manası "konu, çeşit, tür" anlamında olan iftinân "*kelam içinde konudan konuya, türden türe geçmek*" anlamına gelmektedir. İki veya daha fazla zıt anlamı olan kelimelerin bir kelamda kullanılmasıyla birlikte herhangi bir ahenk ve uyumsuzluğun olmaması sanatına iftinân denir (Haşimî, 2013, s. 302).

Bu sanata örnek olarak şu ayet verilebilir: " *ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا* " *Sonra biz, Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtarır, zâlimleri de orada diz üstü çökmüş vaziyette bırakırız.*" (Meryem, 19/72). Zikri geçen bu ayette veciz bir şekilde övgü-yergi, içtinap-ihtar, va'd-vaîd beraber getirilmiştir (Eren, 2014, s. 89).

4.4.7.6. İğâl

Mütekellimin muradı kelimada tam ve net bir şekilde anlaşıldığı halde, sözlerine mübalağa gibi nükte dahil edip tamamlamasına îğâl denir (Eren, 2014, s. 95).

Bu sanata örnek olarak şu ayet verilebilir: " *إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى وَلَا تَسْمَعُ الصُّمَّ* " *Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da çağırıcı duyuramazsın.*" (Neml, 27/80) ayetinde Yüce Allah " *إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى* *Bil ki sen ölülere işittiremezsin*" ifadesinin ardından " *وَلَوْ أَمْرًا بِرَبِّكَ* *arkalarını dönüp giderlerken*" sözüyle kayıtlamıştır. Bu durumda manası, "onlar kalpleri ölü kimseler buna rağmen bir de arkalarını dönüp yüz çevirirlerse hiç duymazlar" demektir. (Eren, 2014, s. 95).

4.4.7.7. Ta'dîd

Ta'dîd, tef'îl babından mastar olup "sıralamak, saymak, tek tek saymak, numaralamak ve listelemek" gibi anlamlara gelmektedir.

Terim olarak ta'dîd, "Konuşan kimsenin, bir şeyi birçok vasıf ve nitelikle bir beyit içerisinde veya cümlede birbiriyle uyumlu ve en güzel bir şekilde tavsif etmesidir." Bu sanata şu ayet örnek olarak gösterilebilir:

" *هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ* *O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır; egemenliğin mutlak sahibidir, her türlü eksiklikten uzaktır, esenlik verendir, güven sağlayan ve kendisine güvenilendir, görüp gözeten ve yönetendir, üstündür, iradesine sınır yoktur, büyüklükte eşi olmayandır. Allah onların yakıştırdıkları ortaklardan tamamıyla münezzehtir.*" (Haşr, 59/23) (Aydın, 2018, s. 243).

4.4.8. Sureler Arası Münasebet Çeşitleri

Sureler arasında tenâsüb, ahenk ve anlamsal bir kontekst kurabilmek için surelerin tertibinin tevkîfî olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim tertibinin tevkîfî değil de ictihadî olduğunu benimseyen bir kimsenin art arda gelen surelerin arasında bir uyum, irtibat ve münasebet kurması kendisiyle muarazaya düşmesi anlamına

gelir. Zira birazdan ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi surelerin tertibi de ayetlerde olduğu gibi tevkîfidir.

4.4.8.1. Surelerin Tertibi

Sure kelimesinin lügat manası şöyledir: "*Yüksek mevki, mertebe, derece, şeref, itibar, haysiyet, asalet, yapısı güzel ve yüksek bina veya binanın bir bölümü, nişan ve alamet.*" İstilah manası ise; "*Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin bir araya getirilmesi sonucunda oluşan, sınırları vahiy doğrultusunda Hz. Peygamber tarafından belirlenen bölümdür* (Birişik, 2009, XXXVII, 538)." Sureler kendi içerisinde insicamı, ahengi, uyum ve düzeni olup Kur'ân-ı Kerîm'in yapısını oluşturan kısımlardır (Cerrahoğlu, 2016, s. 57; Zerkeşi, 2018, s. s. 186).

Tercih edilen görüşe göre, Kur'ân-ı Kerîm'de 114 sure bulunmaktadır. Bazı âlimler, aralarında Besmele bulunmadığı için Enfâl ve Tevbe surelerinin tek bir sure olduğunu telakki edip Kur'ân-ı Kerîm'deki sure sayısının 113 olduğunu iddia etmişlerdir. Kimi âlimler de, Übey b. Kâ'b'ın mushafında 116, Abdullah b. Mes'ûd'un mushafında 112 sure bulunduğunu ifade ederek surelerin sayısı hususunda ittifak bulunmadığını telkin etmişlerdir (Birişik, 2009, s. 538; Tuncer, 2013, s. 253; Cerrahoğlu, 2016, 57; Zerkeşi, 2018, s. 175).

Ayetlerin tertibi ve dizgisinin bizzat Hz. Peygamber tarafından telakki edildiği hususunda âlimler ittifak etmiştir. Surelerin tertibine gelince, tevkîfi mi yoksa icthadî mi olduğu noktasında âlimler muhtelif görüşler beyan etmiştir. Surelerin tertibi hususunda ifade edilen görüşler başlıca şu şekildedir:

- 1) Âlimlerin çoğu surelerin tertibinin icthadî olduğu fikrini benimsemiştir. Bu görüşü destekleyenlerin başında Zerkeşi, İmam Malik, Ebu Bekir b. Tayyib, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Farîs, Kâdî İyâz ve İbn Kesir gibi âlimler gelmektedir. Bu görüşü terviç eden kimselerin faydalandığı başlıca deliller şunlardır : "*Sahâbelerden kimisi kendi Mushaflarını nüzul sırasına göre tertip etmiş, kimisi de Mekkî sureleri Medenî surelerin önüne vazetmişlerdi. Hz. Ali tertip bakımından Alâk suresi ile başlamıştı. Abdullah b. Mes'ûd Nisâ suresini Âl-i İmrân suresinden önce tertip etmişti.*" (Birişik, 2009, s. 538; Tuncer, 2013, s.

254; Süyûtî, 2015, s. 137; Cerrahoğlu, 2016, s. 58). Zikredilen bu hususlardan dolayı bazı âlimler surelerin tertibinin ictihadî olduğunu ifade etmişlerdir.

- 2) Bazı müfessirler surelerin tertibinin vahiy yoluyla Hz. Peygamber tarafından tevkiî olarak yapıldığını savunmaktadır. Bu görüşü destekleyenlerin başında; Ebû Cafer en-Nahhâs, Ebû Bekr el-Enbarî, Ebû Amr ed-Dânî, el-Kirmânî, Fahreddin er-Razî, İbnü'l-Hassâr, İmam Şatıbî ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi birçok âlim, tevkiî olduğunu kabul etmektedir.

Kirmanî, surelerin şuan ki şeklinin Yüce Allah'ın emriyle Levh-i Mahfuz'daki tertip ve dizgisi üzere olduğunu ve Hz. Peygamber'in her yıl, o sene içerisinde nazil olmuş olan ayetleri Hz. Cibril'e (a.s.) arz ettiğini ve vefat senesinde de bunun iki defa meydana geldiğini ifade etmiştir.

Ebu Bekir el-Enbarî, Kur'ân-ı Kerîm'in ilk olarak bütün bir şekilde dünya semasına indiğini daha sonra da yirmi küsur sene içerisinde çeşitli koşullar ve farklı hadiselerle bağılı olarak parça parça nazil olduğunu, Cibril'in (a.s.) ayet ve surelerin tertibini bildiğini ifade etmektedir.

Ayrıca surelerin tertibinin birbiri ardına sıralanmasının, ayet ve harflerin sıralanması gibi olduğunu ve bunların hepsinin de Hz. Peygamber tarafından yapıldığını, bir sureyi öne almanın veya geriye bırakmanın Kur'ân-ı Kerîm'in düzenini bozacağını söylemektedir (Bırışık, 2009, s. 538; Tuncer, 2013, s. 255; Süyûtî, 2015, s. 137; Cerrahoğlu, 2016, 58).

- 3) Âlimlerin bazısı surelerin tertibinin kısmen Hz. Peygamber tarafından kısmen de sahâbenin içtihadıyla meydana geldiğini benimsemişlerdir. İbn Âtıyye, yedi uzun sure, Ha Mim'ler ile ayetleri yüzden az olan surelerin tertibinin Hz. Peygamber tarafından yapıldığını, bunların dışında kalan surelerin de Sahâbe içtihadı ile oluşturulduğunu beyan etmiştir. Bu görüşü benimseyenlerin öne sürmüş olduğu delillerden birisi de şu şekildedir:

Hz. Osman'a, "*Enfâl suresinin Mesânî'den, Tevbe suresinin de ayet sayısı yüzü aşan surelerden olması nedeniyle aralarına Besmeleyi vazetmeden bu iki sureyi neden peş peşe getirdiniz*" sorusuna cevabı şu şekilde olmuştur; "*Enfâl suresi Medine'de nazil olan ilk surelerdendir. Muhteva bakımından son nazil olan Tevbe suresine benzemektedir. Hz. Peygamber vefat etmeden önce, bize bu surenin nereye konulacağını bildirmedi. Zannediyorum ki; Tevbe suresi onun devamıdır. Bu sebeple iki sureyi peş peşe getirdim ve aralarına Besmele*

koydurtmadım." (Birişik, 2009, s. 538; Tuncer, 2013, s. 257; Süyûtî, 2015, s. 138; Cerrahoğlu, 2016, s. 58).

Burada şunu ifade etmeliyiz ki, bir mevzu hakkında Hz. Peygamber tarafından şifahî olarak bir naklin bulunması şart değildir. Bilakis mühim olan fiiliyattaki uygulamadır. Zira, uygulamada yani Kur'ân-ı Kerîm'in mevcut tertibi ve dizgisi hususunda Hz. Peygamber tarafından aksi bir söz veya fiil bulunmamaktadır.

Rivayetler içerisinde bazı sahâbenin ellerinde farklı dizgi ve tertipte mushaf bulunduğu söylenmiş olsa da, bunların şöhret bulmadığı ve icmanın dışında olduğu aşıkardır. Bu bağlamda, Kur'ân-ı Kerîm'de "Ha Mim'ler" ile "Tâ-Sîn" sureleri peş peşe gelmişken "المسجات" surelerinin art arda tertip edilmeyişi, Şuarâ ve Kasas surelerinin arasına bunlardan daha kısa olan Neml suresinin konulması, tertibin tevkîfî olduğunu göstermektedir.

İbn Hâcer, surelerin bir kısmının ictehadî olmasının büyük kısmının tevkîfî olmasına gölge düşürmediğini söylerken, Beyhakî *Medhal* adlı eserinde Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in zamanında, Enfâl ve Tevbe sureleri haricinde şu an bulunduğu tertip ve dizgisi üzere olduğunu ifade etmiştir (Süyûtî, 2015, s. 138).

Zikredilen bu muhtelif düşünce ve fikirler arasında bizim kanaatimiz surelerin tertibinin tevkîfî olduğudur. Zira münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi üzerinde sağlam ve derinlemesine çalışma yapan bir kimse Kur'ân-ı Kerîm'in tertibinin ve nazımının fevkalâde bir uyum içinde olduğunu görecektir. Nitekim, Süyûtî *Tenâsüku'd-dürer fi tenâsübi's-süver* adlı eserinde surelerin tertibinin tevkîfî olduğuna dair zahiri sebeplerin de bulunduğunu şu şekilde beyan etmiştir:

- a. Harflere göre tertibin yapılmış olması, Huruf-u mukattaa harfleriyle başlayan surelerin arka arkaya dizilmesi gibi.
- b. Surenin son kısmının müteakip surenin baş tarafıyla irtibat, insicam ve uyumlu olması gibi.
- c. Tebbet ve İhlas sureleri arasında lafız, insicam ve ahenk bakımından kalibrasyon bulunması, Tebbet suresinin "مسد" lafzıyla bitmesi İhlas suresinin de "أحد" kelimesiyle başlaması gibi.
- d. Bir surenin bütünüyle diğer sureye benzemesi, Dûha ve İnşirâh sureleri gibi (Süyûtî, 1986, s. 59).

Bütün müfessirler, Kur'ân-ı Kerîm'in i'caz yönünü ele aldıkları zaman, onun fesahat ve belâgatın şahikasında bir kitap olduğunu ifade ederler. O halde fesahat ve belâgatın bütün güzelliklerini toplayan bir kitabın, harfleri, kelimeleri ve cümleleri arasında uyum, ahenk ve anlam bütünlüğünün mevcut olması gerekir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'de ki ayet ve surelerin dizgisi vahye müstenit olması uygun görülmektedir.

4.4.8.2. Surelerde Muhteva-İsim Münasebeti

Sure ile ismi arasında münasebet olduğunu benimsemek ve anlamsal bir bağ kurmak için surelerin isimlendirilmesinin vahye dayalı olduğunu kabul etmek gerekmektedir (Tuncer, 2013, s. 258).

Her surenin başlı başına bir çehresi ve ana gayesi vardır. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'deki birçok sure isimlerini içerisinde geçen kelimelerden, peygamberlerin ve kavimlerin kıssalarından veya bahsettikleri bir hadiseden almaktadır. Bu hususta Bikâî'den şöyle söylemektedir: "*Bir kimse, surenin isminden vermek istediği mesajın ne olduğunu anlarsa, o surenin gayesini de anlamış olur. Surenin hedefini iyi anlayan da, onun ayetleri, kıssaları ve bütün ifadeleri arasında bulunan münasebeti, insicamı ve uyumu rahatlıkla gösterebilir*" (Bikâî, Masâid, s. 36).

Bu durumuma örnek olarak Teğabün suresi verilebilir. Nitekim söz konusu sure içerisinde bulunan "التَّعَابِينِ *Toplanma günü*" (Teğabün, 64/9) kelimesi sebebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Nisâ suresinin bu şekilde isimlendirilmesi, bu surede kadınlarla ilgili birçok hükmün bulunması sebebiyledir. Nitekim Nisâ kelimesi birçok surede geçmesine rağmen kadınlarla ilgili hükümlerin kapsamı ve tekrarı bakımından bu suredeki kadar fazla değildir. Mâide kelimesi sadece bu surede yer aldığı için sure kendine ait olan bu özellikle isimlendirilmiştir (Süyûtî, 2015, s. 138).

4.4.8.3. Surenin Başı ile Bir Önceki Surenin Sonu Arasındaki Münasebet

Sureler arasındaki insicam, ahenk ve irtibatın varlığından bahsedebilmek için surelerin tertibinin tevkîfî olduğuna inanmak gerekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in tertibindeki tenasübü ve nizamı inceleyen müfessirler, sureler arasında da bir münasebet ve irtibatın bulunduğunu kabul etmektedir. Bu tenâsüb ve irtibat bazen surelerin son ayetiyle müteakip surenin ilk ayeti arasında bulunmaktadır. Surenin başı ile kendisinden önceki surenin son kısmı arasındaki münasebete Ahzâb Suresinin nihayeti ile Sebe' Suresinin bidayeti arasındaki irtibat ve uyum örnek olarak gösterilebilir. Zira, Ahzâb Suresi Yüce Allah'ı methederek şu şekilde son bulmaktadır: "وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا" *Allah çok bağışlayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir.*" (Ahzâb, 33/73). Sebe' Suresi de kainatı yoktan var edip, idare eden Yüce Allah'a övgüyle şöyle başlamaktadır: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ" *Hamd göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur; âhirette de hamd yalnız O'na özgüdür. Hikmetle yöneten, her şeyden haberdar olan O'dur.*" (Sebe', 34/1).

Ahzâb Suresinin son ayeti Yüce Allah'ı övgüyle bittiğinden, Sebe' Suresi de O'na övgü ile başladığından her iki sure arasında tenâsüb bulunmaktadır (Süyûtî, 2015, s. 636; Neseî, 2019g, s. 221).

4.4.8.4. Peş Peşe Gelen Sureler Arasında Münasebet

Kur'ân-ı Kerîm'in i'caz yönlerinden birisi de, tertibinin, üslubunun ve nazımının harikulade bir uyum içerisinde olmasıdır. Surelerin tertibinin tevkîfî olduğunu benimseyen müfessirler, surelerin hem öncesiyle hem de sonrasıyla irtibat halinde olduğunu ifade etmişlerdir. Peş peşe gelen surelerin münasebet vecihlerini şöyle açıklayabiliriz:

a. İcmal ve tafsil ilişkisi: Fatiha Suresinde veciz bir şekilde beyan edilen konular, kendisinden sonra gelen Bakara Suresinde daha tafsilatlı bir biçimde ele alınmıştır (Süyûtî, 1986, s. 65).

b. Mukabele : Müteakip surenin kendisinden önce gelen surenin mukabili durumunda olması. Kevser Suresi kendisinden önce gelen Mâûn Suresinin

karşılığında gelmiştir. Zira, Yüce Allah Mâûn Suresinde münafıkları; cimrilik, namazı terk etmek, riya ve zekât emrini yerine getirmemek gibi dört sıfatla vasıflandırmıştır. Kevser Suresinde ise; cimriliğin karşılığında, çok bereket ve hayır anlamına gelen "الكوثر" kelimesiyle, namazı terk etmemenin karşılığı olan "فصل" (namaz kıl) emriyle, riyanın karşılığında "الربك" (Allah için) emriyle, zekât vermeme mukabilinde "وانحر" (kestiğin kurbanı ihtiyaç sahibine tasadduk et) emriyle mukabelede bulunmuştur (Süyûtî, 2015, s. 636).

c. Tetimme: Müteakip surede ele alınan mevzular kendisinden sonra gelen surede de devam etmesi ve tamamlanmasıdır. Bakara suresinde değinilen ibadet ve muamelat ile ilgili hükümler Âl-î İmrân ve Nisâ suresinde devam edip tamamlamıştır (Süyûtî, 1986, s. 75).

d. Sebep - Müsebbeb İlişkisi: Müteakip sure kendisinden sonra gelen surenin sebebi durumunda olabilir. Fîl suresinde, Ebrehe'nin, Kâbe'yi yerle bir etmek için ordusuyla beraber Mekke'ye doğru gelirken Yüce Allah'ın onlara ebaûl kuşlarını musallat edip hepsini helak ettiği anlatılmış, hemen akabinde ki Kûreyş suresinde de bunun Kureyş'lilerin Beytullah'a olan ülfetini pekiştirmek gayesiyle yapıldığına işaret edilmiştir (Süyûtî, 1986, s. 144).

e- Umum - Husus İlişkisi: Bir surede kapsamlı bir şekilde ele alınan meseleler kendisinden sonra gelen surede daha hususi olarak ele alınabilir. Felâk suresinde genel manada yaratılmışlardan gelebilecek şerlerden Allah'a sığınmamız gerektiği ifade edilirken, Nâs suresinde ise, hususi olarak cin ve insanların şerrinden Allah'a sığınmaktan bahsedilmiştir (Süyûtî, 1986, s. 148).

4.4.8.5. Surenin Başlangıcı ile Sonu Arasındaki Münasebet

Kur'ân-ı Kerîm'deki her bir surenin kendine has tarzıyla i'cazı, muhtevası, ulaştırmak istediği bir gayesi, güçlü ifade lafızları bulunmaktadır. Bu bağlamda İbn Atiyye şöyle demiştir: "*Kur'ân öyle bir kitaptır ki, ondan bir kelime çıkarılsa, onun yerine ikame için bütün Arap lisanı altüst edilse, ondan daha münasip bir başka kelime bulmak mümkün değildir.*" (İbn Atiyye, 2001, s. 52).

Her bir surenin bütünlüğünü göstermesi için bidayeti ve nihayeti arasında tenâsüb, irtibat ve uyum bulunmalıdır. Süyûtî, *Merâsidü'l-metâli' fi tenâsübi'l-*

mekâti' ve'l-metâli adlı eserinde doksan iki surenin başlangıcı ile sonu arasında bulunan tenâsüb, irtibat ve insicama değinmiştir.

Bu konuya, Mü'minûn suresinin lafız ve mana bakımından başlangıcıyla sonu arasındaki uyumu örnek olarak verilebilir. Nitekim surenin baş tarafında "*Müminler felaha ermişlerdir.*" ayeti yer almaktadır. Bu surenin sonu ise "*Kâfirler asla felaha ermeyeceklerdir*" ifadesiyle son bulmaktadır. Bu durum bizlere her bir surenin kendi içerisinde bir bütünlüğü olduğunu göstermektedir (Süyûtî, 1986, s. 635; Tuncer, 2013, s. 45).

4.5. Neseî'nin *et-Teyşîr fi't-Tefsîr'inde* Sureler Arasındaki Münasebet

Bu bölümde, ayet ve sureler arasında bulunan tenâsüb, irtibat ve münasebet vecihlerini sistemli ve kapsamlı bir şekilde ele alan Ebû Hafs Ömer en-Neseî'nin *et-Teyşîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde sureler arası münasebetin nasıl işlendiği ele alınacaktır. Fatiha Suresinden başlayarak Nâs Suresine kadar olan bütün sureler mushaftaki tertibe göre sıralanarak aralarında bulunan tenâsüb, irtibat ve münasebet yönleri açıklanmaya çalışılmıştır.

4.5.1. Fatiha - Bakara

Neseî, Fatiha Suresi ile Bakara Suresi arasında yedi yönden münasebetin olduğunu ifade ederek, bu tenâsüb vecihlerini şu şekilde izah etmiştir:

1) Fatiha suresinin birçok ismi bulunmaktadır ve bu isimlerden birisi de "*Ümmü'l-kitâbdır*". Bakara suresi de "*ذلك الكتاب* *İşte bu kitap*" ifadesiyle başlamaktadır. Fâtiha Suresinin "*Ümmü'l-kitâb*" şeklinde isimlendirilmesi ve Bakara suresinin de "*İşte bu kitap*" ifadesiyle başlaması sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır.

Neseî, bu münasebete ilaveten Fatiha Suresinin Mekke'de indirilen ilk sure olduğunu, Bakara Suresinin de Medine'de nazil olan ilk sure olduğunu ifade ederek bu yönden de aralarında münasebetin bulunduğunu beyan etmiştir (Neseî, 2019a, s.183).

2) Fâtiha suresi iki kısımdan teşekkül etmektedir. Birinci kısım senâ, ikinci kısım da duadan oluşmaktadır. Bakara suresi de senâ ile başlayarak dua ile son bulmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

Müfessir, Bakara Suresinin ilk ayeti olan, "الم" hakkında birçok rivayet zikretmektedir. Bu rivayetler içerisinde; söz konusu olan hurûf-ı mukattaanın Yüce Allah'ın İsm-i a'zamına delalet ettiği görüşü de yer almaktadır. Ayrıca "الم" ayetinin şu manalara geldiğini de beyan etmiştir:

"Ben Mecîd, Latîf olan Allah'ım" veya "Ben Allah'ım bilirim." Bu zikredilen rivayetler övgü manasını ihtiva etmektedir. Müfessir bu rivayetlere itimat ederek Fatiha Suresi ile Bakara Suresi arasında münasebet olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Bakara suresinin dua ile son bulduğunu söyleyerek bu bakımdan da aralarında irtibat ve uyumun olduğuna işaret etmiştir. Bakara suresi dua ile şu şekilde son bulmaktadır:

"Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!" (Bakara,2/286) (Nesefî, 2019a, s. 183). Her iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini incelediğimizde ittisâ sanatının da bulunduğu görülmektedir (İbn Ebi'l-İsbâ, 1963, s. 454).

Nesefî'nin iki sure arasında değinmiş olduğu bu münasebet veçhine şu rivayeti eklemek yerinde olacaktır. Her iki surenin son kısmı birbirinin mümasili gibidir. Fatiha suresinin hatimesinde âmin demek meşrû olduğu gibi Bakara suresinin bitiminde de amin demek meşrûdur. Nitekim, Ebû İshak'tan rivayet olunduğuna göre, Muâz b. Cebel (r.a.) Bakara suresini bitirdiği zamanda "âmin" derdi (İbn Kesîr, 2013a, s. 747).

3) Fatiha suresi üç ana konuyu ele almaktadır. Surenin ilk kısmında Yüce Allah'ın tek bir ilah olduğundan, rahmetinden ve hükümdarlığından bahsedilmektedir. Surenin orta bölümlerinde kulun yalnızca Yüce Allah'a ibadet etmesi ve yalnız O'ndan yardım istemesi telkin edilirken, son kısmındaysa kulun bu hal üzere sebat edip, O'nun şeriatına ve dinine muhalefetten sakınması gerektiği bildirilmektedir.

Bakara suresi, Fatiha suresinin veciz bir şekilde değindiği bu konuları detaylı bir biçimde ele almaktadır. Nitekim, Bakara suresinin giriş bölümünde, ortasında ve sonunda iman konusu şu şekilde ele alınmıştır:

"(Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar" (Bakara, 2/3).

"Biz "Allah'a ve bize indirilene; kezâ İbrâhim, İsmâil, İshak, Yakup ve torunlarına indirilenlere; yine Mûsâ ve İsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından gönderilenlere inandık. Onlar arasında ayırım yapmayız; biz O'na teslim olanlarız" deyin." (Bakara, 2/136).

"Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Şöyle de dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." (Bakara, 2/285) (Nesefi, 2019a, s. 184).

Fatiha suresinin orta bölümünde kulun yalnızca Yüce Allah'a ibadet etmesi emredilmiştir. Bakara suresinde, ibadetin tafsilatları olan; namaz, kıbleye yönelme, namazın huşu içerisinde kılınması, oruç ibadetinin fazileti, zekât ve bunun dışında kalan itaatlerin fâzilet ve tâfsilatı, nafakalar, sadakalar, hâc, ümre, cihât, itikâf, vâsiyet ve sevilen şeyin Yüce Allah yolunda infâk edilmesi konuları ele alınmıştır. Ayrıca Bakara suresinde tâfsilatlı bir şekilde takvâ, sabır, şükür, içkiden sakınmak, ahde vefânın önemi ve haramı terk gibi konularda ele alınmıştır. Bunlarla birlikte ahkâm hükümleri olan; kısas, nikah, boşanma, evlilik, infâk, iddet, ric'ât, emzirme, îlâ, hayız, doğum, alışveriş, borçlar, rehinler ve emanetler gibi konulara da değinilmiştir. Bu bağlamda iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefi, 2019a, s. 184).

Fatiha suresinin son kısmında, kulun, peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin, takva sahibi kimselerin yolundan gidebilmesi ve nefesine uyan, büyülenen, gazaba uğrayıp sapkınlık içerisinde olanların yolundan da sakınabilmesi için yalnız Yüce Allah'tan yardım dilemesi ve O'na niyazda bulunması gerektiğine değinilmiştir.

Bakara suresinin giriş kısmında Hz. Adem'in (a.s.), ortasında Hz. İbrâhîm'in (a.s.), sonunda da Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ve müminlerin yaptığı duadan bahsedilmiştir. Bu konseptte, her iki sure; İman, İslam, Kur'ân, sünnet, iffet, erdem ve

adaleti hayatına şî'âr edinenlerin yolundan gidilmesi için Yüce Allah'tan hidayet ve istikamet üzere bir hayatın istenmesi gerektiğine değinmektedir. Ayrıca iki surede Allah'a (c.c) isyan, peygambere ihanet, her türlü zorbalık ve adaletsizlikten sakınılması için Yüce Allah'a (c.c) sığınılması ve niyaz edilmesinin gerekliliğine vurgu yapıldığı için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019a, s. 185).

Nesefî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebeti peş peşe gelen sureler arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsîl ve umum-husus metotlarıyla sağladığı görülmektedir. Müfessir zikredilen bu metotlara her ne kadar eserinde değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet yönleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurduğu görülmektedir.

Nesefî'den yaklaşık iki asır sonra yaşamış olan Süyûtî'nin *Esrâru tertîbi'l-Kur'ân* adlı eserinde bu yöntemi kullandığı görülmektedir. Nesefî'den önce bu ilimle ilgili sistematik bir çalışmanın olmadığını ve Süyûtî'nin de ondan sonra yaşadığını göz önünde bulundurduğumuzda onun bu hususta Nesefî'nin etkisinde kaldığı muhtemel görülmektedir (Süyûtî, 2002, s. 56).

4) Fatiha Suresi, ilk nazil olduğunda, Hz. Peygamber (s.a.s.) içerisinde tevhide çağrı ve söylediğimiz diğer hususların bulunduğu bu sureyi insanlara tilâvet etmiş ve bu sureyi işiten insanlar dört sınıf olmuşlardı (Nesefî, 2019a, s. 185).

Nesefî, söz konusu sure işitilince inanç yönünden dört sınıfa ayrılan insanları şu şekilde açıklamıştır:

1. **İman eden müşrikler:** Fatiha suresini işitince Hz. Peygamber'in davetine kayıtsız kalmayarak Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Peygamber'in kulu ve elçisi olduğuna kalp ile inanıp, dili ile de bunu tasdik ettiler.
2. **İman eden Ehl-i kitap:** Önceki Peygamberlere ve şeriatlarına iman eden bu grup İslam'ın ana ilkelerini ihtiva eden söz konusu sureyi işitince, ebedi saadeti elde etmek için İslam fitratına uygun yaşamayı kabul edip iman ettiler.
3. **İnkârına devam müşrikler:** Açıktan açığa Yüce Allah'a ortak koşan bu grup, kendilerine okunan mevzuubahis sureyi duyunca bu davete icabet etmeyerek onu hem dille hem de kalben tekzip etmişlerdi.
4. **Münafıklar:** Muhtelif nedenlerden dolayı ve menfaati icabı kendini Müslümanların Sâfında gösterip İslam'a olan düşmanlığını gizleyen bu grup,

Fatiha suresini işitince kalben iman etmedikleri halde inandıklarını söylemişlerdi.

Zikredilen dört sınıfın tamamı Bakara Suresinin başlangıç kısmında şu şekilde zikredilmektedir:

"(Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar; Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler ve âhirete de onlar kesin olarak inanırlar. Rableri tarafından gösterilen doğru yol üzerinde olanlar ancak onlardır ve kurtuluşa erenler de yalnızca onlardır. İnkâr edenleri uyarasan da uyarmasan da onlar için birdir, asla iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de kalın bir perde bulunmaktadır ve onlar için büyük bir azap vardır. İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler." (Bakara, 2/3-8).

Nesefî, Fatiha Suresini işitince insanların dört sınıfa ayrıldığını ve Bakara Suresinin başında da bu grupların tek tek anlatıldığını ifade ederek iki sure arasında münasebetin olduğunu söylemiştir (Nesefî, 2019a, s. 185).

Müellif, Fatiha Suresinin tilâvet edildikten sonra insanların inanç bakımından dört sınıfa ayrıldığını söylemiştir. İnanç yönünden yapılan bu taksimde dördüncü grubun içerisinde, sözü özüne uygun olmayıp çeşitli sebeplerden dolayı kendini Müslümanların safında gösteren münafıkların olduğunu ifade etmiştir. Ancak burada İslam tarihi açısından şöyle müşkül bir durum ortaya çıkmaktadır:

İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar sayı bakımından az, kuvvet bakımından da zayıf bulunmaktaydılar. Bu nedenle yapılan eziyet ve zulme karşı koyma durumuna yeltenemiyorlardı. Böyle bir husus, Müslümanların yok olmalarına sebep olabilirdi. Yüce Allah eziyet ve hakaretlerin her çeşidine maruz kalan Müslümanlara, gönderdiği ayetlerle devamlı sabrı tavsiye ediyordu. Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebeti incelediğimizde gerek Mekke döneminde münafıkların bulunmaması gerekse Müslümanların o dönemde güçsüz olmaları sebebiyle müşkül bir durum ortaya çıkarmaktadır. Ancak müfessirin esbâb-ı nüzul ilmine ve rivayet metoduna hâkim olması sebebiyle bu münasebet yönüne değindiği gözlemlenmektedir. Zira, Fatiha Suresinin hem Mekke'de hem de kıblenin değiştirildiği esnada Medine'de nazil olduğu rivayetler arasında yer almaktadır. Bu

rivayet göz önünde bulundurulduğunda iki sure arasında yapılan bu münasebet veçhi problem teşkil etmemektedir (Begavî, 2016a, s. 11).

5) Fatiha suresinde zikredilen fiiller beş çeşittir ve bunlar şu şekildedir: Hamd etmek, ibadet etmek, yardım istemek, hidayet dilemek ve delâletten sakınmaktır. Hamd; iyilik ve ihsana karşı yapılmakta olup, Bakara suresinde bu iyilik ve güzellikler tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır (Nesefî, 2019a, s. 186).

Fatiha suresindeki "إِيَّاكَ نَعْبُدُ" ayetinde ibadet fiili geçmektedir. Bakara suresinin içerisinde de birçok ibadet çeşidinden bahsedilmektedir ve bu ibadetler tafsilatlı şekilde açıklanmaktadır. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

Fatiha suresindeki "وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ" ayetiyle kulların, her türlü acizliklerini, güç ve kuvvetten yoksun olduklarını ve sadece Yüce Allah'tan yardım istemeleri gerektiğini dile getirmeleri söylenmiştir. Bu yardım çeşidi Bakara suresinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. Nitekim, Bakara suresinde Yüce Allah yardım çeşitlerinden bir tanesini şu şekilde açıklamaktadır: "*Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.*"(Bakara, 2/153) (Nesefî, 2019a, s. 186).

Fatiha suresinde, "إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ" ayetiyle, Kur'ân ve sünnet çizgisinde yürüyüp hidayet üzere olmanın önemi ifade edilmiştir. Bakara suresinde hidayet üzere olup ilahi kurallara titizlikle riayet eden kulların elde edeceği ecirlere ve ulaşacakları ulvi makamlara değinilmiştir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019a, s. 186).

Fatiha suresinde, gazaba uğrayanların ve sapkınlık içerisinde olanların yolundan sakınılması gerektiği ifade edilirken, Bakara suresinde Yüce Allah'ın Hz. Peygamber vasıtasıyla kullarına emretmiş olduğu hükümlere inanmayan kişilerin âhirette ebedî azaba çarptırılacaklarına değinilmiştir. Nesefî yapmış olduğu bu açıklamalarından dolayı her iki sure arasında münasebetin olduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019a, s. 186).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet vecihlerini incelediğimizde peş peşe gelen sureler arasındaki tenasübü tespit etme metotlarından

icmâl-tafsîl yöntemiyle sağladığı görülmektedir. Bu durum Neseffî'nin sureler arasında bulunan münasebeti kurallar eşliğinde tespit ettiğini göstermektedir.

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili müstakil bir eserin yazılmadığı o dönemde Neseffî'nin sistem ve metoda dayalı olarak sureler arasında bulunan münasebeti tespit etmesi bu ilim alanının öncülerinden biri olduğunu göstermektedir. Müfessir bu metotlara her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

6) Fâtiha suresinin ilk ayetinde "العالمين" kelimesi bulunmaktadır. Bu kelimenin cemisi canlı varlıklar için kullanılan ي ve ن harfleri ile yapılmıştır. Canlı varlıklar altı sınıf olup Ebû Huzeyfe (r.a.) bu sınıfı şu şekilde taksim etmiştir; melekler, cinler, insanlar, şeytanlar, hayvanlar ve kuşlar. Bakara suresinde sözü edilen bu canlıların tamamı zikredilmiştir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Neseffî, 2019a, s. 187).

Âlimlerin çoğunluğuna göre, Araplar arasında geçerli ve de yaygın bir dil kuralı olan "tağlîb" sanatı çerçevesinde "العالمين" kelimesi ile kastedilenin cansız varlıklar değil, canlı varlıkların ismi olduğudur. Neseffî, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebeti peş peşe gelen sureler arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsîl metoduyla sağladığı gözlemlenmektedir.

Müfessirin çağında bu yöntemler her ne kadar sistemli bir şekilde vaz edilmemiş olsa da şifahî olarak söz edildiği görülmektedir. Nitekim, ondan iki asır önce yaşamış olan Ebû Bekr en-Nîsâbûrî Bağdat'ta talebeleriyle tefsir dersi yaparken ayet ve sureler arasında bulunan münasebeti ihmal etmeyip: "*Şu ayet şunun yanına neden konmuş? Şu surenin şunun ardından getirilmesindeki hikmet nedir?*" şeklinde sualler sorarak sureler ve ayetler arasında bulunan münasebeti açıklaması bu durumu göstermektedir. Bu minvalde, Neseffî'nin iki sure arasında münasebet kurarken gelişi güzel bir şekilde değil de sistem ve metotlara dayalı olarak yaptığı gözlemlenmektedir.

7) Fatiha suresi yedi ayetten teşekkül etmektedir ve ayetlerde yer alan kelimelerin tamamı, Bakara suresinin içerisinde geçmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır. Bu duruma şu ayetler örnek olarak gösterilmektedir:

Fatiha suresindeki "رَبِّ الْعَالَمِينَ" terkibi Bakara suresinin şu ayetinde geçmektedir: "إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ" Çünkü rabbi ona, "Bana teslim ol" buyurmuş; O da, "Âlemlerin rabbine teslim oldum" demişti" (Bakara, 2/131) (Nesefî, 2019a, s. 187).

4.5.2. Bakara - Âl-i İmrân

Nesefî, Bakara suresi ile Âl-i İmrân suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Her iki surenin başlangıcı ile nihayeti birbirine benzemektedir. Nitekim, Bakara suresi; Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından gönderildiğini, hiçbir tâhrifat ve değişikliğe uğramadığını ve müminler için kılavuz olduğunu beyan ederek başlamıştır. Ayrıca surenin baş tarafında; müminler, gayba iman etmeleri, şartlarına ve adabına uyarak dosdoğru namaz kılmaları ve kendilerine rızık olarak verilenleri infak etmeleri sebebiyle övülmektedir. Bakara suresi, giriş bölümünde Kur'ân-ı Kerîm'in faziletine ve müminlerin vasıflarına değindikten sonra sırf inatları yüzünden İslam dini karşısında mücadele eden kâfirleri kınayarak devam etmiştir. Sure Kûr'an-ı Kerîm'in rehberliğinden yararlanan müminlerin elde edecekleri mükafatlara ve kendilerine gönderilen ayetleri inatlarından ötürü kabul etmeyenlerin uğrayacakları azaba değinerek devam etmiştir. Âl-i İmrân suresi de Kûr'an-ı Kerîm'in faziletine, müminlerin vasıflarına ve Yüce Allah'ın ayetlerini dinlemeyip inkar eden kâfirleri kınayarak başlamıştır.

Nesefî, her iki surenin, Kur'ân-ı Kerîm'in faziletine değinerek başladığını akabinde iman ve küfrün hakikatini ortaya çıkarmak için mümin ile kâfirin vasıflarını açıklayarak devam ettiğini belirtmiştir. Zikredilen bu sebeplerden dolayı iki sure arasında münasebet bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca müellifimiz, Bakara suresi ile Âl-i İmrân suresinin son kısımlarında Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber'in ve müminlerin övüldüğünü, bu sebeple iki sure arasında benzerlik, uyum ve irtibatın olduğunu beyan etmiştir (Nesefî, 2019e, s. 450).

2) Her iki surenin nihayetinde, müminlerin Yüce Allah'a yalvarması, halini arz etmesi, içini dökmesi, ihtiyaçlarını dile getirip dua etmesi durumu ele alındığı için aralarında münasebet bulunmaktadır.

Bakara suresi müminlerin duası ile şu şekilde nihayete ermektedir: *"Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!"* (Bakara, 2/286).

Âl-i İmrân suresi müminlerin niyazıyla şu şekilde son bulmaktadır: *"Ey Rabbimiz! Peygamberlerinle birlikte bize vaat etmiş olduğun şeyi (sevap ve nusreti) ver bize! Kıyamet gününde de rezil etme bizi! Şüphe siz ki Sen (müminlere sevap vermek ve dualarını kabul etmek hususunda kendilerine vermiş olduğun) sözü bozmazsın!"* (Âl-i İmrân, 3/194) (Nesefî, 2019e, s. 450). Bakara suresi ile Âl-i İmrân suresi müminlerin duası ile son bulduğu için iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

3) Nesefî, Bakara suresinin nihayeti ile Âl-i İmrân suresinin bidayeti arasında münasebet olduğunu ifade etmiştir. Nitekim, Bakara suresinin son ayetinde müminler İslam dinine karşı gelip Kur'ân-ı Kerîm'le mücadele içinde olan ve Hz. Peygamber'in getirdiği hükümlere boğun eğmeyen kâfirler güruhuna karşı şu şekilde yardım istemişlerdir: *"Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!"* (Bakara, 2/286).

Müşrikler ordu ve teçhizat bakımından Müslümanlardan çok fazlaydı. Müslümanlar müşriklerin kendilerinden çok daha fazla ve donanımlı olduklarını biliyorlardı. Ancak Yüce Allah onların galip geleceğini vaat etmişti. Bedir Savaşı'nda kâfirlerin ordusu dokuz yüz civarındayken, Müslümanlar sadece üç yüz kişi olup, Yüce Allah'ın yardımıyla zafer elde ettiler ve kâfirleri hezimete uğrattılar. Zikrettiğimiz bu hadise Âl-i İmrân suresinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"(Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki gurubun halinde sizin için büyük bir ibret vardır. Biri Allah yolunda çarpışan bir gurup, diğeri ise bunları apaçık kendilerinin iki misli gören kâfir bir gurup. Allah dilediğini yardımı ile destekler. Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır." (Âl-i İmrân, 3/13). Müfessir, Bakara suresinin sonunda yapılan duaya Âl-i İmrân suresinin baş tarafında icabet edildiğinden dolayı iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019e, s. 450).

Müellifin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini tespit etmek için esbâb-ı nüzul ilmine baş vurduğu görülmektedir.

Nesefî'nin Bakara suresi ile Âl-i İmrân suresi arasında yapmış olduğu bu münasebet vecihlerine değindikten sonra şu açıklamaları yapmak yerinde olacaktır. İmam Süyûtî bu alanda yazmış olduğu eserde; "*Her bir sure kendisinden önce bulunan surenin özet ve kapalı olarak anlattıklarını şerh eder.*" demiştir (Süyûtî, 1986, s. 70).

Bu kaideye dayanarak şöyle söylenebilir, Bakara suresinde icmâl ve müphem olarak ele alınan ayetlerin çoğu Âl-i İmrân suresinde açıklanarak genişçe izah edilmiştir. Nitekim Bakara suresinde Allah yolunda öldürülenlerin durumu veciz bir şekilde anlatılmaktadır; "*Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.*" (Bakara, 2/154). Âl-i İmrân suresinde ise bu ayet kapsamlı bir şekilde şöyle anlatılmıştır: "*Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında rızıklanmaktadır.*" (Âl-i İmrân, 3/169) (Suyutî, 1986, s. 70).

4.5.3. Al-î İmrân - Nisâ

Nesefî, Âl-i İmrân suresi ile Nisâ suresi arasında bulunan tenâsüb ve irtibat yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

Müfessir, Âl-i İmrân suresinin nihayeti ile Nisâ suresinin bidayeti arasında münasebet olduğunu ifade etmiştir. Nitekim, Âl-i İmrân suresinin son kısmında müminlerin emir ve yasaklara uymakta titiz davranmaları ve günahlardan sakınmaları gerektiği şu şekilde emredilmiştir:

"Allah'tan gelen ilkeler doğrultusunda hayatınıza yön vererek kötülüğün her türlüünden titizlikle sakının ki, böylelikle umduğunuz o zafer ve kurtuluşa erebilirsiniz!" (Âl-i İmrân, 3/200).

Nisâ suresi, bütün insanlığa Hz. Peygamber'in getirdiği vahiy doğrultusunda helal ve haram sınırlarına riayet ederek Yüce Allah'a karşı gelmekten sakınma nidasıyla şöyle başlamıştır:

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen yayan rabbinize itaatsizlikten sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlıktan ve

akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir." (Nisâ, 4/1).

Nesefî, Yüce Allah'ın Âl-i İmrân suresinin sonunda hususi olarak mümin kullarına takvayı emrettiğini, Nisâ suresinin ilk ayetinde de umumi olarak insanlara takvayı emretmesi nedeniyle bu iki sure arasında münasebetin bulunduğunu söylemiştir (Nesefî, 2019c, s. 416).

Müfessirin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhi münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi açısından oldukça önemlidir. Nitekim bu alanla ilgili henüz müstakil bir eser yazılmadan önce iki sure arasındaki bu münasebet yönünü muhâssinatü'l-ma'nevîyyenin kısımlarından olan teşâbühü'l-etrâf sanatını kullanarak açıklaması bu ilimde söz sahibi olduğunu göstermektedir.

Müellif, her ne kadar tefsirinde bu sanatın ismini açıkça zikretmemiş olsada, Arap dili ve edebiyatına vakıf olduğu ve bu alanda bir çok eserler telif ettiği göz önünde bulundurulursa iki sure arasındaki münasebeti bu yöntem ve metotlarla kurduğu aşikar olacaktır. Nitekim, iki sure arasında kurulan bu tenâsüb veçhinin benzerini kedisinden sonra gelen ve bu alanda müstakil eserler veren müfessirlerinde kitaplarında yer vermeleri Nesefî'nin bu münasebeti gelişi güzel yapmayıp kaide ve sistem bütünlüğü içerisinde yaptığını göstermektedir (Suyutî, 1986, s. 76).

4.5.4. Nisâ - Mâide

Müfessir, Nisâ suresi ile Mâide suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Nesefî, her iki surenin içerik bakımından bir olduğunu ve bu yönden aralarında kuvvetli bir irtibatın bulunduğunu ifade etmiştir. Mâide suresi muhteva bakımından Nisâ suresiyle bir bütün gibidir. Zira, her iki sure Medenî olup Müslümanların sosyal hayatlarını düzenleyen dinî hükümlerle doludur.

Nisâ suresi, kadınların hak ve hukukundan, yetim kız çocuklarının durumlarından, velî ve vasîlerin himayesi altında büyüyen diğer yetimlerin haklarından ve adaletin yerine geleceği şekilde miras taksiminden genişçe bahsetmektedir. Bununla birlikte surede mehir ve emzirmenin hükümlerinden, kendileriyle evlenmenin haram ve helal olduğu kadınlardan, eşler arası münasebet ve

aile hayatı konularından da bahsedilmektedir. Ayrıca sure eşler arasında ihtilaf baş gösterdiği zaman evlilik hayatının islâhı için erkeğin izlemesi gereken yollardan da bahsetmektedir.

Nisâ suresinde sadece muamelat konuları değil, vakit namazları ve korku namazı gibi bireysel ibadetlerin hükümleri de ele alınmaktadır.

Sure aile hukuku ve bireysel ibadetlere değindikten sonra toplumsal meselelere intikal ederek merhamet, yardımlaşma, nasihat, hoşgörü, emânet, hırsızlıktan sakınma, şahitliğin hükümleri ve adaleti sağlama gibi sosyal ahlak kaidelerini de işlemektedir.

Nisâ suresinde toplumsal sorun olan içki kullanımının haram kılınması hükmüne ilk adımlar atılmıştır. Aynı zamanda bu sure münafıklardan sakınılması gerektiğine, cihadın hükümlerine ve Ehl-i kitabın zorbalıklarına değinerek, onların Yüce Allah'a karşı takınmış oldukları davranışları da içermektedir.

Yüce Allah Nisâ suresinde bütün bu akitleri, ahitleri ve hükümleri zikrettikten sonra kullarına surenin son kısmında şöyle buyurmuştur: "*Yanılmayasınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.*" (Nisâ,4/176).

Yukarıda zikri geçen bütün hükümler, emir ve yasaklar Yüce Allah'ın kulları ile arasında bir antlaşmadır. Nisâ suresinin sonunda Ehl-i kitabın bu antlaşmayı bozduğu zikredilmiştir. Yüce Allah Mâide suresinin başında müminlerin beyan edilen bu ahitlere, akitlere ve hükümlere bağlı kalıp Ehl-i kitaba muhalefet etmesini emrederek şöyle buyurmuştur: "*Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin.*" (Mâide, 5/1). Nisâ suresinde bir takım akitler, ahitler ve hükümler zikredilmiştir. Mâide suresinin başında da müminlere zikredilen bu akitlere, ahitlere ve hükümlere bağlı kalınması gerektiği emredilmiştir. Nesefî, bu yönden aralarında münasebetin olduğunu beyan etmiştir (Nesefî, 2019h, s. 285).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet vecihlerini incelediğimizde peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme metotlarından icmâl-tafsîl, tetimme ve sebep-müsebbep yöntemlerine başvurarak sağladığı görülmektedir. Müfessir bu metotlara her ne kadar *et-Teyisîr fi't-Tefsîr'inde* değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen ve bu ilimle alakalı bilgilere eserlerinde yer veren müfessirlerde değinmiştir (Ebû Cafer, 1990, s. 203; Süyûtî, 2002, s. 76).

2) Nesefî, Ehl-i kitabın zikredilen ahitlere akitlere ve hükümlere bağlı kalmadığından dolayı Yüce Allah'ın onlara temiz şeyleri haram kıldığını ifade etmiş ve bu hususu şu ayetle izah etmiştir:

"Yahudilerin zulmü sebebiyle, bir de pek çok kimseyi Allah yolundan engellemeleri, kendilerine yasaklandığı halde faizi almaları ve haksızlıkla insanların mallarını yemeleri yüzünden önceden helâl kılınan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık ve içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık." (Nisâ, 4/160-161).

Müfessir, müminlerin ahitlere, akitlere ve hükümlere bağlı kalması gerektiğini vurgulamış, bu sebeple de kendilerine temiz şeylerin helal kılınacağını şu ayetle açıklamıştır:

"Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin. İhramda bulunduğunuz sırada avlanmayı helâl saymamanız şartıyla, size bildirilecek olanlar dışındaki "enâm" denen hayvanlar sizin için helâl kılınmıştır. Şüphesiz Allah dilediği gibi hükmeder." (Mâide, 5/1). Nesefî, ilk olarak Ehl-i kitabın zikredilen ahitlere, akitlere ve hükümlere bağlı kalmadığından Yüce Allah'ın onlara temiz şeyleri haram kıldığını açıkladı. Müteakiben Mâide suresinin ilk ayetini zikrederek müminlerin ahitlere, akitlere ve hükümlere bağlı kalması gerektiğini ve bu sebeple kendilerine temiz şeylerin helal kılınacağını vurguladı. Bu bakımdan da iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etti (Nesefî, 2019h, s. 285).

Nesefî'nin, iki sure arasında bulunan bu münasebeti tespit ederken içerik ve konu bütünlüğü bakımından peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan sebep-müsebbeb metoduna baş vurduğu görülmektedir. Ayrıca iki sure arasında bulunan münasebeti tespit ederken esbâb-ı nüzul ilminden de faydalandığı görülmektedir. Müfessir bu metotlara her ne kadar et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

4.5.5. Mâide - En'âm

Nesefî, Mâide suresi ile En'âm suresinin arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle beyan etmektedir:

1) Mâide suresi, Medine'de nazil olan surelerdendir. Medenî surelerin genel özelliklerinden birisi de Ehl-i kitabın sözlerine, fiillerine, inançlarına ve iddialarına cevap vermektedir. En'âm suresi Mekke'de nazil olan uzun surelerdendir. Mekkî surelerin genel özelliklerinden biri de müşriklerin sözlerine, fiillerine, inançlarına ve iddialarına cevap vermektir. Nesefî, Mâide suresinde Ehl-i kitaba, En'âm suresindeyse müşriklerin sözlerine, fiillerine, inançlarına ve iddialarına cevap olması sebebiyle aralarında münasebetin olduğunu söylemiştir. (Nesefî, 2019ı, s. 10).

2) En'âm suresinin Mekke'de nazil olan uzun surelerden biri olduğunu ifade etmiştik. Mekke'de nazil olan sureler insanları putperestlik, ahlâksızlık ve her türlü çirkin davranışlardan uzaklaştırarak İslam'ın arzu ettiği hayat tarzına irca ettirmek için onların akıl ve mantıklarına hitap ederek küfür, cehâlet, isyan ve zorbalığın çirkinliğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple Mekkî sureler tevhit, akide ve iman esaslarını ele almaktadır.

Mâide suresi Medenî bir sure olması sebebiyle genel olarak Müslüman toplumun nizamını sağlayan muâmelât, ukubât, feraîz ve cihât gibi şer'i hükümlerden bahsetmektedir. Nesefî, iman esaslarının ve Müslüman toplumun nizamını sağlayan şer'i hükümlerden her birinin, Yüce Allah'a itaatın, ihlâsın ve imanın kalplerde yer etmesini sağlayarak kulu Rabbine yakınlaştıran bir ibadet olduğunu söylemiştir. Nesefî, tevhid ve iman esasları ile şer'i hükümlerden her birinin Yüce Allah'a itaat ve O'na yakınlaştıran bir ibadet olduğunu bildirerek En'âm suresi ile Mâide suresi arasında münasebetin olduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019ı, s. 10).

3) Mâide suresi şu ayet ile son bulmaktadır: " **بِئْتِمْكَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** *Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin hükümranlığı Allah'a aittir. O her şeye kadirdir.*" (Mâide, 5/120).

En'âm suresi şu ayetle başlamaktadır: " **الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ** *Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var*

eden Allah'a mahsustur. Ama yine de kâfir olanlar (putları) rablerine eş tutuyorlar."
(En'âm, 6 /1).

Müfessir, Maide suresinin son ayeti ile En'âm suresinin ilk ayetine bütüncül olarak bakıldığında Tegâbün suresinin ilk ayetine benzediğini söylemiş ve şu şekilde takdir yapmıştır: "أَنَّ اللَّهَ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ هُوَ الْمُسْتَحَقُّ لِلْحَمْدِ" *Muhakkak O öyle bir Allah'tır (c.c) ki Mülk O'nundur ve hamd O'na mahsustur.*" Tegâbün suresinin ilk ayeti şu şekildedir: "لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ" *Mülk O'nundur ve hamd O'na mahsustur*" (Tegâbün, 64/1) (Nesefî, 2019, s. 10). Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebet veçhi ayetin siyak ve sibakına uygun olup, dinin hükümleri ile tenakuz içersinde olmayıp, ayetin tefsirine de muvâfıktır. Nitekim münasebet ilmi, kelamın cüzlerini yekdiğeriyle bağlayarak aralarındaki irtibatı kuvvetlendirmektir. Ayrıca bu münasebet veçhi incelendiğinde Nesefî'nin iki sure arasında irtibat kurarken işarı yorumlara da başvurduğu görülmektedir.

4.5.6. En'âm - A'râf

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet veçhine geçmeden önce şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır. Kur'an-ı Kerîm'de bulunan sureleri incelediğimizde her birinin kendisine ait üslubu, insicamı ve kendi içinde bir bütünlüğü bulunmaktadır. Sureler genel olarak giriş, gelişme ve sonuçtan teşekkül etmektedir. Bu durumu Muhammed Draz şu şekilde anlatmaktadır:

"Kur'ân surelerinde bir giriş, bir gelişme ve bir de sonuçtan oluşan gerçek bir plan mevcuttur. Surelerin başlangıcında bulunan çok az sayıdaki ayette, surede incelenmek istenen konunun ana hatları bildirilmekte ve arkasından gelişme bölümü öyle düzenli bir tarzda gelmektedir ki, hiçbir kısım üst üste gelmediği gibi, her parça da bütün içinde yerini en uygun şekilde almaktadır. Nihayet girişte söz konusu edilen meseleler sonuç bölümünde eksiksiz olarak cevabını bulmaktadır (Draz, 1983, s. 121; Keskin, 2009, s. 70)."

En'âm suresi ile A'râf suresinde anlatılan konular, olaylar, verdiği mesajlar ve anlatım biçimleri bu iki surenin de aynı dönemlerde nazil olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Neseî her iki surede İslam dininin hükümlerini kabul etmeyen, kudret ve kuvvette başka ilahlarında bulunduğunu açıktan açığa ilan eden müşriklerle mücadeleden bahsedildiğini ve bu bakımdan iki sure arasında münasebetin olduğunu beyan etmiştir (Neseî, 2019₁, s. 283).

Bu açıklamalardan sonra şunu ifade etmeliyiz ki; Neseî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb yönü onun Kur'ân-ı Kerîm'deki surelere bakış açısını ve sureler arasındaki münasebetleri tespit etme yöntemini göstermektedir. Nitekim surelerin ana konularını tespit etmek sureler arasında bulunan münasebeti bulmaya yardımcı olduğu görülmektedir.

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönüne ilaveten şu tenâsüb veçhine de değinmek yerinde olacaktır.

A'râf suresi bir çok hususta En'âm suresinin şerhi gibidir. Nitekim, En'âm suresinde Hz. Âdem'in (a.s.) çamurdan yani topraktan yaratıldığına veciz bir biçimde şöyle değinilmektedir:

"هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمُرُّونَ" Sizi (özel) bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını (ecel) takdir eden ancak O'dur. O'nun katında bir ecel daha vardır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz." (En'âm, 6/2).

A'râf suresinde Hz. Âdem'in yaratılışı kapsamlı bir şekilde anlatılmaktadır:

"Sizi yarattık, sonra size şekil ve biçim verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin!" buyurduk. Hepsi hemen secde etti. İblîs müstesnâ; o, secde edenlerden olmadı. Allah: "Ey İblîs! Emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?" diye sordu. İblîs: "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten onu ise çamurdan yarattın" dedi." (A'râf 7/11-13).

En'âm suresinde Yüce Allah'ın kullarına rahmetiyle muâmele ettiği veciz bir biçimde anlatılmıştır: "كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ" Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi kendine düstûr edinmiştir." (En'âm, 6/54).

A'râf suresinde Yüce Allah rahmetini kimler için yazdığını şu şekilde izah etmektedir: " وَأَكْتُبُ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا أَلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ " *Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur. Şüphesiz biz sana yöneldik, senin yolunu tuttuk.* " Allah şöyle buyurdu: "Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat rahmetimi özellikle bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize iman edenlere nasip edeceğim." (A'râf 7/156). Bu bağlamda A'râf suresi En'âm suresinin şerhi mesabesinde olup aralarında icmâl-tafsil bakımından münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 87).

4.5.7. A'râf - Enfâl

Nesefî, A'râf suresi ile Enfâl suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Müfessir, A'râf suresinin hatimesi ile Enfâl suresinin bidayeti arasında münasebetin olduğunu ifade etmiştir. Yüce Allah A'râf suresinin son ayetinde şöyle buyurmaktadır: " إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ " *Rabbinin katında bulunanlar bile O'na kulluk etmek hususunda kibre kapılmazlar, O'nu tesbih ederler ve yalnız O'na secde ederler.* " (A'râf, 7/200). Nesefî, söz konusu ayetteki "Rabbinin katında bulunanlar bile kibre kapılmazlar" kısmıyla her türlü günahattan uzak, kibirlenmeyen, ibadetten usanmayan ve Yüce Allah'ın emrinden çıkmayan semâ ehlinin içerisinde en üstün varlık olan meleklerin kastedildiğini ifade etmiştir.

Enfâl suresinin ibtidasında hakiki müminlerin vasıfları şu şekilde anlatılmaktadır: " إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ " *Müminler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığında yürekleri titrer, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda bu onların imanlarını arttırır. Onlar yalnızca rablerine güvenirler.* " (Enfâl, 8/2). Nesefî, Enfâl suresinin ilk ayetlerinde Yüce Allah'ın yer yüzündeki halifesi ve yaratılmışların en şerefli olan müminlerin zikredildiğini, A'râf suresinin son ayetinde ise her türlü günahattan, isyandan ve itaatsizlikten beri olup, semâ ehlinin içerisinde en üstün varlık olan meleklerin zikredildiğini söyleyerek iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019i, s. 118).

Müfessirin iki ayet arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhi oldukça yerindedir. Zira, ayetler incelendiğinde verilmek istenen mesajın aynı olduğu görülmektedir. Bu minvalde, A'râf suresinde, "*O'na kulluk etmek hususunda kibre kapılmazlar, O'nu tesbih ederler ve yalnız O'na secde ederler*" ifadesiyle meleklerin kibirlenmedikleri, devamlı Yüce Allah'a ibadet ettikleri ve tesbih ettikleri ifade edildikten sonra Enfâl suresinin ilk ayetlerinde ise müminlerin vasıfları açıklanmıştır. Hakiki müminlerin tıpkı melekler gibi Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını çiğnemekten sakındıkları, imanın hakikatini tattıklarından dolayı gönüllerini kir, karanlık, kasvet ve katılıktan kurtararak tıpkı melekler gibi Yüce Allah'ı zikrettikleri vurgulanmaktadır.

Nesefi'nin iki sure arasında bu tür bağlantı kurması münasebet ilmi açısından oldukça önemlidir. Nitekim, müellif tenâsüb vecihlerini tespit etme yöntemlerinden birisi olan, tanzîr metodunu kullanarak iki sure arasındaki münasebeti açıklamıştır. Müfessir bu metotları her ne kadar *et-Teyşîr fi't-Tefsîr'inde* zikretmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü incelendiğimizde söz konusu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

2) Nesefi, A'râf suresinin sonunda "الخيفة" kelimesinin bulunduğunu, Enfâl suresinin baş tarafında da "الوجلّة" kelimesinin yer aldığını ve bu iki kelimenin aynı anlamda olup korkmak manasını ifade ettiğini söylemiştir. Bu yönden iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir (Nesefi, 2019i, s. 118).

Müfessirin kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhi oldukça yerinde olup kendisinin tefsir, lügat, dil ve edebiyat ilmine ne kadar vakıf olduğunu göstermektedir. Zira, bu iki kelime arasında irdâf sanatı bulunmaktadır. İrdâf, "*Kastedilen manaya delalet eden asıl lafızla değil de o lafzın gerektirdiği mana ile işaret etme sanatıdır.*" (İbn Ebi'l-İsbâ', 1963, s. 207; Durmuş, 2000, s. 438). "الخيفة" kelimesi ile "الوجلّة" kelimesi her ne kadar korkmak manasını ifade ediyor olsalar bile aralarında ufak bir nüans bulunmaktadır. Nitekim bazı müfessirler "الوجلّة" kelimesini günah işlemeye yeltenip Yüce Allah'ı hatırlayarak vazgeçmek manasına geldiğini söylemişlerdir (Ebû'l-Ferec, 2015, s. 540).

3) Yüce Allah, A'râf suresinde şöyle buyurmaktadır: " وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ " *Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rahmete nâil olasınız*" (A'râf, 7/204). Kur'ân-ı Kerîm okunduğu zaman müminlerin tam bir teslimiyet içinde onu can kulağıyla susup dinlemelerinin ahlâk ve semeresi Enfâl suresinde şu şekilde açıklanmıştır: "*Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda bu onların imanlarını arttırır*" (Enfâl, 8/2). A'râf suresinde inananların Kur'ân-ı Kerîm'i konsantre içinde susup dinlemeleri gerektiği ifade edilirken, Enfâl suresindeyse O'nu can kulağıyla ve tam bir teslimiyet içinde dinleyen kimselerde manevî duyguların harekete geçeceğine ve bu durumun onun iman ve sâlih amellere yönelmesine sebep olacağına değinilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019i , s. 119).

Nesefî'nin, iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan sebep-müsebbeb metoduna baş vurduğu görülmektedir. Müfessirin çağında bu yöntemler her ne kadar sistemli bir şekilde vaz edilmemiş olsa da bu metotların daha önce şifahî olarak söz edildiği görülmektedir. Nitekim, ondan iki asır önce yaşamış olan Ebû Bekr en-Nîsâbûrî Bağdat'ta talebeleriyle tefsir dersi yaparken ayet ve sureler arasında bulunan münasebeti ihmal etmeyip anlatması, İbnü'l-Arabî'nin ise *Sirâcü'l-mürîdîn* adlı eserinde; bir âlimden başkasının bu duruma değinmediğini, o âlimin de sadece Bakara suresinin ayetleri arasında bulunan münasebet vecihlerine temas ettiğini belirtmesi bu ilmin kurallarının olduğunu göstermektedir. Müfessir bu metotlara her ne kadar *et-Teyşîr fi't-Tefsîr'inde* değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

4) Nesefî, A'râf suresinin son kısmında " اتَّقُوا " fiilinin, Enfâl suresinin de ilk ayetinde " فَاتَّقُوا " fiilinin geçtiğini bu sebeplede aralarında münasebetin olduğunu ifade etmiştir. A'râf suresinin son kısımlarında " اتَّقُوا " fiili şu şekilde geçmektedir:

" إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ " *Takvâ sahipleri, içlerine şeytandan gelen bir saptırıcı fikir doğduğunda O'nu düşünüp hemen gerçeği görürler.*" (A'râf, 7/201). Enfâl suresinin ilk ayetinde ise " اتَّقُوا " fiili şu şekilde yer almaktadır:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ

مُؤْمِنِينَ *Rasûlüm! Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: "Ganimetler Allah'a ve Rasûlü'ne aittir. Öyleyse gerçekten mü'min iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızda anlaşmazlığa yol açan hususları düzeltin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin!"* (Enfâl, 8/1). (Nesefî, 2019i , s. 119). Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

5) A'râf suresinde, saltanatlarının sarsılacağından korkan, merhametsiz, gaddar müşriklerin her türlü sıkıntılarına maruz kalan Hz. Peygamber ile ona iman etmiş müminlere sabır ve sebat göstermeleri gerektiği, ilerde zafer elde edecekleri ve kâfirlerinse helak olacakları anlatılarak teselli edilmektedir. Enfâl suresinde Allah'ın (c.c) müminlere yardım ettiği ve onlara zaferler ihsan edip, kâfirlerinse helak olduğu anlatılmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019i, s. 119).

4.5.8. Enfâl - Tevbe

Nesefî Enfâl suresi ile Tevbe suresi arasında bulunan münasebet veçhine açık bir şekilde değinmemiştir. Ancak Tevbe suresinin başında Abdullah b. Abbas'ın (r.a.) şu sözlerini naklederek bu iki sure arasında bulunan münasebete dolaylı olarak değinmektedir.

"İbn-i Abbas (r.a) buyurdu ki: Osman b. Affan'a: Mesânî surelerden olan Enfâl Sûresi ile yüz ayetli surelerden olan Tevbe Suresi'ni birleştirmeye, aralarında Besmele'yi yazmamanıza ve ikisini de yedi uzun surenin arasına koymanıza sebep nedir? Neden böyle yaptınız?" diye sorduğumda, Osman (r.a.) şöyle dedi: "Resûlullah'a (s.a.s.) bazı zamanlarda bir çok sure birden nazil olurdu. Kendisine bir şey nazil olduğu zaman da vahiy katipliğini yapanlardan bazılarını çağırır ve bu ayetleri, şu konudan bahseden surenin içine koyun" buyururdu. Kendisine ayet nazil olduğunda da: "Bu ayeti, şu konudan bahseden surenin içine koyun" buyururdu. Enfâl Suresi, Medine'de ilk inen surelerdendi. Tevbe Suresi ise Kur'ân'da son olarak inen surelerdendi. Konusu da Enfâl Sûresi'nin konusuna benziyordu. Bunun içindir ki biz Tevbe Sûresi'ni Enfâl Sûresi'nden bir parça olarak düşündük. Resûlullah'da (s.a.s.) vefat ettiğinde Tevbe Sûresi'nin Enfâl Sûresi'nden olup olmadığını açıklamamıştı. Bunun için bu iki sureyi birleştirdim, ancak araya Besmele yazmadık. Sonra onu yedi uzun sure arasına koyduk. (Tirmizî, 2015, s. 334; Nesefî, 2019i, s. 262)."

4.5.9. Tevbe - Yûnus

Nesefî Tevbe suresi ile Yûnus suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Tevbe suresinin hatimesi ile Yûnus suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Zira, Tevbe suresi Yüce Allah'a övgüyle şu şekilde son bulmaktadır: "*Buna rağmen yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter, O'ndan başka ilah yoktur, ben yalnız O'na güvenip dayanırım; O, büyük arşın sahibidir."* (Tevbe, 9/129). Yûnus suresi Yüce Allah'a övgüyle şu şekilde başlamaktadır: "*الرُّؤْيُ تِلْكَ آيَاتِ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ*" *Elif-lâm-râ. Bunlar hüküm ve hikmet dolu kitabın âyetleridir.*" (Yûnus, 10/1).

Nesefî Yûnus suresinin ilk ayeti olan "الرُّؤْيُ"nın tefsirini de şöyle yapmaktadır: "*الألف آلاء الله و الام لطفه و الراء رحمته*" *Elif; Allah'ın (c.c) nimeti, Lam; Allah'ın lütfü, Ra; Allah'ın (c.c) rahmetine delalet etmektedir.*" Müellif, Tevbe suresinin Yüce Allah'a övgü ile son bulması Yûnus suresinin de O'nu övgü ile başlaması sebebiyle aralarında münasebet olduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019j, s. 8).

Nesefî iki sure arasında münasebet kurarken işâri tefsir metoduna başvurduğu görülmektedir. Nitekim, müteşâbih ayetler sınıfında yer alan huruf-ı mukattaaların manaları hususunda Yüce Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamberin kavillerinde her hangi bir bilgi bulunamamaktadır. Buna rağmen İslam âlimleri tarafından bu harflerle ilgili bir çok rivayet zikredilmektedir.

Söz konusu harfler hakkında zikredilen rivayetlerin sağlam bir dayanağı olmamasından dolayı iki sure arasında bu tür münasebet kurmakta makul görülmemektedir. Dolayısıyla Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebet yönünün tatminkar bir tarafının olmadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından olan teşâbühü'l-etraf, istitbâ, ittisâ' ve muhassinâtu'l-lafziyyenin kısımlarından hüsn-i ibtida sanatlarından faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321; Aydın, 2018, s. 232).

2) Neseî, her iki sure arasında muhteva bakımından münasebetin olduğunu beyan etmiş ve şöyle açıklamıştır:

Tevbe suresi, Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, göndermiş olduğu emir ve yasakları kabul etmeyen kâfirlerin İslam dini ile mübareze edip yüz çevirdiklerini şu şekilde ifade ederek son bulmaktadır: " فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ *Yüce Allah'ın, kendilerine bahsettiği bu nimetlerden sonra kâfirler şayet yüz çevirirlerse, bana Allah yeter, de. O'ndan başka ilah yoktur, ben yalnız O'na güvenip dayanırım; O, büyük arşın sahibidir.*" (Tevbe, 9/129). Yûnus suresinin başlangıcında, sözü özüne uygun olmayan, içten içe müslüman toplumun huzur ve düzenini bozan münafıkların hallerinden, İslam dininin temel meselelerine inanmayan Yüce Allah'la birlikte başka ilahlarında bulunduğunu iddia eden müşriklerin tutum ve davranışlarından bahsetmektedir. Ayrıca söz konusu sure emir ve yasakları sırf Yüce Allah buyurduğu için yerine getiren, bu görev ve sorumlulukları yaparken de onun rızasından başka gaye gütmeyen ihlas sahibi müminlerden de bahsetmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019j, s. 8).

Neseî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünde İslam tarihi açısından problem bulunmaktadır. Şöyle ki, müfessirlerin çoğuna göre Yûnus suresi Mekke'de nazil olmuştur. Mekke dönemi için münafıkların varlığından bahsetmek mümkün görülmemektedir. Münafıklık Medine döneminde ortaya çıkmış olup, münafıkların durumu ve yaptıkları eylemler Medeni surelerde ele alınmıştır. Müellifimizin bu hususta ne kastettiği anlaşılmadığı için bu münasebet yönünün bir kısmı kapalı kalmıştır.

4.5.10. Yûnus - Hûd

Neseî, Yûnus suresi ile Hûd suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Müfessir, her iki surenin Mekkî olması sebebiyle arasında konu bütünlüğü ve üslup bakımından münasebetin bulunduğunu ifade etmiştir. Her iki surede işlenen başlıca konular şunlardır:

a) Her iki sure, tevhid, inanç ve itikat konularını ele alarak sağlıklı bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir.

b) Söz konusu iki sure, Yüce Allah'ın göndermiş olduğu İslam dinini açıkça inkar edip esaslarını kabul etmeyen ve O'na kudretle kuvvet hususunda başka ilahları ortak koşan müşriklerin içine düştüğü çelişkilerden bahsetmektedir.

c) Her iki sure de, geçmiş kavimlere gönderilmiş olan peygamberlerin, çağrılarına müspet karşılıkta bulunmayanların başlarına gelen ibret verici hadiselerle değinilmiştir. Geçmiş toplulukların başlarından geçen ibretli hadiseler anlatılırken tevhid inancı daima ön planda tutulmuştur.

d) Söz konusu iki sure de, müşriklerin dayanılmaz baskı ve işkencelerine karşı Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'i ve Müslümanları teselli ettiğine değinilmiştir. İki sure arasında bu ve buna benzer birçok konudan dolayı irtibat bulunmaktadır (Nesefi, 2019j, s. 152).

İki sure arasında bulunan bu münasebet yönlerini tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tetimme metodundan istifade edilmektedir. Şunu da ifade etmeliyiz ki müfessirin çağında peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntem ve metotlarının sistemli bir şekilde vaz edilmediği görülmektedir. Bununla birlikte münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi ile alakalı bir takım açıklamaların daha önce şifahî olarak söz edildiği rivayetler arasında yer almaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda âlimlerin ayet ve sureler arasındaki münasebeti tespit etme hususunda gelişi güzel yorum yaptıkları mümkün görülmemektedir. Bu minvalde Nesefi'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri detaylı bir şekilde incelendiğinde bu yöntemlerden istifade ettiği açıkça görülmektedir.

2) Müfessir, Hûd suresinin başlangıcı ile Yûnus suresinin hatimesi arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmiştir. Yûnus suresi şu ayetle son bulmaktadır: " *Sana ne vahyedilirse ona uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.*" (Yûnus, 10/109) Hûd suresi şu ayet ile başlamaktadır; "*Elif-lâm-râ. Bu, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından ayetleri sağlam kılınmış, sonra da şu şekilde açıklanmış bir kitaptır*" (Hûd, 11/1).

Yûnus suresinin hatimesinde Yüce Allah Hz. Peygamber'e "*Sana ne vahyedilirse ona uy*" emriyle kendisine gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'e kayıtsız şartsız uyması gerektiğini söyledikten sonra Hûd suresinin başında bu kitabın özelliklerini zikretti. Her iki ayette Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından gönderilmiş olduğuna, sıfatlarına ve uyulması gereken kitap olduğuna değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019j, s. 153).

İki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Nesefî'nin, iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metoduna baş vurduğu görülmektedir.

3) Nesefî, Yûnus suresinde bazı peygamberlerin kıssalarına kısaca değinildiğini, Hûd suresinde ise bu kıssaların daha kapsamlı bir şekilde anlatıldığını ve bu sebepten dolayı da iki sure arasında tenâsüb olduğunu ifade etmiştir (Nesefî, 2019j, s. 153).

İki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsil ve tetimme metotlarından istifade edilmesi gerekmektedir.

Nesefî, her ne kadar *et-Teyssîr fi't-Tefsîr'inde* bu yöntemlerin ismini zikretmemiş olsa da iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsil ve tetimme metotlarına baş vurduğu görülmektedir.

4.5.11. Hûd - Yusuf

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu münasebete geçmeden önce şunu belirtmek yerinde olacaktır. Nesefî'nin sadece hadis, fıkıh, tefsir alanında ön plana çıkan ve bu alanlarda eser yazan biri olmadığını ayrıca mutasavvıf yönünün de bulunduğunu çalışmamızın başında belirtmiştik.

Müfessirin sureler arasında münasebet kurarken bazen işârî yorumlara baş vurması kurulan münasebetin ilk bakışta anlaşılmasını mümkün kılmamaktadır. Bu bağlamda, Hûd suresinin nihayetiyle Yusuf suresinin bidayeti arasında kurmuş olduğu münasebet bu hususa örnek teşkil etmektedir.

1) Yusuf suresinin bidayeti ile Hûd suresinin nihayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Nitekim, Hûd suresi şu şekilde sona ermektedir: " *وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ* Göklerin ve yerin gizlisi (gaybı) yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyleyse O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan! Rabbin yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir" (Hûd, 11/123). Yusuf suresi şu ayetle başlamaktadır: " *الرَّأْيُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ* Elif-lâm-râ. Bunlar apaçık kitabın ayetleridir." (Yûsuf, 12/1).

Nesefî, surenin başında bulunan " *الرَّأْيُ* " huruf-ı mukattaanın tefsirini İbn Abbas'tan (r.a.) rivayetle şu şekilde yapmıştır: " *أنا الله أرى* Ben Allah'ım yaptığınız her işi görüyorum." Bunun akabinde Hûd suresinin sonunda ki " *وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ* " ayetini " *أنا الله أرى* " tefsiri ile bağlayarak iki ayetin bir birini tamamlayan bir bütün gibi olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: " *أنا الله أرى من العرش الي الثرى، فلي غيب السماوات العلي و لست بغافل عما يعمل الوري* Ben Allah'ım, Ademoğlunun yaptığı hiçbir şeyden gafil değilim. Göklerin ve yerin gaybı Bana aittir. Göklerde ve yeryüzünde olanları görürüm." Bu bağlamda Nesefî, Hûd suresinin son ayetiyle Yusuf suresinin ilk ayetini bir bütün olarak düşünmüş ve işârî metoda başvurarak iki sure arasında münasebet kurmuştur (Nesefî, 2019j, s. 297).

Müfessirin ayetler arasında kurmuş olduğu bu batınî irtibat, ayetlerin lafzına anlam bakımından da zıt düşmemektedir. Ayrıca müfessirin yapmış olduğu bu münasebet veçhini destekleyen başka nasslarda mevcuttur. En önemlisi müfessir murat mananın kesinlikle bu şekilde olduğunu iddia etmemiştir. Bu bakımdan yaptığı işârî yorumda bir problem gözükmemektedir.

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından olan teşâbühü'l-etraf, ittisâ' ve muhassinâtu'l lafziyyenin kısımlarından hüsn-i ibtida sanatlarından faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321; Aydın, 2018, s. 229).

2) Müfessir, iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunduğunu ifade etmiştir. İki surenin ele aldığı konular genel olarak şunlardır:

a) Her iki sure de, ele almış oldukları kıssalarla ilâhî emir ve buyrukları muhataplara sunmaktadır. Ancak Hûd suresinde peygamberlerin ümmetleriyle aralarında cereyan eden kıssalar özlü ve veciz olarak anlatılmaktadır. Yüce Allah'ın, Kur'ân- Kerîm'de "*kıssaların en güzeli*" olarak tanıttığı Hz. Yusuf kıssası Yusuf suresinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu bağlamda, her iki sure geçmiş peygamberlerin kıssalarına değindiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019j, s. 297).

b) Hûd suresinde peygamberlerin yakınlarından gördüğü zorluklar ve sıkıntılar ele alınırken, Yusuf suresinde hususi olarak Hz. Yusuf'un (a.s.) kardeşlerinden gördüğü eza ve cefadan bahsedilmektedir. Yusuf suresinde anlatılan kıssayla dolaylı olarak, Hz. Peygamber'e ve ashabına başlarına gelen sıkıntı ve zorluklara sabrettikleri takdirde Hz. Yusuf'a (a.s.) ihsan edilen mükâfatın onlara da verileceği ve müşriklerin kendilerine boyun eğeceği müjdesi verilmektedir. Her iki sure de geçmiş peygamberlerin gördükleri eziyet ve sıkıntılardan bahsederek Hz. Peygamber'e ve müminlere teselli olduğu için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019j, s. 297).

3) Söz konusu iki surede peygamberlerin yakınlarından gördüğü zorbalıklar, sürgün edilme, ölümle tehdit ve hapsedilme gibi sıkıntılar anlatılarak Hz. Peygamber'i teselli ve müminlerin iman üzere sebat etmeleri için teşvik bulunmaktadır. Özellikle Yusuf suresinde Hz. Yusuf'un (a.s.) kuyuya atılarak ölüme terk edilmesi ve kardeşlerinden gördüğü eziyet ve sıkıntılar anlatılmaktadır. Bunun sebebi Hz. Peygamber'le birlikte müminlerin meşakkat ve zorluklara sabretmeleri durumunda Hz. Yusuf'a (a.s.) ihsan edilen mükâfatın ayısının onların da elde edeceğini bildirmek içindir. Her iki sure, geçmiş peygamberlerin görmüş oldukları zorluk ve meşakkatlerden bahsederek Hz. Peygamber'e ve müminlere teselli verdiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019j, s. 298).

4.5.12. Yusuf - Ra'd

Nesefî, Yusuf suresi ile Ra'd suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Müfessir, Yusuf suresinin nihayetinde ve Ra'd suresinin bidayetinde Kur'ân-ı Kerîm'in tarifi, vasıfları ve hak bir kitap olduğundan bahsedildiği için aralarında irtibatın olduğunu ifade etmiştir. Nitekim, Yusuf suresinin son kısmında Kur'an-ı Kerîm'in hak bir kitap olduğundan, geçmiş kavimlerin kıssalarına ve haberlerine yer verdiğinden, önceki kitapları onayladığından, ilahi emir ve yasaklara iman eden topluluk için rahmet ve yol gösterici rehber olduğundan bahsedilmektedir. Ra'd suresinin ilk ayeti şu şekildedir: " الْمَرَاتِلُكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ *Elif-lâm-mîm-râ. İşte kitabın âyetleri. Rabbinden sana indirilen, gerçeğin ta kendisidir; fakat insanların çoğu inanmaz.*" (Ra'd, 13/1) (Nesefî, 2019d, s. 8).

Nesefî'nin söz konusu iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için ayrıca muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf ve muhassinâtu'l lafziyyenin kısımlarından hüsn-i ibtida sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321).

2) Nesefî, her iki sure arasında muhteva bakımından da tenasübün bulunduğunu ifade etmiştir. Müellif, her iki surede başlıca ele alınan konuların şunlar olduğunu söylemiştir:

Her iki surede geçmiş peygamberlerin gördüğü eziyet ve sıkıntılardan bahsedilerek Hz. Peygamber'e teselli verilmiştir. Özellikle Yusuf suresinde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ ve irşat vazifesinden vazgeçmeden zorluklara sabretmesi, sıkıntılara göğüs germesi durumunda, Hz. Yusuf'a (a.s.) ihsan edilen mükâfatın kendisine de verileceği ifade edilmektedir (Nesefî, 2019d, s. 8).

Söz konusu iki surede Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine, peygamberlerin kendi kavimleriyle olan mücadele ve münazaalarına, İslam dinini inkar edip ona karşı kavli ve fiili savaş açan kâfirlerin kötü akıbetlerine, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ ve irşat vazifesi için Yüce Allah tarafından gönderilen bir elçi olduğuna ve Kur'ân-ı Kerîm'in hak bir kitap olduğuna değinilmektedir (Nesefî, 2019d, s. 8).

4.5.13. Ra'd - İbrâhîm

Nesefî, Ra'd suresi ile İbrâhîm suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Müfessir, Ra'd suresinin hatimesiyle İbrâhîm suresinin bidayetinde Kur'ân-ı Kerîm'in isminin zikredildiğini ve bu yüzden aralarında münasebetin olduğunu ifade etmiştir.

Ra'd suresinin son ayetinde Kur'ân-ı Kerîm'in ismi şu şekilde zikredilmektedir: "وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ" *O inkârcular, "Sen peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak bir Allah, bir de kitap bilgisine sahip olanlar yeter."* (Ra'd, 13/43).

İbrâhîm suresinin başlangıcında, Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından gönderilen ilahi bir kitap olduğuna şu şekilde değinilmektedir: "الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ" *Elif-lâm-râ. Bu, rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır.*" (İbrâhîm, 14/1) (Nesefî, 2019d, s. 94).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönünün daha açık anlaşılabilmesi için Ra'd suresinin son ayetinin tefsirini incelememiz gerekmektedir. Nitekim söz konusu ayette "وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ" *bir de kitap bilgisine sahip olanlar yeter*" ifadesi geçmektedir. Müfessirler bu kısım ile ilgili farklı görüşler beyan etmişlerdir. İbn Abbas "وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ" kısmıyla Yahudi ve Hıristiyan âlimlerin kastedildiğini söylemiş, Abdullah b. Selâm'da bu ayetin kendisi hakkında nazil olduğunu ifade etmiştir. Ancak Nesefî "وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ" kısmıyla Kur'ân-ı Kerîm'in kastedilmesinin daha isabetli olacağı görüşünü benimsemiştir. Çünkü Ra'd suresinin Mekke'de nazil olduğunu ve Abdullah b. Selâm'ın Medine'de Müslüman olduğunu ifade etmiştir. Binaenaleyh Nesefî, "وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ" kısmıyla Kur'ân-ı Kerîm'i kastederek Ra'd suresinin nihayeti ile İbrâhîm suresinin bidyeti arasında münasebetin bulunduğunu beyan etmiştir (Nesefî, 2019d, s. 90; Taberî, 2013, s. 221).

Nesefî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini tespit ederken esbâb-ı nüzul ilmine başvurduğu görülmektedir. Bununla birlikte iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Nesefî'nin, iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metoduna baş vurduğu görülmektedir.

2) Müfessir her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin olduğunu ifade etmiştir. İki surenin başlıca ele aldığı konular şu şekildedir:

a) Her iki surede de Allah'ın varlığına ve birliğine, O'nun yüce sıfatlarına, Hz. Peygamber'in Yüce Allah tarafından ilahi emir ve yasakları bildirmesi için gönderilen resul ve nebî olduğuna değinilmiştir.

b) Mevzubahis iki surede Kur'an-ı Kerîm'in vasıflarına, müşriklerin mallarıyla ve nüfuzlarıyla Hz. Peygamber'le olan mücadelelerine ve Kur'an-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından gönderilen hak bir kitap olduğuna değinilmektedir.

c) Söz konusu iki surede öldükten sonra dirilişin gerçekleşeceğine, samimi müminlerin cennetle müjdelendiğine ve kâfirlerin İslam'ı din olarak tanımamaları gerekçesiyle cehennem ateşine atılacaklarından bahsedilmiştir. Ayrıca iki surede namazın ve zekâtın önemine de dikkat çekilmiştir (Nesefî, 2019d, s. 94).

4.5.14. İbrâhîm - Hicr

Nesefî, İbrâhîm suresi ile Hicr suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Müellif, İbrâhîm suresinin hatimesinde ve Hicr suresinin ilk ayetinde Kur'an-ı Kerîm'in vasıflarının zikredildiğini bundan dolayı iki sure arasında münasebetin olduğunu ifade etmiştir. İbrâhîm suresi Kur'an-ı Kerîm'in niteliklerinden bahsederek şu şekilde sona ermektedir: " هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذِرُوا بِهِ وَيَلْعَلُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ *İşte bu, bütün insanlara, bununla hem uyarılınsınlar hem Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler hem de akıl sahipleri öğüt alsınlar diye yapılmış bir bildirimdir.*" (İbrâhîm, 14/52). Hicr suresi Kur'an-ı Kerîm'in vasıflarını anlatarak şu şekilde başlamaktadır:

"الرُّبُكُ أَيُّهَا الْكِتَابِ وَفُرَّانِ مُبِينٍ" *Elif. Lâm. Râ. Bunlar, kitabın ve kendisi apaçık olup bütün gerçekleri açıklayan Kur'ân'ın ayetleridir.*" (Hicr, 15/1). Bu bağlamda, İbrâhîm suresinin son bölümünde ve Hicr suresinin giriş kısmında Kur'an-ı Kerîm'in vasıflarından bahsedildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019d, s. 165).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönünü incelediğimizde onun tefsir ilminde de otorite olduğunu görmekteyiz. Nitekim, İbrâhîm suresinin son ayetindeki "هَذَا" ismi işaretiyle ilgili farklı görüşler olsa da Nesefî'nin هَذَا ismi işaretini Kur'ân-ı Kerîm'e göndererek iki sure arasında tenasübün olduğunu ifade etmesi en uygun yorum olarak görülmektedir (Nesefî, 2019d, s. 166; Begavî, 2016b, s. 34).

Nesefî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini tespit ederken rivayet tefsir metoduna başvurduğu görülmektedir. Bununla birlikte iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir. Bu minvalde, Nesefî'nin, iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan faydalandığı görülmektedir.

2) Nesefî, İbrâhîm suresi ile Hicr suresi arasında muhteva bakımından da tenasübün bulunduğunu söylemektedir. Nitekim her iki sure Mekkî surelerin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. İki sure de başlıca şu konular işlenmektedir:

a) Her iki surede de tevhide davet olup inanç ve itikat esasları ele alınmaktadır.

b) Söz konusu kki surede öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç meseleleri ele alınmaktadır.

c) Mevzubahis surelerde peygamberlerin kavimleriyle olan mücadelelerinden ve İslam dinini yayma uğrunda katlandıkları sıkıntılardan da bahsedilmektedir.

d) Her iki surede de peygamberlerin kendilerine karşı yapılan zulüm, ezâ ve cefalara rağmen Hâkk'a olan tevekküllerinden bahsedilmektedir.

e) İki surede Allah'ın varlığına ve birliğine inanan müminlerin ebedî cennetlerle mükâfatlandırılacağına değinilmektedir.

f) Söz konusu surelerde ilâhi çağrıya olumlu yanıt vermeyen kâfirlerin amelleri kabul edilmeyip kül gibi savrulacağı, âhirette hiç bir özürlerinin kabul edilmeyeceği, şeytana uyup delâlete düşenlerin şeytan tarafından bile kınanacağı gibi konularda ele alınmaktadır.

g) Her iki sure Kur'an-ı Kerîm'in bütün insanlığa gönderilmiş bir mesaj olduğuna değinmektedir (Nesefî, 2019d, s. 166).

4.5.15. Hicr - Nahl

Nesefî, Hicr suresi ile Nahl suresinin arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Müfessir, Hicr suresinin hatimesi ile Nahl suresinin bidayeti arasında münasebet olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Hicr suresinin hatimesinde ölüm anında gözlerden perdenin kalktığına ve gaybî olan her bir şey hakkında kesin bilgiye ulaşıldığına şu şekilde değinilmektedir: " *وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ* " *Gözlerden perdeyi kaldırıp her gerçeği ortaya çıkaracak ölüm sana gelip çatıncaya kadar da Rabbine kulluğa devam et!* " (Hicr, 15/99) İlâhî tehdidi tekzip etmek amacıyla, kendilerine erişeceği iddia edilen azabın geciktiğini ileri süren müşriklere Nahl suresinin ilk ayetinde şu şekilde cevap verilmektedir: " *أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ* " *Allah'ın emri yerine gelecektir; artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın. Allah, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır ve yücedir.* " (Nahl, 16/1) (Nesefî, 2019d, s. 237).

Her iki ayette de ölümün ve kıyâmetin açık ve yakın bir gerçek olduğuna ayrıca ölüm ile kıyâmet sonrası gerçekleşecek olan hadiselerin son derece korkunç ve dehşet verici olduğuna değinilmektedir. Böylelikle iki ayet tefekkür edildiğinde ölüm ile kıyâmet arasında kuvvetli bir bağlantı olduğu görülecektir. Zira ölen bir kimse, kıyâmetin hükmüne girmektedir. Çünkü onun için kıyâmet kopmuş demektir. Bu bağlamda, Hicr suresinin " *Gözlerden perdeyi kaldırıp her gerçeği ortaya çıkaracak ölüm sana gelip çatıncaya kadar da Rabbine kulluğa devam et!*" şeklinde sona ermesini Nahl suresi uygun ve güzel bir başlangıçla takip etmektedir.

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünün daha iyi anlaşılabilmesi için ayetlerin tefsirine değinmek yerinde olacaktır.

“Gözlerden perdeyi kaldırıp her gerçeği ortaya çıkaracak ölüm” (Hicr, 15/99) diye açıkladığımız kelimenin aslı "الْيَقِينُ" dir. Bu kelimenin lügat anlamı "kesin bilgi" demektir. Ancak bu ayette "ölüm" manasında kullanılmıştır. Çünkü ölüm esnasında gözlerden perdeler kalkmakta ve gaybî olarak imân edilen her bir şey hakkında kesin bilgiye ulaşılmaktadır. Bu durum Müddessir suresinde açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim söz konusu surede "الْيَقِينُ" kelimesi "ölüm" anlamında şu şekilde kullanılmaktadır: "حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ" *Sonunda bize ölüm geldi çattı.*" (Müddessir, 74/47) (Ebü'l-Ferec, 2015, s. 1491).

Nahl suresinin ilk ayetinde yer alan "أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ" *Allah'ın emri geldi*" kısmından kastedilen manalardan birisi de "kıyâmet" olduğudur. Zira zikredilen şu rivayet bu manayı açık bir şekilde göstermektedir: Abdullah b. Abbas (r.a.) şöyle rivayet etmektedir: "*Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı*" (Kamer 54/1) ayeti nazil olunca kâfirler şöyle buyurdular: "Bu adam, kıyametin yaklaştığını söylüyor. O halde yapmış olduğunuz şeylerin bazılarında uzak durun." Uzak durdular ve beklediler. Fakat, herhangi bir şeyin meydana gelmediğini gördüklerinde, bu sefer: "Biz bir şey görmüyoruz" dediler. Bundan sonra şu ayet nazil olunca: "*İnsanların hesap verme vakti iyice yaklaştı.*" (Enbiyâ 21/1) bundan da korkup çekindiler ve kıyametin yaklaşmasını beklediler. Ancak geçen günler uzayıp durunca tekrar, "Biz bir şey görmüyoruz" dediler. Bunun üzerine: "*Allah'ın azap emri ha geldi ha gelecek*" (Nahl 16/1) ayeti nazil oldu. Hz. Peygamber ve Müslümanlar bundan dolayı dehşete kapıldılar. Hemen peşinden: "*Artık onun çarçabuk gelmesini isteyip durmayın!*" Nahl 16/1) buyruğu nazil olunca kalpleri yatıştı ve huzur buldular (Vâhidî, 2018, s. 196).

Söz konusu ayetlerin indirilmesindeki diğer rivayetler incelendiğinde farklı bir yorumun yapılması da mümkün görülmektedir. Şöyle ki:

Müslümanlar İslâm devletini Medine'de tesis edip maddi ve manevi olarak güçlendikten sonra müşriklerle savaşmaya karar vermişlerdi. Böylelikle Müslümanlarla müşrikler arasında Bedir Gazvesi gerçekleşmiş ve kâfirler bu savaşta kaybettiklerinden dolayı bu dünyada azaba maruz kalmışlardı. Bu bağlamda, Hicr suresinde bulunan "الْيَقِينُ" kelimesinin ifade ettiği manalardan birisi de "*düşmanlarına galip gelinceye kadar ibadet et.*"

Nahl suresinin ilk ayeti olan, "أَتَىٰ أَمْرَ اللَّهِ" *Allah'ın emri yerine gelecektir*" ifadesinin içerdiği manalardan biri de "*dünyada azaba uğrayacaklardır.*" şeklindedir (Vâhidî, 2018, s. 196; Râzî, 2008b, s. 168). Böylelikle Hz. Peygamber'le alay edip, ona eziyet ve sıkıntı verenlerin takınmış oldukları bu olumsuz tavırların, Yüce Allah tarafından bilindiği kendisine hatırlatılarak teselli edilmiştir.

2) Nesefî'nin *et-Teyssîr fi't-Tefsîr* adlı eserini incelediğimizde dirayet ve rivayet metodunun haricinde işarî yorumlarında yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum kısmen de olsa surelerin arasında münasebet kurarken de görülmektedir. Nitekim aşağıda bahsi geçecek olan münasebet veçhine baktığımızda bunu açık bir şekilde görmekteyiz.

Müfessir, Hicr suresi ile Nahl suresi arasında muhteva bakımından da münasebetin bulunduğunu söylemektedir. Yüce Allah Hicr suresinde tevhidin delillerinden, kâfirlere tehditten, müminlere vereceği nimetlerden bahsetmektedir. Bunların her biri tevhide davettir. Yüce Allah Nahl suresinde de kullarına vermiş olduğu nimetlerden bahsetmektedir. Bu da kulları şükre davet etmektir. Kulun şükürü; iman etmesiyle ve Allah'a itaat etmesiyle gerçekleşmektedir. Böylelikle kulun şükürünün edası da ancak tevhd davetine icabetle gerçekleşecektir.

Müfessir, kulun şükürünün edası, iman etmesiyle ve Allah'a itaat etmesiyle gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu ifadeyi kullanmasında ki gaye şükürün tam karşılığının küfür olmasıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus şu şekilde ifade edilmektedir; "وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ" *Biz Lokmân'a hikmet verdik ve: "Allah'a şükret!" buyurduk. Kim şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki Allah kesinlikle hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü hamde, övgüye lâyık olan da O'dur.*" (Lokman, 31/12). Bu bağlamda, Nesefî Hicr suresinde tevhide davet olup inanç ve itikat esaslarının ele alındığını, Nahl suresindeyse kulların şükre davet edildiğini ve şüküründe ancak tevhid davetine icabetle gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019d, s. 238).

4.5.16. Nahl - İsrâ

Nesefî, Nahl suresi ile İsrâ suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Nahl suresinin son kısımlarında Yüce Allah Hz. Peygamber'e müşriklerin yapmış oldukları eziyetlere, yalancılık, büyüçülük ve şairlik gibi ithamlarına karşı sabretmesini emrederek şöyle buyurmaktadır: " *وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ* " *Sen sabret; sabır göstermen de Allah'ın ihsanı sayesinde olacaktır. Onlardan dolayı üzülme, kurdukları tuzaklardan kaygı duyma.*" (Nahl, 16/127). Yüce Allah müşriklerin vermiş olduğu eziyet, hakaret, zulüm ve baskılardan dolayı sıkıntıya düşen Hz. Peygamber'e onunla beraber olduğunu ispatlayarak Miracı ihsan etmiş ve bu durumu Kur'an-ı Kerîm'de şu şekilde anlatmıştır: " *سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا* " *Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.*" (İsrâ, 17/1).

Nahl suresinin son bölümünde Hz. Peygamber'in müşriklerin baskılarına, zulümlerine ve bir çok kötü ithamlarına sabretmesi emredilirken, Yüce Allah bu sıkıntı ve zorluklara göğüs germesi sebebiyle ona Miracı ihsan etmiştir ve bu hadiseyi İsrâ suresinin ilk ayetlerinde ele alınmıştır. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019d, s. 360).

Müfessirin iki sure arasında bulunan münasebet vecihlerini tespit ederken sure veya ayetler hakkında rivayet olunan görüşler içerisinde en sağlamını tercih etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu minvalde, Nesefî'nin sureler arası münasebette bu metodu nasıl işlediğini görmemiz için Nahl suresinin son ayetlerinin esbâb-ı nüzulünü incelememiz gerekmektedir.

Müşrikler ve Müslümanlar arasında cereyan eden Uhud savaşı sona erdikten sonra Hz. Peygamber öldürülen kimselerin yanına gitmiş ve can sıkıcı hadiseyle karşılaşmıştı. Çok değer verdiği amcası Hz. Hamza'nın (r.a.) şehit edildiğini ve onun karnına, burnuna, kulaklarına vb. uzuvlarına müslle yapıldığını görünce çok üzülmüş ve şu şekilde yemin etmişti:

"*Yemin ederim ki, onun yerine müşriklerden yetmiş kişiye müslle yapacağım.*"

Bundan sonra Nahl suresinin son üç ayeti nazil oldu: "*Size yapılan bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan muâmelenin aynısıyla mukâbele edin. Yok, eğer sabrederseniz, böyle davranmak, sabredenler için elbette daha hayırlıdır. Rasûlüm! Sabret; şunu bil ki sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; kurmaya çalıştıkları tuzaklar sebebiyle de telâş edip sıkıntıya düşme. Çünkü Allah, gönülleri kendisine saygı ve sevgiyle dopdolu olup buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla ve dâimâ iyilik edip işini güzel yapanlarla beraberdir.*" (Nahl, 16/127-129) (Vâhidî, 2018, s. 201).

Nesefî zikretmiş olduğumuz bu rivayeti tefsirinde zayıf kabul etmiştir. Çünkü bu ayetleri kendiden önceki ayetlerle irtibat ve ilişkisi bulunmayan bir hadiseye hasretmenin, Yüce Allah'ın kitabında tertibin bulunmadığı vehmini uyandıracak endişesiyle ayetlerin tefsirini farklı yorumlamıştır.

Müfessirin iki sure arasında münasebet kurarken öncelikle surelerin hangi gaye için nazil olduğunu tespit ettiği, akabinde münasebet kurduğu ayetleri öncelikle içerisinde bulunduğu surenin çerçevesinde değerlendirdiği ve ona göre yorumda bulunduğu görülmektedir.

2) Nesefî, Nahl suresi ile İsrâ suresi arasında muhteva bakımından da münasebet bulunduğunu söylemektedir. Ardından içerik bakımından ortak oldukları konuları şu şekilde zikretmektedir:

Her iki surede Yüce Allah'ın varlığından ve birliğinden, Hz. Peygamber'e ihsan ettiği mucizelerden, kullarına lütfettiği kimisi özel kimisi genel bir takım nimetlerden, müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'e karşı tutum ve davranışlarından bahsedilmektedir. Ayrıca her iki sure birbirine benzer bir çok emir ve nehiyleri kapsamaktadır (Nesefî, 2019d, s. 360).

İki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tetimme metodundan istifade edilmesi gerekmektedir. Nesefî, her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* bu yöntemlerin ismini zikretmemiş olsa da iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yönteminden tetimme metoduna baş vurduğu görülmektedir.

4.5.17. İsrâ - Kehf

Nesefî, Kehf suresi ile İsrâ suresinin arasında bulunan münasebet yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) İsrâ suresinin hatimesi ile Kehf suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. İsrâ suresi hamd ve tekbir getirmenin emriyle sona ererken, Kehf suresi de hamd ifadesiyle başlamıştır. İsrâ suresinin sonunda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: " وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَّلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبَّرَهُ تُكْبِيرًا Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten münezzehtir olduğu için bir dayanağa da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt!" (İsrâ, 17/111). Kehf suresinin ilk ayetinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: " Hamd, kuluna Kitab'ı (Kur'ân-ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah'a mahsustur. " (Kehf, 18/1) (Nesefî, 2019k, s. 9).

Nesefî'nin söz konusu iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için ayrıca muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf, ve muhassinâtu'l-lafziyyenin içerisinde bulunan hüs-i ibtida, hüs-i intiha, reddü'l-acüz ale's-sadr sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321- 333; Aydın, 2018, s. 377-380).

2) Kehf suresi ile İsrâ suresinin arasında bulunan bir başka münasebet veçhi şu şekildedir:

Müşrikler Hz. Peygamber'e üç şey hakkında soru sordular. Bu üç soru; Ruh'un ne olduğu, Ashâb-ı Kehf'in kimler ve kaç kişi oldukları ve Zülkârneyn'in kim olduğu hakkındaydı. İsrâ suresinde sadece ruh hakkında cevap verildi. Kehf suresinde , Ashab-ı Kehf'in ve Zülkârneyn'in kim olduğu hakkında cevap verildi. Her iki surede müşriklerin Hz. Muhammed'e (s.a.s.) sormuş oldukları sorulara cevap verildiğinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019k, s. 9).

4.5.18. Kehf - Meryem

Nesefî, Kehf suresi ile Meryem suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Kehf suresinin nihayeti ile Meryem suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Zira Meryem suresinin başlangıcı Kehf suresinin son kısmında bulunan şu ayeti beyan etmektedir: " فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ " *Artık her kim rabbine kavuşmayı bekliyorsa dünya ve âhirete yararlı iş yapсын ve rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.*" (Kehf, 18/110). Yüce Allah Kehf suresinin son ayetinde mutlak olarak şirki yasaklamaktadır. Ayrıca Yüce Allah Meryem suresinin baş tarafında da şirkin aşikâr ve gizli (riya) olanından nasıl sakınılması gerektiğini Hz. Zekeriya'nın (a.s.) hayatından bir bölümle anlatmaktadır. Yüce Allah Zekeriya'nın (a.s.) sadece kendisine kulluk ettiğini, bir sıkıntısı olduğu zamanda sadece kendisine yöneldiğini, yapmış olduğu ibadetlere riya karıştırmayıp ihlaslı bir şekilde gerçekleştirdiğini şöyle ifade etmektedir:

"ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا" *Bu, rabbinin Zekeriyya kuluna lütfettiği rahmetin anlatımıdır.* اذ نادى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا *Hani o, alçak sesle rabbine yalvarmıştı.*" (Meryem, 19/2-3). Bu minvalde, Yüce Allah'a gizli ve açık eşittir. Ancak duanın gizli yapılması daha efdâldir. Çünkü bu durum, duanın riyâdan uzak olmasına ve ihlasla yapılmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Zekeriya'nın (a.s.) duası, içine riyâ karışmayan bir dua olmuştur. Bu bağlamda Nesefî, Kehf suresinin son ayetinde mutlak olarak şirkin yasaklandığını, Meryem suresinin baş tarafında da şirkin kısımlara ayrılarak tafsilatlı bir şekilde beyan edildiğini ve bu sebeple iki sure arasında tenâsüb olduğunu söylemiştir (Nesefî, 2019k, s. 162).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsil metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65).

2) Müellif Kehf suresi ile Meryem suresi arasında muhteva bakımından da münasebet bulunduğunu söylemektedir. Çünkü, her iki surede müşrikler yerilmekte ve müminlere bir takım vaatler verilmektedir. Her iki surede de geçmiş ümmetlerden ve peygamberlerden haber verilmektedir.

Kehf suresinde Ashâb-ı Kehf kıssası, Musa (a.s.) ile Hızır (a.s.) arasında geçen hadise ve Zülkârneyn'in (a.s.) kıssası anlatılmaktadır. Meryem suresinde Hz. Zekeriya'nın (a.s.) kıssası, Yahya'nın (a.s.) doğumu, Hz. Meryem'in Yüce Allah katında ki faziletinden ve Hz. İsa'nın (a.s.) babasız nasıl dünyaya geldiğinden bahsedilmektedir. Her iki surenin benzer mesajı vermesi sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019k, s. 162).

4.5.19. Meryem - Tâhâ

Nesefî, Tâhâ suresi ile Meryem suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Tâhâ suresinin başlangıcı ile Meryem suresinin sonu arasında kuvvetli bir bağlantı bulunmaktadır. Zira Yüce Allah Meryem suresinin son kısmında Kur'an-ı Kerîm'i Arap milletinden olan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) kavmini daha iyi uyarması ve tebliğ görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirmesi için Arapça bir şekilde indirdiğini şu şekilde beyan etmektedir: "فَأَنزَلْنَا يُسْرًا نَاطِقًا لِّبِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لِّدَاءٍ" *Biz Kur'ân-ı senin dilinle kolay anlaşılır kıldık ki gûnahtan sakınanları onunla müjdeleyesin ve inatla direnenleri de onunla uyarasın!*" (Meryem, 19/97). Taha suresinin başlangıcında Yüce Allah Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'e (s.a.s.) tebliğinde yorulup güçlük çekmesi için indirmediğini bilakis Allah'tan (c.c) sakınan kullar için öğüt olarak indirildiğini şu şekilde beyan etmektedir: "مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ إِلَّا تَذَكُّرًا لِّمَنْ يَّحْشَىٰ ۚ *Ancak Allah korkusu taşıyanlar için öğüt olsun diye indirdik.*" (Tâhâ, 20/2-3). Nesefî, Meryem suresinin son kısmında ve Taha suresinin başlangıcında Kur'an-ı Kerîm'in indiriliş gayesinden ve şeklinden bahsedildiği için iki sure arasında irtibat olduğunu söylemiştir (Nesefî, 2019k, s. 254).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûfî, 2015, s. 632).

2) Neseîî, her iki surenin muhtevasına değinerek aralarında münasebetin olduğunu beyan etmektedir. Meryem suresinde bir çok Peygamberin kıssası zikredilmektedir. İlk olarak Hz. Zekeriya'nın (a.s.) duasına, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen Yahya (a.s.) ile mjdelenmesine ve onun mucizevi bir doğumla dünyaya gelişi anlatılır. Ardından bu kıssadan daha harikulade olan Hz. İsa'nın (a.s.) babasız olarak bir anneden dünyaya gelmesine temas edilir.

Söz konusu surede Hz. İbrâhîm'in (a.s.) babası ile olan şirk ve tevhid mücadelesi de anlatılır. Meryem suresinde İşhâk (a.s.), Yakup (a.s.), Mûsâ (a.s.), Hârn (a.s.), İsmail (a.s.), İdris (a.s.) ve Nûh (a.s.) vlerek anılmaktadır.

Tâhâ suresinde de geçmiş peygamber kıssalarına genişçe yer verilmiştir. Surenin büyük bir bölümünde Hz. Musa (a.s.) ve kardeşi Hz. Harun'un (a.s.) Firavun ile tevhid mücadelesi anlatılmaktadır. Hz. Musa'nın sihirbazlar ile yaptığı mücadele ve onlara galip gelmesinden de bahsedilmektedir. Hz. Adem (a.s.) ve İblîs arasında geçen kıssaya da temas edilmektedir. Ayrıca her iki surede Yüce Allah'ın davetine karşı çıkıp mücadele edenlerin karşılaşacakları sıkıntılardan ve bu davete icabet edip hak yolda olanların nâil olacakları mükafatlardan da bahsedilmektedir (Neseîî, 2019k, s. 254).

4.5.20. Tâhâ - Enbiyâ

Neseîî, Tâha suresi ile Enbiyâ suresi arasında bulunan irtibat yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Tâhâ suresinin hatimesi ile Enbiyâ suresinin ibtidası arasında münasebet bulunmaktadır. Tâhâ suresinin son ayetinde inanan ve haktan yüz eviren herkesin hesap gününü beklediği ve beklenen bu günün mutlaka geleceği şu şekilde ifade edilmektedir: " *فُلٌّ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى* De ki: *"Herkes beklemekte, siz de bekleyin bakâlim. Dosdoğru yolda yürüyenler kimmiş ve hidayete erenler kimmiş, yakında anlayacaksınız!"* (Tâhâ, 20/135). Enbiyâ suresinin ilk ayetinde ise insanların hesaba çekilecekleri günün iyice yaklaştığına, buna rağmen inanmayanların ne kadar gafilce ve alay eder bir vaziyette bulduklarına şu şekilde değinilmektedir:

"اَقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ" *İnsanların hesaba çekilecekleri gün iyice yaklaştı; halbuki onlar gaflet içinde haktan yüz çevirmektedirler.*" (Enbiyâ, 21/1). Tâhâ suresinin sonu ile Enbiya suresinin başı adeta birbirini tamamlamaktadır. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019k, s. 365).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen müfessirlerde ele almıştır (Süyûtî, 1986, s. 103).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden tanzîr ve tetimme metotlarından istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Tâhâ suresi ile Enbiyâ suresi arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Her iki surede başlıca ele alınan konular şunlardır:

a) Her iki sure, İslam dininin esaslarını ve ana prensiplerini beyan etmektedir.

b) Her iki sure, Yüce Allah'ın varlığından ve birliğinden, kudretini gösteren delillerden, öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç konularından bahsetmektedir.

c) Ayrıca iki sure de peygamberlerin hâkka davetinden, peygamberleri yalanlayan önceki kavimlerin helâk olduklarından ve Yüce Allah'ın bu peygamberlere vermiş olduğu destekten de bahsedilmiştir.

d) Söz konusu iki sure, Kur'an-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğuna ve insanların ilahî mesaja karşı tutumlarına değinmektedir.

e) Her iki sure, ilâhî hakikatlere karşı savaş açan zâlimleri kınayıp yaptıkları kötülüklerin karşılığının verilmesi gibi konulardan da bahsetmektedir (Nesefî, 2019k, s. 366).

4.5.21. Enbiyâ - Hâc

Nesefî, Hâc suresi ile Enbiyâ suresi arasında bulunan irtibat yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Enbiyâ suresinin son kısmıyla Hâc suresinin başlangıcı arasında münasebet bulunmaktadır.

Enbiyâ suresinin hatimesinde kıyametin yaklaştığı ve insanların bugünde vuku bulacak olaylar karşısındaki şaşkınlığı ve acizliği şu şekilde anlatılmaktadır: "وَاقْتَرِبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ" *Şaşmaz sözün gerçekleşmesi yaklaşmıştır; bir de bakarsın ki inkârcuların gözleri yerinden fırlamış! Gerçekten biz, bu konuda gaflet içindeymişiz; daha da ötesi büsbütün zulme batmışız diye yakınmaktadırlar!"* (Enbiyâ, 21/97). Hâc suresi İsrâfil'in (a.s.) ilk sûra üflediği zamanda bütün kâinatın yıkıldığı, her şeyin parçalanıp unufak ve darmadağın edildiği sarsıntıdan haber vererek şu şekilde başlamaktadır: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ انْفِقُوا رَبِّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ" *Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kıyamet sarsıntısı gerçekten büyük bir olaydır."* (Hâc, 22/1). Neseî, Enbiyâ suresinin son kısımlarında ve Hâc suresinin başlangıcında verilen mesajın aynı olduğunu bu nedenle aralarında kuvvetli bir irtibatın bulunduğunu söylemiştir (Neseî, 2019k, s. 460). Bu bağlamda, Hâc suresinin başlangıcında kâinatın düzeninin yıkılacağı şiddetli sarsıntı vuku bulmadan önce Enbiyâ suresinin de son kısmında ikaz edilmiş olan azabın gelmeden önce kulların akıllarını başlarına alıp Yüce Allah'ın koruması altına girmeleri tavsiye edilmektedir.

Neseî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen bazı müfessirlerin eserlerinde yer verdiği görülmektedir (Süyûtî, 1986, 103).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Enbiyâ suresi ile Hâc suresi arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Zira her iki surede, iman edip güzel amel işleyen kulların göreceği mükafatlardan ve ilâhî hakikatlere karşı çıkıp mücadele edenlerin kötü akıbetlerinden bahsedilmektedir (Neseî, 2019k, s. 460).

Neseî'nin iki sure arasında muhteva ve içerik yönünden kurmuş olduğu bu münasebet yönü onun Hâc suresi hakkındaki Mekkî olduğu görüşünü de ortaya çıkarmaktadır. Müfessir, Hâc suresinin Medenî olduğu görüşünü "قيل مدنية" şeklinde ifade ederek zayıf bulmuştur. Zira, müfessirler Hâc suresinin Mekkî veya Medenî olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Cumhur ulema Hâc suresinin bir kısmının Mekke döneminde nazil olduğunu bir kısmının da Medine'de nazil olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Nitekim "ey insanlar" hitabıyla başlayan ayetlerin Mekke'de nazil olduğunu, "ey îman edenler" hitabıyla başlayan ayetlerinde Medine döneminde nazil olduğunu söylemişlerdir. En sahih olan görüşte budur (Kurtubî, 2013a, s. 306).

4.5.22. Hâc - Mü'minûn

Nesefî, Hâc suresi ile Mü'minûn suresi arasında bulunan irtibat yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Mü'minûn suresinin baş tarafıyla Hâc suresinin son kısmı arasında münasebet bulunmaktadır. Hâc suresi şu ayet ile sona ermektedir: "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ *Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize ibadet edin, dünya ve âhiret için faydalı işler yapın ki kurtuluşa eresiniz.*" (Hâc, 22/77). Mü'minûn suresi şu ayetlerle başlamaktadır: "*Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onlar namazlarında tam bir tevâzu, teslimiyet ve derin bir saygı içindedirler. Onlar her türlü boş söz ve faydasız işlerden yüz çevirirler. Onlar zekâtı vermek, iyilikleri artırmak ve nefisleri temizlemek için sürekli faaliyet hâlindedirler. Onlar iffetlerini ve harama karşı mahrem yerlerini titizlikle korurlar. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyelerle yetinirler. Çünkü bunlarla olan münâsebetlerinden dolayı kınanmazlar. Her kim bunun ötesinde bir şey aramaya yeltenirse, işte onlar Allah'ın koyduğu sınırları aşanların tâ kendileridir. O mü'minler, kendilerine tevdi edilen her türlü emâneti korur ve verdikleri sözleri tastamam yerine getirirler. Onlar namazlarını vaktinde, bütün şartları ve rükünleriyle birlikte kılar, hiç geçirmezler.*" (Mü'minûn, 23/1-9). Hâc suresinin hatimesinde dünya ve âhiret için faydalı işler yapanların felaha erecekleri icmâlî bir şekilde ifade edilmişken, Mü'minûn suresinin başlangıcında kurtuluşa erenler tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Bu yönden her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 8).

Nesefî, iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki tenasübü belirleme metotlarından birisi olan icmâl-tafsil yöntemini kullandığı görülmektedir.

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili henüz müstakil bir eserin yazılmadığı o dönemde Neseffî'nin sistem ve metoda dayalı olarak iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit etmesi bu ilim alanının öncülerinden biri olduğunu göstermektedir.

Neseffî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen bazı müfessirlerin eserlerinde de yer verdiği görülmektedir (Süyûtî, 1986, 103; Ebû Cafer, 1990, s. 257; Bigiyef, 2021, s. 131).

2) Müellif, Hâc suresi ile Mü'minûn suresinin arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim her iki surede müminlerin vasıflarından, kâfirlerin İslam dini karşısındaki mücadelelerinden, gafilleri de korku ve teşvik üzere hakka davetten bahsetmektedir (Neseffî, 2019l, s. 8).

4.5.23. Mü'minûn - Nûr

Neseffî, Nûr suresi ile Mü'minûn suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Mü'minûn suresinin son kısmıyla Nûr suresinin başlangıcı arasında münasebet bulunmaktadır. Kurtuluşa erecek müminlerin seçkin nitelikleriyle başlayan Mü'minûn suresi, yine onlara kurtuluşun yollarını gösteren bir dua ile şu şekilde sona ermektedir: " وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ (Resulüm!) De ki: Bağışla ve acı rabbim! Sen merhametlilerin üstünüsün." (Mü'minûn, 23/118). Nûr suresi, Yüce Allah tarafından emredilen hükümlerin kabul edilip edilmemesi hususunda serbest bırakılan hükümler olmadığı ve hafife alınmayıp gereken ciddiyetin gösterilmesi gerektiğini beyan ederek şu şekilde başlamaktadır: " وَلَا تَأْخُذْكُمْ " *Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dinini uygulama hususunda o ikisine karşı merhamet duygusuna kapılmayın.*" (Nûr, 24/2).

Neseffî, söz konusu iki ayet arasındaki irtibatı şu şekilde izah etmektedir:

Yüce Allah Mü'minûn suresinin son kısmında rahmetine, affına ve merhametine sığınmayı telkin etmektedir. Surenin son kısmın da Yüce Allah'ın rahmetinin, sonsuz bağış ve merhametinin de ancak iman edip salih amel işleyen kulları üzerine olacağı vurgulanmaktadır.

Yüce Allah Nûr suresinin başında ise suçluları cezalandırma hususunda gevşek davranıp merhamet edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Mü'minûn suresinin sonunda iman edip salih amel işleyenlere merhamet olunacağı, Nûr suresinin başındaysa suçlulara merhamet edilmemesi gerektiği vurgulandığı için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 82).

İki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan mudâdde metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632). Nesefî, her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* bu yöntemlerin ismini zikretmemiş olsa da iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken mudâdde metoduna başvurduğu görülmektedir. Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili müstakil bir eserin yazılmadığı o dönemde Nesefî'nin sistem ve metoda dayalı olarak sureler arasında bulunan münasebeti tespit etmesi bu ilim alanında önde gelen isimlerinden biri olduğunu göstermektedir.

2) Müfessir, Nûr suresi ile Mü'minûn suresi arasında muhteva bakımından da irtibat bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim Mü'minûn suresinde insanın yaratılışından, onun üzerine bahşedilen sayısız nimetlerden, tevhid ehlinde ve görecekları mükafatlardan bahsedilmektedir. Ayrıca müşriklerin de âhiretteki durumları hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Mü'minûn suresi, " وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ *Ey Rabbim! Beni affet, bana merhamet et; sen merhamet edenlerin en üstünüsün!*" şeklinde dua cümlesiyle son bulmaktadır.

Nûr suresinde yukarıda zikrettiğimiz konular izah edilmektedir. Bu surede Yüce Allah'ın dinine itaat edip onun emrine uyanların göreceği mükafatlardan, O'nun emrine muhalefet edip, asî gelenlerin karşılaşacakları cezalardan ve toplumu erdemli bir hayata götüren ahlak ve ahkam konularına güzel bir tertiple değinilmektedir. Nûr suresi Mü'minûn suresini açıklayıcı nitelikte olduğu için aralarında irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 82).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden mudâdde metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65).

Nesefî her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* bu yöntemlerin ismini zikretmemiş olsa da iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken mudâdde metoduna baş vurduğu görülmektedir.

Nûr suresi, ahkam ayetlerini ihtiva eden, birey, aile ve toplum hayatının eğitilmesini sağlayan, özel ve genel maslahatlara ağırlık veren Medenî surelerden biridir.

Mü'minûn suresi, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini, peygamberlerin hakka davetini, O'nun bu peygamberlere olan desteğini, öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba iman gibi temel inanç meselelerini ihtiva eden Mekkî surelerden biridir. Her ne kadar Mekkî ve Medenî sureler muhteva bakımından farklı olsalar da Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhi oldukça yerindedir. Zira Nûr suresi Mü'minûn suresini beyan mesabesinde. Yüce Allah Mü'minûn suresinde: " أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ *Sizi surf boş yere yarattığımızı ve sizin artık huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"* (Mü'minûn, 23/115) buyurmaktadır. Nûr suresi de başı boş yaratılmayan insanların bağlı kalması gereken hükümleri beyan ederek başlamıştır. Bu bakımdan aralarında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır.

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönlerine ilaveten iki sure arasında bulunan şu tenâsüb veçhine değinmemiz yerinde olacaktır. Nûr suresinin Mü'minûn suresini açıklayıcı nitelikte olduğunu beyan etmiştik. Şöyle ki: Mü'minûn suresinde inananların faziletli nitelikleri anlatırken onların bir özelliği olan iffet ve namus sahibi oldukları şu şekilde ifade edilmiştir: "*Onlar iffetlerini ve harama karşı mahrem yerlerini titizlikle korurlar.*" (Mü'minûn, 23/5). Nûr suresi bu durumu tafsilatlı bir şekilde açıklamıştır. Mevzubahis surede, namusunu muhafaza etmeyen kadın ve erkelerin görecekları ceza, namusunu muhafaza eden kadınlara yapılan iftira ve bunun hükmü, ifk hadisesi, kadın-erkek arasındaki sosyal ilişkiler ve gözü haramdan sakındırma emri, zinanın yasaklanması ve evliliğe teşvik gibi konular detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlam da Nûr suresi Mü'minûn suresini izah edici konumdadır (Süyûtî, 1986, s. 104; Ebû Cafer, 1990, s. 259).

4.5.24. Nûr - Fûrkân

Nesefî, Nûr suresi ile Fûrkân suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Nûr suresinin son kısmı ile Furkan suresinin başlangıcı arasında kuvvetli bir irtibat vardır. Nûr suresi, göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların mülkiyeti, yaratılması, yok edilmesi başlangıçta da, kıyamet günü tekrar hayata iade edildiklerinde de yegâne tasarruf sahibinin Yüce Allah olduğunu ifade ederek şu şekilde sona ermektedir: " *أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم* " *Evet, göklerde ve yerde olan her şey şüphesiz Allah'a aittir. O şu andaki durumunuzu da, O'na götürüldükleri zamandaki durumu da iyi bilir. O zaman kendilerine de yapıp ettiklerini bir bir haber verecektir. Allah her şeyi bilmektedir.*" (Nûr, 24/64). Furkan suresinin başlangıcında, ilâhlığında, hâkimiyet ve saltanatında Yüce Allah'ın hiçbir ortağının olmadığı şu şekilde ifade edilmektedir: " *O، الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا* " *göklerin ve yerin egemenliği kendisine ait olan, çocuk edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratan, yarattığına belli bir ölçüye göre düzen veren Allah'tır.*" (Fûrkân, 25/2). Söz konusu ayetlerde Yüce Allah'ın tek ilâh olduğuna, göklerin ve yerin mülkünün; hükümranlığı, tasarrufu ve hâkimiyetinin yalnızca O'na ait olduğuna değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 188).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsîl metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65). Ayrıca muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf ve muhassinâtu'l-lafziyyenin içerisinde bulunan hüs-i ibtida, hüs-i intiha, reddü'l-acüz ale's-sadr sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321- 333; Aydın, 2018, s. 377-380).

2) Nesefî, Nûr suresi ile Fûrkân suresinin arasında konu bakımından da irtibatın olduğunu söylemektedir. İki surede ele alınan başlıca konular şunlardır:

a) Her iki surede, Yüce Allah'ın göklerin ve yerin sahibi olduğuna, O'ndan başka ibadete layık kimsenin olmadığına, her şeyi yaratıp bir düzene koyduğuna değinilmektedir.

b) Mevzubahis iki surede kâfirlerin batıl bir yolda ilerleyip İslam dinine ve Kur'ân-ı Kerîm'e muhalefet ettikleri için cehenneme gireceklerine ve samimi müminlerin cennetle müjdelendiğine de değinilmektedir.

c) İki surede öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç meselelerine de değinilmiştir.

Nesefî, bu açıklamalardan sonra şu izahı da yapmaktadır; her ne kadar bu iki sure konu bakımından bir birine yakın olsa da Fûrkan suresi inanç ve tevhit yönüne ağırlık veren Mekkî surelerdendir. Nûr suresinde muâmelat konuları daha fazla bulunmaktadır. Zira; Nûr suresi Medine'de nazil olan surelerden birisidir (Nesefî, 2019l, s. 188).

4.5.25. Furkân - Şuarâ

Nesefî, Şuarâ suresi ile Fûrkan suresi arasında bulunan irtibat yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Şuarâ suresinin nihayeti ile Fûrkan suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Fûrkan suresi Hz. Peygamber'in İslam dinine davetini ve ona indirilen ilâhî buyruğu yalanlayarak, bunlara sırt çevirenlerin ebedî hüsrana uğrayacakları ifade edilerek şu şekilde son bulmaktadır: " *قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا* De ki: *Kulluğunuz ve niyazınız olmasa Allah size ne diye değer versin! (Ey inkârcular!) Siz O'nun dinini yalan saydığınız için bunun günahı artık yakanızı bırakmayacak!*" (Fûrkan, 25/77).

Söz konusu ayette " *لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ* Şayet duanız olmasa" ifadesi geçmektedir. Burada "dua" ile murat edilen mana Hz. Peygamber'e gönderilen Kitab-ı Mübîn'dir. Müşrikler inat ve nefsanî arzularından dolayı açıklama ve izah özelliği çok ileri seviyede olan Kur'an-ı Kerîm'i tekzip ettiler ve Hz. Peygamber'in davetine icabet etmediler. Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'i yalanlamaları ve ona karşı düşmanca tavır takınmaları sebebiyle Hz. Peygamber çok üzülmüş ve onu teselli için Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسِكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ" *Rasûlüm! Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin. Hayır böyle yapma!*" (Şuarâ, 26/3). Bu bağlamda, Şuarâ suresi, Hz. Peygamber'in görevinin, insanları cebren imana dahil etmek olmadığını, sadece ilâhî hakîkatleri tebliğ etmek olduğunu ve kendilerine ilahî mesajın ulaştığı kimselerin de inanıp inanmama da serbest olduğunu ifade ederek başlamaktadır. Fûrkan suresinin sonu ile Şuarâ suresinin baş tarafı adeta bir birini tamamlamaktadır. Bu yönden de aralarında kuvvetli bir irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 202).

Müfessir iki sure arasında münasebet kurarken rivayet tefsir metodundan da istifade ettiği görülmektedir. Zira Fûrkan suresinin son ayetinde "لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ" *Şayet duanız olmasa*" ifadesi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Nesefî'nin bu görüşlerden birini tercih ederek iki sure arasında münasebet kurduğu görülmektedir.

2) Şuarâ suresi ile Fûrkan suresi arasında bulunan bir başka münasebette, Fûrkan suresinde zikredilen bazı konular burada geniş ve tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır. Her iki surede, Yüce Allah'ın varlığından ve birliğinden, Peygamberlerin tevhide davetinden bahsedilmiştir. Ayrıca iki sure de peygamberleriyle mücadele içerisinde bulunan kavimlerin helâk olduklarına ve Yüce Allah'ın peygamberlerine vermiş olduğu desteğe değinilmiştir. Bunların dışında her iki surede Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğuna ve onun üstün niteliklerine de değinilmiştir (Nesefî, 2019l, s. 202).

3) Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bir diğer münasebette şu şekildedir:

Fûrkan suresi Hz. Peygamber'in Hâkk dine davetini ve ona indirilen ilâhî buyruğu yalanlayarak, bunlardan yüz çevirenlerin ebedî hüsrana uğrayacakları ifade edilerek şu şekilde son bulmaktadır: "فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا" (*Ey inkârcular!*) *Siz O'nun dinini yalan saydığınız için bunun günahı artık yakanızı bırakmayacak!*" (Fûrkan, 25/77). Şuarâ suresinin giriş kısmında aynı minval üzere inkarcıların Kur'ân'ı yalanladıklarına ve alaya aldıklarına şu şekilde değinilmektedir: "فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ" *Hep yalanladılar, fakat alay edip durdukları şeylere ait bilgiler yakında onlara gelecektir!*" (Şuarâ, 26/6).

Fûrkan suresi hakkı yalanlayanları tehdit ederek son bulurken, Şuarâ suresinin giriş kısmında aynı minval üzere müşriklerin de Kur'an'ı yalanladıklarından ve alaya aldıklarından dolayı onlara yapılan tehditten bahsedilmektedir. Her iki surede inkarcılar tehdit edildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 202).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûfî, 2015, s. 632).

4.5.26. Şuarâ - Neml

Nesefî, Neml Suresi ile Şuarâ suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Neml suresinin başlangıç kısmı ile Şuarâ suresinin nihayetinde Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'e Yüce Allah tarafından gönderilen mucizevî bir kitap olduğuna değinilmektedir. Ayrıca Neml suresinin bidayetiyle Şuarâ suresinin nihayetinde Kur'an-ı Kerîm'in insanların dünya ve âhîret saadetini amaçlayan hidayet rehberi olduğu konusu da ele alınmaktadır. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 322).

Hz. Peygamber kendisine gönderilen ayetleri Mekkeli müşriklere okuduğu zaman, onlardan bir kısmı "*bu okunan Kur'ân O'na şeytanlar tarafından telkin ediliyor*" iddiasında bulunmuş, bir kısmı da kahinlerin bu sözleri Hz. Peygamber'e tâlim ettiklerini iddia etmişti. Bunun üzerine Yüce Allah onların bu iddialarını reddederek şu ayetleri indirmişti: "*Onu (ilâhî öğüdü) şeytanlar indirmedi. Bu onların yapacağı iş değildir, zaten buna güçleri de yetmez.*" (Şuârâ, 26/210-211).

Neml suresinin başlangıcında Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'e Yüce Allah tarafından gönderilen apaçık ve hakikatleri beyan eden bir kitap olduğu şu şekilde ifade edilmiştir: "*Tâ-sîn. Bunlar Kur'an'ın, gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir*" (Neml, 27/1). Bu bağlamda, Neml suresinin ilk ayetleriyle Şuârâ suresinin son kısımlarında yer alan ayetler birbirine benzer konuya temas ettiklerinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2020, s. 383).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Neml Suresi ile Şuarâ suresi arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim bu iki sure Mekke'de nazil olmuştur. Her iki surede, Allah'ın varlığından ve birliğinden, peygamberlerin hâkka davetinden, müşriklerin iştmeyen ve fayda sağlamayan şeylere ibadet etmelerinin bâtil olduğundan bahsedilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 20191, s. 322).

4.5.27. Neml - Kasas

Nesefî, Kasas suresi ile Neml suresi arasında bulunan münasebet yönlerine şu şekilde değinmektedir:

1) Neml suresinin hatimesinde Yüce Allah kudret ve ilminden dolayı övgünün sadece kendisine ait olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: "وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ" *Ve şunu da söyle: Hamd Allah'a mahsustur. O, işaretlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir"* (Neml, 27/93). Kasas suresinin başlangıcın da Yüce Allah kendisini şu şekilde övmektedir: "طَسْمٌ" (Kasas, 28/1). Nitekim bu ayetin manası "ط" harfi Yüce Allah'ın kuvvet ve kudretine, "س" harfi O'nun yüceliğine, "م" harfi onun mülkiyetini beyan etmektedir. Neml suresinin nihayetinde ve Kasas suresinin bidayetinde Yüce Allah'a övgü yer aldığı için iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 20191, s. 398).

Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı surelerin ibtidasında bir ya da bir kaç harften meydana gelen rumuzlar bulunmaktadır. Bu rumuzlara Hece Harfleri veya Huruf-ı mukattaa denmektedir. Müteşâbih ayetler sınıfında yer alan huruf-ı mukattaaaların manaları hakkında Yüce Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in kavillerinde her hangi bir bilgi bulunamamaktadır. Mevzuubahis harflerle ilgili bize ulaşan tek rivayet şu şekildedir:

Abdullah b. Mesud'un (r.a.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır: "*Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa, onun için bir sevap vardır. Her sevap da on misli kadar artar. 'Elif-lâm-mîm bir harftir, demiyorum; "elif" bir harf, "lâm" bir harf, "mîm" de bir harftir.*" (Tirmîzî, 2015, s. 1002).

Tefsir tarihimiz incelendiğinde her bir müfessirin hurûf-ı mukattaalara kendine has üslubuyla yaklaştığı görülmektedir. İbn Atıyye el-Endelüsî söz konusu harflerin tefsir edilmesi gerektiğini söylemektedir. Ebû Bekir İbnü'l-Ârabî, Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği asırdaki toplumun hurûf-u mukattaaların manalarına vakıf oluklarını şu şekilde beyan etmektedir: "*Ayetlerin nazil olduğu dönemde bu harflerin manasını şayet fahmedilmemiş olsaydı müşrikler kesinlikle Kur'ân-ı Kerîm hakkında ileri geri konuşacaklardı*" (Duman, 1998, s. 401-408). Bu bağlamda, huruf-ı mukattaalar hakkında kabul edilen görüşleri zikretmek yararlı olacaktır.

a) Surelerin ibtidasında yer alan hurûf-ı mukattaalar, Kur'ân-ı Kerîm'in esrarındandır: İbn Münzîr, Şa'bi'den hurûf-ı mukattaalar hakkında şöyle bir rivayette bulunmaktadır: "*Her Kitab'ın bir sırrı vardır, Kur'an-ı Kerîm'in sırrı da surelerin baş kısımlarında bulunan hurûf-ı mukattaalardır.*" (Süyûtî, 2015, s. 438). "*Her kitabın bir sırrı vardır, Allah'ın Kur'ân'da ki sırrı da surelerin başlarındaki harflerdir.*" (Salih, 1977, s. 236). Şa'bi, Süfyân es-Sevrî, İbn Hibbân, İbn Hazm, Ebû Hayyân el-Endelüsî ve Süyûtî gibi âlimlerde bu görüştedir. Söz konusu harflere mana vermekten sakınan bu kimselerin en önemli delilleri bu harflerin müteşâbihat sınıfından olması ve müteşâbihatın tevîlinin de dinen sakıncalı görülmesi sebebiyledir (Duman, 1998, s. 401-408).

b) Hurûf-ı mukattaalar başında bulunmuş oldukları surelerin isimleridir: Zemahşerî, İslam âlimlerinin çoğunluğunun bu görüşü benimsediğini söylemektedir. Bu yorumu yapan âlimlerin başında Zeyd b. Eslem gelmektedir. Ayrıca bu görüş Halîl b. Ahmed ve Sîbeveyhi gibi âlimler tarafından da kabul görmüştür. Bu görüşü iddia eden âlimler Arap dilinde bir takım varlıklara harflerle de isim verildiğini belirtmişlerdir. Zira; balığa nûn ismi ve dağa kâf adı verilmiştir. Bu görüşü benimseyenler ayrıca Ebû Hüreyre'den rivayet olunan, "*Resûlullah cuma*

günü sabah namazında 'Elif lâm mîm tenzîl' ve 'hel etâ ale'l-insânî'yi okurdu" hadisini de delil olarak kullanmaktadırlar (Duman, 1998, s. 401-408).

c) Hurûf-ı mukattaa Kur'an'ın isimlerindedir: Bu görüşü benimseyen âlimlerin başında Katâde ve bir rivayete göre Mücâhid gelmektedir. Bu yorumu yapan âlimler hurûf-ı mukattaa ile Kur'an'a yemin edildiğini ifade etmişlerdir. Ancak burada şöyle müşkül bir durum söz konusudur; mevzu bahis harflerle Kur'an'a yemin edildiği uygun görülürse Zuhrûf suresinde olduğu gibi bu harflerden sonra kitaba yemin edilmesi sebebiyle benzer şeye art arda yemin edilmiş olunacaktır (Duman, 1998, s. 401-408).

d) Hurûf-ı mukattaa Kur'an'ın i'câzını ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmıştır: Bu görüşü ittihaz edenler söz konusu harflerin şu mesajı verdiğini iddia etmektedir; "Kur'an-ı Kerîm sizin günlük konuşmalarınızda ve yazılarınızda kullanmış olduğunuz harflerden meydana gelmektedir. Şayet bu kitabın beşer kelamı olduğunu söylüyorsanız sizde aynı harflerden meydana gelen buna benzer bir kitap getirin!" Bu yorumu yapanlar, söz konusu harfler ile başlayan surelerin çoğunluğunda bu harflerden hemen sonra Kur'an'ın i'câzının ifade edildiğini söyleyerek bu durumu kendilerine delil saymışlardır. Bu görüşü Müberred, Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ ve Kutrub'un benimsediği söylenmektedir (Duman, 1998, s. 401-408).

e) Hurûf-ı mukattaa Kur'an'a dikkat çekmek üzere zikredilmiştir: Müşrikler Kur'an-ı Kerîm okunurken insanların etkilenmesini engellemek amacıyla gürültü çıkarmaya başlamışlardı. Bunun üzerine kendisinden sonra gelen ve Kur'an'ın yüceliğine temas eden ayetlere dikkat çekmek için mevzu bahis harfler nazil olmuştur. Bu görüşü benimseyen âlimlerin başında İbn kesîr gelmektedir (Duman, 1998, s. 401-408).

f) Hurûf-ı mukattaa ilâhî isim veya sıfatların kısaltmasıdır: Bu düşüncüyü benimseyen âlimler mevzu bahis harflerin Yüce Allah'ın isim veya sıfatlarına delalet ettiğini söylemişlerdir. Ancak ne şekilde delalet ettikleri hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

İbn Abbas surelerin başında yer alan söz konusu harflerin Yüce Allah'ın isim veya sıfatlarının sembolü olduğunu söylemiştir. Örnek olarak "elif lâm mîm" harflerindeki elif "Allah", lâm "latîf", mîmi de "mecîd" ismine tekabül

etmektedir. Nitekim Suyûtî, İbn Mes'ûd'dan surelerin başında yer alan hurûf-u mukattaalarla ilgili şöyle bir rivayette bulunmaktadır; "*Bu harfler Yüce Allah'ın İsmi A'zamlarıdır.*" (Suyûtî, 2015, 438).

Yapılan bu açıklamalardan sonra şunu ifade etmeliyiz ki müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu münasebeti incelediğimizde tâbiûn döneminde yaşamış ve Medine tefsir ekolüne mensup olan büyük müfessir Muhammed b. Kâ'b b. el-Kurazî'nin (ö. 108/726) rivayetine dayandığını görmekteyiz. Zira, Kurazî bu ayette yer alan "ط" harfinin Yüce Allah'ın kuvvet ve kudretine, "س" harfinin O'nun yüceliğine, "م" harfinin de onun mülkiyetine delalet ettiğini söylemiştir (Süyûtî, 2015, s. 438).

Kur'ân ve sünnete müstenit olmayan bu ifadeler yorumdan öteye geçmemektedir. Neseî, iki sure arasındaki münasebeti "طسّم" ayeti hakkında zikredilmiş olan görüşlerden birisine itimat ederek kurmuştur. Bu durum onun iki sure arasında münasebet kurarken rivayet tefsir metodundan istifade ettiğini göstermektedir

2) Neseî Kasas suresi ile Neml suresi arasında muhteva bakımından da münasebet bulunduğunu ifade etmektedir. Her iki surede de, inkarcı zihniyete reddiye bulunmaktadır. Ayrıca Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine, inanan kulların eriştiği mertebelere, kâfirlerin ne şekilde helak edildiğine de değinilmektedir. Buna ilaveten, Kasas suresi kendinden önce gelen iki surede kısaca ele alınan konuları izah etmektedir (Neseî, 2019, s. 398).

Neseî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsil metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65). Bununla birlikte bu iki sure hakkında zikredilen şu rivayet aralarında ki münasebeti açıkça göstermektedir:

İbn Abbas ve Câbir bin Zeyd'den surelerin tertibi hakkında bize ulaşan şu rivayette: "*İlk olarak Şuarâ suresi, sonra Ta-sin (Neml) suresi, sonra da Kasas suresi nazil olmuştur.*" Şuarâ-Neml-Kasas sureleri arasında kuvvetli şekilde irtibatın olduğunu göstermektedir (Suyutî, 1986, s. 108).

4.5.28. Kasas - Ankebût

Nesefî, Ankebût suresi ile Kasas suresi arasında bulunan münasebet yönlerine şu şekilde değinmektedir:

1) Ankebût suresinin bidayeti ile Kasas suresinin nihayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Kasas suresinin sonunda Yüce Allah hüküm verenin sadece kendisinin olduğunu şu şekilde beyan etmektedir: "هُكُومٌ لَّهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ" *Hüküm yalnızca O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.*" (Kasas, 28/88). Ankebût suresinin başlangıcında, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına boyun eğmeyerek dünya hayatında asî olan kulların hükmünden kaçıp kurtulamayacakları, cennette O'na kavuşmayı ve O'nun mükâfatına erişmeyi isteyenlere de bunun için tayin buyrulan vaktin hiç şüphesiz geleceği şöyle anlatılmaktadır: "أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْفُوتَنَا؟ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ مِنَ كَانٍ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ" *Her kim Allah'a kavuşmayı umarsa, bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbette gelecektir. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*" (Ankebût, 29/4). Kasas suresinin sonun da Yüce Allah hüküm verenin sadece kendisinin olduğunu beyan ettikten sonra, Ankebût suresinin başlangıcında müşriklerin günahlarda ısrar etmelerinden dolayı cezalandırılacaklarını, kıyamet günü O'nun mükâfatına kavuşmayı arzu edenlerin de ödüllendirilecekleri ve her iki taraf hakkında da hüküm verileceği ifade edilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 478).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhini tespit edebilmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti açığa çıkarma metotlarından birisi olan tanzîr yöntemine başvurmak gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Müellif, her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet olduğunu beyan etmektedir. İki surede de, Allah'ın varlığına ve birliğine, iman edip salih amel işleyen takva sahibi kulların eriştikleri mertebelere ve Yüce Allah'ın ayetlerini dinlemeyip inkar edenlerin kıyamet günündeki kötü akıbetlerine değinilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında tenâsüb bulunmaktadır (Nesefî, 2019l, s. 478).

4.5.29. Ankebût - Rûm

Nesefî, Rûm suresi ile Ankebût suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Ankebût suresinin sonu ve Rûm suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Ankebût suresinin son ayetinde Yüce Allah muhsîn kullarıyla beraber olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: "وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ *Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır.*" (Ankebût, 29/69). Yüce Allah Rûm suresinin ilk ayetinde muhsîn kullarını en iyi bilen kendisi olduğunu söylemektedir. Rûm suresinin ilk ayeti "أَلَمْ" ile başlamaktadır. Bu ayetin manası "أنا الله أعلم: *Ben Allah'ım en iyi bilenim.*" demektir. Nesefî, Ankebût suresinin son ayetini Rûm suresinin ilk ayetiyle bir bütün gibi düşünerek Yüce Allah'ın sanki şöyle buyurduğunu beyan etmektedir: "*Ben Allah'ım kimlerin muhsin kullardan kimlerinde kötülük sahibi kullardan olduğunu en iyi bilenim.*" Müellif bu bakımdan iki sure arasında münasebet olduğunu beyan etmektedir (Nesefî, 2019g, s. 8).

Nesefî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu münasebeti incelediğimizde İbn Abbas'ın "أَلَمْ" ayeti hakkında rivayet olunan "أنا الله أعلم *Ben Allah'ım en iyi bilenim.*" görüşüne dayanmaktadır. Müfessir, hurûf-ı mukattaaların müteşâbih ayetlerden olduğuna itibar etse dahi tefsirinde onlarla ilgili rivayetlere yer vermesi veya söz konusu harfler hakkında düşüncelerini söylemesi bu harflerle alakalı yorum yapmanın mümkün olduğu fikrini benimsediğini göstermektedir. Müfessirin iki sure arasında bulunan münasebeti açığa çıkarmak için bazı durumlarda işarî yorumlara başvurduğu görülmektedir.

2) Müellif her iki surenin de Mekke'de nazil olduğunu bu nedenle aralarında muhteva bakımından bir tenâsüb bulunduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah iki surede tevhidin delillerinden, kâfirlere tehditten, müminlere vereceği nimetlerden bahsetmektedir (Nesefî, 2019g, s. 8).

4.5.30. Rûm - Lokmân

Nesefî, Rûm suresi ile Lokmân suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şöyle açıklamaktadır:

1) Rûm suresinin nihayeti ile Lokman suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Rûm suresinin nihayetinde Yüce Allah kendisinden sakınıp iman etmedikleri için kâfirleri şu şekilde zemmetmektedir: " وَيَوْمَ نَقُومُ السَّاعَةَ يُفْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِئُوا " *Kiyâmet koptuğu gün, inkârcı suçlular, dünyada sadece çok kısa bir süre kaldıklarına yemin edecekler. İşte onlar, vaktiyle hayattayken de hep böyle aldanyor, hep böyle yanlışlara sürüklenip duruyorlardı.*" (Rûm, 30/55), " وَقَالَ الَّذِينَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *Kendilerine ilim ve iman verilmiş olanlar ise şöyle diyecekler: "Siz dünyada ve kabirde Allah'ın kitabında belirlenen yeniden diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bugün, size haber verilen o diriliş günüdür. Fakat siz bunu bir türlü anlamaya yanaşmıyordunuz.*" (Rûm, 30/56), " *Artık o gün, zulmedenlere ileri sürdükleri özürler bir fayda sağlamayacak; onların dünyaya dönüp Allah'ı râzı edecek işler yapma isteklerine de olumlu cevap verilmeyecek.*" (Rûm, 30/57), " *Doğrusu biz Kur'an'da insanlar için her türden açık misâller, anlaşılır ibretli örnekler vermiş bulunuyoruz. Buna rağmen, sen onlara istedikleri mucizeyi göstersen bile, inkâr edenler mutlaka: "Siz boş ve saçma şeyler peşinde koşmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz" derler.*" (Rûm, 30/58), " *İşte Allah gerçeği öğrenip kabul etmek istemeyenlerin kalplerini böyle mühürler.*" (Rûm, 30/59), " *Rasûlüm! Sen şimdi sabret. Allah'ın va'di elbette gerçektir. Bu gerçeğe tam ve kesin imanı olmayanların tavırları, sakın seni telaşlandırıp gevşekliğe ve hafifliğe sevketmesin!*" (Rûm, 30/60).

Lokman suresi, müminlerin Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uyup O'ndan sakınmaları sebebiyle onlara övgü ile şu şekilde başlamaktadır:

" الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ " *Onlar; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren kimselerdir. Onlar ahirete de kesin olarak inanırlar.*" (Lokmân, 31/4).

"أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ" *İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.*" (Lokmân, 31/5).

Nesefî, Rûm suresinin kâfirlerin zemmedilmesiyle son bulunduğunu, Lokmân suresinin müminlere övgü ile başladığını ifade ederek aralarında münasebetin bulunduğunu söylemiştir. (Nesefî, 2019g, s. 53).

İki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan mudâdde metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632). Nesefî, her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* bu yöntemlerin ismini zikretmemiş olsa da iki sure arasında bulunan bu münasebet yönünü tespit ederken mudâdde metoduna baş vurduğu görülmektedir. Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili henüz müstakil bir eserin yazılmadığı ve belli başlı kaidelerin sistemli bir şekilde vaz edilemediği o dönemde Nesefî'nin sistem ve metoda dayalı olarak sureler arasında bulunan münasebeti tespit etmesi bu ilim alanında otorite olduğunu göstermektedir.

2) Müellif her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin bulunduğunu beyan etmektedir. Nitekim Mekke'de nazil olan sureler genel olarak, Hz. Peygamber'in Yüce Allah tarafından gönderilen resûl ve nebî olduğuna, Kur'ân-ı Kerîm'in vasıflarına, inanan kulların eriştiği mertebelere, kâfirlerin nasıl helak edildiğine ve Allah'ın varlığına ve birliğine değinilmektedir. Bu sebeple aralarında irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 54).

4.5.31. Lokmân - Secde

Nesefî, Lokmân suresi ile Secde suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şöyle izah etmektedir:

1) Lokmân suresinin son ayetiyle Secde suresinin ilk ayeti arasında irtibat bulunmaktadır. Nitekim, Lokman suresi her şeyi hakkıyla bilen sadece Yüce Allah olduğunu beyan ederek şu şekilde son bulmaktadır: "إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ" *Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır*" (Lokmân, 31/34).

Yüce Allah Secde suresinin ilk ayetinde de her şeyi hakkıyla bilen kendisi olduğunu söylemektedir. Secde suresi "الم" ayeti ile başlamaktadır. Bununda manası şu şekildedir: " أنا الله أعلم *Ben Allah'ım en iyi bilenim.*" Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 99).

2- Her iki sure de Mekke'de nazil olup, üslup ve konu bakımından birbirlerine benzerlik göstermektedir. Söz konusu iki sure de ağırlıklı olarak, Allah'a (c.c) iman, tevhid, nübüvvet, müşriklerin Kur'ân-ı Kerîme karşı tutumları, müminlerin ebedî cennetlerle mükâfatlandırılacağı, ilâhî hakikatlere karşı savaş açan zâlimlerin muhakkak mağlup olacakları ve varacakları yerin cehennem olacağı konuları ele alınmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 99).

4.5.32. Secde - Ahzâb

Nesefî, Ahzâb suresi ile Secde suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekillerde izah etmektedir:

1) Ahzâb suresinin başlangıcıyla Secde suresinin son kısmı arasında tenâsüb ve uyum bulunmaktadır. Secde suresinin son ayetinde Yüce Allah Hz. Peygamber'e kâfirlerden yüz çevirmesini ve onlara gelecek azabı beklemesini şu şekilde emretmektedir: " قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ *De ki: İnkâr edenlere o hüküm günü inanmaları fayda vermeyecek ve kendilerine mühlet de tanınmayacak!*" (Secde, 32/29), " فَأَعْرَضَ عَنْهُمْ وَانْتَظِرَ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ *Artık sen onlara aldırma ve bekle. Zaten onlar da bekliyorlar.*" (Secde, 32/30). Ahzâb suresi ise yine Hz. Peygamber'in kâfirlere ve münafıklara itaat etmemesi ve onlardan yüz çevirmesi emriyle şöyle başlamaktadır: " يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا *Ey Peygamber! Allah'a itaatsizlikten sakın, açık ve gizli inkârcıların sözünü dinleme, Allah her şeyi bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.*" (Ahzâb, 33/1) Kâfirleri bir süre kendi hallerinde bırakması emriyle sona eren Secde suresini, Yüce Allah'tan sakınıp inkarcıların ve münafıkların istek ve arzularına uymama, yalnız Yüce Allah'tan gelen vahye tâbi olarak Allah'a (c.c.) dayanıp güvenme emriyle başlayan Ahzab sûresi takip etmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 127).

Nesefi'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhini tespit edebilmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme metotlarından birisi olan tanzîr yönteminden istifade etmek gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

Nesefi'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhine kendisinden sonra gelen ve bu alanda eser vermiş olan müfessirlerin de değindiği görülmektedir. (Süyûtî, 1986, s. 112; Ebû Cafer, 1990, s. 259).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim, Secde suresinde Yüce Allah, Hz. Peygamber'e ve müminlere müşriklerin eziyetlerine karşı sabır ve sebat göstermeleri gerektiğini şu şekilde emretmektedir:

"Sabredip ayetlerimize kesin olarak iman ettikleri zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yolu gösteren rehberler çıkardık." (Secde, 32/24). "Artık sen onlara aldırma ve bekle. Zaten onlar da bekliyorlar." (Secde, 32/30).

Ahzâb suresinde eza kelimesi defalarca zikredilmektedir. Eza kelimesinin geçtiği ayetler şunlardır:

"İnkârcılara ve iki yüzlülere kulak asma, onların sana verdikleri eziyete aldırma. Allah'a dayan ve güven, güvenmek için Allah yeter." (Ahzâb, 33/48).

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرِينَ إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْسِبِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحِي مِنْ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِحُوا زُجَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكَ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا Ey iman edenler! Size izin verilmedikçe Peygamberin evlerine girip de yemeğin hazırlanmasını beklemeyin; fakat yemeye çağırıldığınızda girin; yemeğinizi yiyince de hemen dağılın, söze dalıp oturmayın. Bu davranışınız peygamberi rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygundur. Resûlullah'ı üzme hakkınız yoktur,

Müşrikler, münafıklar ve Yahudiler İslam dininin dört evlilikten fazlasına müsaade etmediğini ancak Hz. Peygamber'in beşinci evliliğini yaptığı dedikodularını yayarak Müslümanların bir takım kuruntulara düşmesini sağlamışlar ve Hz. Peygamber hakkında karalama kampanyası başlatmışlardı. Bu durum Hz. Peygamber'e çok ağır gelmişti (Semerkandî, 2014b, s.50; Kurtubî, 2013b, s. 151).

Bu dönemde Hz. peygamber'in karşılaştığı bir diğer sorunda maddî sıkıntılar içerisinde olup eşlerinin kendisini huzursuz etmesi olmuştu. İslam düşmanlarının dışarıdan eza vermeleri, içeriden de maddî zorluklar nedeniyle eşlerinin kendisini huzursuz etmesi Hz. Peygamber'i derinden üzmüştü (Kurtubî, 2013b, s. 119).

Her iki surede de kâfirlerin eziyetlerine karşı sabır ve sebât gösterilmesi gerektiği tavsiye edildiği için aralarında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 128).

4.5.33. Ahzâb - Sebe'

Nesefî, Ahzâb suresi ile Sebe' suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Ahzâb suresinin nihayeti ile Sebe' suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Ahzâb suresi Yüce Allah'ı methederek şu şekilde son bulmaktadır: "وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا" (Ahzâb, 33/73). Sebe' suresi de kainatı yoktan var edip, idare eden Yüce Allah'a övgüyle şöyle başlamaktadır: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْأَجْرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ" *Hamd göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur; âhirette de hamd yalnız O'na özgüdür. Hikmetle yöneten, her şeyden haberdar olan O'dur.*" (Sebe', 34/1). Ahzâb suresinin son ayeti Yüce Allah'a övgüyle bittiğinden, Sebe'e suresi de O'nu methederek başladığından dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 221). Ahzâb suresi sonuç itibariyle Yüce Allah'a ve Hz. Peygamber'e itaat edip, hakiki bir iman ve amel-i sâlihle kulluk vazifesini yerine getirenlerin en büyük mükafatlara nâil olacaklarını müjdelemektedir. Şüphesiz bu husus en büyük nimet ve mazhariyettir. Söz konusu bu nimetler elbette Yüce Allah'a dâimî bir hamdi ve sürekli bir şükürü gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan Sebe' suresinin "الْحَمْدُ لِلَّهِ" diye başlaması pek münâsip düşmektedir.

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf ve muhassinâtu'l-lafziyyenin içerisinde bulunan hüs-i ibtida, hüs-n-i intiha, reddü'l-acüz ale's-sadr sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321- 333; Aydın, 2018, s. 377-380).

2) Sebe' suresi inanç, itikat ve tevhit konularına önem veren Mekkî surelerden biridir. Ahzâb suresi de bireyin ve toplumun sosyal yaşamlarında ihtiyaç duydukları ilke ve hukuki esasları ele alan Medenî surelerdendir. Bununla beraber bu iki sure arasında muhteva bakımından benzerlikler vardır. Her iki surede, kendisini Allah yoluna adayan kulların durumundan, Yüce Allah'ın mümin kullarına lütfettiği büyük nimetlerden ve inatçılıklarından dolayı İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden bahsetmektedir. Bu sebeple, iki sure arasında irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 221).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden mudâdde ve tahallus metotlarından istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65). Zira, Mekke döneminde ufak bir topluluk halinde olan Müslümanlar, Medine'ye göç ettikten sonra güçlenerek İslam devletini kurmuştur. Bu sebeple Medine'de nazil olan sureler, ahlâk konularına ağırlık veren, insanların arasındaki ilişkileri düzenleyen, bireylerin ve toplumun sosyal yaşamlarında ihtiyaç duydukları medenî, cezaî ve iktisadî kurallar vazetmiştir. Mekke'de nazil olan surelerde ise, kıyametin dehşet verici hallerinden ve onun vuku bulacağından, Allah'ın ayetlerine karşı savaş açan kâfirlerin korkunç akıbetlerinden, iman eden kulların da nail olacakları mükafatlardan genişçe bahsedilmiştir.

4.5.34. Sebe' - Fâtır

Nesefî, Fâtır suresi ile Sebe' suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Sebe' suresinin son ayeti ile Fâtır suresinin ilk ayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır.

Kâfirler, Yüce Allah tarafından gönderilen Kur'an-ı Kerîm'in hak olduğundan, Hz. Peygamber'in risaletinden ve âhiret gününün varlığından şüphe etmişler ve bu şüpheyi inançlarının temeli yapmışlardı. Bu olayı Yüce Allah Sebe' suresinin son ayetinde şu şekilde anlatmaktadır: " وَجِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ *Artık kendileriyle arzuladıkları arasına bir set çekilmiştir; tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar sürekli şaşkınlığa iten bir kuşku içindeydiler.*" (Sebe', 34/54). Fâtır suresinin ilk ayetlerinde tevhit inancına zarar veren telakkilerin dağılması ve bu husustaki yanlış inançların onarılması hedeflenmekte ayrıca Yüce Allah'ın mutlak güç ve hakimiyetine dair ikazlar yapılmaktadır. Bu durum Fâtır suresinin ilk ayetinde şu şekilde anlatılmaktadır: " اللَّهُ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا أُولِي أُنْحَاةٍ مَنَّى وَتَلْتِ رَبَاعٌ يَرِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ *Hamd, gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikiye, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. O dilediği kadar fazlasını da yaratır. Kuşkusuz Allah her şeye kadirdir.*" (Fâtır, 35/1).

Sebe' suresinin son ayetinde; Mekkeli müşriklerin Yüce Allah'ın varlığından ve birliğinden, kıyâmetin vuku bulacağından, Kur'an-ı Kerîm'in hâk bir kitap olduğundan ve Hz. Peygamberin risâletinden şüphe içerisinde oldukları ifade edilmiştir. Fâtır suresinin ilk ayetlerinde ise İslam inancına zarar veren, bu yanlış telakkilerin onarılması hedeflenmiştir. Bundan dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019g, s. 284).

2) Her iki sure de Mekkî olup içerik, üslup ve vermiş oldukları mesaj bakımından aralarında tenâsüb bulunmaktadır. Fâtır suresi ile Sebe' suresi genel olarak; hak ile batıl fikirlerin çatışmasından, iman edip salih amel işleyen kulların yaptıkları iyi işleri ve onların faziletlerinden, âhirette elde edecekleri mükafatlardan, ilâhî hakikatlere karşı savaş açan müşriklerin kötü akıbetlerinden bahsetmektedir. Ayrıca her iki surede de " *وَذم المنافقين المخالفين* *İslam dinine muhalefet eden münafıkların zemedilmesi*" konusuna da değinilmiştir. (Nesefî, 2019g, s. 284).

Nesefî, Fâtır suresi ile Sebe' suresi arasındaki kurmuş olduğu münasebet yönünün sonunda şöyle bir ifade kullanmaktadır:

"وَذِمَّ الْمُنَافِقِينَ الْمُخَالَفِينَ" *İslam dinine muhalefet eden münafıkların zemmedilmesi*" konusuna da değinilmiştir. İlk etapta iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebetin İslam tarihi açısından problemlili olduğu söylenebilir. Zira; Mekke dönemi için münafıkların varlığından bahsetmek imkansızdır. Münafıklık hareketi inanç bakımından yeni bir zümre olarak Medine döneminde ortaya çıkmıştır. Münafıkların İslam dinine karşı tutumları, yaptıkları eylemler Medenî surelerde ele alınmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de münafık kelimesi terimsel olarak iki farklı mizaçtaki insan hakkında kullanılmaktadır. İlk olarak: "*Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine, kıyametin vuku bulacağına, Kur'ân-ı Kerîm'in hak bir kitap olduğuna ve Hz. Peygamberin risaletine inanmadıkları halde iman ettik diyenlerdir.*" Nitekim bu durumu Kur'an-ı Kerîm şu şekilde beyan etmektedir; " وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَهُمْ بِمُؤْمِنِينَ *İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler.*" (Bakara, 2/8).

İkincisi: "*Zihin karışıklığı, ruh bozukluğu veya irade zayıflığı yüzünden imanla küfür arasında gidip gelen, şüphe içinde bocalayan imandan çok küfre yakın olan çifte şahsiyetli insanlardır* (Alper, 2020,s. 564)." Bu durumu Kur'an-ı Kerîm şu şekilde ifade etmektedir: " إِنَّ الَّذِينَ
آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا *İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak ne de onları doğru yola iletecektir.*" (Nisâ, 4/137). Neseî'nin "وَذِمَّ الْمُنَافِقِينَ الْمُخَالَفِينَ" ibaresiyle bu ikinci manayı kastettiğini düşündüğümüzde kurmuş olduğu münasebetin makul olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.35. Fâtır - Yâsîn

Neseî, Yâsîn suresi ile Fâtır suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Fâtır suresinin nihayeti ile Yâsîn suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Nitekim, Fâtır suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: " فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا *Allah kullarını hakkıyla görüp bilmektedir.*" (Fâtır, 35/45).

Yâsîn suresi de Yüce Allah'ın isimlerinden birisi olan "يُسِّنُّ" ayetiyle başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 333).

İslam âlimleri, Kur'an ve hadislerin bize bildirdiklerinin dışında da Yüce Allah'ın bir çok güzel isimlerinin ve sıfatlarının olduğunu söylemektedirler. Nesefî, İbn Abbas'tan gelen rivayeti değerlendirerek "يُسِّنُّ" kelimesinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Bundan hareketle iki sure arasında irtibat kurmaktadır.

Müfessirlerin "يُسِّنُّ" ayeti hakkında vermiş oldukları başlıca manalar şunlardır:

a) Habeşlilerin lugatında: "Ey insan" manasına gelmektedir. "يا" nida harfi olup "س" insan demektir.

b) İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre "*O, Yüce Allah'ın isimlerinden olup kendi ismine yemin etmiştir.*"

c) Dahhâk'tan rivayet edildiğine göre "*Ey Muhammed*" demektir.

d) Katâde'den rivayet olduğuna göre Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerinden bir tanesidir. (Nesefî, 2019g, s. 334; Ebu'l-Ferec, 2015, s. 1167).

2) Fâtır suresinin sonu ile Yâsîn suresinin başlangıcı arasında münasebet bulunmaktadır. Fâtır suresi müşriklerin Hz. Peygamber'i yalanlamaları ve inkar etmeleri sebebiyle son bulurken, Yâsîn suresi Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğinin hak olduğuna ve onun doğru yol üzerinde olduğuna yemin ederek başlamıştır. Fâtır suresi, şu şekilde sona ermektedir: وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّىٰ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا Şayet Allah insanları yapıp ettikleri yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yerin üstünde tek bir canlı bırakmazdı; fakat onlara belirlenmiş bir vadeye kadar mühlet veriyor. Vadeleri dolduğunda ise (herkes anlayacaktır ki) Allah kullarını hakkıyla görüp bilmektedir." (Fâtır, 35/45). Nesefî, Fâtır suresinin son ayetinde yer alan "بِمَا كَسَبُوا" bölümüyle kastedilenin şu olduğunu söylemiştir: Hz. Muhammed (s.a.s.) peygamberliğini iddia edince müşrikler onu yalanlamış ve inkar etmişlerdi. Üstelik bununla yetinmeyip Hz. Peygamber'i ortadan kaldırmak için hileler kurmuşlardı.

Müşriklerin Hz. Peygamber'i yalanlamaları ve inkar etmelerinden dolayı Yüce Allah onların bu davranışlarını Yâsîn suresinin başlangıcında şu şekilde reddetmektedir: "إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ" *Sen (Habibim) hiç şübhesiz (Hak canibinden) gönderilen Peygamberlerdensin.*" (Yâsîn, 36/3). Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 333).

3) Mekkeli müşrikler, Yahudilerin, Hıristiyanların ve önceki toplumların peygamberlerini yalanladıklarını işitmişler ve onların bu davranışlarını lanetlemişlerdi. Müşrikler Yüce Allah tarafından kendilerine geçmiş toplumlarda olduğu gibi peygamber gönderilecek olsa onlara kıyasla daha fazla sahip çıkacaklarına yemin etmişlerdi. Ne zaman ki Hz. Muhammed (s.a.s.) peygamberliğini iddia edince, yeminlerini unutarak ilâhî hakikatlere karşı savaş açıp onunla mücadeleye girişmişlerdi. Bu girizgahtan sonra Nesefî bu iki sure arasında şu münasebeti kurmuştur:

Fâtır suresinin son kısımlarında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır "وَأَفْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إْحْدَى الْأُمَمِّ" *Onlar kendilerine bir uyarıcı gelirse herhangi bir ümmetten daha fazla doğru yolu tutacaklarına dair var güçleriyle Allah adına yemin etmişlerdi.*" (Fâtır, 35/42). Fâtır suresinde, müşrikler kendilerine bir peygamber gönderilirse onun yolundan gidip emirlerine uyacaklarını iddia etmişlerdi. Yâsîn suresinde Yüce Allah " إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ " ayetiyle Hz. Peygamber'in risaletini açıkça beyan etmiş ve onlara peygamber gönderdiğini ifade etmişti. Bu sebeple her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019g, s. 333).

Nesefî'nin iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için esbâb-ı nüzul ilminden faydalandığı görülmektedir. Ayrıca müellifin kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen müfessirlerinde ele aldığı görülmektedir (Süyûtî, 1986, s. 113).

4) Her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. İki surenin ele aldığı konular geneler olarak şunlardır:

a) Söz konusu sureler Yüce Allah'ın inanan kullarına lütfettiği büyük nimetlerden ve İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek, mü'min ile kâfir arasındaki büyük farkı ele almaktadır.

b) Her iki sure, müşriklerin Hz. Peygamber'in risaletini yalanlamalarından ve öldükten sonra dirilip hesap verme gününü inkar etmelerinden bahsetmektedir (Nesefî, 2019g, s. 333).

4.5.36. Yâsîn - Sâffât

Nesefî, Sâffât suresi ile Yâsîn suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Sâffât suresin başlangıcı ile Yâsîn suresinin sonu arasında münasebet bulunmaktadır. Nitekim Yâsîn suresi her şeyin mülkünün, hâkimiyetinin ve tasarrufunun sadece Yüce Allah'ın elinde olduğunu ifade ederek şöyle sona ermektedir: " فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ *Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda O'na döndürüleceksiniz.*" (Yâsîn, 36/83). Tüm kâinat üzerindeki bu ilâhî hâkimiyetin ve ilâhî kudretin tek bir ilâh tarafından yapıldığını ifade etmek için Sâffât suresinin baş tarafında şu ayet bulunmaktadır: " إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ *Sizin ilâhınız gerçekten bir tek ilâhtır.*" (Sâffât, 37/4) Her iki ayette Yüce Allah, gökleri, yeri ve içindekileri yaratanın kendisi olduğuna, her şeyin hükümdarlığının elinde olduğuna, her şeyi yoktan var edenin sadece kendisi olduğuna, kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığına bilakis her şeyin kendisine ihtiyaç duyduğuna değinmektedir. Bundan olayı iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019g, s. 387).

2) Nesefî her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunduğunu ifade etmektedir. İki surenin ele aldığı konular geneler olarak şunlardır:

a) İki surede müşriklerin İslam dininden yüz çevirip ona karşı yaptıkları mücadelelerden bahsedilmektedir.

b) Her iki surede icmâl-tafsil ilişkisi vardır. Yâsîn suresinde haktan yüz çevirip inkar eden geçmiş kavimlerin helak oluşlarına değinilirken, Sâffât suresinde ise inkar edenlerin kıyamet gününde ki dehşet verici durumları tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır.

Nesefî, iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini tespit ederken peş peşe gelen sureler arasındaki tenasübü belirleme metotlarından birisi olan icmâl-tafsil yöntemini kullandığı görülmektedir.

c) Her iki sure, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Yüce Allah tarafından gönderilen hak bir peygamber olduğuna ve öldükten sonra dirilip, hesaba çekilme gibi itikat meselelerini ele almaktadır (Nesefî, 2019g, s. 388).

4.5.37. Sâffât - Sâd

Nesefî, Sâd suresi ile Sâffât suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Sâffât suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: "وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ" (Sâffât, 37/182). Sâd suresi de Yüce Allah'ın isimlerinden birisi olan "ص" (Sâd, 38/1) ayetiyle başlamaktadır. Nesefî, İbn Abbas'tan rivayet ederek "ص" kelimesinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ve Yüce Allah'ın kendi ismine yemin ederek başladığını ifade etmiştir. Sâffât suresinin son ayeti Yüce Allah'ın ismi ile son bulurken Sâd suresi de Yüce Allah'ın "es-Sâdık" ismine delalet eden ayetle başlamaktadır. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019g, s. 461).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönünü incelediğimizde tefsirinde işârî manalara da yer verdiği ve zaman zaman iki sure arasında bu şekilde irtibat kurduğu görülmektedir.

2) Nesefî her iki sure arasında konu bütünlüğü, üslup ve vermiş oldukları mesaj bakımından da tenâsüb bulunduğunu ifade etmektedir. İki surenin ele aldığı konular geneler olarak şunlardır:

a- Her iki sure Yüce Allah'a ve dinine savaş açan müşriklerin yaptıkları mücadelelerden bahsetmektedir.

b- Her iki surede peygamberlerin kavimleriyle olan mücadelelerinden ve hak dini yayma uğrunda katlandıkları sıkıntılardan da bahsedilmektedir.

c- Söz konusu iki surede Allah'ın varlığına ve birliğine inanan müminlerin ebedî cennetlerle mükafatlandırılacağına da değinilmektedir.

d- Mevzubahis sureler müşrikler tarafından Hz. Peygamber'in yalnızlığa itildiği ve ilişkilerin kesildiği o dönemde, Yüce Allah tarafından Hz. Muhammed'i

(s.a.s.) teselli etmek ve acılarını dindirmek için indirilmiştir. İki surede de Hz. Peygamber'e teselli vardır (Nesefî, 2019g, s. 462).

Yukarıda zikri geçen bu tenasüp vecihlerine ilaveten iki sure arasında şöyle bir münasebette bulunmaktadır.

Hız. Peygamber'in risâletinden önce müşrikler, Ehl-i kitaba nazaran dini hususlardaki cahillikleri nedeniyle kınandıklarında, bir mazaret olarak "Bize de Allah'ın emir ve yasaklarını açıklayan bir peygamber, bir kitap gelseydi, biz de inanır ve ihlaslı kullar olurduk" gibi temennîlerde bulunmuşlardı (Semerkandî, 2014b, s.125). Bu durum Sâffât suresinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ" *Öncekilerin kitapları gibi bizim de elimizde bir kitap olsaydı*" (Sâffât, 37/168), "لَكِنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ" *Hiç şüphesiz biz de, Allah'ın ihlâsa erdirdiği kullarından olurduk.*" (Sâffât, 37/169). Ancak bunların ifade etmiş oldukları sözler samimiyetten uzak temennîlerdi. İşte kâfirlerin ve daha sonraki çağlarda gelecek aynı fikir ve düşüncedeki insanların bu tür taleplerine karşılık, Sâd sûresi, Kur'an-ı Kerîm'in insanların bu yöndeki ihtiyaçlarını en güzel şekilde karşılayacak hükümler, öğütler, hikmetler ve hatırlatmalarla dolu bir kitap olduğuna dikkat çekerek şu şekilde başlamaktadır: "ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ" *İşte size istediğiniz kitap!"* (Sâd, 38/1). Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

4.5.38. Sâd - Zümer

Nesefî, Sâd suresi ile Zümer suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Müfessir Zümer suresinin ibtidası ile Sâd suresinin nihayeti arasında münasebetin olduğunu ifade etmektedir.

Sâd suresinin son kısmında Kur'an-ı Kerîm'in, sıradan bir söz olmadığına, kıyâmete kadar tüm insanlığa hakiki dini öğreten ve Yüce Allah'a varan yolu gösteren bir öğüt olduğuna şu şekilde değinilmektedir: "إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ" *Bu (Kur'an) ise bütün âlemlere kesinlikle bir öğüt ve uyarıdır.*" (Sâd, 38/87). Zümer suresi Kur'an-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğuna değinerek şu şekilde başlamaktadır: "تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ" *Kitabın indirilişi, azîz ve hakîm olan Allah'ın katındandır.*" (Zümer, 39/1).

Nesefî'nin Zümer suresinin ilk ayetinde geçen "الْكِتَابِ" ve Sâd suresinin sonlarında yer alan "ذِكْرٌ" kelimelerini Kur'an-ı Kerîm olarak tefsir etmektedir. Bu bakımdan da iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir (Nesefî, 2019m, s. 8).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönü oldukça yerinde olup kendisinden sonra gelen müfessirler de aynı münasebet veçhine değinmiştir. Zira bu iki sure arasında Besmele kaldırılrsa mana olarak sanki şu ifade edilmektedir: "*Alemlere öğüt olan bu Kur'an Aziz ve Hikmet Sahibi Allah tarafından indirilmiştir.*" (Süyûfî, 1986, 114).

2) Müfessir her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir. İki surenin ele aldığı konular geneler olarak şunlardır:

a- İki surede, Yüce Allah'ın mümin kullarına lütfettiği büyük nimetlerden bahsedilmektedir.

b- Her iki sure, İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek, Hz. Peygamber'in risaletini ve Kur'an-ı Kerîm'i inkar etmeleri sebebiyle cehenneme gireceklerine değinmektedir.

c- İki surede, müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamber olarak gönderildiğine çeşitli şekillerde dil uzattıklarına, tartışmaya daldıklarına ve yalanladıklarına değinilmektedir (Nesefî, 2019m, s. 8).

4.5.39. Zümer - Mü'min

Nesefî, Zümer suresi ile Mü'min suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Zümer suresinin nihayeti ile Mü'min suresinin bidayetinde Yüce Allah'ın isminin zikredilmesi sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır.

Zümer suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde geçmektedir: "وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ" *Bütün övgüler âlemlerin rabbi olan Allah içindir.*" (Zümer, 39/75). Mü'min suresi de Yüce Allah'ın ismiyle şu şekilde başlamaktadır: "حَمْدٌ" (Mü'min, 40/1).

Nesefî, Süddî'den gelen rivayeti değerlendirerek "حَمِّ" ayetinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple iki sure arasında bağlantı kurup aralarında münasebetin olduğunu söylemektedir (Nesefî, 2019m, s. 461).

2) Müfessir her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir. İki surenin ele aldığı konular genel olarak şunlardır:

a- Her iki sure müşriklerin Kur'an-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'le olan mücadelesini anlatır.

b- Söz konusu sureler müşriklerin ortak koştuğu Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine ilişkin hüccet ve delilleri ele almaktadır.

c- Mevzubahis sureler öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç meselelerini ele almaktadır.

d- Her iki sure, iyiliğe, hakka, üstün ahlaka teşvik edip, hayasızlıktan, İslam dininin yasaklarından ve kötülükten sakındırmaktadır.

e- İki surede, müşrikler tarafından çeşitli zulüm ve baskılara maruz kalan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve müminlere Yüce Allah tarafından teselli bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 461).

4.5.40. Mü'min - Fussilet

Nesefî, Mü'min suresi ile Fussilet suresi arasında kurmuş olduğu münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Fussilet suresinin bidayeti ile Mü'min suresinin hatimesi arasında münasebet bulunmaktadır. Mü'min suresinin son ayetinde, tevbe ve imanın ancak azap ve ölüm gelmeden önce fayda sağlayacağına azap ve ölüm geldikten sonra iman etmenin hiçbir faydasının olmadığına bu sebeple de kâfirlerin hüsrana uğrayacaklarına şu şekilde değinilmektedir: " فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهُ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ *Ama azabımızı gördüklerinde artık inanmaları kendilerine fayda vermeyecektir; Allah'ın, kulları hakkında öteden beri uygulanan yasası böyledir. İşte o zaman artık inkârcular hüsrana uğramışlardır.*" (Mü'min, 40/85).

Fussilet suresinin ibtidasında kâfirlerin hüsrana uğrama sebebine şu şekilde değinilmektedir: "تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ" *Bu Kur'an, rahman ve rahîm olan Allah'ın katından indirilmiştir.*" (Fussilet, 41/2), "كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ" *Bilmek isteyenler için âyetleri apaçık hale getirilmiş Arapça okunan bir kitaptır.*" (Fussilet, 41/3), "بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ" *Müjdeleyici ve uyarıcı olarak indirilmiştir ama çokları yüz çevirdi, artık onu işitmezler.*" (Fussilet, 41/4), Mü'min suresinin hatimesinde yer alan kâfirlere yönelik tehdidi, Fussilet suresi daha tâfsilatlı bir şekilde açıklamaktadır. Neseî, Mü'min suresinin son ayetinde kâfirlerin hüsrana uğradıklarını, Fussilet suresinin ibtidasında da kâfirlerin hüsrana uğrama sebebine değinildiğini ifade ederek iki sure arasında münasebet olduğunu söylemiştir. (Fussilet, 41/4) (Neseî, 2019m, s. 147).

2) Her iki sure, Yüce Allah'ın mümin kullarına lütfettiği büyük nimetlerden bahsetmektedir. Ayrıca iki sure İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek, Hz. Peygamber'in risaletini ve Kur'an-ı Kerîm'i inkar etmeleri sebebiyle cehenneme gireceklerine değinmektedir. (Neseî, 2019m, s. 147).

Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhrûf, Duhân, Câsiye ve Ahkâf sureleri arasında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır. Bu yedi sure peş peşe geldikleri ve "حم" ile başladıkları için havamim sureleri şeklinde isimlendirilmektedir. Nitekim bu sureler "حم" hurûf-ı mukattaa harfleriyle başlamaktadır. Ayrıca bu surelerde "حم" mukattaa harfinden sonra Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından nazil olduğu ifade edilmektedir. Yalnız Şûrâ suresinde vahiyden bahsedilmekte olup bu da zımnen Kur'ân-ı Kerîm'e dönmektedir (Süyûtî, 2002, s. 130).

Bu surelerin tamamının Mekke'de nazil olması da aralarındaki münasebeti kuvvetlendirmektedir. Bu surelerin tertibi hakkında Süyûtî, İbn Abbas'tan (r.a.) ve Cabir b. Zeyd'den (r.a.) şöyle bir rivayet nakletmektedir: "*Hâ-mim, ile başlayan sureler Zümer suresinden sonra nazil olmuştur. Bu sureler Kur'ân-ı Kerîm'deki tertipleri üzere peş peşe indirilmiştir. Bu tertip Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhrûf, Duhân, Câsiye ve Ahkâf şeklinde olup bunların arasında herhangi bir sure nazil olmamıştır.*" Söz konusu rivayet, bu yedi sure arasında bulunan münasebeti bizlere açıkça göstermektedir (Süyûtî, 2002, s. 130).

4.5.41. Fussilet - Şûrâ

Nesefî, Şûrâ suresi ile Fussilet suresi arasında kurmuş olduğu münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Fussilet suresinin nihayeti ile Şûra suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Fussilet suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: "أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ" *Kesinlikle unutulmamalı ki Allah her şeyi kuşatmıştır.*" (Fussilet, 41/54). Şûra suresi de "حَمِّ" ayetiyle başlamaktadır. Nesefî, Süddî'den gelen rivayeti değerlendirerek "حَمِّ" ayetinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple iki sure arasında bağlantı kurup aralarında münasebetin olduğunu söylemektedir (Nesefî, 2019m, s. 206).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. İki surenin ele aldığı konular genel olarak şu şekildedir:

a) Her iki surede, İslam dinini inkar eden kâfirlerin işitmeyen ve fayda sağlamayan şeylere ibadet ederek Yüce Allah'a nasıl ortak koştuklarından bahsedilmektedir.

b) İki surede müşriklerin ortak koştuğu Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine ilişkin hüccet ve delilleri ele almaktadır.

c) Söz konusu sureler İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek varacakları yerin cehennem olacağı konusuna da değinmektedir (Nesefî, 2019m, s. 206).

Bu surelerin arasında bulunan münasebeti daha iyi anlamamız için şu rivayetlere değinmemiz yerinde olacaktır. Bu sureler "Âl-i hâm-mîm" (Hâ-mîm ailesi) şeklinde de isimlendirilmiştir. Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir: "*Hâ-mîm ailesi Kur'an-ı Kerîm'in zinetidir.*" İbn Abbas (r.a.) bu hususta şöyle söylemiştir: "*Her şeyin bir özü vardır. Kuranın özü ise Hâ-mîm ailesidir.*" Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmuştur: "*Her şeyin bir meyvesi vardır. Kur'an-ı Kerîm'in meyvesi de Hâ-mîm şeklinde başlayan surelerdir. Onlar, yan yana duran bereketli güzel bahçelerdir. Dolayısıyla kim cennet bahçelerinde dilediğince gıdalanmak isterse Hâ-mîmler surelerini okusun.*" (Zuhaylî, 2009, s. 384).

4.5.42. Şûrâ - Zuhrûf

Nesefî, Şûrâ suresi ile Zuhrûf suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Şûrâ suresinin son kısımlarında Hz. Peygamber'in, önceki hayatında Kur'an-ı Kerîm'in mahiyeti hakkında her hangi bilgiye sahip olmadığına, vahyin ürünü olan Kur'an-ı Kerîm'in insanları kurtuluşa, hidayete, hâyra ve imana davet ederek selamete kavuşmaları için vesile olduğuna şöyle değinilmektedir: " وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ *İşte biz böylece sana emrimizle ölü kalplere hayat bahşeden bu Kur'an'ı vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nûr kıldık ki, onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola ulaştıralım. Sen de hiç şüphesiz insanlığı dosdoğru bir yola çağırmaktasın.*" (Şûrâ, 42/52).

Zuhrûf suresinin ilk ayetlerinde, Yüce Allah tarafından Kur'an-ı Kerîm'in levh-i mahfuzdan, insanların tefekkür edip manalarını kavramaları için, lafızlarının, konularının, üslubunun ve dilinin apaçık bir şekilde indirildiğine şöyle değinilmektedir: " إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ *Gerçekleri açıklayan bu apaçık kitaba yemin olsun! Şüphesiz biz onu, düşünüp anlayabilesiniz ve gerekli dersleri alabilesiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.*" (Zuhrûf, 43/3), " وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ *Doğrusu o, katımızdaki Ana Kitap'ta bulunan çok yüce, her türlü şüphe ve değişiklikten uzak, hüküm ve hikmetlerle dolu bir kitaptır.*" (Zuhrûf, 43/4). Şûrâ suresi Kur'an-ı Kerîm'in kalplere hayat veren rûh ve zulmeti aydınlatan nûr olduğunu izah ederek sona erdikten sonra akabinde gelen Zuhrûf sûresi aynı konuyu takip ettirmiştir.

Şûrâ suresinin son kısımlarında ve Zuhrûf suresinin ilk ayetlerinde Kur'an-ı Kerîm'in levh-i mahfuzdan indirilmiş ilâhî kaynaklı bir kitap olduğuna, insanlığı kurtuluşa ve hidayete erdirdiğine, manasını anlayıp kavraya bilmeleri ve hükmüyle amel edilebilmeleri için Arapça olarak indirildiğine değinilmektedir. Müfessir bundan dolayı iki sure arasında münâsebet bulunduğunu ifade etmektedir (Nesefî, 2019m, s. 264).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhini tespit edebilmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme metotlarından birisi olan tanzîr yönteminden istifade etmek gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) İki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. İki surenin ele aldığı konular genel olarak şu şekildedir:

Her iki surede müşriklerin İslam dinine karşı olan mücadelesine, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'e karşı münazaalarına değinilmektedir. Buna ilaveten iki surede ilahî emir ve nehiylere titizlikle riayet edilmesi gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca iki surede ele alınan bir diğer konu da şudur: Kâfirler tarafından çeşitli zulüm ve baskılara maruz kalan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve Müminlere Yüce Allah tarafından teselli verilmektedir (Nesefî, 2019m, s. 264).

4.5.43. Zuhrûf - Duhân

Nesefî, Duhân suresi ile Zuhrûf suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Duhân suresinin bidayeti ile Zuhrûf suresinin nihayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Hz. Peygamber müşrikleri İslam'a davet etmiş, onlar bu daveti kabul etmeyerek onu yalanlamışlar ve çeşitli zulümlerde bulunmuşlardı. Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Peygamber'e tebliğ görevini en güzel şekilde yerine getirdiğini ve inkarda direnenleri kendi hallerine bırakması gerektiğini ifade ederek, müşrikleri şu şekilde tehdit etmiştir: "فَاَصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ" *Onları bırak ve "Sizinle kavgam yok" de. Yakında bilecekler!"* (Zuhrûf, 43/89).

Duhân suresinin ilk ayetlerinde, Yüce Allah insanların hakkı batıldan ayırabilmeleri, doğru yolu görebilmeleri, onlar hakkında neyin faydalı ve neyin zararlı olduğunu bilmeleri için uyardığını ve azaptan sakındırdığını şu şekilde ifade etmektedir: "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ" *Biz onu mübarek bir gecede indirdik; biz daima uyarmaktayız.* (Duhân, 44/3).

Zuhrûf suresi tehdit ve uyarıyla son bulurken, Duhân suresi de "*Biz daima uyarmaktayız*" ifadesiyle başlamaktadır. Zuhrûf suresinin sonucu olan "*Gün gelecek, elbette gerçeği bilecekler!*" (Zuhruf 43/89) tehdit ve ikazı, örnekleriyle birlikte daha tafsilatlı bir şekilde Duhân suresinde açıklanmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münâsebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 314).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhini tespit edebilmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme metotlarından birisi olan tanzîr yönteminden istifade etmek gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Nitekim iki surede; Yüce Allah'ın mümin kullarına ihsan ettiği ulvi makamlardan, kâfirlerin İslam'ı din olarak tanımamaları gerekçesiyle cehennem ateşine atılacaklarından ve müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'le olan mübarezelerinden bahsedilmektedir (Nesefî, 2019m, s. 314).

4.5.44. Duhân - Câsiye

Nesefî, Duhân suresi ile Câsiye suresinin aralarında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Câsiye suresinin başlangıcıyla Duhân suresinin son ayetlerinde Kur'ân-Kerîm zikredildiği için iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 345).

Müfessir, iki sure arasında bulunan münasebet yönünü son derece veciz bir şekilde açıklamaktadır. İki sure arasında kurmuş olduğu tenâsüb veçhini şu şekilde izah edebiliriz:

Duhân suresi, Yüce Allah tarafından Kur'ân-ı Kerîm'in kullarının doğru yola ulaşabilmeleri, hakkı batıldan ayırabilmeleri, öğüt alıp sakınabilmeleri için nazil olduğunu bildirerek başlamıştı. Söz konusu surenin son ayetlerinde de Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından kullarının öğüt alıp sakınmaları ve iman etmeleri için Arapça olarak Hz. Peygamber'e indirildiğine şu şekilde değinilmektedir:

" فَأَيُّمَا يَسْرُنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ " Biz bu Kur'an'ı, insanlar üzerinde düşünüp öğüt alsınlar ve hayatlarını buna göre tanzim etsinler diye senin dilinde indirerek anlaşılmasını kolaylaştırdık. " (Duhân, 44/58).

Câsiye suresinin ilk ayetleri Kur'ân-ı Kerîm'in mu'ciz bir kitap olduğunu yani insanların benzerini getirme teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlanacağını ifade ederek başlamaktadır. Ayrıca surenin baş kısmında Kur'ân-ı Kerîm'in hikmet sahibi bir kitap olduğuna ve onun rehberliğinde yürüyen kimsenin asla zarar görmeyeceğine şu şekilde değinilmektedir: " تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ " Kitabın indirilmesi izzet ve hikmet sahibi Allah'tandır." (Câsiye, 45/2).

Duhân suresinin son kısmında, Câsiye suresinin de başlangıç tarafında Kur'ân-ı Kerîm'in önemine dikkat çekilmiş ve onun müstesna vasıflarına değinilmiştir. Bu bakımdan her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

2) Her iki sure, Yüce Allah'ın inanan kullarına ihsan ettiği nimetlerden ve İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek, mü'min ile kâfir arasındaki büyük farkı ele almaktadır. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 345).

4.5.45. Câsiye - Ahkâf

Nesefî, Ahkâf suresi ile Câsiye suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Câsiye suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: " وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ " (Câsiye, 45/37). Ahkâf suresi de "حَمَّ" ayetiyle başlamaktadır. Nesefî, Süddî 'den rivayet ederek "حَمَّ" kelimesinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ve Ahkâf surenin de bununla başladığını ifade etmektedir. Câsiye suresinin son ayetinde, Ahkâf suresinin de ilk ayetinde Yüce Allah'ın ismi zikredildiğinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 371).

2) Nesefî iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin olduğunu ifade etmektedir. İki surede ele alınan konular başlıca şu şekildedir:

a-) Her iki surede, imanın esasları olan Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine, öldükten sonra dirilmenin vuku bulacağına değinilmektedir.

b-) Söz konusu iki surede Hz. Peygamberin Yüce Allah tarafından gönderilen bir elçi olduğuna ve Kur'an'ı Kerim'in hak bir kitap olduğuna değinilmektedir.

c-) İki surede, müşriklerin Yüce Allah'ın dışında kendilerine hiç bir menfaat sağlamayan putlara ibadet ederek düşmüş oldukları küfre değinilmektedir.

d-) Her iki surede de iyilik ve üstün ahlak teşvik edilerek Yüce Allah tarafından gönderilen emirlere uyulmasının gerekli olduğuna, hayasızlıktan, İslam dininin yasaklarından ve kötülüklerden sakınılmasının zorunlu olduğuna değinilmektedir.

e-) Mevzubahis surelerde ilahi emir ve nehiylere titizlikle riayet eden kulların Yüce Allah tarafından bağışlanıp onlara ihsan ettiği nimetler ele alınmaktadır.

f-) İki surede İslam dinini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek, bu eylemleri sebebiyle cehenneme gireceklerinden bahsetmektedir (Nesefî, 2019m, s. 371).

4.5.46. Ahkâf - Muhammed

Nesefî, Ahkâf suresi ile Muhammed suresi arasında bulunan münâsebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Muhammed suresinin bidayeti ile Ahkâf suresinin hatimesi arasında tenâsüb bulunmaktadır. Nitekim Ahkâf suresinin son ayetinde, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) zorluklara karşı sabırlı olması gerektiğine, kendisinden önce gönderilen resûl ve nebîlerin de bir takım zulümlerle karşı karşıya kaldığına, kendisine zulüm eden kavmi için azabı çabucak istememesi gerektiğine ve o zalimlere vaat olunan azabın mutlaka geleceğine şöyle değinilmektedir: " فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَرْشِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاءٌ فَبَلَّغْ فَهَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ *Oyleyse Rasûlüm! Azim ve kararlılık sahibi peygamberler nasıl sabrettilerse sen de öylece sabret. İnkârcılar hakkında hemen hükmün verilmesini isteme. Zâten onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüz çok kısa bir süreden fazla kalmadıklarını sanacaklardır. Bu bir duyurudur! Öyle ya; yoldan çıkmış bir toplumdan başkası helâk edilir mi hiç?" (Ahkâf, 46/35).*

Muhammed suresi, kâfirlerin insanları Yüce Allah'ın dininden engelleyip, batıl fikirlerini onlara yerleştirebilmek için göstermiş oldukları direniş ve çabadan bahsederek şu şekilde başlamaktadır: "الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ" *Inkâr yolunu seçip Allah yoluna da engel koyanların yapıp ettiklerini O boşa çıkarmıştır.*"(Muhammed, 47/1).

Ahkâf suresi Kur'ân-ı Kerîm'den öğüt almayan ve onunla amel etmeyen kâfirlerin mutlaka helak olacaklarını ifade ederek bitmiştir. Ahkâf suresinin son ayetinde bulunan "الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ" ile kastedilen kâfirler topluluğudur. Muhammed suresi, kâfirlerin insanları İslam dininden engelleyip, alıkoymaları sebebiyle yapmış oldukları amellerin boşa gideceğini ifade ederek başlamıştır. Ahkâf suresinin son ayetinde ve Muhammed suresinin ilk ayetinde kâfirlerin vasıflarına ve uğrayacakları azaplara değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 407).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhini tespit edebilmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme metotlarından birisi olan tanzîr yönteminden istifade etmek gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Nesefî iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin olduğunu ifade etmektedir. İki surede ele alınan konular başlıca şu şekildedir:

Her iki surede İslam dinine inanan kulların ve ilâhî hakikatlere karşı savaş açan kâfirlerin vasıflarını beyan ederek, mümin ile kâfir arasındaki büyük farkı ele almaktadır. Ayrıca iki surede de Müminlerin İslam düşmanlarına karşı dinlerini, nefislerini, ırzlarını ve mallarını korumaları için cihât emredilmiş ve inanan kulların canlarını ve mallarını Allah yolunda infak etmeye teşvik olunmuştur.

Genel olarak her iki sure; takvaya ve güzel ahlaka teşvik edip, ilahi emir ve nehiylere titizlikle riayet eden kulların ulaşacağı ulvî makamları ele almaktadır. Bununla birlikte iki sure, hayasızlıktan ve İslam dininin yasaklarından sakınmayan kulların göreceklezi azaptan da bahsetmektedir (Nesefî, 2019m, s. 408).

4.5.47. Muhammed - Fetih

Nesefî, Fetih suresi ile Muhammed suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Muhammed suresinin nihayeti ile Fetih suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Muhammed suresinin son kısımlarında, müminlerin sadece Yüce Allah'a ibadet ve itaat etmeleri gerektiğine, i'lâ-yı kelimetullah uğruna cihât etmeleri karşılığında bir çok mükafat elde edip, kendilerine muzafferiyet ihsan edileceğine ve mallarının da bir kısmını Allah yolunda infak etmeleri gerektiğine şu şekilde değinilmektedir: "*Dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir. Siz iman eder ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız O da hak ettiğiniz karşılığı verecek, sizden servetinizi de istemeyecektir. Servetinizi sizden istese ve sıkıştırırdı cimrilik ederdingiz de böylece Allah gizli zaaflarınızı dışarı çıkarmış olurdu.(Ey müminler!) İşte siz Allah yolunda harcama yapmaya çağrılıyorsunuz, fakat içinizden bir kısmı cimrilik ediyor. Halbuki cimrilik eden ancak kendine karşı cimrilik etmiş olur; zira Allah zengindir, siz ise yoksulsunuz. Eğer hak çağrısına sırtınızı dönerseniz Allah sizin yerinize başka bir topluluk getirir; sonra onlar sizin gibi olmazlar.*" (Muhammed, 47/36-38).

Fetih suresinin başlangıcında, Hz. Peygamber'in önderliğinde i'lâ-yı kelimetullah uğruna yapılan mücadelelerin, çalışmaların ve gayretlerin zaferle sonuçlandığı şu şekilde ifade edilmektedir: "*Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik.*" (Fetih, 48/1-3).

Muhammed suresinin sonunda müminlerin Yüce Allah'ın yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihât etmeleri gerektiğine teşvik edilmiş, Fetih suresinin başlangıcında i'lâyı kelimetullah için yapılan mücadelelerin ve gayretlerin muzafferiyetle neticeleneceği müjdesi verilmiştir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019m, s. 437).

Nesefî, iki sure arasında değinmiş olduğu bu münasebet veçhini sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan sebep-müsebbeb metoduyla ortaya koyduğu görülmektedir.

2) Neseîî iki sure arasında muhteve bakımından da münasebetin olduğunu ifade etmektedir.

Muhammed suresinde, kâfirlerin insanları Yüce Allah'ın dininden alıkoyduklarına, iman edenlere aşırı zulüm ve eziyetlerde bulunarak onların İslam dinini hakiki manada yaşamaktan engellediklerine değinilmektedir. Ayrıca söz konusu surede kâfirlerin inanan kulların arasında batıl fikirlerini yayarak onların gönüllerine şüphe tohumu ektiklerinden de bahsedilmektedir.

Fetih suresinde ise müşriklerin Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara tahakküm ve eziyetlerde bulunarak onları Yüce Allah'ın dinini yaşamaktan engellediklerine detaylı bir şekilde değinilmektedir. Bu bağlamda, her iki surede kâfirlerin iman edenlere karşı tahakküm ve ceberutta bulunarak onları Yüce Allah'ın dininden alıkoyduklarına değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Neseîî, 2019m, s. 438).

Neseîî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini daha net anlamamız için Fetih suresinin tefsirine değinmemiz faydalı görölmektedir. Nitekim sure içerisinde geçen fetih hakkında; Hudeybiye Antlaşması mı yoksa Mekke'nin fethi mi olduğu hususunda İslam âlimleri tarafından farklı görüşler beyan edilmiştir. Tercih edilen görüşe göre bu fethin, hicretin altıncı senesinde müşriklerle yapılan Hudeybiye anlaşması olduğudur (Ebu'l-Ferec, 2015, s.1316).

Mekkeli müşrikler ile yapılan anlaşmanın önemli maddelerinden bir kaç tanesi şöyleydi: "*Müslümanlar, içerisinde bulunmuş oldukları yıl Kâbe'yi ziyaret edemeyeceklerdi. Gelecek yıl Kâbe'yi ziyaret edenler, Mekke'de sadece üç gün konaklayacaklardı. Müslümanların ziyaretleri esnasında müşrikler Mekke'nin dışına çıkacak, Müslümanlarla temas halinde olmayacaklardı. Ayrıca Mekkelilerden herhangi bir kimse hatta Müslüman olarak da olsa, Medine'ye sığındığı takdirde iade edilecek, ama Medine'den Mekke'ye sığınanlar iade edilmeyecekti.*" (Hamidullah, 1998, s. 298). Görüldüğü üzere müşrikler Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara çeşitli zulüm ve eziyetlerde bulunarak Yüce Allah'ın dinini hakiki manada yaşamaktan engellemişlerdir. Böylelikle, her iki surede kâfirlerin Hz. Peygamber'e ve onunla birlikte iman edenlere karşı zulüm ve eziyetlerde bulunarak onları Yüce Allah'ın dininden alıkoyduklarına değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır.

4.5.48. Fetih - Hucurât

Nesefî, Fetih suresi ile Hucurât suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Fetih suresinin son kısmı ile Hucurât suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Fetih suresinin son kısmı Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Yüce Allah tarafından gönderilen hak bir Peygamber olduğuna, maddi ve manevi Hz. Peygamber'i destekleyen, onu hayatlarının merkezine alan sahâbenin ahlak ve terbiyelerine, Müminlerin kâfirlere karşı sert, azametli ve cesur, kendi aralarında ise şefkatli ve merhametli olduğuna değinilmektedir. Ayrıca İslam'ın bir fidan misali her geçen gün filizlendiği ve kâfirlerinde bu durumdan rahatsız oldukları zikredilmektedir. Bahsi geçen bu hususlar IFetih suresinin son kısmında şu şekilde anlatılmaktadır: " مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْطَهُ فَازْرَهُ فَاسْتَنْعَلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lutuf ve rızâsına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur; Tevrat'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misalleri ise bir ekindir: Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde durur. Onlar (müminler) yüzünden kâfirler öfkeden kahrolsunlar diye (böyle olmuştur). Onlar arasından iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir." (Fetih, 48/29).

Hucurât suresinin başlangıcında, Yüce Allah'ın ve Hz. Peygamber'in emri karşısında Müslümanların şeref ve şanına layık olan edep ve terbiyenin öğretilmesine ayrıca Hz. Peygamber'in huzurunda onun görüş ve fikirlerine sarılmadan her hangi bir görüş bildirmenin yüce ahlâk kurallarına aykırı olduğuna şu şekilde değinilmektedir: " يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Ey iman edenler! Allah ve resulünün önüne geçmeyin, Allah'a itaatsizlikten sakının! Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte ve bilmektedir." (Hucurât, 49/1).

Fetih suresinin hâtimesi ile Hucurât suresinin başlangıcında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Yüce Allah tarafından gönderilen hak bir peygamber olduğuna değinilmiştir. Bununla birlikte Fetih suresi, her türlü şartlar altında Hz. Peygamber'e itaat etmiş sahâbenin yüce ahlak ve terbiyelerine değinerek son bulmuş, Hucurât suresi de müminlerin yücelmesini artıracak olan ahlaki kurallar ile başlamıştır. Nesefî, bu bakımdan iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir (Nesefî, 2019m, s. 487).

2) Fetih suresi ile Hucurât suresi arasında muhteva bakımından tenâsüb bulunmaktadır. Her iki surede başlıca ele alınan konular şunlardır:

a) Her iki sure, Müslümanların Yüce Allah'a ve Hz. Peygamber'e karşı riayet etmesi gereken ahlak kurallarını öğretmektedir.

b) Her iki surede de Müslümanların i'lâ-yı kelimetullah uğruna cihât etmeleri gerektiğine değinilmiştir.

c) Söz konusu iki sure, faziletli toplumun ilke ve esaslarını sağlam bir şekilde atmak için, özel ve genel ahlak kurallarını ele almaktadır.

d) Her iki surede de kâfirlerin İslam dinine karşı olan mücadelesine, Kur'an'ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'e karşı münazaalarına değinilmektedir.

e) Mevzubahis iki sure, İslam dininin esasları olan tevhit inancına ve Yüce Allah'ın Hz. Peygamber vasıtasıyla kullarına emretmiş olduğu hükümlere şüphe etmeden inanmaları gerektiğine değinmektedir (Nesefî, 2019m, s. 487).

4.5.49. Hucurât - Kâf

Nesefî, Kâf suresi ile Hucurât suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Kâf suresinin son kısmı ile Hucurât suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Hucurât suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: "وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا تَعْمَلُونَ" *Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.* (Hucurât, 49/18). Kâf suresi de "ق" (Kâf, 50/1) ayetiyle başlamaktadır.

Nesefî, İbn Abbas'tan ve Kâ'b b. Kurazî'den rivayet ederek "ق" kelimesinin Yüce Allah'ın isimlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Hucurât suresinin son ayetinde, Kâf suresinin de ilk ayetinde Yüce Allah'ın ismi zikredildiğinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 5).

İslam âlimleri tarafından "ق" ayeti hakkında farklı görüşler ileri sürülmektedir. İbn Abbas'tan bir rivayete göre "ق" kelimesi Yüce Allah'ın isimlerinden olup kendi ismi ile yapmış olduğu kasemdir. İbn Abbas'tan gelen farklı bir rivayet şu şekildedir: "ق" kelimesi yeşil zebercetten bir dağ veya cehennemden bir dağın adıdır. Ebû'l Âliyye "ق" kelimesinin Yüce Allah'ın Kadir isminin baş harfi olduğunu ifade etmiştir." (Ebû'l-Ferec, 2015, s. 1338; Begavî, 2016c, s. 199).

2- Her iki sure arasında muhteva bakımından münasebet bulunmaktadır. Hucurât suresi, faziletli toplumun temellerini sağlam bir şekilde atmak için İslam dinindeki riayet edilmesi gereken ahlak kurallarını öğretmektedir. Hucurât suresinde bu ilahi kurallara titizlikle riayet eden kulların elde edeceği ecirlere ve ulaşacakları ulvi makamlara değinilmektedir. Kâf suresin de öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç meselelerini inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden bahsedilmektedir. Hucurât suresi Yüce Allah'ın mümin kullarına lütfettiği büyük nimetlerden, Kâf suresi de İslam dinini ve öldükten sonra dirilmeyi inkar eden kâfirlerin kötü akıbetinden haber vererek mümin ile kâfir arasındaki büyük ayrımı ele almaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 6).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden mudâdde metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65).

4.5.50. Kâf - Zâriyât

Nesefî, Zâriyât suresi ile Kâf suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Kâf suresinin son kısmı ile Zâriyât suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır.

Kâf suresinin hatimesinde kıyamet ahvalinden manzaralar şu şekilde sunulmaktadır: "يَوْمَ تَشَقُّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكُمْ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ" *Yerküre kendilerinden ayrılıp paramparça olduğu gün göz açıp kapayıncaya kadar (o seslenene yöneleceklerdir); bu bizim için çok kolay bir toplamadır.*" (Kâf, 50/44). Yüce Allah Zâriyât suresine taahhüt edilen şeylerin hak olduğuna ve kıyametin gerçekleşeceğine yemin ederek şu şekilde başlamaktadır: "Savurdukça savuranlara, yükü taşıyanlara, kolaylıkla akıp gidenlere, işleri taksim edenlere andolsun ki size vaad edilen şey kesinlikle doğrudur ve son yargılama mutlaka gerçekleşecektir." (Zâriyât, 51/1-6). Kâf suresi kıyametin kesin gerçekleşeceği ile son bulurken, Zâriyât suresi öldükten sonra dirilişin hak olduğuna ve altıncı ayetteki "dîn" kelimesiyle de onlara verilecek cezanın kesin olduğuna yemin ederek başladı. Böylelikle Zâriyât suresi, Kâf suresindeki uyarının müzahiri konumundadır. Bu sebeple aralarında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019n, s. 37).

2) Her iki sure arasında içerik bakımından tenâsüb bulunmaktadır. Söz konusu iki sure ağırlıklı olarak, öldükten sonra dirilmeye, sevap, ceza ve hesap görme gibi itikat meselerini ele almaktadır. Ayrıca bu iki surede Yüce Allah'ın ayetlerini dinlemeyip inkar edenlerin kötü akıbetlerinden ve iman edip güzel amel işleyen kulların göreceği mükafattan bahsedilmektedir (Nesefî, 2019n, s. 37).

4.5.51. Zâriyat - Tûr

Nesefî, Tûr suresi ile Zâriyat suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Zâriyat suresinin hatimesi ile Tûr suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Zâriyat suresinin son kısmında Kur'an'ı Kerîm'in mesajına kulak vermeyenler tehdit edilerek, ilâhî vadin ve yargılama gününün kesinlikle gerçekleşeceği şu şekilde ifade edilmektedir: "قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ" *Başlarına geleceği bildirilen günden dolayı vay o inkârcıların haline!*" (Zâriyât, 51/60). Yüce Allah Tûr suresinin başlangıcında altı şey üzerine yemin ederek Hz. Peygamber aracılığıyla bildirmiş olduğu ilâhî azabın ve hüküm verme gününün mutlaka gerçekleşeceğini ve hiçbir kuvvetin onu engelleyemeyeceğini şu şekilde bildirmektedir:

" *Yemîn olsun Tûr'a, Satır satır yazılmış o kitaba, Açılıp yayılmış ince deri üzerine. Beyt-i Ma'mûr'a, O pek yüksek olan gök kubbeye, Kıyâmet günü alev alev yakılıp tutuşturulan denize ki; Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır! Onu önleyebilecek hiçbir güç yoktur.*" (Tûr, 52/1-8). Zâriyât suresi öldükten sonra dirilme ve hesabın mutlaka meydana geleceğine dair ihtar ile son bulurken, Tûr suresinin başlangıcı ise bu ihtarı desteklemektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 67).

2) Her iki sure arasında muhteva ve içerik bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim iki surede, müşriklerin İslam dinine, Kur'an-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'e çeşitli şekillerde dil uzattıklarına ve bunlar hakkında batıl iddialar ortaya atarak, onlara karşı mücadele içersinde olduğuna değinilmektedir. Ayrıca her iki surede icmâl-tafsil ilişkisi vardır. Zira; Zâriyat suresinde ilahi mesajdan yüz çevirip inkar eden geçmiş kavimlerin helak oluşlarına tafsilatlı bir şekilde değinilirken, Tûr suresinde ise öldükten sonra dirilme ve hesabın mutlaka meydana geleceğine, âhiret gününü inkar eden kâfirlerin ilahî azaba duçar olacaklarına icmâlî bir şekilde değinilmiştir (Nesefî, 2019n, s. 67).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden icmâl-tafsil metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65). Müellifin, iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini tespit ederken söz konusu metottan istifade ettiği görülmektedir.

4.5.52. Tûr - Necm

Nesefî, Tûr suresi ile Necm suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Tûr suresinin son kısmı ile Necm suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Tûr suresi, yıldızlardan bahseden ayet ile son bulurken, Necm suresi de yıldızlara yemin ederek başladığından dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019n, s. 97).

Tûr suresi, Necm suresine geçileceğini haber verircesine yıldızlardan bahseden şu ayet ile sona ermektedir: "وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ" *Gecenin bir kısmında ve yıldızlar çekildiğinde de O'nu tesbih et.*" (Tûr, 52/49). Yüce Allah Necm suresine yıldızlara yemin ederek şu şekilde başlamaktadır: "وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ" *Battığı sırada yıldız andolsun ki*" (Necm, 53/1). Necm kelimesiyle alakalı İslam âlimleri farklı görüşler beyan etmiştir. İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre Necm kelimesi: "*Süreyya yıldızı*" anlamındadır. Nitekim, Araplar necm kelimesini en fazla bu anlamda kullanmışlardır (Ebu'l-Ferec, 2015, s. 1360).

Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebet veçhine kendisinden sonra gelen ve bu ilimde söz sahibi olan kimselerinde değindiği görülmektedir. Râzî bu iki sure arasındaki münasebete değinirken şunları ifade etmiştir: Necm suresinin ibtidası ile kendisinden önce gelen Tûr suresinin hatimesi arasında hem lafzî hem de manevî irtibat bulunmaktadır (Süyutî, 1986, 119; Râzî, 2008b, s. 231).

2) Nesefî, Necm suresi ile Tûr suresi arasında muhteva bakımından da tenâsüb olduğunu ifade etmektedir. Her iki surede başlıca ele alınan konular şunlardır: İki surede ağırlıklı olarak müşriklerin İslam dinine karşı olan mücadelesine, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamber'e karşı münazaalarına değinilmektedir. Bunun dışında Necm suresi, on üç ile on sekizinci ayetlerinde Hz. Peygamber'e ikram edilen Miraç hadisesini ele almaktadır (Nesefî, 2019n, s. 97).

4.5.54. Necm - Kâmer

Nesefî, Kamer suresi ile Necm suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Necm suresinin nihayeti ile Kamer suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Nitekim, Necm suresinin son kısımlarında kıyametin her an biraz daha yaklaştığı uyarısı şu şekilde yapılmaktadır: "أَزَقَّتِ الْأَرْقَةَ" *Artık yaklaştı o yaklaşmakta olan.*" (Necm, 53/57). Kamer suresi de kıyametin kopması ve vuku bulması anının iyice yaklaştığını ifade ederek şöyle başlamıştır: "اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ" *Vakit yaklaştı ve ay yarıldı.*" (Kamer, 54/1). Necm suresinin nihayetinde ve Kamer suresinin bidayetinde kıyamet vaktinin anbean yaklaştığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 149).

Ayetteki "الْأَرْفَةُ" kelimesi kıyametin isimlerinden olup manası yaklaşan, yaklaşacak olan, yaklaşmakta bulunan demektir (Elmalılı, 2011a, VII, 356).

2) Neseî, Necm suresi ile Kâmer suresi arasında muhteva bakımından da tenâsüb olduğunu ifade etmektedir. Her iki surede başlıca ele alınan konular şunlardır: Söz konusu iki surede ağırlıklı olarak; müşriklerin, İslam'ı din olarak tanınamaları ve Hz. Peygamber'e karşı inkarcılıktaki inat ve taassupları eleştirilmektedir. Bunların dışında her iki sure, ilahi emir ve yasakları yalan sayarak ısrarcı davranan geçmiş kavimlerin başına gelen musibetlerden misaller vermektedir. Belirtilen bu sebeplerden dolayı her iki sure arasında muhteva bakımından tenâsüb bulunmaktadır (Neseî, 201n, s. 149).

4.5.55. Kâmer - Rahmân

Neseî, Kamer suresi ile Rahmân suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Rahmân suresinin başlangıcı ile Kamer suresinin son kısmı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Kamer suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: "مَفْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ" *Doğruluğun hâkim olduğu bir ortamda, gücüne sınır olmayan bir hükümdarın huzurundadırlar.*" (Kamer, 54/55). Rahmân suresi "الرَّحْمٰنُ" (Rahmân, 55/1) ismiyle başlamaktadır. Kamer suresinin son ayetinde, Rahmân suresinin de ilk ayetinde Yüce Allah'ın ismi zikredildiğinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019n, s. 176).

Kâmer suresindeki "مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ" ayetiyle mülkte ve iktidarda emri yüce olan Allah (c.c) kastedilmiştir. Rahmân suresi; Yüce Allah'ın bütün isim ve sıfatlarını kapsayan, O'nun şefkatinin enginliğini gösteren, kulluk vazifesini yapsın veya yapmasın herkese karşı nimetini esirgemeyen "الرَّحْمٰنُ" ismiyle başlamıştır.

2) İki sure arasında muhteva bakımından benzerlik bulunmaktadır. Kamer suresinde Yüce Allah'ın davetine karşı çıkıp yalanlayanların başlarına gelecek olan elem verici azaplardan ve ceza sahnelerinden bahsedilmektedir. Rahmân suresinde, cinlerden ve insanlardan ilâhî hakikatlere karşı savaş açanlar müşterek hitapla kınanmaktadır.

Kamer suresinin üçüncü ayetinde kâfirlerin hiç bir hakikati araştırmadıkları, lakaytça ve peşin hüküm vererek küfrün yobazlığı ile Hz. Peygamber'i inkar ettikleri şöyle ifade edilmektedir: "وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَوِرٌ" *Hep yalan saydılar ve kişisel arzularına uydular; oysa her iş yerli yerindedir.*" (Kamer, 54/3). Ayrıca Kamer suresinde, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kendisinden önce gelen peygamberlerin de yalancılıkla itham edilip her türlü eziyetlere maruz kaldıklarına da değinilerek teselli edilmektedir. Bununla birlikte söz konusu surede Firavun, Âd, Semûd, Lût ve bunların dışındaki inkarcı kavimlerden geniş şekilde bahsedilip başlarına gelmiş olan çeşitli azaplar tasvir edilmektedir. Kamer suresinde kavmi tarafından çeşitli zulüm ve eziyetlere maruz kalan peygamberlerden bir tanesinin de Nuh (a.s.) olduğu şöyle ifade edilmektedir: "*Onlardan önce kulumuz Nûh (aleyhisselâm)'ı da kavmi yalanlamışlardı.*" (Kamer, 54/9). (Nesefî, 2019n, s. 176).

Âd, kendilerine uyarıcı olarak Hûd peygamberin gönderildiği ve tevhit inancına karşı çıkararak Yüce Allah'a ortak koşan, kendilere zarar ve menfaat sağlamayan putlara taassupla bağlanan kavimdir. Söz konusu surede kötü akıbetleri şu şekilde anlatılmaktadır: "*Âd kavmi de (peygamberlerini) yalancılıkla itham etti. Azabım ve uyarılarım nasılmış bir bakın! Onların üzerine bitmek bilmeyen o kara günde şiddetli bir kasırga gönderdik. İnsanları sökülmiş hurma kütükleri gibi çekip alıyordu. Azabım ve uyarılarım nasılmış bir bakın!*" (Kamer, 54/18-21) (Nesefî, 2019n, s. 176; Sâbûnî, 2019a, s. 1249; Begavî, 2016c, s. 237; Kurtubî, 2013c, s. 87; Semerkandî, 2014b, s. 300).

Semûd, Salih'in (a.s.) uyarıcı olarak gönderildiği kavmin ismidir. Onlar kendilerine azabı ihtar eden Salih'i (a.s.) tekzip ettiler. Onun normal bir insan olduğunu, insan üstü varlık olmadığını ve eşraftan sayılan büyük bir servete sahip olmadığını bundan dolayı da kendilerine rehber edinmeyeceklerini iddia ettiler. Bu sebeple, büyük bir kayadan dışı bir devenin çıkarılması talebinde bulunarak Hz. Salih'in mucizevi bir yolla gelmesini istediler. Ancak onlar haddi aşırarak zarar vermemeleri gereken deveyi öldürdüler. Kamer suresinde, onların ahvallerine ve helak edilişlerine şöyle değinilmektedir:

"Semûd kavmi de uyarıları ciddiye almadılar. Dediler ki: "İçimizden tek başına bir beşere mi uyacağız? O takdirde doğru yoldan sapmış olur, yanarız. İlâhî mesaj içimizden ona mı gönderilmiş? Hayır o, yalancının, küstahın biri!" Yarın onlar asıl yalancı, küstah kimmiş görecekler! (Allah Sâlih peygambere şöyle buyurdu:) "Şüphesiz biz (mucizevi özelliği olan o deveyi) onları sınamak için göndermiş bulunuyoruz. Şimdi sen onların ne yapacağını izle ve sabret. Bir de onlara, suyun aralarında paylaşımı olacağını bildir. Her hissenin sahibi (suyun) başına gelsin." Derken ilgili adamlarını çağırdılar; o da (deveye) saldırıp hunharca öldürdü. Azabım ve uyarılarım nasılmış bir bakın! Üzerlerine tek bir ses yolladık da hayvan ağılındaki (çiğnenip ufalanmış) kuru çalılar gibi oluverdiler." (Kamer, 54/23-31) (Nesefî, 2019n, s. 176; Sâbûnî, 2019a, s. 1250; Begavî, 2016c, s. 238; Kurtubî, 2013c, s. 95; Semerkandî, 2014b, s. 300).

Kamer suresinde, Lût kavminin de kendilerine uyarıcı olarak gönderilen peygamberlerini tekzip ettiklerine, aşağılıkça bir temenniye cesaret edip ahlaksızlığa boğulmuş olduklarına ve helak edilişlerine şu şekilde değinilmektedir: "Lût kavmi de uyarıları ciddiye almadı. Biz de üzerlerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Ancak Lût ailesi hariç tutuldu; onları katımızdan bir lutf olarak seher vakti kurtardık. Şükredenleri işte böyle ödüllendiririz. Aslında Lût, kendilerini bizim amansız yakalayışımıza karşı uyarmıştı; ama onlar bu uyarıları şüpheyile karşıladılar. Üstelik onun mi Sâfîrleriyle ilgili çirkin bir talepte bulundular. Biz de gözlerini silme kör ediverdik; tadın bakâlim azabımı ve uyardığım sonuçları! Ve nihayet bir sabah erkenden kalıcı bir azap onları yakalayiverdi. Tadın bakâlim azabımı ve uyardığım sonuçları! (Kamer, 54/33-39) (Nesefî, 2019n, s. 176; Sâbûnî, 2019a, s. 1251; Begavî, 2016c, s. 239; Kurtubî, 2013c, s. 99; Semerkandî, 2014b, s. 301).

Kamer suresinde, Hz. Musa (a.s.) ile Hz. Harun'un (a.s.) uyarıcı olarak Firavun ve kavmine gönderildiği ve onların dokuz mucizeyi yalanladıkları bu sebeple de dünyada azaba uğradıkları gibi âhirette de daha korkunç azaba duçar olacakları şu şekilde anlatılmaktadır: "Şüphesiz Firavun'un halkına da uyarılar gelmişti. Ama onlar bütün delillerimizi yalan saydılar, biz de onları üstün ve güçlü olana yaraşır biçimde kısıvrak yakaladık." (Kamer, 54/41-42) (Nesefî, 2019n, s. 176; Sâbûnî, 2019a, s. 1251; Begavî, 2016, s. 240; Kurtubî, 2013c, s. 102; Semerkandî, 2014b, s. 302).

Bir önceki surede olduğu gibi Rahmân suresinde de "التكذيب" ifadesi defalarca geçmektedir. Rahmân suresinde Yüce Allah'ın kullarına sayısız nimetler ihsan ettiği, insanların ve cinlerin kendilerine bahşedilmiş olan bu nimetlere nankörlük ettiğine şu şekilde değinilmektedir: "فَبَايَ الْأَاءِ رَبِّكُمْ تُكذِّبَانِ: *Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?*" (Rahmân, 55/13). Bununla birlikte Yüce Allah bu surede inkar edenleri azarlamak ve kınamak için şöyle buyurmuştur: "هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا" *Günahkârların yalan söyledikleri cehennem işte bu!*" (Rahmân, 55/43). Her iki surede "Yalanlama" ifadesinin çok geçmesi ve haddi aşır Yüce Allah'ın davetini inkar edenlerin akıbetlerinden bahsedilmesinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 176).

4.5.56. Rahmân - Vâkıâ

Nesefî, Vâkıâ suresi ile Rahmân suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde izah etmektedir:

1) Vâkıâ suresinin baş tarafı ile Rahmân suresinin son kısmı arasında irtibat bulunmaktadır. Rahmân suresinin son kısımlarında Yüce Allah'ın takva sahibi kullarına bahşettiği nimetlerden şu şekilde bahsedilmektedir: "*Rabbinin huzurundan korkan kimse için çifte cennet vardır. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? İkisinde de çeşit çeşit ve emsalsiz nimetler bulunur. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? İkisinde de akıp giden iki kaynak vardır. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? İkisinde de her meyveden farklı türler bulunur. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? (Cennettekiler) içleri atlasla dokunmuş sergiler üzerine kurulmuşlardır. Bu iki cennetin de meyveleri kolayca erişilebilecek yakınlıktadır. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? Oralarda eşinden başkasına bakmayan kadınlar vardır ki onlardan önce kendilerine ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? Sanki onlar yakut ve mercandır. Artık rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? İyiliğin karşılığı da ancak işte böyle iyiliktir.*" (Rahmân, 55/46-60).

Rahmân suresinde zikrettiğimiz bu nimetleri, Yüce Allah'a iman edip güzel amel işleyen kulların elde edebilmesi için kıyametin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Vakıâ suresi kıyametin kesin kopacağını ifade ederek şu şekilde başlamaktadır: *"Büyük olay gerçekleştiği zaman; Artık onun vukuunu yalan sayacak kimse kalmayacaktır. O, alçaltır, yükseltir."* (Vakıâ, 56/1-3). Bu bağlamda Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur; *"O kesin olan kıyametin vaki olmasıyla nimetlerime karşı şükredip, ilahi buyruklara riayet ederek güzel amel işleyen kullarımın mükafatını elbette vereceğim."* Neseî, bundan dolayı her iki sure arasında münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir (Neseî, 2019n, s. 232).

2) Neseî, Vâkıa suresi ile Rahmân suresi arasında muhteva bakımından da münasebet olduğunu ifade etmektedir. Her iki surede başlıca ele alınan konular şunlardır: Söz konusu iki surede, Yüce Allah'a iman edip salih amel işleyen kulların cennete girip büyük mükafatlar elde edeceklerine, O'nun emirlerine muhalefet edip ilâhî hakikatlere karşı çıkan ve tevhit inancına sahip olmayan kâfirlerin kötü akıbetlerine değinilmektedir (Neseî, 2019n, s. 232).

4.5.57. Vakıâ - Hadîd

Neseî, Hadîd suresi ile Vakıâ suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde izah etmektedir:

1) Hadîd suresinin ibtidası ile Vakıâ suresinin hatimesi arasında münasebet bulunmaktadır. Bu bağlamda, Vakıâ suresi Yüce Allah'ı, O'nu yaraşır biçimde anmamız ve O'nu her türlü noksanlıktan tenzih etmemiz gerektiğini vurgulayarak şu şekilde sona ermektedir: *"فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ Öyleyse ulu Rabbinin ismini tesbih et."* (Vakıâ, 56/96). Hadîd suresi, bütün kainatın Yüce Allah'ı takdîs ve tesbih ettiğini zikrederek şu şekilde başlamıştır: *"سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Göklerde ve yerde bulunanlar Allah'ı tesbih etmektedir. O üstündür, her yaptığında hikmet vardır."* (Hadîd, 57/1). Bu minvalde, Vakıâ suresi *"Öyleyse ulu Rabbinin ismini tesbih et."* emriyle son bulurken, Hadîd suresi göklerde ve yerdeki bütün varlıkların Yüce Allah'ı tesbih ettiğini bildirerek başlamıştır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019n, s. 281).

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet vechini tespit etmek için muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf ve muhassinâtu'l-lafziyyenin içerisinde bulunan hüs-i ibtida, hüs-n-i intihâ, reddü'l-acüz ale's-sadr sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321- 333; Aydın, 2018, s. 377-380).

2) Vakıâ suresi, kıyametin kesin gerçekleşeceğini ifade ettikten sonra, âhirette insanların üç sınıfa ayrılacaklarını haber vermektedir. Bu üç sınıf insan şunlardır: *Ashâbü'l-meymene*; amel defterleri sağ tarafından verilip cennete girecekleri, *Ashâbü'l-meş'eme*; amel defterleri kendilerine sol tarafından veya arka tarafından verilip hüsrana uğrayacakları, *Ashâbûs-sâbikîn*; hayır ve hasenât bakımından en önde olup, cennete ilk girecek olan kimselerdir. Bu bağlamda, Vakıâ suresinde, müminlerin *Ashâbü'l-meymene* ve *Ashâbûs-sâbikîn* sınıfından olmaları teşvik edilmiştir. Hadîd suresi; müminleri *Ashâbü'l-meymene* ve *Ashâbûs-sâbikîn* sınıfından olmaları için canlarıyla ve mallarıyla İslam nurunu yüceltmek adına cihât etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Vakıâ suresinde müminlere teşvik edilen *Ashâbü'l-meymene* ve *Ashâbûs-sâbikîn* sınıfından olmanın illeti Hadîd suresinde beyan edilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 282).

4.5.58. Hadîd - Mücâdele

Nesefî, Mücâdele suresi ile Hadîd suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde izah etmektedir:

1) Hadîd suresinin nihayeti ile Mücâdele suresinin bidayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Hadîd suresi, Yüce Allah'ın kulları üzerine ihsan ve lütuf sahibi olduğunu bildirerek şu şekilde sona ermektedir: " لَنَّا يَعْلَمُ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ " *Ehl-i kitap da şunu bilsin ki, onların Allah'ın lutf u ihsânından herhangi bir şeye nâil olabilmeleri mümkün değildir. Her türlü lutf kesinlikle ve sadece Allah'a ait olup onu dilediğine bahşeder. Allah, pek büyük lutf sahibidir.*" (Hadîd, 57/29).

Mücâdele suresi, zihâr meselesi hakkındaki şer'î hükümleri beyan ederek şu şekilde başlamaktadır:

Kocası قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ " hakkında *seninle tartışan ve Allah'a yakınan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir.*" (Mücadele, 58/1). Hadîd suresi Yüce Allah'ın kullarına karşı büyük lütuf sahibi olduğunu haber vererek sona ermektedir. Mücâdele suresi de öncelikle Yüce Allah'ın mazlum ve bîçare kadın hakkında tecellî eden lütfunun beyânıyla başlamaktadır. Söz konusu sure akabinde de Yüce Allah'ın mümin kullarına dünyada ve âhirette ihsan edeceği lütuflara yer vermektedir. Bu bağlamda, Hadid suresi, Yüce Allah'ın kulları üzerine ihsanını beyan ederek son bulurken Mücâdele suresi de O'nun kullarına karşı büyük lütuf sahibi olduğunu haber vererek başlamıştır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 315).

Müellifin mevzubahis iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini anlamamız için ayetlerin tefsirine değinmemiz gerekmektedir. Şöyle ki:

Cahiliye döneminde insanların gelenek ve göreneklerinden biri de, eşler veya onların akrabaları arasında bir husumet zuhur ettiğinde, erkek hanımından ayrılmak istediğini "*Sen bana anamın sırtı gibisin*" şeklinde ifade ederdi. Bu sözlerinden sonra karısı ona haram sayılırdı. İfade edilen bu cümlede "sırt" anlamına gelen zahr kelimesinin kullanılması sebebiyle, yapılan bu işleme "zihâr, zihâr yapma" deniliyordu (Yaman, 2013, s. 287).

Mücadele suresi, zihâr meselesi hakkındaki şer'î hükümleri beyan ederek şu şekilde başlamaktadır: "*Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a yakınan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir.*" (Mücadele, 58/1). Bu bağlamda, kadın açısından büyük mağduriyete sebep olan ve eşler arasındaki muhabbeti zedeleyen zihârın, evlilik hayatını nihayete erdirme intibası Kur'an tarafından tasdik edilmemiş, kefâret gerektiği ifade edilmiştir (Begavî, 2016c, s. 277; Kurtubî, 2013c, s. 280; Elmalılı, 2011a, s. 494).

Hadîd suresi, Yüce Allah'ın kullarına karşı büyük lütuf ve ihsan sahibi olduğunu bildirerek sona ermişti. Mücadele suresinin başlangıcı da, evlilik hayatındaki sevgi ve saygıyı zedeleyen zihârın, sebep olduğu tahribatı düzeltmek ve evlilik hayatının devam etmesi gerektiğini ifade ederek, aile hayatı hakkında Yüce

Allah'ın kullarına ilahî lütuf ve ihsanının tecellisini göstererek başlamıştır (Begavî, 2016c, s. 277; Kurtubî, 2013c, s. 280; Elmalılı, 2011a, s. 494).

2) Ayetler arasındaki anlam ilişkisi ve bunu inceleyen manevi münasebet çeşitlerinden biriside "zıtlık" manasına gelen Mudâdde sanatıdır. Mudâdde; ayetler ve sureler arasındaki iki zıt hususun peş peşe gelmesi demektir. Hikmetine gelince "*Eşyanın değeri zıddı ile bilinir.*" kaidesinden hareketle zıt kavramları ihtiva eden kelimeler arasında zihnî bir bağ kurarak manalarının daha da pekişmesini sağlamaktır. Bu bağlamda Neseî'nin iki sure arasında bulunan şu münasebeti bu yöntemle tespit ettiği görülmektedir. Şöyle ki:

Hadîd suresinde, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla infakta bulunarak fedakarlık yapan müminlerin elde edecekleri ulvî makamlara, Yüce Allah'a iman edip itaat eden kulların ehli küfre karşı cihât ile sorumlu olduklarına, Allah yolunda olan mücahitlere yardım ve infak edilmesi gerektiğine değinilmektedir.

Mücadele suresi, Yüce Allah'ın mümin kullarına bir çok şer'i hükümler hususunda kolaylık sağladığına, kâfirlerin ve münafıkların İslam dinini kabulden kaçınmaları sebebiyle kıyamet gününde ne şekilde azaplara maruz kalacaklarına değinmektedir.

Hadîd suresinde müminlerin mallarıyla ve canlarıyla infakta bulunarak fedakarlık yapmaları istenmektedir. Mücâdele suresinde de müminlere şerî hükümler hususunda kolaylık sağlanmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019n, s. 316).

4.5.59. Mücâdele - Haşr

Neseî, Haşr suresi ile Mücâdele suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde izah etmektedir :

1) Mücâdele suresinin son ayetiyle Haşr suresinin ilk ayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Mücâdele suresinde, Yüce Allah'a ve Hz. Peygamber'e ve onun izinden gidenlere düşmanlık yapanların mutlaka alçalacakları ve mağlup edilecekleri şu şekilde anlatılmaktadır:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
Allah'a ve âhiret خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
gününe iman eden hiçbir toplumun, Allah'a ve Rasûlü'ne karşı çıkanları sevip dost edindiklerini göremezsin; isterse onlar babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları olsun! Allah, o topluluk fertlerinin kalplerine imanı nakşetmiştir ve kendi katından bir ruh ile onları desteklemektedir. Onları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın taraftarlarıdır. İyi bilin ki, Allah'ın taraftarları, evet onlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir! " (Mücâdele, 58/22).

Haşr suresinin ilk ayetinde Yüce Allah'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzehe oluşuna ve kainatta ki bütün mahlukatın onu zikrettiğine şu şekilde değinilmektedir: "*Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih etmektedir. O üstündür, hikmet sahibidir.*" (Mücâdele, 59/1). Bu bağlamda, müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yöntemini anlamamız için ayetlerin tefsirine başvurmamız gerekmektedir. Şöyke ki:

Mücâdele suresinin son ayetinde iki ana meseleye değinilmektedir. İlk olarak Yüce Allah'a ve Hz. Peygamber'e muhalefet edip onlara karşı kin ve nefret besleyen kimselere muhabbetle bağlanılmaması gerektiği ifade edilmektedir. İkinci olarak müminlerin ahlaki olgunluğa ulaşmaları için Yüce Allah'ın "*Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek*" emrine itaat etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Bu emri yerine getiren kimselere Yüce Allah "*Allah'ın cemaati, has kulları ve dostları*" ifadesini kullanmıştır. Beyan ettiğimiz bu hususlar Mücâdele suresinin son ayetinde şu şekilde anlatılmıştır; "*Allah, o topluluk fertlerinin kalplerine imanı nakşetmiştir ve kendi katından bir ruh ile onları desteklemektedir. Onları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın taraftarlarıdır. İyi bilin ki, Allah'ın taraftarları, evet onlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir!*" (Mücâdele, 58/22).

Haşr suresinin ilk ayetinde Yüce Allah'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğuna ve kainatta ki bütün mahlukatın onu zikrettiğine şu şekilde değinilmektedir: "*Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih etmektedir. O üstündür, hikmet sahibidir.*" (Haşr, 59/1).

Akıl sahibi varlıkların Yüce Allah'ı tesbih etmeleri, O'nun her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu kavli ve fiili olarak ifade etmeleridir. İslam âlimleri camit varlıkların Yüce Allah'ı tesbih etmeleri hususunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bu görüşler içerisinde en makul olanı şöyledir: "*Evrendeki bütün varlıklar Yüce Allah'ın emrinde olup, yüce yaratıcı dilediği gibi bu varlıklarda tasarrufta bulunmaktadır. Bu sebeple kainatta ki her şey ilâhî yasalara zorunlu olarak boyun eğip teslimiyet içerisinde. Onların bu şekilde ki teslimiyetleri tesbihleridir.*" (Sâbûnî, 2019b, s. 1303; Âlûsî, 2015, s. 393).

Haşr suresi, bütün kainatın Yüce Allah karşısında boyun eğip teslimiyet içerisinde olduğunu ifade ederek başlarken, Mücâdele suresinde de Yüce Allah'ın "*Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek*" emrine itaat eden müminler hakkında "*Allah'ın cemaati, has kulları ve dostları*" ifadesi kullanılmıştır. Mücâdele suresi müminlerin Yüce Allah'ın emirlerine itaat etmesi gerektiği ile son bulurken, Haşr suresi kainattaki her şeyin, Allah'ın emrinde olduğu ve onun emri karşısında teslimiyet içerisinde bulunduğunu ifade ederek başlamıştır. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 346; Elmalılı, 2011a, s. 527).

2) Nesefî her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebetin bulunduğunu ifade etmektedir. Mücadele suresi, Yüce Allah'ın kullarına karşı büyük lütuf ve ihsan sahibi olduğunu bildirerek bir çok şer'i hükümler hususunda kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Haşr suresinde, kâfirlerin ve münafıkların ilâhî buyruklara itaat etmemeleri sebebiyle dünya ve âhirette şiddetli azaplara maruz kalacakları açıklanmaktadır. Nesefî, Yüce Allah'ın müminler üzerine rahmet ve ihsanının her daim olduğunu, kâfirlerin ise dünya ve âhirette büyük sıkıntılar çekeceğini söyleyerek mümin ile kâfir arasındaki büyük farkı açıklamaktadır. Müfessir bu sebeple de iki sure arasında münasebet bulunduğunu ifade etmektedir (Nesefî, 2019n, s. 347).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden mudâde metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 1986, s. 65). Müellifin, iki sure arasında bulunan bu münasebet veçhini tespit ederken söz konusu metottan istifade ettiği görülmektedir.

3) Her iki surede de münafıkların ve muhlîs kulların hallerinden bahsedilmesi sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır. Haşr suresinde, münafıkların Ehli kitap ile gizli anlaşmalar yaptıklarına şu şekilde değinilmektedir: " أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا " يُقُولُونَ لِأَخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِن أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ *Şu münafıklık edenleri görüyor musun? Ehl-i kitap'tan inkârcı yandaşlarına, "Şayet siz çıkarılacak olursanız, bilin ki biz de sizinle beraber çıkarız, sizin hakkınızda (aleyhinizde) kimseye asla itaat etmeyiz. Eğer size savaş açılırsa muhakkak yardımınıza koşarız" diyorlar. Allah şahittir ki onlar düpedüz yalancılardır.*" (Haşr, 59/11).

Yahudiler ve münafıklar, Hz. Peygamber ile müminler hakkında gizli gizli konuşuyorlar, aralarında fısıldaşıyorlar ve onlar hakkında kötü planlar yapıyorlardı. Bu tutum ve davranışları müslümanlar tarafından biliniyordu. Hz. Peygamber Yahudiler ile münafıkları daha önce bu tür hareketlerden men etmişti. Buna rağmen böyle davranmakta ısrar etmeleri üzerine şu ayet nâzil oldu:

" أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصَلُّونَهَا فَيَبْسُ الْمَصِيرُ *Gizli konuşmaktan menedilen o kimseleri görmüyor musun, yine dönüp yasaklandıkları şeyi yapıyorlar; günah işleme, haksızlık etme ve peygambere karşı gelme hususunda fısıldaşıyorlar. Sana geldiklerinde de Allah'ın seni selâmlamadığı bir biçimde selâm veriyorlar. Üstelik birbirlerine, "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırırsa ya!" diyorlar. Cehennem onlara yeter; işte oraya girecekler; ne kötü bir sondur o!"* (Mücâdele, 58/8) (Nesefî, 2019n, s. 347). Her iki surede de münafıkların tutum ve davranışlarına değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 348).

4.5.60. Haşr - Mümtetine

Nesefî; Mümtetine suresi ile Haşr suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde izah etmektedir:

1) Haşr suresinin sonu ile Mümtetine suresinin ilk ayeti arasında tenâsüb ve uyum bulunmaktadır. Haşr suresinin hatimesinde, Yüce Allah'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğu, en güzel isimlerin kendisinde bulunduğu, kainattaki bütün varlıkların O'nun emrine boğun eğdiği şu şekilde ifade edilmektedir:

"O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! Duyuların algı sahası dışında kalan şeyleri de, duyuların algı sahasına giren şeyleri de bilir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir. O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! O Melik'tir, Kuddûs'tür, Selâm'dır, Mü'min'dir, Müheymin'dir, Aziz'dir, Cebbâr'dır, Mütekebbir'dir. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok uzaktır, yücedir. O Allah Hâlık'tır, Bârî'dir, Mûsâvvir'dir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih eder. O, Azîz'dir, Hakîm'dir."(Haşr, 59/23-24).

Mümtetine suresi, her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olan Yüce Allah hakkında, onun vasfına yakışmayacak sözler sarf eden kâfirlerin zemmedilmesiyle şu şekilde başlamaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri yakın dost, sırdaş ve işlerinize vekil edinmeyin! Siz onlara safça sevgi gösterisinde bulunuyorsunuz. Oysa onlar size gelen gerçeği inkâr etmiş ve sırf Rabbiniz olan Allah'a inandığınız için Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz gerçekten benim yolumda cihâd etmek ve rızâmı kazanmak maksadıyla yurdunuzu terk edip çıktıysanız, kâfirlere nasıl sevgi gösterip sır verebilirsiniz? Gerçek şu ki, sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da ben çok iyi bilmekteyim. Bundan böyle içinizden kim onlara sevgi besler ve sır verirse, kesinlikle dümdüz yoldan sapmış olur! " (Mümtetine, 60/1)

Haşr suresinin son kısmında, Yüce Allah'ın varlığı, birliği ve her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğu ifade edilmişti. Mümtehine suresinin bidayetinde de bu vasıfları reddedip kabul etmeyenlerle samimi olmanın haramlığı anlatılmaktadır. Neseî bu bakımdan iki sure arasında münasebetin olduğunu beyan etmektedir (Neseî, 2019n, s. 378).

Neseî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönüne Râzî *Mefâtihu'l-gayb* adlı tefsirinde değinmektedir. Fahreddin er-Râzî'nin Neseî'den sonra yaşadığı düşünülürse ve onunla aynı münasebet yönüne değinmesi de göz önünde bulundurulduğunda ondan etkilenmiş olması muhtemel gözükmektedir (Râzî, 2008c, s. 515).

2) İki sure arasında muhteva ve içerik bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim her iki surede, iman edip güzel amel işleyen kulların elde edecekleri mükafattan, ahlâkî olgunluklara ulaşmaları için kendilerine verilen nasihatlerden ve ilahî buyrukları yalan sayarak itaat etmemekte ısrarcı davranan kâfirlerin kötü akıbetlerinden bahsedilmektedir.

Haşr suresinde muhlis kullar ile münafıklar arasındaki temel ayrıma değinilmektedir. Mümtehine suresinin son ayeti, müminlerin ancak birbirlerine karşı içtenlikle dostluk kurmaları ve Yüce Allah'ın gazabına uğramış, irfan nurundan mahrum kâfirlerle dostluk kurmaması gerektiğine şu şekilde değinmektedir: " يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبِئْسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ *Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Onlar, inkârcıların kabirlerdekinden ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir.*" (Mümtehine, 60/13).

Haşr suresinde muhlis kullar ile münafıklar arasındaki ayrıma, Mümtehine suresinde ise mümin ile kâfirler arasındaki nüansa değinildiğinden dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019n, s. 378).

4.5.61. Mümtehine - Saff

Nesefî; Saff suresi ile Mümtehine suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Saff suresinin ilk ayeti ile Mümtehine suresinin son ayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Mümtehine suresinin son ayetinde, ebedî rahmetten hiçbir nasibi olmayan, taassup içerisinde inkarcılıkta direnen kâfirlere Yüce Allah'ın gazap ettiği ve onlarla dostluklar kurulmaması gerektiği şu şekilde anlatılmaktadır: " يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبِئْسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ *Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Onlar, inkârcuların kabirlerdeki kilerden ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir.*" (Mümtehine, 60/13). Saff suresinin ilk ayetinde Yüce Allah'ın her türlü noksan sıfatlardan münezzehe oluşuna ve kainatta ki bütün mahlukatın onu zikrettiğine şu şekilde değinilmektedir: " سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih etmektedir. O azîzdür, hakîmdir.*" (Sâf, 61/1).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhi sureler arası münasebeti tespit etmek için kullanılan sebep-müsebbeb yönteminden istifade ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, tesbih eden kimsenin medhüsenası Yüce Allah'a itaat ve boğun eğmek anlamına gelmektedir. Bu durumda tesbih, yapan kişinin Yüce Allah katında ki şerefini ve kıymetini artırır. Yüce Allah katında kâfirlerin değer ve kıymet sahibi olmamasın sebebi tesbihi terk etmiş olmalarıdır. Mümtehine suresinin son ayetinde ifade edilen, Yüce Allah'ın kâfirlere gazap etmesinin sebebi, Saff suresinin ilk ayetinde açıklanmaktadır. Her iki sure arasında sebep-müsebbeb ilişkisi vardır (Nesefî, 2019n, s. 403; Mâtürîdî, 2010, s. 131).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Mümtehine suresinde, Yüce Allah'ın dini uğruna kâfirlerle dostluklar kurulmaması ve onlarla cihât edilmesi gerektiği şu şekilde anlatılmaktadır:

"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri yakın dost, sırdaş ve işlerinize vekil edinmeyin! Siz onlara safça sevgi gösterisinde bulunuyorsunuz. Oysa onlar size gelen gerçeği inkâr etmiş ve sırf Rabbiniz olan

Allah'a inandığınız için Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz gerçekten benim yolumda cihâd etmek ve rızâmı kazanmak maksadıyla yurdunuzu terk edip çıktıysanız, kâfirlere nasıl sevgi gösterip sır verebilirsiniz? Gerçek şu ki, sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da ben çok iyi bilmekteyim. Bundan böyle içinizden kim onlara sevgi besler ve sır verirse, kesinlikle dümdüz yoldan sapmış olur!" (Mümtehine, 60/1).

Sâf suresinde, müminlerin Yüce Allah'ın dinini yüceltmek ve kuvvetlendirmek için malları ve canlarıyla cihâd etmeleri şu şekilde teşvik olunmuştur: " *تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ* " *Allah'a ve resulüne iman edersiniz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.*" (Sâf, 61/11).

Mümtehine suresinde cihâd teşvik edilip özendirilirken, Saff suresinde müminlerin Allah yolunda mallarını, canlarını feda etmeleri ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Saff suresi önceki surenin tekidi mesabesinde olmuştur. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 404).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönünün benzerini kendisinden sonra gelen ve bu alanda açıklamalar yapıp müstakil eserler yazan müfessirler de değinmektedir (Râzî, 2008c, s. 526; Süyûti, 1986, s. 123).

4.5.62. Saff - Cuma

Nesefî, Cuma suresi ile Saff suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir :

1) İsa (a.s.) kendisine ilk iman etmiş olan Havarilere, Yüce Allah'ın dinine ve elçisine kimlerin hizmet edeceğini sormuş, onlarda; "*İlahi dini yaymak için bizler gayret göstereceğiz*" demişlerdi. Daha sonra çeşitli beldelere yayılan Havariler Hz. İsa'nın şeriâtını insanlara anlatmaya başlamışlardı. Bu esnada Yahudilerden bir grup Hz. İsa'nın (a.s.) Yüce Allah tarafından gönderilen peygamber olduğuna iman ederken, bir diğer grup Hz. İsa'nın getirdiği şeriâtı kabul etmeyerek inkar ettiler.

Bu hadise Saff suresinde şu şekilde ele alınmaktadır: " *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَأَمْنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ* " *Ey iman edenler! Allah'ın*

yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da havâriyelerine, "Allah'a giden yolda bana yardımcı olacaklar kimlerdir?" diye sorduğunda havâriyeler, "Allah'ın yardımcıları biziz" demişlerdi. Sonra İsrâiloğulları'ndan bir kısmı iman etmiş, diğer bir kısmı da inkâr etmişti. Biz inananları düşmanlarına karşı destekledik, böylece üstün geldiler." (Saff, 61/14).

Yüce Allah okuma yazma oranı çok düşük olan Arap toplumuna, kendileri gibi ümmî olan bir zatı, Hz. Muhammed'i (s.a.s.) peygamber olarak gönderdi ve insanları hak dine çağırması için görevlendirdi. Hz. Peygamber'de Kur'an'ı Kerîm'deki ayetleri ve hükümleri öğreterek cehalet içinde kalmış kavmini aydınlatmaya ve İslam dini ile şereflendirmeye gayret etti. Bu husus Cuma suresinin bidayetinde şu şekilde anlatılmaktadır: " هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ " *Ümmîlere kendi içlerinden, onlara ayetlerini okuyacak, onları arındıracak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek bir elçi gönderen O'dur. Oysa onlar daha önce apaçık bir sapkınlık içindeydiler.*" (Cuma, 62/2).

Saff suresinin son ayetinde, Hz. İsa'nın (a.s.) ve Havarilerinin hak dine davetlerinden, bu davete icap eden kimselere Yüce Allah'ın yardımından ve inkar etmiş olan taifenin de mağlubiyetinden bahsedilmektedir. Cuma suresinin bidayetinde, Hz. Peygamber'in İslam dinine davetinden, bu davete icap edip kendilerini kötü inançlardan ve davranışlardan arındırmaya çalışanların haliyle, bu daveti inkar edenlerin durumlarından bahsedilmektedir. Hz. Peygamber'in daveti ve bu davete icabet edip etmeme durumu, Hz. İsa (a.s.) ile ümmetinin durumuna benzetilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 415).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Saff suresinde Ehl-i kitabın (Yahudilerin) Hz. Musa'ya (a.s.) ve Hz. İsa'ya (a.s.) eziyetlerinden şu şekilde bahsedilmektedir:

"Hani Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Size Allah tarafından gönderilmiş elçi olduğumu gayet iyi bildiğiniz halde ne diye beni üzüyorsunuz?" Onlar eğrilik yapınca Allah da kalplerini eğiltti. Allah günaha sapanları doğruya eriştirmez." (Saff, 61/5).

"Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim." Ama o (Ahmed) kendilerine apaçık kanıtlarla gelince, "Bu (kanıtlar) besbelli bir büyü!" dediler." (Saff, 61/6).

Yahudiler, Peygamberliğin İsrailoğullarından alınıp Araplara verilmesi sebebiyle, hasetlerinden ötürü kendilerine telkin edilmiş olan İslam dinini tekzibe cüret ettiler. Üstelik Hz. Peygamber'in vasıflarını Tevrat'tan bilmelerine rağmen gizli tutup kitleleri isyana teşvik ettiler. Böylelikle Yahudiler bu tutum ve davranışlarıyla Hz. Peygamber'e eza ve cefada bulundular. Bu husus Cuma suresinde şöyle anlatılmaktadır: " *مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْجَمَّارِ يَحْمِلُ أَثْقَالًا بَشَرًا مِثْلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ* *Tevrat'la yükümlü tutulup da onun hakkını vermeyenlerin durumu, koca koca kitaplar taşıyan merkebin durumuna benzer. Allah'ın âyetlerini yalan sayan kavmin misali ne kötü! Allah zâlimler topluluğunu doğru yola çıkarmaz.*" (Cuma, 62/5). Her iki surede Yahudilerin Yüce Allah tarafından gönderilmiş olan peygamberlere eziyet ve sıkıntı vermelerinden bahsetmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. (Nesefî, 2019n, s. 416).

Müellifin, kurmuş olduğu bu münasebet veçhine kendisinden sonra gelen ve bu alanda müstakil çalışmalar yapan müfessirler de eserlerinde değinmektedir (Süyûti, 1986, s. 124).

Cuma suresi Medine döneminde, Saff suresinden sonra nazil olmuş ve tertip olarak da ondan sonraya konulmuştur. İki surenin tertip olarak peş peşe gelmesinde önemli bir mesaj bulunmaktadır. Şöyle ki: Saf dinin en büyük alameti ve en belirgin nişanıdır. Savaş meydanında saf tutmayı metheden bir sureyi zarurî olarak saf tutulmasının (cemaatle) gerekli olduğu cuma namazını emreyleyen surenin takip etmesi iki sure arasındaki münasebeti açıkça göstermektedir.

4.5.63. Cuma - Münâfikûn

Nesefî, Münâfikun suresi ile Cuma suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Cuma suresinin hatimesiyle Münâfikun suresinin başlangıcı arasında münasebet bulunmaktadır. Zira, Cuma suresi Hz. Peygamber'in hutbe verdiği sırada kalkıp giden grubun yapmış oldukları bu davranışı zemmederek son bulurken, Münâfikun suresi sözü özüne uygun olmayıp Yüce Allah'a ve onun gönderdiği ilahî emir ve yasaklara inanmadıkları halde inanmış gibi yapan münafıkları kötüyerek başlamıştır. Müellifin söz konusu iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini daha net kavrayabilmemiz için ayetlerin tefsirine değinmemiz yerinde olacaktır.

Medine döneminde kıtlık yıllarının yaşandığı zamanda sahâbeden Dihye b. Halife Şam'a buğday ticareti için gitmişti. Medine ahali onun dönüşünü dört gözle bekliyordu. Bir cuma vakti erkekler camide ve Hz. Peygamber'de minberde hutbe verirken Dihye b. Halife'nin içerisinde bulunduğu kervan gelmişti. Medineliler her kervanı def çalarak karşıladıkları gibi Dihye b. Halife'nin kervanını da def çalarak karşılamışlardı. Cuma hutbesi esnasında defin sesini duyan sahâbeden bazı kimseler Hz. Peygamberin huzurundan çıkarak kervanın yanına koşmuşlardı. Bu davranışlarının dinen sakıncalı olmadığını düşünüyorlardı. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: " وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْلَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرٌ الرَّازِقِينَ *Ama onlar bir ticaret veya eğlence görünce ona yönelip seni ayakta bırakıverdiler. De ki: "Allah'ın nezdinde olan, eğlenceden de ticaretten de üstündür. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."* (Cuma, 62/11) (Nesefî, 2019n, s. 426; Begavî, 2016c, s. 316).

Kalpleriyle inkâr edip dilleriyle tasdik ettiklerini söyleyen münafıkların müminlerden gelecek gözdağı ve tehditlere karşı yeminlerini kalkan edinip, o şekilde kendilerini muhafaza altına alarak, sinsice Yüce Allah'ın yolundan yan çiziyor, müminleri de İslam yolundan uzaklaştırıyorlardı. Bu durum Münâfikun suresinde şu şekilde anlatılmaktadır: " إِذَا جَاءَكَ الْمُتَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ *Rasûlüm! Münafıklar sana geldikleri zaman: "Şâhitlik ederiz ki, sen gerçekten Allah'ın Rasûlü'sün!" derler. Allah, senin kendi Rasûlü olduğunu elbette biliyor. Bununla beraber Allah şâhitlik eder ki, münafıklar kesinlikle yalan söylemektedir."* (Münâfikun, 63/1).

Cuma suresinin son ayetinde günahkarların zikredilmesi, Münâfikun suresinin ilk ayetinde de münafıkların zikredilmesinden dolayı iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 427).

Müellifin kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen ve bu konuya eserlerinde yer veren müfessirlerde değinmiştir (Râzî, 2008c, s. 545).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Cuma suresinde ilahî emir ve yasakları yalan sayarak itaat etmeyen ve kendilerinin Tevrat gibi yüce bir kitaba sahip olduklarını iddia ederek Allah'ın has kulları olduğunu söyleyen Yahudiler yerilmektedir. Münâfikûn suresinde, dil ile ikrar edip kalp ile tasdik etmedikleri halde iman iddiasında bulunarak Müslümanların aleyhinde çalışmalar yapan münafıkların çirkin halleri teşhir olunmaktadır. Bu bağlamda Cuma suresinde kâfirlerin çirkin hal ve hareketleri, Münâfikûn suresinde münafıkların kötü halleri zikredildiği için iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 426).

4.5.64. Münâfikûn - Tegâbün

Nesefî Tegâbün suresi ile Münâfikûn suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Tegâbün suresinin ilk ayeti ile Münâfikun suresinin son ayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Zira, Münâfikûn suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde geçmektedir: " *Allah, eceli gelince hiç kimsenin ölümünü ertelemez. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır.*" (Münâfikun, 63/11). Tegâbün suresinin ilk ayetinde Yüce Allah'ın ismi şu şekilde zikredilmektedir: " *يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَئِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ* " *Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih ediyor. Egemenlik O'nundur ve hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter.*" (Tegâbün, 64/1).

Münâfikun suresinin son ayetinde ve Tegâbün suresinin ilk ayetinde Yüce Allah'ın ismi zikredildiğinden dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 444).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için muhassinâtu'l-maneviyyenin kısımlarından teşâbhü'l-etrâf ve muhassinâtu'l-lafziyyenin içerisinde bulunan hüsn-i ibtida, hüsn-i intiha, reddü'l-acüz ale's-sadr sanatlarından da faydalanmak gerekmektedir (Hâşimî, 2013, s. 321- 333; Aydın, 2018, s. 377-380).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Münâfikûn suresinde, münafıkların yalan yere yemin etmekten çekinmedikleri ve dil ile ikrar etseler bile ilahî emir ve hakikatleri kalpleriyle tasdik etmedikleri ifade edilerek kötü ahlakları zemmedilmiştir. Surenin son kısmında ise Yüce Allah'ın hiç bir kula müsamaha göstermeyeceği ve ecel geldiği vakit ruhunu kabzedeceği, bu sebeple hayır ve hasenata gayret edilmesi gerektiği ifade edilerek müminlere şu şekilde nasihat da bulunulmuştur; " *Allah, وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ* " *eceli gelince hiç kimsenin ölümünü ertelemez. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır.*" (Münâfikun, 63/11).

Tegâbün suresinde Yüce Allah'ın insana bahşetmiş olduğu nimetlere nankörlük eden kâfirlerin inat ve sapkınlıkları sebebiyle helak olacaklarına değinilmektedir. Surenin son kısmında ise Yüce Allah'ın dinini yüceltmek için, cimrilik ve dünya sevgisinden sakınarak O'nun rızasını elde etmek için İslam yolunda harcama yapılması gerektiği şu şekilde teşvik edilmiştir; " *إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا* " *Allah'a güzel bir borç verirsiniz O da bunu size fazlasıyla öder ve sizi bağışlar. Allah şükürün karşılığını bol bol verir, cezada ise acele etmez.*" (Tegâbün, 64/17). Münâfikun suresinin son kısmında müminlere nasihat edilirken, surede genel olarak da münafıklar zemmedilmiştir. Tegâbün suresinde genel olarak kâfirler yerilirken suresinin son kısmında müminlere nasihat edilmiştir. Bu bağlamda her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 444).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü tespit etmek için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden tanzîr metodundan istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

4.5.65. Teğâbün - Talâk

Nesefî, Tegâbün suresi ile Talâk suresi arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir:

Tegâbün suresinin başlangıcı, Yüce Allah'ın azamet ve celalinden bahsederek tevhide davet etmektedir. Son bölümlerinde ise kulların Yüce Allah'tan güçleri nispetince sakınmaları, dini hükümlere riayet etmeleri ve verilen öğütleri gündemlerine almaları gerektiğine şu şekilde değinilmektedir: " فَأَتُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ *O halde gücünüz yettiğince Allah'a saygısızlıktan sakının; dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğimize olmak üzere başkaları için harcayın. Kim nefsinin bencilliğinden korunursa işte kurtuluşa erecekler onlardır.*" (Tegâbün, 64/16). Ayrıca Tegâbün suresinde, bazı eşlerin kocalarına, bir kısım evlatlarında babalarına, düşmanlık edebilecekleri şu şekilde ihtar edilmektedir: " يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا *Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sakının. Ama affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.*" (Tegâbün, 64/14).

Talâk suresi eşler arasındaki şerî hükümleri ele almaktadır. Surede, evlilik hayatının devam etmesi imkansız bir duruma geldiğinde Yüce Allah'ın sınırları dahilinde iddet dönemi içinde riayet edilmesi gereken kuralları koruyup yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Yüce Allah'ın emretmiş olduğu hükümlere riayet etmeyenlerin azabı hak edeceğine değinilerek, mümin kullar ihtar edilmektedir. Surenin son ayetinde, Yüce Allah'ın ilminin ve kudretinin bütün varlık alemi kuşattığına ve kainatın yaratıcısı olduğuna değinilerek, O'nun varlığına ve birliğine şu şekilde delil getirilmektedir: " اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَنْزَلُ *Yedi göğü ve yerden de onların benzerlerini yaratan Allah'tır. Allah'ın gücünün her şeye yettiğini ve yine Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilesiniz diye O'nun buyruğu gelip, bunlar arasında (bütün evrende) sürekli gerçekleşir.*" (Talâk, 65/12) (Sâbûnî, 2019b, s. 1349; Nesefî, 2019n, s. 458).

Bu bağlamda Nesefî, iki sure arasında bulunan münasebet yönlerini şu şekilde ifade etmiştir:

a- Her iki surenin de Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine davet ettiğini ifade ederek aralarında tenâsüb bulunduğunu söylemiştir.

b- Teğabün suresinde ki *"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sakının."* buyruğunda ki eşlerin düşmanlığı evlilik hayatının sona ermesine, çocukların düşmanlığı sert ve kaba davranmaya bu sebeple onların nafakasını temin etmemeye götüreceğinden dolayı bu surenin hemen akabinde içerisinde boşanma ve nafaka ile ilgili hükümleri ihtiva eden Talâk suresi gelmiştir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 458).

4.5.66. Talâk - Tahrîm

Nesefî Talâk Suresi ile Tahrîm suresi arasındaki münasebet vecihlerini şu şekilde açıklamıştır:

1) Tahrîm suresinin bidayeti ile Talâk suresinin nihayeti arasında irtibat bulunmaktadır. Talâk suresinin son ayeti, Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğunu, ilmiyle bütün mahlukatı kuşattığını, göklerin ve yerlerin hükümranı olduğunu ifade ederek O'nu şu şekilde övmektedir: " *اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ* " *Yedi göğü ve yerden de onların benzerlerini yaratan Allah'tır. Allah'ın gücünün her şeye yettiğini ve yine Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilirsiniz diye O'nun buyruğu gelip, bunlar arasında (bütün evrende) sürekli gerçekleşir.*" (Talâk, 65/12).

Tahrîm suresinin ilk ayeti Hz. Peygamber ile zevceleri arasında vuku bulan bir hadiseden bahsetmektedir. Hz. Peygamber bir mevzu üzerine kendisine helal olan bir şeyi zevcelerinin rızasını kazanmak için kendisine haram kılması sebebiyle Yüce Allah tarafından ikaz edilmiştir. Bu husus Tahrîm suresinin ilk ayetinde şu şekilde ele alınmaktadır; *"يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ*" *Ey peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığını, eşlerini hoşnut etmek arzusuyla niçin kendine haram kılıyorsun? Bununla beraber Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.*" (Tahrîm, 66/1).

Talâk suresinin son ayeti, Yüce Allah'ı methetmekle son bulurken, Tahrîm suresi Hz. Peygamber'e hitap ile başlamaktadır. Bu sebeple her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 475).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönüne ilk bakıldığında tam anlaşılmalıdır. Ancak Tahrîm suresinin ilk ayetinde " يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ " hitabı Hz. Peygamber'in Yüce Allah katındaki kadir ve kıymetinin ne kadar yüksek olduğunu göstermekle beraber, ona karşı itaat ve ihtiram edilmesi gerektiğini de ifade etmektedir. Nitekim Yüce Allah Hz. Peygamber'e diğer resul ve nebilere hitap ettiği gibi ismi ile hitapta bulunmamıştır. Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e karşı bu şekilde hitap etmesi onun nebi ve resullerin en üstünü olduğuna delildir. Bu bağlamda Talâk suresinin son ayeti, Yüce Allah'ın övgüsüyle son bulurken, Tahrîm suresi " يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ " hitabı ile başlayarak Hz. Peygamber'i övmektedir. Bundan dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Sâbûnî, 2019b, s. 1357).

2) Talâk suresi, karı koca arasındaki şerî hükümleri ele alarak, eşler ile güzel geçinilmesi ve birbirlerinin hak ve hukuklarına riayet etmeleri gerektiğine değinmektedir. Tahrîm suresi Hz. Peygamber'in zevcelerine karşı güzel davranışlarına ve aile sorumluluğunun ehemmiyetine dikkat çekmektedir. Her iki surede aile hukukuna riayet edilmesi ve eşler ile güzel geçinilmesi gerektiğine değinildiğinden dolayı aralarında tenâsüb vardır. Tahrîm suresi bu bağlamda Talâk suresinin tamamlayıcısı gibidir (Nesefî, 2019n, s. 475).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

3) Talâk suresi ile Tahrîm suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine dair delil ve hüccet bulunmaktadır. Nitekim Talâk suresinin son ayetinde Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine göklerin ve yerlerin egemenliği kendisinde bulunduğuna şu şekilde değinilmektedir; *"Yedi göğü ve yerden de onların benzerlerini yaratan Allah'tır. Allah'ın gücünün her şeye yettiğini ve yine Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilirsiniz diye O'nun buyruğu gelip, bunlar arasında (bütün evrende) sürekli gerçekleşir."* (Talâk, 65/12).

Ehli kitap Hz. İsa (a.s.) ve Hz. Meryem validemiz hakkında ilahlığın bazı sıfatlarını izafe etmeye yeltenmişler ve Yüce Allah'ın zatına yakışmayacak ithamlarda bulunmuşlardı. Bu hususu Tahrîm suresinin son ayeti bizlere beyan etmekte ve Yüce Allah'ın birliğine şu şekilde hüccet getirmektedir: " وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقْتَ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا مِنَ الْقَاتِلِينَ إِحْسَانًا *İmrân kızı Meryem 'i de (misal vermiştir): O iffetini çok iyi korumuştur, biz de ona ruhumuzdan üfledik; o, rabbinin sözlerini ve kitaplarını hep tasdik etti ve o içtenlikle itaat edenlerdendi.*" (Tahrîm, 66/12). Ayrıca bu iki ayeti dikkatlice incelediğimizde iman etmeye ve itaat sahibi bir kul olmaya teşvik vardır. Zikrettiğimiz bu sebeplerden dolayı her iki sure arasında tenâsüb bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 475).

4.5.67. Tahrîm - Mülk

Nesefî; Mülk suresi ile Tahrîm suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde beyan etmektedir :

1) Mülk suresinin başlangıcı ile Tahrîm suresinin nihayeti arasında irtibat bulunmaktadır. Nitekim Tahrîm suresinde, Hz. Meryem validemizin namus ve iffetini muhafaza ettiğine, Yüce Allah'ın Cebrail (a.s.) vasıtası ile kendisine bildirilen emir ve hükümleri tasdik ettiğine ve bu tâlimatlara itaat ettiğine şu şekilde değinilmektedir: " وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقْتَ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا مِنَ الْقَاتِلِينَ إِحْسَانًا *İmrân kızı Meryem 'i de (misal vermiştir): O iffetini çok iyi korumuştur, biz de ona ruhumuzdan üfledik; o, rabbinin sözlerini ve kitaplarını hep tasdik etti ve o içtenlikle itaat edenlerdendi.*" (Tahrîm, 66/12).

Mülk suresinin ilk ayetinde, egemenlik ve hükümranlığın sadece Yüce Allah'ın elinde olduğuna, bütün mahlukatın O'nun emri karşısında boyun eğeceğine ve hükmünü istediği şekilde icra edeceğine şu şekilde değinilmektedir: "*Mutlak hükümranlık elinde olan Allah aşkındır, cömerttir ve O'nun her şeye gücü yeter.*" (Mülk, 67/1). Tahrîm suresinde, Hz. Meryem validemizin Yüce Allah'ın kulu olduğuna bu sebeple Yüce Allah'ın emirlerine itaat edip, boğun eğdiğine değinilirken, Mülk suresi bütün mahlukatın üzerinde tasarruf sahibinin yalnızca Yüce Allah olduğunu ve kainatın O'nun yüceliği karşısında boyun eğdiği ile başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 502).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Her iki surede ilahî tebliğ ve emirlere itaat edip kulluk edenlerin büyük bir lütfeye mazhar olacaklarına ve Yüce Allah'ın davetinden yüz çeviren asi kullarında azaba uğrayacaklarına değinilmektedir (Nesefî, 2019n, s. 502).

4.5.68. Mülk - Kalem

Nesefî; Kalem suresi ile Mülk suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Kalem suresinin bidayeti ile Mülk suresinin nihayeti arasında tenâsüb vardır. Nitekim Mülk suresi Hz. Peygamber'e hitap ederek şu şekilde son bulmaktadır; " *قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ* " *Bir de şunu sor: "Suyunuz çekilirse size yerden kaynayan suyu kim getirebilir? "* (Mülk, 67/30). Mekkeli müşrikler şairlerin, müneccimlerin ve sihirbazların cinlerden haber aldıklarına inanıyorlardı. Bu sebeple Hz. Peygamber'in de bunlar gibi cinlerle iletişim halinde olduğunu iddia etmişler ve onu delilik ile itham etmişlerdi. İşte bu sure Hz. Peygamber'in delilikten uzak olduğuna ve yüce ahlak üzerine bulunduğu dair yemin ile başlamıştır; "*Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki sen -rabbinin lutfu sayesinde- asla deli değilsin.*" (Kalem, 68/1-2). Mülk suresi Hz. Peygamber'e hitap ile son bulurken, Kalem suresi onun mecnun olmadığına ve üstün ahlak sahibi olduğuna dair yemin ile başlaması sebebiyle iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 519).

2) İki sure arasında muhteva bakımından da tenâsüb bulunmaktadır. Zira, iki surede başlıca ele alınan konular şu şekildedir:

a- Mülk suresinde Yüce Allah'ın mukaddes zatına övgü vardır. Kalem suresinde ise Hz. Peygamber'in ahlâki güzellikleri beyan edilerek övülmektedir.

b- İki surede de ilahi emir ve tebliğe karşı kulaklarını tıkamış olan müşrikler zemmedilmektedir.

c- Her iki surede Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına itaat ederek ondan sakınan kulların suçlular gibi olmayıp, büyük mükafatlara nail olacaklarına değinilmektedir (Nesefî, 2019n, s. 519).

4.5.69. Kalem - Hakkâ

Nesefî, Hakkâ suresi ile Kalem suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1- Hakkâ suresinin bidayeti ile Kalem suresinin nihayeti arasında irtibat bulunmaktadır. Kalem suresi Kur'an'ı Kerîm'in ilahî bir öğüt olduğunu ifade ederek şu şekilde son bulmaktadır: " وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ *Oysa Kur'an, âlemler için öğütten başka bir şey değildir.*" (Kalem, 68/52). Hakkâ suresi de en büyük öğüt olan, amellerin karşılığının mutlaka verileceği kıyamet gününü hatırlatarak başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 553).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet oldukça yerinde olup onun sureler arasındaki tenasübü tespit etme metotlarını bize göstermektedir. Âlimler ayette geçen "ذِكْرٌ" kelimesinden Kur'an-ı Kerîm veya Hz. Peygamber'in kastedildiğini söylemişlerdir. Bunun sebebi, hem Kur'an-ı Kerîm hem de Hz. Peygamber'in insanlara riayet etmeleri gereken emir ve nehiyleri bildirerek akıbetlerinin ne olacağını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla en büyük tezkîr amellerin karşılığının mutlaka tahakkuk edeceği kıyamet gününün hatırlatılmasıdır (Kurtubî, 2013d, s. 187).

Hakkâ suresi, kıyametin korkunç hadiselerine, ne zaman vuku bulacağına dair bir bilginin olmadığına ve onu inkar edenlerin ne şekilde cezalandırıldıklarına değinerek şu şekilde başlamaktadır: " *O gerçekleşecek büyük olay (kıyamet)! Nedir o büyük olay? O büyük olayın ne olduğunu sen nereden bileceksin! Semûd ve Âd, kapılarını çalacak felâketi asılsız saymışlardı. Semûd kavmi çok şiddetli bir depremle helâk edildi. Âd halkı ise dehşetli bir kasırga ile yok ediliverdi.*" (Hakkâ, 69/1-6).

Kalem suresi Kur'an'ı Kerîm'in ilahi bir öğüt olduğunu ifade ederek son bulurken, Hakkâ suresi de en büyük öğüt olan, amellerin karşılığının mutlaka verileceği kıyamet gününü hatırlatarak başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 553).

2) Mülk suresi ile Kalem suresi arasında muhteva bakımından tenâsüb bulunmaktadır. Her iki surede Hz. Peygamber'in davetine icabet edip ona muhalefette bulunmayanların dünyada ve âhirette elde edecekleri mükafatlara ve bu davete icabet etmeyerek onu tekzîb eden kâfirlerin maruz kalacakları azaba değinilmektedir. Ayrıca iki surede yemin ifadelerine yer verildiğinden dolayı aralarında bir uyum vardır. Zira, Kalem suresinde Hz. Peygamberin Yüce ahlakına ve vasıflarına yemin edilmiş, Hakkâ suresinde de yemin ifadesi şu şekilde gelmiştir " وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ *O, gerçekten kesin bilginin kendisidir.*" (Hakkâ, 69/51). Zikrettiğimiz bu sebeplerden dolayı her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019n, s. 554).

4.5.70. Hakkâ - Meâric

Nesefî, Meâric suresi ile Hakkâ suresi arasındaki münasebet yönlerini şu şekilde açıklamaktadır:

1) Meâric suresinin bidayeti ile Hakkâ suresinin nihayeti arasında irtibat bulunmaktadır. Hakkâ suresinin son bölümü, kıyamet gününde kâfirlerin Kur'an'ı Kerîm'i inkar ettiklerinden dolayı büyük bir pişmanlık içerisinde olup kötü sona giriftar olacaklarını şu şekilde teşhir etmektedir: " وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ *Muhakkak o (Kur'an), kâfirler için de derin bir pişmanlık sebebidir.*" (Hakkâ, 69/50).

Müşriklerin önde gelenleri Hz. Muhammed'e (s.a.s.) müstehzi bir tavırla haber vermiş olduğu azabın ne zaman geleceğini soruyorlar ve onu inkar ediyorlardı. Müşriklerin alay ve inkar yollu bu tutumlarına cevap olmak üzere Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: " سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ *Birisi kalkıp gerçekleşeceği kesin olan bir azabın hemen gelmesini istedi.*" (Meâric, 70/1), " لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ *Kâfirler için bir azap ki, geldiğinde onu önleyecek hiçbir güç yoktur*" (Meâric, 70/2), " *Çünkü o, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah'tandır.*" (Meâric, 70/3).

Hakkâ suresinin son bölümlerinde Kur'an'ı Kerîm'i ve onun kümlerini inkar edenlerin büyük nedamet içerisinde olacakları ifade edilirken, Meâric suresi inkarcıların üzerine azabın mutlaka vuku bulacağını bildirerek başlamıştır. Bundan dolayı iki sure arasında tenâsüb bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 5; Mâtürîdî, 2010b, 87).

2) Her iki sure arasında muhteva bakımdan irtibat bulunmaktadır. İki surede ele alınan başlıca konular şunlardır:

a- Kıyametin kesin vuku bulacağı ve o günün korkunç halleri ele alınmaktadır.

b- Kıyamet gününü inkar eden kâfirlerin, o günde korkunç bir vaziyette bulunacakları ve kötü akıbete giriftar olacaklarına değinilmektedir.

c- Müminlerin inkar edenler gibi olmayıp, büyük mükafatlar elde edecekleri ifade edilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 6).

4.5.71. Meâric - Nûh

Nesefî, Nûh suresi ile Meâric suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Meâric suresinin son kısmı ile Nûh suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Meâric suresinin son kısmında, Mekkeli müşrikler ilahi hakikatlere inatla karşı çıkmalarından ve elleriyle yonttukları putlara kulluk sadakatinde bulunmaları sebebiyle Yüce Allah tarafından şu şekilde tehdit edilmektedir: "*Bırak onları, kendilerine geleceği hususunda uyarıldıkları güne ulaşınca kadar boş şeylere dalıp oyalanadursunlar! O gün onlar, bir hedefe çabucak varmak istercesine süratle kabirlerinden çıkarlar. O sırada gözlerine korku çökmüş, perişan olmuşlardır. İşte başlarına geleceği konusunda uyarıldıkları gün o gündür.*" (Meâric, 70/42-44).

Nûh suresinin başlangıcında, Yüce Allah'a kulluğu terk edip elleriyle yaptıkları putlardan medet umarak yeryüzünde ilk fesadı çıkaran topluluğa, sapıklıktan aydınlığa çıkmaları için Nuh'un (a.s) gönderildiğine ve onun inkarcılarla olan tevhit mücadelesine şu şekilde değinilmektedir: "*Biz Nûh'u, "Kendilerine can yakıcı bir azap gelmeden önce halkını uyar" diyerek kavmine gönderdik. Şöyle dedi: "Ey kavmim! Şüphesiz ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin; Ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve size belirli bir vadeye kadar süre tanısin. Şüphesiz Allah'ın belirlediği vade geldiğinde artık ertelenmez. Keşke bilseydiniz!"*" (Nûh, 71/1-4).

Meâric suresinin sonunda kendilerine Hz. Peygamber tarafından dini tebligat ve öğütler yapıldığı halde kabul etmeyen müşrikler tehdit edilmekte, Nûh suresinin başlangıcında ise, Yüce Allah'a kulluğu terk edip kendi batıl inançlarına dalarak fani varlıkları kendilerine ilah edinen topluluk Hz. Nûh'un (a.s) nasihatleri ile uyarılmaktadır. Her iki surede Yüce Allah'a şirk koşup tevhit akidesinden sapmış toplumlar uyarılmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 21).

2- Nûh suresi ile Meâric suresi Mekkî surelerin niteliklerini taşımaları sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır. Nitekim her iki sure, şirkin ve küfrün pisliğine bulanmış akılların âhirette elem verici bir azaba uğrayacaklarına, dini tebligat ve öğütleri kulak ardı etmeyip inanan kulların ne kadar muazzam mevkilere kavuşacaklarına değinmektedir (Nesefî, 2019b, s. 21).

4.5.72. Nûh - Cin

Nesefî, Cin suresi ile Nûh suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Cin suresinin bidayetiyle Nûh suresinin son ayeti arasında tenâsüb bulunmaktadır. Nûh (a.s.) kavminden kendisini tasdik edip itaat edenlerin dışında, başka kimselerin iman etmeyecekleri bilgisi kendisine haber verilinceye kadar tebliğ vazifesine devam etti. Bu bilgi kendisine ulaştıktan sonra şu şekilde dua etti; " رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَرِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا *Rabbim! Beni, annemi babamı, inanmış olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla, zâlimleri ise daima helâk et.*" (Nûh, 71/28). Cin suresi de bu duanın kapsamında olan cin tairesi ile başlangıç yapması sebebiyle iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 37).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönüne bakıldığında ilk olarak mütenasip olmadığı vehmi uyanmaktadır. Ancak müfessirin esbab-ı nüzul ilmine vakıf olması, Kur'ân-ı Kerîm'in içerisindeki lafızların delalet ettiği manaları iyi bilmesi sebebiyle, bunların dışında en önemlisi, bu ilimleri zihninde bir araya getirerek yan yana dizilmiş ayetlerdeki esrarı çözmesi onun bu ilim alanında uzman

olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ayetlerin tefsirini incelediğimizde ne kadar isabet ettiğini görmekteyiz. Şöyle ki:

Nûh (a.s.) kavminden kendisini tasdik edip itaat edenlerin dışında, başka kimselerin iman etmeyecekleri bilgisi kendisine haber verinceye kadar tebliğ vazifesine devam etti. Bu bilgi kendisine ulaştıktan sonra şu şekilde dua etti; "*Rabbim! Beni, annemi babamı, inanmış olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla, zâlimleri ise daima helâk et.*" (Nûh, 71/28). Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayette yer alan "*Mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla*" kısmı ilahi emirleri tasdik edip itaat eden her erkek ve kadını kapsamaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s) bu hususta şöyle buyurmaktadır; "*Mü'minlerin kurtuluşu üç şeyledir: "Nuh'un duası, İshâk'ın duası ve Muhammed'in şefaati"* (Nesefî, 2019b, s. 37; Elmalılı, 2011b, s. 394; Semerkandî, 2014b, s. 409).

Hz. Peygamber (s.a.s) Ashabından bir grup ile Ukaz panayırına doğru yolculuğa çıkmıştı. Nahle denilen bölgede ashabına sabah namazını kıldırıldığı esnada cinlerden bir zümre Hz. Peygamber'in namazda okuduğu ayetlerden etkilenip iman nimetine kavuşmuştu. Fevkalade fasih ve edebî olan ayetlerden etkilenen cin taifesi, kendi topluluklarına gidip Yüce Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarını ve Kur'an'ı Kerîm'e iman ettiklerini söylemişlerdi. Bu husus Cin suresinde şu şekilde anlatılmaktadır: "*De ki: Cinlerden bir topluluğun (Kur'an'ı) dinleyip şöyle söyledikleri bana vahyolundu: "Biz, doğru yolu gösteren harika bir okuma dinledik ve ona iman ettik. Artık kesinlikle rabbimize kimseyi ortak koşmayacağız. Şu muhakkak ki rabbimizin şanı çok yücedir; O, ne bir eş edinmiştir ne de çocuk."* (Cin, 72/1-3) (Semerkandî, 2014b, s. 409; Mâtürîdî, 2010, XVI, 150; Kurtubî, 2013d, s. 273; Nesefî, 2019b, s. 38).

Hz. Muhammed (s.a.s.) hem insanlara hem de cinlere Peygamber olarak gönderilmişti. Cinlerde mükellef varlıklar olmaları sebebiyle Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu emir ve yasaklarla muhatap kılınmışlar ve okunan ayetlerin tesirini derinden hissetmeleri sebebiyle iman ettiklerini beyan etmişlerdi. Nûh suresi, Hz. Nûh'un (a.s) şu münacatı ile "*Mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla*" son bulurken, Cin suresi de bu duanın kapsamında olan cin taifesi ile başlangıç yapması sebebiyle iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, 37).

2) Her iki sure, şirkin ve küfrün pisliğine bulanmış toplulukları tevhit inancına davet eden peygamberlerin halinden ve bu ilahî tebliğ karşı kulak tıkayıp inkar eden kimselerin dehşet verici azaplarla cezalandırılacağından, bu davete icabet edip kulak ardı etmeyen kimselerin âhirette hesapsız nimetlerle mükafatlandırılacaklarına değinmektedir (Nesefî, 2019b, s. 37).

4.5.73. Cin - Müzemmil

Nesefî, Müzemmil suresi ile Cin suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Yüce Allah, kendilerine vahyettiği Peygamberlerin tebliğ görevlerini yerine getirebilmeleri için gözcü melekler göndererek onların bu risalet görevine engel olmak isteyen kişilere karşı koruma altına aldığını şu şekilde beyan etmiştir: *"Ancak elçi olarak seçtiği başka. Allah, bu elçilerin her türlü durumlarını ilmiyle kuşattığı ve her şeyin sayısını belirlediği halde, rablerinin mesajlarını tebliğ ettiklerini ortaya çıkarmak için onların önlerinden ve arkalarından gözcüler gönderir."* (Cin, 72/27-28).

Müzzemmil suresi, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e ihsan ve sevgisinden dolayı rikkatli ve müşfik bir nidasıyla şu şekilde başlamıştır; *يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ Ey örtüsüne bürünen!"* (Müzzemmil, 73/1). Cin suresi, Peygamberlerin zikri ile sona ererken, Müzzemmil suresi de Hâtimü'l-enbiyâ olan Hz. Muhammed'e (s.a.s.) hitap ederek başlamıştır. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 61).

2) Cin suresi, cinleri şirkin müzahrefatından kurtarıp dünya ve âhret saadetini elde etmeleri için tevhit inancına davet ederken, Müzzemmil suresi de, cahiliye yaşamının beşer ruhunda bıraktığı tortuları temizlemeyip insanoğlunun ebedi saadete ulaşması için tevhit inancına davet etmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019, s. 61).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet yönünü anlayabilmek için ayet ve surelerin tefsirine değinmemiz gerekmektedir.

Cinler, Hz. Peygamber'in sabah namazını kıldırıldığı esnada okumuş olduğu ayetleri işitince kainattaki her şeyin Yüce Allah'ın egemenliğinde olduğunu, kimsenin O'na üstün ve galip gelemeyeceğini, O'nun azabından da kaçıp kurtulmanın mümkün olmadığını anlamışlar ve ilahî mesaj karşısında derinden etkilenen cin taifesi hemcinslerini şirkin zulüm ve bataklığından kurtarıp dünya ve âhiret hayatını bahtiyar eyleyen tevhit inancına çağırılmışlardı. Bu husus Kur'an'ı Kerîm'de şu şekilde anlatılmaktadır: *"Doğrusu içimizde iyiler var, ama aramızda başka türlü olanlar da var; hâsılı biz farklı gruplardan oluşuyoruz. Sonunda anladık ki yeryüzünde Allah'ın iradesini asla engelleyemeyiz; kaçmakla da O'nun elinden kurtulamayız. Ve biz doğru yol rehberini dinler dinlemez ona iman ettik; rabbine iman eden kimse artık ne ziyandan ne de azıp sapmaktan korkar."* (Cin, 72/11-13). Bu ayetlerde, cinlerinde tıpkı insanlar gibi mükellef varlıklar olduğunu, içlerinde inanç bakımından mümin, kâfir ve müşrik gibi farklı zümrelerin bulunduğunu ve Yüce Allah'ın davetine itaat edip, iman eden cinlerin cennete gireceği, ilahi buyruğa aldırış etmeyip inkar eden cin taifesinin de cehennem yakıtı olmaktan kurtulamayacağı beyan edilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 61; Kurtubî, 2013d, s. 277).

Müzzemmil suresi, cahiliye yaşamının köreltmış olduğu zihniyeti temizleyip hidayete ulaştırmak için üstün ahlak sahibi Hz. Muhammed'in (s.a.s) gönderildiğine, bu ilahi davete icap etmeyen müşriklerin ve sonraki çağlarda ömürlerini İslam karşıtlığına adanmış olan kimselerin ebedi cehenneme atılacaklarına ve bu davete icap ederek inkarcıların eziyetlerine, zulümlerine rağmen Yüce Allah'ın emirlerine riayet eden, kulluklarından vazgeçmeyip davalarında tereddüt etmeyenlerin büyük mükafatlar elde edeceklerine değinmektedir (Nesefî, 2019b, s. 61; Kurtubî, 2013d, s. 277).

Her iki surede tevhide davet bulunduğu için aralarında kuvvetli bir irtibat bulunmaktadır.

4.5.74. Müzzemmil - Müddessir

Nesefî, Müzzemmil suresi ile Müddessir suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Müzzemmil suresinin son ayeti; Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına karşı ihmalkarlık gösteren kimselerin hata ve kusurlarının bağışlanması için O'na yönelik mağfiret talebinde bulunması gerektiğine şu şekilde değinmektedir: "*Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını, üçte birini ibadetle geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir grubun da (böyle yaptığını) rabbin elbette bilir. Gece ve gündüzü belirleyen ancak Allah'tır. O, sizin (istenen) vakti tesbit edemeyeceğinizi bilmektedir. Bu yüzden de sizi bağışlamıştır. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lutfundan rızık aramak üzere yeryüzünde yol tepecek, diğerleri de Allah yolunda çarpışacaktır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı ödeyin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; işte bu daha iyidir ve mükâfatı daha büyüktür. Allah'tan bağışlanmayı dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı çok esirgeyicidir.*" (Müzzemmil, 73/20). Müddessir suresinin ilk bölümü, Hz. Peygamber'in tebliğ vazifesini üstlenerek insanları, şirkin zulüm ve karanlığından, aydınlığa çıkarması gerektiğine ve Yüce Allah'ın hükümlerine muhalefet etmeleri durumunda büyük bir azaba müstahak olacaklarını şu şekilde ifade etmektedir; "*Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve uyar! Sadece rabbinin büyüklüğünü dile getir. Elbiseni tertemiz tut. Her türlü pislikten uzak dur.*" (Müddessir, 74/1-6). Yüce Allah'ın kullarını ihtar etmesinin sebebi, kullarının Allah'ın (c.c) istediği hayat modelinin dışına çıkarak nefsinin istek ve arzularına uyup günah işlemelerinden dolayıdır. Müzzemmil suresinin son ayeti ve Müddessir suresinin ilk bölümleri dolaylı olarak, Yüce Allah'ın kendisine belirlemiş olduğu hayat tarzını ihlal edip, dinin sınırlarını çiğneyen kimselerin tövbe etmeleri gerektiğine değinmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 81).

2) Her iki sure; şirkin karanlığından imanın nuruna daveti, ebedi saadeti elde etmek için İslam fitratına uygun yaşamayı, Yüce Allah'ın istediği hayat programına başkaldırarak ebedi hayatı hesaba katmadan yaşayan kafilerin cehenneme atılacaklarına ve O'nun buyruğuna karşı ihmalkarlık eden kimselerin hata ve kusurlarına bağışlanma talebinde bulunmaları durumunda lütuf ve affa mahzar olacaklarına değinmektedir (Nesefî, 2019b, s. 81).

4.5.75. Müddessir - Kıyâmet

Nesefî, Müddesir suresi ile Kıyâmet suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Müddessir suresinde, kâfirler ebedî hayatı inkar edip kıyametin kopmayacağını ve ondan korkmadıklarını ifade etmişlerdi. Kıyamet suresi; öldükten sonra dirilişin hak olup, kıyametin muhakkak kopacağına ve Yüce Allah'ın insanoğlunun en ufak parçalarını tekrardan bir araya getirmeye kadir olduğuna yemin ederek başlamıştır. Bu cihetle aralarında tenâsüb bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 112).

Nesefî'nin zikrettiği bu münasebeti daha iyi anlamamıza şu izahat vesile olacaktır. Şöyle ki: Yüce Allah kullarının hidayeti elde etmeleri ve ebedî saadete kavuşmaları için Kur'an'ı Kerîm'i göndermiştir. Kâfirler iradelerine peygamberî bir sınırın gelmesini istememiş, kendileri için öğüt, rehber ve mihmandar olan Kur'an'ı Kerîm'i kabul etmeyerek ebedi hayat endişesi taşımamışlar ve kıyameti inkar etmişlerdi. İşte bu husus Müddessir suresinin son kısmında şu şekilde beyan edilmektedir; " *Asla! Ama bilsinler ki bu, gerçekten bir öğüttür, uyarıdır! Dileyen ondan öğüt alır. Ve Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya lâayık olan da O'dur, mağfiret sahibi de O'dur.*" (Müddessir, 74/54-56). Kıyâmet suresi, Kıyamet gününün gerçekleşeceğini ve insanların tekrar dirileceğini inkar eden kâfirlerin sözlerini reddederek şu şekilde başlamaktadır; " *Sandıkları gibi değil, kıyamet gününe yemin ederim!*" (Kıyâmet, 75/1).

2) Her iki surede, uluhiyet, nübüvvet ve âhiret konuları işlenmiştir. Ayrıca şirkin bataklığına düşüp İslam'ın davetine karşı çıkararak var gücüyle ilahi mesajı reddeden kâfirlerin ebedi cehenneme atılacaklarına, Yüce Allah'ın belirlemiş olduğu yasalara uygun bir hayat idame edenlerin ebedî saadete kavuşacaklarına değinmektedir. İki sure arasında muhteva bakımından tenâsüb bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 112).

4.5.76. Kıyâmet - İnsan

Nesefî, Kıyâmet suresi ile İnsan suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Her iki sure insanın yaratılış evreleri ile yaratılışındaki hikmet ve gayelerini ele almaktadır. Bu bakımdan aralarında irtibat bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 128).

Her iki sure Mekkî olmalarından dolayı içerik ve insicam bakımından aralarında kuvvetli bir uyum bulunmaktadır. Kıyâmet suresinde ele alınan meseleler bu surede de devam etmektedir. Kıyâmet suresinin sonunda Yüce Allah'ın insanı ilk olarak nutfeden yarattığını ve bundan sonra gerçekleşen aşamalarını şu şekilde ifade etmektedir; "*Akıtılan meniden bir damlacık (sperm) değil miydi? Sonra o, alaka (asilip tutunan zigot) olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmiş; Ondan iki eşi, erkek ve dişi yaratmıştır.*" (Kıyâmet, 75/ 39-40). İnsan suresinin başlangıcı bu ayetlerin devamı mahiyetinde olup, insan varlık sahasında mevcut ve belli değilken Yüce Allah'ın onu gören ve işiten bir varlık haline getirdiğine sonra da onlara doğru yolu gösterdiğine, onlardan bazısının şükür üzere olduğuna, bir kısmının da verilen bu nimetlere nankörlük ettiğine işaret buyurarak şu şekilde başalmaktadır; "*Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir.*" (İnsan, 76/1). Bu münasebet veçhine Nesefî'den sonra gelen ve bu alanda söz sahibi olan bazı müfessirlerde değinmiştir (Süyûtî, 1986, s. 130).

2) Her iki sure Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olmuş, dünya hayatında O'nun rızasına uygun yaşamış olan kulların büyük mükafatlar elde edeceklerine ve ilahi mesajla bağlarını koparıp tevhit akidesine sahip olmayan kâfirlerin görecekları azaplara değinmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 128).

4.5.77. İnsan - Mürselât

Nesefî, Mürselât suresi ile İnsan suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) İnsan suresinin son ayeti ile Mürselât suresinin başlangıcı arasında tenâsüb bulunmaktadır. Nitekim İnsan suresinin hatimesinde, Yüce Allah'ın emir ve

yasaklarını kabul etmeyip âhireti inkar ederek nefislerine zulüm eden kâfirler için şiddetli bir azap hazırladığı şu şekilde beyan edilmiştir; "وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا" *Zâlimlere gelince onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır.*" (İnsan, 76/31). Yüce Allah Mürselât suresine, Kıyamet suresinin son ayetini tekit edercesine ilahi emir ve yasakları kabul etmeyip asıl yaşamın bu hayat olduğunu iddia eden zâlimlerin kesinlikle vaat edilen azaba uğrayacaklarına yemin ederek şu şekilde başlamıştır; "إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ" *Ki size vaad olunan şey mutlaka gerçekleşecektir.*" (Mürselât, 77/7) (Nesefî, 2019b, s. 161).Nesefî İnsan suresinin son ayetiyle Mürselât suresinin ilk ayetinin bir birini tamamlaması sebebiyle tenâsüb olduğunu ifade etmiştir.

Nesefî'nin kurmuş olduğu münasebetin benzerine kendisinden sonra gelen ve bu alanda eserler veren müfessirler de değinmişlerdir (Süyûtî, 2002, s. 151).

2) İki sure arasında muhteva bakımından irtibat bulunmaktadır. Nitekim, her iki surede insanın yaratılışını, Yüce Allah'ın hem bu dünya da hem de âhirette insana bahşettiği nimetleri, dünya hayatında İslam'ın esaslarını kabul etmeyerek şirk bataklığı içerisinde yaşayan kâfirlerin kötü akıbetlerini ve ilahî mesaja kulak vererek her hususta teslimiyet gösteren müminlerin elde edecekleri mükafatları konu edinmektedir. Ayrıca iki surede ilahi davete kulak verip kulluk vecibelerini elinden geldiğince yapma gayretinde bulunan kişiler için hazırlanmış olan saadet yurdu cennetten ve Yüce Allah'ın arzu ettiği şekilde yaşamlarını düzenlemeyip kendi hevâ ve heveslerini ilah edinen kişiler için hazırlanmış oldan cehennem yurdundan bahsedilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 128).

4.5.78. Mürselât - Nebe

Nesefî, Mürselât suresi ile Nebe suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Mürselât suresinin son kısmıyla Nebe suresinin başlangıç bölümünde Kur'ân-ı Kerîm'in ismi zikredildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır. Nitekim Mürselât suresi, hidayeti, yüce ahlakı, kulluk şuurunu ve ebedi saadeti öğütleyerek beşeriyeti doğru yola ileten ve insanlığa lütfedilmiş en büyük hediye olan Kur'ân-ı Kerîm'i inkar eden kâfirleri muaheze ederek şu şekilde sona ermektedir:

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ" Artık bundan (Kur'an'dan) sonra hangi söze inanacaklar?" (Mürselât, 77/50).

Kur'an-ı Kerîm nazil olmaya başlayınca O'nun emir ve buyruklarını işiten bazı kimseler ilahi hakikatlere iman edip teslim oluyor, kimisi de durup tefekkür edilmesi ve dinlenilmesi gereken Kur'ân hakkında "*Bize ulaşan bu haber de neyin nesidir*" diye soruşturuyordu. İşte bu durumu Nebe suresi bizlere şu şekilde açıklamaktadır; "*Birbirlerine neyi soruyorlar? Hakkında ayrılığa düştükleri büyük haberi mi?*" (Nebe 78/1-3). Neseî, "*büyük haberi mi?*" ayetinden kastedilenin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu ve bazılarının onu tasdik etmesi bazılarının da yalanlaması sebebiyle aralarında ihtilafa düştüklerini ifade etmiştir. Bu bakımdan her iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019b, s. 127; Begavî, 2016c, s. 405).

Müfessirler bu ayet hakkında şu görüşleri zikretmişlerdir:

a- Kur'ân-ı Kerîm : Mücâhid ve İbn Abbas; ayette zikri geçen büyük haberden maksadın bütün beşeriyete lütfedilmiş ve onlara maddi-manevi rehber kılınmış olan Kur'ân-ı Kerîm'in olduğunu söylemişlerdir. İnsanlar Kur'ân-ı Kerîm'i işitince kimisi O'nun esaslarını kabul edip kendi heva ve heveslerine tabi olmama kararı alırken, kimisi de getirdiği düzen ve sistemi kabul etmeyerek O'nun hakkında şek ve şüphe içerisinde "*Bize ulaşan bu haberde neyin nesidir?*" diyerek bir takım sorular soruyorlardı. Bu hadiseden sonra "*Neyi soruşturuyorlar? O büyük haberi mi?*" ayetleri gönderildi. Ayrıca bu görüşü destekleyenler Sad suresinin şu ayetini de delil olarak getirmişlerdir; "قُلْ هُوَ نَبِيُّ عَظِيمٍ" : *De ki: Bu (vahiy ile gelen) çok önemli bir bilgidir.*" (Sad, 38/67) (Begavî, 2016c, s. 405).

b- Kıyamet günü: Katâde; ayette zikri geçen büyük haberden maksadın kıyamet günü olduğunu söylemiştir. Nitekim, bu hususta insanlar iki kısma ayrılmış bir kısmı öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna inanırken bir kısmı da öldükten sonra dirilmenin gerçekleşmeyeceğini iddia etmiştir. İnsanlar kıyamet gününün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hususunda ihtilafa düşmüşler ve bu sebeple "*Neyi soruşturuyorlar? O büyük haberi mi?*" ayetleri gönderilmiştir (Begavî, 2016c, s. 405).

c- Nübüvvet: Hasan-ı Bâsrî ayette zikri geçen büyük haberden maksadın risalet görevi olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber nübüvvetini izhar edince müşrikler aralarında "Muhammed Peygamber mi olmuş" diyerek şek ve şüphe

içerisinde bir birlerine sorulardı. Bu ayet bu sebeple nazil olmuştu (Nesefî, 2019b, s. 129).

Nesefî, "*büyük haberi mi?*" ayeti hakkında zikredilen rivayetler içerisinde kastedilenin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu söylemiş ve bu bağlam içerisinde iki sure arasında münasebet kurmuştur. Bu durum müfessirimizin iki sure arasında tenâsüb ve irtibat kurarken esbâb-ı nüzul ilmine önem verdiğini göstermektedir.

2) Her iki surede beşeriyetin faydalanması için yeryüzünün yaşamaya elverişli halde yaratıldığına ve yaşam şartlarının da uygun bir duruma getirildiğine değinmektedir. Bu bakımdan aralarında irtibat söz konusudur (Nesefî, 2019b, s. 127).

4.5.79. Nebe - Naziât

Nesefî, Naziât suresi ile Nebe suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Nebe suresi, kıyamet ve onun ahvalinden bahsederek son bulurken, Naziât suresi o günün kesin gerçekleşeceğine dair yeminle başlamıştır. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 195).

Nebe suresi, insanlar gaflet içerisinde olduklarından dolayı kıyametin vuku bulacağını ve o günde mücrimler için azabın gerçekleşeceğini uzak görseler dahi bu durumun son derece yakın olduğunu, kıyametin kesin gerçekleşeceğini, o günde bütün hakikatlerin ortaya çıkacağını ve hiç bir şekilde haksızlık olmayacağını beyan ederek şu şekilde son bulmaktadır; *İşte bu, kesin olarak gelecek gündür. Öyleyse dileyen, kendisini Rabbine ulaştıracak bir yol tutsun.*" (Nebe, 78/39), *إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا*, *Doğrusu biz sizi, gelmesi yakın bir azaba karşı uyardık. O gün insan bizzat kendi elleriyle ne hazırlayıp gönderdiğine bakacak; kâfir ise tamâmen ümidini yitirip: "Âh ne olurdu, keşke toprak olsaydım" diyecektir.*" (Nebe, 78/40). Ayette geçen *عَذَابًا قَرِيبًا* *yakın bir azaba karşı uyardık* " kısmıyla kastedilen âhiret azabı olup, onun yakın olarak isimlendirilmesi kesin olarak vuku bulacağından dolayıdır. Çünkü bu hakikati âlimler şu şekilde açıklamıştır: *كُلُّ أَنْتِ قَرِيبٌ her gelecek olan yakındır.*"

Naziât suresi, Yüce Allah tarafından bir takım varlıklara yemin edilerek surenin ana gayesi olan kıyametin ve öldükten sonra yeniden dirilişin hak olduğunu haber vererek şu şekilde başlamaktadır: "*Yemin olsun, batmak üzere yükselenlere; Sâkin ve düzenli hareket edenlere; Yüzdükçe yüzenlere; Yarıştıkça yarışanlara; Emri, uygun yol ve yöntemle yerine getirenlere! O gün sarsılan şiddetle sarsılır; Onu ikinci sarsıntı izler! İşte o gün korkudan yürekler ağza gelir.*" (Naziât, 79/1-8).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) Her iki surede de, Yüce Allah'ı münasip olmayan vasıflarla niteleyen, Hz. Peygamber'in nübüvvetini inkar ederek peygamberlik müessesesini kökten reddeden ve ilahî mesajı inkar ederek tevhit akidesine sahip olmayan kâfirlerin görecekleri azabı ele almaktadır. Ayrıca iki surede, iman edip ilahî mesaja uyarak kulluk vazifelerini en güzel şekilde yerine getiren müttakî kulların elde edecekleri mükafatlardan da bahsedilmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 195).

4.5.80. Naziât - Abese

Nesefî, Naziât suresi ile Abese suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Naziât suresinin hatimesi ile Abese suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Nitekim Naziât suresinin son kısmında kâfirlerin Hz. Peygamber'e "*Kıyâmetin kopması ve gerçekleşmesi ne zamandır?*" şeklinde soru sormaları üzerine, Hz. Peygamber de Yüce Allah'a kıyametin ne zaman vuku bulacağı hakkında sualde bulunmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kâfirlerin kıyamet hakkında ona yöneltmiş olduğu suali dikkate alarak Yüce Allah'a bu durumu sorması sebebiyle itâb-ı ilâhîye mâruz kalmıştır.

Abese suresinin baş tarafında şu hadise ele alınmaktadır: Bir gün Hz. Peygamber Mekke'nin ileri gelen kâfirlerini İslam'a davet ederken bu esnada Abdullâh b. Ümm-i Mektûm geldi. Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e bildirdiği bir

takım dini hükümleri tahsil etmek istediğini söyledi. Ancak Hz. Peygamber Mekke'nin eşrafını ikna etmek ile meşguldü ve ona iltifat etmedi. İbn Ümm-i Mektûm bu sorusunu ısrarla devam ettirdi ve Hz. Peygamber bundan dolayı mübarek yüzünü biraz ekşitti. Bu sebeple Yüce Allah tarafından itâb-ı ilâhîye mâruz kaldı.

Naziât suresinin hatimesinde ve Abese suresinin bidayetinde Hz. Peygamber'in kâfirler sebebiyle itâb-ı ilâhîye mâruz kaldığı ele alındığı için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 213).

Naziât suresinin son ayetlerinin tefsirini incelediğimizde bu münasebetin oldukça yerinde olduğu görülecektir. Şöyle ki: Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet olunduğuna göre şu ayetler nazil oluncaya kadar Hz. Peygamber devamlı olarak kıyametten bahseder ve onunla ilgili Yüce Allah'a sorular sorarmış. *"Rasûlüm! Sana kıyâmeten soruyorlar: "Ne zaman gelip demir atacacak?" diye. Ama sen nereden bilebilir, onun vaktini nasıl söyleyebilirsin ki? Onun hakkındaki nihâî bilgi sadece Rabbine aittir. Sen ise, kimin kalbi ondan korkup ürperiyorsa ancak onun için bir uyarıcısın."* (Naziât, 79/42-45). Ne zaman ki zikri geçen ayetler nazil olunca Hz. Peygamber bu hususta soru sormayı bırakmıştır. Bu durumda sanki; *"Ey Resûlüm, müşrikler sana kıyametin ne zaman gerçekleşeceğinden sual ediyorlar, sende müşriklerin bu suallerine yanıt vermeyi çok istiyorsun, bu sebeple kıyameti çok anıyor ve onunla ilgili çok soru soruyorsun. Neden sürekli kıyametin ne zaman kopacağı ile meşgul oluyorsun?"* denilmek istenmiştir. Bu bağlamda, Naziât suresinin son kısmında Hz. Peygamber'in kâfirler sebebiyle itâb-ı ilâhîye mâruz kaldığı görülmektedir (Nîsâbü'rî, 1990, s. 46; Râzî, 2008d, s. 50).

Nesefî iki sure arasındaki münasebeti ortaya koymak için esbab-ı nüzul ilminden istifade ettiği görülmektedir. Ayrıca müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzîr metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

2) İki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim her iki surede de dünya hayatından ve orada verilen nimetlerden, dünya sevgisinin tehlikeli olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca kâfirlerin Yüce Allah'a isyan etmelerinden ötürü ilâhî azaba müstahak olduğundan ve O'na itaat edip hak

yolda olanlara verilecek karşılıklardan bahsedilmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 213).

4.5.81. Abese - Tekvîr

Nesefî, Abese suresi ile Tekvîr suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Abese suresinin hatimesi ile Tekvîr suresinin bidayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Yüce Allah'a itaat edip boyun eğen kimselerin kıyamet gününde yüzleri sevinç içerisinde ve parıltılı olacağı, dünya hayatının geçici zevk ve heveslerine aldanarak O'na isyan eden kişilerin yüzleri keder ve ıstırap içerisinde kapkara olacağı Abese suresinin son kısmında şu şekilde anlatılmaktadır: "*Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır. Güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmıştır. Onları karanlık bürümüştür. Onlar Allah'ın sınırlarını aşıp günaha dadanmış kâfirlerdir.*" (Abese, 80/38-42). Tekvîr suresinin giriş bölümünde, kıyametin başlangıcından hesap vaktine kadar meydana gelecek dehşetli manzaralar peş peşe şu şekilde sunulmaktadır: "*Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman, Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman, Dağlar yerlerinden sökülüp yürütüldüğü zaman, Doğurması yaklaşmış gebe develer başıboş bırakıldığı zaman, Vahşi hayvanlar bir araya getirildiği zaman, Denizler ateşlenip kaynatıldığı zaman,*" (Tekvîr, 81/1-6). Her iki surede kıyamet günü meydana gelecek çeşitli hadiseler arz edilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 217).

Müellifin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde iki sure arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden birisi olan tanzir metodunu kullandığı görülmektedir.

2) Her iki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Zira iki sure de Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından kullarına indirilen hatırlatma, öğüt ve nasihat olduğuna şu şekilde değinilmektedir; "*Bir daha böyle yapma! Çünkü bu Kur'an âyetleri bir hatırlatma ve bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt ve ders alır. Kur'an çok şerefli sahifelerde kayıtlıdır.*" (Abese, 80/11-13). "*Oysa Kur'an, bütün şuurlu ve sorumlu varlıklar için bir öğüt, bir uyarıdır. Özellikle içinizden doğru yolu bulup, o yolda yürümek isteyen herkes için.*" (Tekvîr, 81/27-28).

Bunun dışında iki surede Kur'ân-ı Kerîm'le ilgili görevli melekler zikredildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır. Bu durum bahsi geçen surelerde şu şekilde ele alınmaktadır: "*Kur'an çok şerefli sahifelerde kayıtlıdır. Allah katındaki değeri yüce ve tertemiz sahifelerde. Kâtiplerin elleriyle yazılmıştır, taşınmıştır. Allah'a karşı saygıyla dolu, itaatkâr, çok değerli, iyilik timsâli katiplerin!*" (Abese, 80/13-15). "*Şüphesiz Kur'an, çok şerefli bir Elçi'nin getirdiği sözdür. Bir Elçi ki pek kuvvetli, arşın sahibi yanında çok itibarlı. Orada sözü dinlenir, kendisine son derece güvenilir.*" (Tekvîr, 81/19-21). İki surede ele alınan bir diğer konuda, Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine şüphe etmeden inanmak, Hz. Peygamber'in gönderilmiş bir elçi olduğunu tereddütsüz kabul etmek ve bize bildirmiş olduklarının hak olduğuna hiç şüphe duymadan onaylamak olan iman meselesi ve bu hususları kabul etmemek olan küfür meselesidir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 217).

4.5.82. Tekvîr - İnfîtâr

Nesefî; Tekvîr suresi ile İnfîtâr suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki sure, kıyamet koptuğu esnada kainatta meydana gelecek olan değişimden ve o günün bazı dehşet verici olaylarından haber vermektedir. Ayrıca iki surede, Yüce Allah'a inanıp itaat eden kulların cennete gireceklerine ve O'na nankörlük eden isyankâr kulların yaptıklarının hesabını verip cehenneme atılacakları da bildirilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 241).

Müellifin, iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde iki sure arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden birisi olan tetimme metodunu kullandığı görülmektedir.

4.5.83. İnfîtâr - Mutaffifîn

Nesefî; İnfîtâr suresi ile Mutaffifîn suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Mutaffifin suresinin başlangıcı ile İnfıtâr suresinin nihayeti arasında münasebet bulunmaktadır. Nitekim İnfıtâr suresi uhrevî hayatı inkâr edip istikamet üzere yaşam sürmeyen asileri ve günahkarları tehdit ederek şu şekilde sona ermektedir; "يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ" *O (kıyamet günü), kimsenin kimseye faydası olmayacağı bir gündür. O gün bütün emir, hüküm ve yetki yalnız Allah'ındır!*" (İnfıtâr, 82/18). Mutaffifin suresi, ölçü ve tartıda hileye başvurup doğruluktan sapan kimseler şiddetli bir şekilde tehdit edilerek şu şekilde başlamaktadır; "Ölçü ve tartıya hile karıştıranların vay hâline! Onlar, insanlardan bir şey ölçerek aldıkları zaman tastamam alırlar. Fakat kendileri başkalarına bir şey satarken, eksik ölçüp tartarlar. Sahi onlar, yeniden diriltileceklerini hiç akıllarına getirmezler mi? O büyük günde? Öyle bir günde ki, bütün insanlar kabirlerinden kalkıp, hesap ve ceza için Âlemlerin Rabbinin huzurunda divan dururlar!" (Mutaffifin, 83/1-6). İnfıtâr suresi, uhrevî hayatı inkâr edip yok sayanları tehdit ederek son bulurken, Mutaffifin suresi de ölçü ve tartıda doğruluktan saparak hileye baş vuranlara göz dağı vererek başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 250).

Her çeşit gûnahta olduğu gibi ölçü ve tartıda hileye başvurarak insan haklarına tecavüz eden kimselerinde bu günahı işlemelerinde ki asıl sebep uhrevî hayata inanmalarından dolayıdır. Nitekim, kıyamet gününün geleceğine ve yapmış olduğu amellerin hesabını göreceğine dair ufak bir zannı bulunan kimse, Yüce Allah'ın bağışlamayacağını haber verdiği kul hakkına girmekten ve bu sahtekarlığa kalkışarak insanları zarara uğratmaktan kendisini muhakkak engelleyecektir. Bundan dolayı yeniden dirilişin ve hesap vermenin gerçekleşeceğine inanan bir insan, hiç Yüce Allah'ın "yazıklar olsun" ifadesini kullandığı ve cezasının çok ağır olduğu günahları işlemeye kalkışabilir mi? Bu sebeple Yüce Allah'tan korkup uhrevî sorumluluktan çekinen insan kendi hak ve hukukunu koruduğu gibi başkalarının da hak ve hukuklarını muhafaza eder. Bu bağlamda, Mutaffifin suresi kâfirleri ve asileri tehditle başlarken, İnfıtâr suresi inkarcıları ve günahkarları tehdit ile son bulmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

Nesefî'nin, söz konusu sureler arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde iki sure arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden tanzîr ve sebep-müsebbep metotlarını kullandığı görülmektedir. Zira, Mutaffifin suresinin

başlangıcında ölçü ve tartıda istikametten ayrılarak hileye baş vuranların bu günahları sebebiyle azaba uğracaklarına vurgu yapılmaktadır.

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen ve eserlerinde münasebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli açıklamalarda bulunan müfessirlerde değinmişlerdir (Süyûtî, 1986, s. 135, Ebû Cafer, 1990, s. 358; Râzî, 2008d, s. 82).

2) Her iki surede, dünya hayatında istikamet üzere hayat sürüp uhrevî sorumluluğun bilincinde olarak iyilik yapan kulların cennette kavuşacakları nimetlerden ve âhîret hayatını inkar edip nefsinin arzu ve isteklerine uyan facirlerin cehennemde görecekları azaptan bahsedilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 250).

4.5.84. Mutaffifîn - İnşikâk

Nesefî; İnşikâk suresi ile Mutaffifîn suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede, kıyametin vuku bulacağından, o günde meydana gelecek dehşet verici olaylardan ve ceza veya mükafat gibi hadiselerden bahsedilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 265).

Nesefî'nin, söz konusu sureler arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde iki sure arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden tanzîr ve tetmim metotlarını kullandığı görülmektedir.

İnfitâr suresi ile İnşikâk suresi arasında bir çok yönden münasebet bulunmasına rağmen bu iki sure arasına Medine'de nazil olan Mutaffifîn suresi konulmuştur. Bunun nedeni, şu dört surede "Tekvîr, İnfitâr, Mutaffifîn, İnşikâk" kıyamet gününün hallerinden haber verilmektedir. Tekvîr suresi ile İnfitâr suresinde kıyametin kopma hadisesi ve o günde meydana gelecek olaylar haber verilmektedir. Kıyametin kopması gerçekleşikten sonra mahşer meydanında uzun süren bir bekleme safhası olacaktır. Bu uzun süren bekleyiş sebebiyle insanlardan bazıları mihnet, meşakkat ve sıkıntılarla karşılaşacaklar bu sebeple terler içinde kalacaklardır. Bu uzun süren bekleyişi Mutaffifîn suresi şu şekilde beyan etmektedir; "يَوْمَ يَفُومُ النَّاسُ" *Öyle bir günde ki, bütün insanlar kabirlerinden kalkıp, hesap ve ceza için Âlemlerin Rabbinin huzurunda divan dururlar!"* (Mutaffifîn, 83/6). Bu bekleyiş sona

erdikten sonra şefaati uzmâ gerçekleşecek ve herkesin amel defterleri dağıtılacaktır. Dünya hayatında Yüce Allah'a itaat ederek güzel kulluk yapanlar amel defterlerini sağ elinden alacak, O'nun emir ve yasaklarına boyun eğmeyerek asi olanlar ise amel defterlerini ya arkalarından yada sol taraflarından alacaklardır. Zikredilen bu durum yani kitapların dağıtılması ve hesap verme hadisesi İnşikâk suresinde ele alınmaktadır. Bu nedenle, kıyamet gününün ilk safhalarında meydana gelecek olaylar Tekvîr ve İnfitâr surelerinde ele alındığı için Mutaffifîn suresinden önce gelmesi münasip olmuştur. Kıyametin kopma hadisesi ve o günde gerçekleşecek olaylardan bahsedildikten sonra mahşer meydanında uzun süren bir bekleme safhasını konu edinen Mutaffifîn suresinin de, içerisinde "amel defterlerinin dağıtılması ve hesap" zikredilen İnşikâk suresinden önce gelmesi son derece uygun görülmektedir. Bu bağlamda, zikri geçen dört sure kıyamette vuku bulacak hadiselerin durumlarına göre tertip olunduğu görülmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 135).

4.5.85. İnşikâk - Burûc

Nesefî; İnşikâk suresi ile Burûc suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede, inkarcıların âhiretteki kötü akıbetlerinden haber verilerek varacakları yerin cehennem olduğuna ve müminlerinde âhiretteki durumları anlatılarak cennete gireceklerine değinilmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 277).

Nesefî'nin, söz konusu sureler arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde iki sure arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden tetmim metodunu kullandığı görülmektedir.

4.5.86. Burûc - Târık

Nesefî, Burûc suresi ile Târık suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Burûc suresi, Kur'ân-ı Kerîm'in Levh-i Mahfûz'da bulunduğu, her türlü tebdil ve tağyirden uzak olduğu ve kıyamete kadar da her türlü tahrifattan korunacağı ifade edilerek şu şekilde son bulmuştur; "*Onun aslı Levh-i Mahfûz'da her türlü müdahaleden koruma altındadır.*" (Burûc, 85/22). Târik suresinin giriş kısmında her insan üzerinde gözetleyici ve koruyucu bir bekçinin bulunduğu şu şekilde beyan edilmiştir; "انْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ" *Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde bir gözetleyici, bir koruyucu bulunmasın.*" (Burûc, 85/22). Burûc suresi, Kur'ân-ı Kerîm'in tahriften ve şeytanların ulaşmasından korunduğunu söyleyerek son bulurken, Târik suresinin başlangıcında bela ve musibetlere karşı insanları muhafaza eden meleklerin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 295).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde rivayet metodundan istidafe ettiği görülmektedir. Zira Târik suresinin dördüncü ayetinde geçen "حَافِظٌ" kelimesine bazı müfessirler, "*insanın yaptığı iyi veya kötü amelleri kaydeden yazıcı melekler*" şeklinde yorumlamışlardır. Bazıları da "*bela ve musibetlere karşı insanları muhafaza eden melekler*" olduğunu söylemişlerdir. Her iki manada muhafaza etmek anlamına geldiği için kurmuş olduğu bu münasebet Burûc suresinin son ayetine münasip düşmektedir (Nesefî, 2019b, s. 298).

2) Her iki sure, Yüce Allah'ın kudretinin büyüklüğünü gösteren göğe ve yıldızlara yeminle başlamaktadır. Ayrıca iki surede hakkı batıldan ayıran Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Allah tarafından indirilen ilâhî bir söz olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte iki surede inkarcıların kötü akıbetlerinden ve müminlerinde elde edecekleri mükafatlarla, ulaşacakları ulvi makamlar ele alınmaktadır.

Burûc suresinde, yıldızlara yemin edilerek şu şekilde başlanmıştır; "*Yemin olsun burçlarla dolu göğe*" (Burûc, 85/1). "البروج" kelimesi "açığa çıkmak, görünmek, saray ve köşk" manalarına gelen "برج" kelimesinin cemisidir. Burçlar hakkında müfessirlerimiz dört farklı görüş beyan etmişlerdir:

a) Yıldızlar sahibi anlamına gelmektedir. Bu görüşü Katade, Hasan-ı Basrî ve Dahhâk benimsemiştir.

b) Yüksek köşkler anlamına gelmektedir. Bu görüşü İbn Abbâs ve İkrime beyan etmiştir. İkrime (r.a.) şöyle buyurmaktadır: Burçlar, semadaki yüksek köşklendir.

c) Güzel yaratılış sahibi manasına gelmektedir. Bu görüşü Minhâl b. Amr zikretmiştir.

d) Konaklar sahibi anlamına gelmektedir. Bu yorumu Yahya b. Sellâm ve Ebû Ubeyde yapmıştır (Kurtubî, 2013d, s. 179).

Astronomide burç terimi şu şekilde izah edilmektedir: Güneşin bir senede izlediği düşünülen yörüngeyi içerisinden geçtiği, belli rumuzlarla gösterilen on iki takım yıldızından her birini ifade eder. Modern astronominin izinde burçu "yıldız kümeleri" veya "galaksiler" olarak anlamak mümkündür (Kur'ân Yolu, 2020, s. 591).

Târik suresinde, yıldızlara yemin edilerek şu şekilde başlanmıştır; *"Yemin ederim göğe ve Târik'a. Bilir misin Târik ne? O, karanlıkları delip geçen parlak bir yıldızdır."* (Târik, 86/1-3). *Târik*, lügatta "gece gelen, kapı çalan, şiddetle vuran" manalarına gelmektedir. Yıldızlar gece ortaya çıkıp gündüz vakti kaybolduğu için onlara "*Târik*" ismi verilmiştir. Müfessirlerimiz, Târik'in mahiyeti hakkında farklı görüşler beyan etmiş olsalar da ışığının kuvvetli olması ve gecenin karanlığını delip yeryüzüne ulaşması sebebiyle *"النَّجْمُ النَّاقِبُ"* *O, karanlıkları delip geçen parlak bir yıldızdır."* şeklinde tarif etmişlerdir. Bu manadan hareketle "*en-necmü's-sâkıb*" tamlamasıyla gece ortaya çıkan herhangi bir parlak ve yüksek yıldız olduğu anlaşılmaktadır (Kur'ân Yolu, 2020, s. 597).

Her iki surede yıldızlara yemin edilmesi sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır.

4.5.87. Târik - A'lâ

Nesefî; A'lâ suresi ile Târik suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Târik suresi, Yüce Allah'a yakışmayacak bir şekilde O'nu nitelendiren inkarcıları tehditle şu şekilde son bulmaktadır; *"فَمَهْلِ الْكَافِرِينَ أَهْلُهُمْ رُؤِيدًا"* *Onun için sen o kâfirlere biraz mühlet ver, bir süre onları kendi hallerine bırak!"* (Târik, 86/17). A'lâ

suresi de, Yüce Allah'ın, şanına ve şerefine münasip olmayıp noksanlık ifade eden vasıflardan uzak olduğunu belirterek şu şekilde başlamaktadır; "*Yüceler yücesi Rabbinin ismini tesbih et; onu her türlü kusurdan ve ortaktan uzak tut.*" (A'lâ, 87/1). Târik suresi Yüce Allah'ın şanına ve şerefine yakışmayan vasıflarla O'nu nitelendiren kâfirleri tehdit ile son bulurken, A'lâ suresi inkarcıların Yüce Allah hakkındaki bu çirkin söylemlerini reddederek başlamıştır. Her iki surede Yüce Allah'ın her türlü noksanlıktan, şanına yakışmayan sıfatlardan ve yakışsız isnatlardan tenzih edilmesinin gereği anlatılmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 305).

2) İki sure arasında muhteva bakımından da münasebet bulunmaktadır. Nitekim iki surede insanın yaratılışına, yeniden dirilişin hak olduğuna, ehli saadetin nail olacağı mükâfatlara ve inkarcılara verilecek cezalardan bahsedilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 305).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebetin benzerini kendisinden sonra gelen ve bu alanda görüşler beyan eden bazı müfessirlerden değinmişlerdir (Süyûtî, 1986, s. 135). Ayrıca iki sure arasındaki şu münasebete değinmek yerinde olacaktır. Şöyle ki:

Târik suresi, kâfirlerin çeşitli tuzak ve engellemelerine rağmen Hz. Peygamber'in Yüce Allah'ın izniyle muzaffer olacağını bildiren ayetlerle sona ermektedir. A'lâ suresindeyse, "*Seni en kolay yola muvaffak kılacağız*" ayetiyle de o zaferin yakında gerçekleşeceği müjdelanmaktadır. Bahşedilen bu müjdeye şükür ifadesi olmak üzere, A'lâ suresi "*Rabbinin yüce ismini tesbih et!*" diye başlamaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Işık, 1989, s. 310).

4.5.88. A'lâ - Gâşiye

Nesefî, A'lâ suresi ile Gâşiye suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki sure arasında muhteva bakımından münasebet bulunmaktadır. Zira iki surede; ilahi emir ve nehiylere kulak tıkayarak, batıl ve bozuk bir düzeni seçmiş olan kâfirlerin zillet ve mahrumiyet içerisinde cehenneme atılacaklarına değinilmektedir. Ayrıca iki surede Yüce Allah'ın razı olduğu hayatı kendine düstur edinmiş olan

müminlerin dünya hayatında yapmış oldukları güzel kulluklarının karşılığı olarak ebedi cennetlerle mükafatlandırılacakları ele alınmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 317).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhinin dışında iki sure arasında şu münasebet veçhide bulunmaktadır:

A'lâ suresinde, âhiret hayatının verilen nimet ve sunulan yaşantı bakımından dünyadan çok daha iyi olduğu şu şekilde anlatılmaktadır; "وَالْأَجْرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى" *Oysa âhiret hayatı hem çok daha hayırlı, hem de devamlıdır.*" (A'lâ, 87/17). Gâşiye suresinde bu durumun teyit edilmesi ve kuvvetlendirilmesi için cennetin güzellikleri ve vasıfları cehennemın vasıflarından daha fazla anlatılmıştır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 136).

4.5.89. Gâşiye - Fecr

Nesefî, Fecr suresi ile Gâşiye suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

İki sure arasında içerik, üslup ve vermiş oldukları mesaj bakımından tenâsüb bulunmaktadır. Her iki sure, Yüce Allah tarafından gönderilmiş olan peygamberlere karşı çeşitli iftira ve karalama kampanyalarına kalkışan ve onların tebliğ faaliyetlerini tesirsiz bırakmak isteyen inkarcıların zulümlerinden bahsetmektedir. Ayrıca iki surede, Müslümanların üzerine taarruz ederek onlara türlü türlü işkenceler eden ve ilahî mesajı reddeden zorbaların ihanetinden bahsedilmektedir. Bunlara ilaveten iki surede iman nuru ile istikrar bulan, Yüce Allah'ın rızasını elde ederek salih kullar arasına ilhak olan, her türlü tazyik ve işkenceler altında sabreden mustazaflardan da bahsedilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 329).

4.5.90. Fecr - Beled

Nesefî, Beled suresi ile Gâşiye suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede, Mekkî surelerin karakteristik özelliklerini taşıdıkları için muhteva ve üslup bakımından aralarında tenâsüb bulunmaktadır. Zira her iki sure, Yüce Allah'ın kendilerine bahsettiği nimetleri unutup güç ve otoritelerine mağrur

olan, Rabbine karşı sorumluluklarını unutarak kendisini O'ndan müstağni gören, nankör ve iyilik bilmez kimselerin âhirette azaba uğrayacaklarına değinilmektedir. Ayrıca iki surede Yüce Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olup âhret yurdu için hazırlık yapan ve hakka kulak vermeleri sebebiyle kınanıp envai çeşit zulüm ve işkencelere maruz kalan müminlerin kıyamet günü elde edecekleri mükafatlara değinilmektedir (Nesefî, 2019b, s. 356).

Müellifimizin zikretmiş olduğu bu tenâsüb veçhinin dışında şu münasebet vecihleri de bulunmaktadır:

Yüce Allah Fecr suresinde muhtaçları doyurmamaları, yetime ikram etmemeleri nedeniyle insanların rızık darlığına düştüğünü şu şekilde beyan etti; *"Çünkü Rabbin, kullarını devamlı surette gözetlemektedir. Ama insan, Rabbi onu varlıkla sınavıp da kendisine ikramda bulunduğu ve bol bol nimetler verdiği zaman: "Rabbim beni şerefli kıldı" der. Buna karşılık onu darlıkla sınavıp da rızıkını kısiverince: "Rabbim beni rezil, perişan etti" der. Hayır! Doğrusu siz, Allah'tan ikram bekliyorsunuz ama kendiniz yetîme değer vermiyor, ona ikram etmiyorsunuz. Muhtaçları doyurmaya birbirinizi teşvik etmiyorsunuz."* (Fecr, 89/14-18). Beled suresinde insanı saadete kavuşturacak, Yüce Allah'ın rızasına ulaştıracak sarp yokuşun geçitleri şu şekilde bildirilir: *"Sen o sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin? Bir köleyi veya esiri hürriyetine kavuşturacaktır. Yahut bir salgın açlık gününde yemek yedirmektir; Ya bir akraba olan yetîme, Veya toprağa uzanıp kalmış, hiçbir şeyi olmayan yoksula."* (Beled, 90/12-16). Fecr suresinde muhtaçları doyurmamaları, yetime ikram etmemeleri sebebiyle insanların rızık darlığına düştüğü, Beled suresindeyse kıtlık zamanlarında muhtaçlara, akrabaya ve yetimlere yardım etmemeleri ve doyurmamaları sebebiyle sarp yokuşu geçip hedefe varamadıkları zikredilmektedir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır.

4.5.91. Beled - Şems

Nesefî, Beled suresi ile Şems suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki sure arasında konu bütünlüğü ve üslup bakımından uyum bulunmaktadır. Nitekim iki surede; Yüce Allah kullarına hak ile batıl, iyilik ve şer,

hidayet ve dalalet gibi önemli iki yol hakkında bilgi vermektedir. Bu durum Beled suresinde şu şekilde ifade edilmektedir: "وَهَدَيْنَاهَا النَّجْدَيْنِ" *Ve ona iki yolu göstermedik mi?*" (Beled, 90/10).

Şems suresinde, Yüce Allah'ın kullarına günah ve sapkınlığı, doğruluk ve hidayeti, ayırt edebilecek ölçüyü verdiği şu şekilde belirtilmektedir; فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا *Ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene ki,*" (Şems, 91/8). İki surede, Yüce Allah'ın kullarına hidayet ve dalalet yollarını bildirdiğini, kullarına hak ile batılı ayırt edebilecek kabiliyet bahsettiğini, bu eğilimlerden hangisini kuvvetlendirirse ona göre muamele göreceği ifade edilmektedir. Bu sebeple iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 367).

Müfessirlerin çoğunluğu Beled suresinde geçen "النَّجْدَيْنِ" kelimesini "*İnsanın cennet veya cehenneme gitmesine sebep olacak hayır veya şer yolu*" şeklinde açıklamışlardır (Semerkandî, 2014b, s. 480).

Nesefî'nin, söz konusu iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini incelediğimizde art arda gelen sureler arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden tanzîr metodunu kullandığı görülmektedir.

Müfessirimizin iki sure arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhinin dışında şu münasebet yönü de bulunmaktadır:

Şems suresi, Beled suresinin özeti ve fezlekesi konumundadır. Zira Yüce Allah Beled suresinin nihayetinde "أَصْحَابُ الْمُؤْمِنَةِ" *kitapları sağ eline verilenler* " ve "أَصْحَابُ الْمُشْرِكَةِ" *kitapları sol eline verilenler*" bu iki fırkayı zikrettikten sonra Şems suresinde bu iki grubu şu şekilde özetledi:

Şems suresinde ki: "فَذَا أَلْفَحَ مَنْ زَكَّيْهَا" *Nefsini maddî ve mânevî kirlerden temizleyen kesinlikle kurtuluşa erecektir.*" (Şems, 91/9) ayetindeki kişiler Beled suresindeki "أَصْحَابُ الْمُؤْمِنَةِ" fırkasıdır. Şems suresinde ki: "وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا" *Onu günahlara gömen de elbette ziyâna uğrayacaktır.*" (Şems, 91/10) ayetindeki kimseler de Beled suresindeki "أَصْحَابُ الْمُشْرِكَةِ" grubudur. Bu bakımdan Şems suresi Beled suresinin özeti mahiyetinde olması sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 137).

4.5.92. Şems - Leyl

Nesefî; Leyl suresi ile Şems suresi arasında bulunan münasebet vecihlerini şu şekilde beyan etmektedir:

1- Her iki surede gece ve gündüz kavramları zikredildiğinden dolayı aralarında münasebet bulunmaktadır. Şems suresinde, Yüce Allah gecenin karanlığının örtüklerini aydınlığa çıkaran gündüze şu şekilde yemin etmektedir: "وَالنَّهَارَ إِذَا تَجَلَّىٰ" *Onu (dünyayı) aydınlattığında gündüze;*" (Şems, 91/3). Leyl suresinde, her şeyi görünür hale getiren gündüze Yüce Allah şu şekilde yemin etmektedir: "وَالنَّهَارَ إِذَا تَجَلَّىٰ" *Yemin olsun aydınlandığında gündüze;*" (Leyl, 92/2). Şems suresinde, karanlığı ile tüm mahlukatı çevreleyip kuşatan geceye Yüce Allah şöyle yemin etmektedir: "وَاللَّيْلَ إِذَا يَغْشَىٰ" *Yemin olsun onu karanlıkla örttüğünde geceye;*" (Şems, 92/4). Leyl suresinde Yüce Allah geceye şöyle yemin etmektedir: "Yemin olsun, bürüyüp örttüğünde geceye;" (Leyl, 92/1). Zikri geçen bu ayetler muhakeme edildiği zamanda iki sure arasındaki münasebet net bir şekilde görülmektedir (Nesefî, 2019b, s. 375).

Müfessirimiz, söz konusu iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet yönünü incelediğimizde art arda gelen sureler arasındaki tenasübü tespit etme yöntemlerinden tanzîr ve tetimme metodunu kullandığı görülmektedir.

2- Her iki surede, ilahi emirlerin tarif ettiği hayata yönelip kendisi için konulan kulluk maddelerine riayet etmeye özen gösteren müminlerin elde edecekleri mükafatlar ve batılı kendilerine şirin göstererek Yüce Allah'ın sunmuş olduğu hayat programını elinin tersiyle itip önemsemeyen kâfirlerin durumu ele alınmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 375).

Müfessirimizin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet vecihlerinin dışında şöyle bir tenâsübte bulunmaktadır:

Leyl suresi, Şems suresinin veciz bir şekilde ele aldığı konuyu tafsilatlı bir biçimde açıklamaktadır. Nitekim Şems suresinde geçen "فَذِ افْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا" *Nefsini maddî ve mânevî kirlere temizleyen kesinlikle kurtuluşa erecektir.*" (Şems, 91/9) ayeti Leyl suresinde şu şekilde açıklanmıştır: "فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ" *Kim malını iyilik yollarında harcarsa Allah'a gönülden saygı besleyip günahlardan sakınırsa, وَصَدَّقَ*

بِالْحُسْنَىٰ *O en güzel söz olan kelime-i tevhîdi doğrulayıp gereğini yerine getirirse,*
فَسَنِّيئِرُهُ لِّلْعُسْرَىٰ *Biz ona dünyada iyilik yolunu, âhirette de hem hesâbın hem de cennetin*
yolunu kolaylaştırırız." (Leyl, 92/5-7). Bu bağlamda, Leyl suresi ile Şems suresi
arasında icmâl-tafsil bakımından da münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 138).

4.5.93. Leyl - Duhâ

Nesefî, Leyl suresi ile Duhâ suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Leyl suresi Yüce Allah'ın, karanlığı ile her şeyi kapladığı zaman geceye, belirdiği zaman gündüze yemin etmesiyle başlamıştır. Bu yeminde servetini İslam yolunda infak edip haramlardan kaçınarak ilahi mesajı doğrulayan ve ümmetin en faziletli olan Hz. Ebu Bekir'in Yüce Allah'ın rızasını kazandığına ve nail olacağı mükâfatlara dair yapılmıştır. Duhâ suresi Yüce Allah'ın, ilâhî kudretin tecellî ettiği bir zamana yani duhâ vaktine ve sükûna vardığı zaman geceye yemin etmesiyle başlamıştır. Bu yeminde Yüce Allah'ın yaratılmışların en hayırlısı olan Hz. Muhammed'i (s.a.s.) terk etmediğine ve gündün güne daha fazla nimetlere, muvaffakiyetlere nâil olacağına dair yapılmıştır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. Leyl suresinde Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) faziletine, Yüce Allah'ın rızasını kazandığına ve nice ilâhî nîmetlere mazhar olduğuna değinilmektedir. Duhâ suresinde Hz. Peygamber'in Yüce Allah'ın rızasını kazandığına, dünya ve âhirette elde edeceği muvaffakiyetlere, her türlü nimet ve tecellilere mazhar olacağına değinilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 383).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen müfessirler şu şekilde beyan etmişlerdir:

Leyl suresi, cimri kimseler için nazil olan ayetler hariç, tamamı Hz. Ebû Bekir hakkında indirilmiştir. Duhâ suresinin tamamı da Hz. Peygamber hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir (r.a.) arasında vasıta olmadığı bilinsin diye iki sure arasına başka bir sure konulmamıştır (Süyûtî, 2002, s. 160).

4.5.94. Duhâ - İnşirâh

Nesefî, İnşirâh suresi ile Duhâ suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Duhâ suresi ile İnşirâh suresi arasında konu ve üslup bakımından münasebet bulunmaktadır. Her iki surede Hz. Peygamber üzerine bahşedilen hususi nimetler ve erişmiş olduğu ilâhî lütuflara değinilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 395).

İnşirâh suresi ile Duhâ suresi muhteva bakımından bir birlerine benzemekte olup aralarında yakın bir alaka bulunmaktadır. Bu sebeple bazı müfessirler her iki sureyi tek bir sure gibi kabul edip namaz esnasında aralarına besmele koymaksızın okumuşlardır (Süyûtî, 2002, s. 161).

4.5.95. İnşirâh - Tîn

Nesefî, İnşirâh suresi ile Tîn suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu münasebete geçmeden önce şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır. Şöyle ki:

Hz. Peygamber yaşadığı toplum ahlak ve inanç bakımından fecî durumda olduğu için risaletinin ilk yıllarında müşriklerin şiddetli düşmanlık ve baskılarına maruz kalmıştı. Bu durum ona ıstırap vermekteydi. Bu sebeple peygamberlik vazifesi ona çok ağır gelmişti. Hz. Peygamber'e iman edip salih amel işleyerek destek olanlar onu bu sıkıntıdan bir nebze olsa kurtarmışlardı. Bu bağlamda Nesefî iki sure arasında şöyle bir münasebet kurmuştur:

İnşirâh suresinde Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e verdiği hususi nimetler ve erişmiş olduğu ilâhî lütuflar ele alınmaktadır. Tin suresindeyse iman edip salih amel işleyen kimseler övülürken, Hz. Peygamber'in davetini inkar edip âhiret hayatını kabul etmeyenler kınanarak hazin akıbetlerinden haber verilmektedir. İnşirâh suresinde Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e ihsan ettiği özel ve genel nimetler zikredilirken, Tin suresindeyse Hz. Peygamber'e iman edip salih amel işleyerek destek olanlar ve ilâhî mesajı inkar ederek düşmanlık edenler zikredilmektedir. Her iki surede Hz. Peygamber'den bahsedilmesi sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 401).

4.5.96. Tîn - Alak

Nesefî, Tîn suresi ile Alak suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Tîn suresi ile Alak suresi arasında muhteva bakımından münasebet bulunmaktadır. Her iki surede, insanın yaratılışına değinilmektedir. Bununla birlikte iki surede, dünya hayatında Yüce Allah'ın rızasına uygun yaşayarak ilahî emir ve yasaklara teslim olmuş kimselerin elde edecekleri büyük mükafatlara ve O'nun arzu ettiği şekilde yaşamlarını düzenlemeyip kendi hevâ ve heveslerini ilah edinen kişilerin görecekları azaba değinilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 407).

Tîn suresinde Yüce Allah'ın insanı en mükemmel bir surette yarattığına şu şekilde değinilmiştir: "*Muhakkak ki biz insanı en mükemmel biçimde yarattık.*" (Tîn, 95/4). Alak suresinde insanın yaratılışına şu şekilde değinilmiştir: "*O insanı rahim duvarına tutunan aşılarmış bir hücreden yarattı.*" (Alak, 96/2).

Bu bağlamda Tîn suresinde şeklî illet, Alak suresinde maddî illet açıklanmıştır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 2002, s. 163).

4.5.97. Alak - Kadîr

Nesefî, Alak suresi ile Kadîr suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Müfessirin iki sure arasında kurmuş olduğu münasebete geçmeden önce şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır. Şöyle ki:

Alak suresinin ilk beş ayeti, yıllardır ilahî kudret tarafından özel terbiye edilerek risalet görevine hazırlanan Hz. Peygamber'e Hira mağarasında Kur'ân-ı Kerîm'in ilk nazil olan ayetleridir. Kadîr suresi, Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olduğu zamanı ve bu zamanın hususiyetlerini bildirerek faziletinden bahsetmektedir. Müfessirlerin çoğu "*peyderpey indirdik*" anlamındaki "نزلنا" yerine "*indirdik*" manasındaki "أنزلنا" fiilinin kullanılması sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'in bir defada,

toptan bir şekilde Levh-i mahfuzdan dünya semasındaki Beytül-İzze'ye Kadir gecesinde nazil olduğunu söylemişlerdir.

Bazı müfessirler, Kur'ân-ı Kerîm'in Kadir gecesinde Alak sûresinin ilk beş ayetiyle Hz. Peygamber'e nazil olmaya başladığını söylemişlerdir. Her iki görüşe göre de bahsi geçen zaman diliminde, Kur'ân-ı Kerîm'in inişine sahne olduğu ve bu olayla değer kazandığı için "Leyletü'l-Kadr" denilmiştir (Özervarlı, 2001, s. 139). Bu bağlamda, Nesefî iki sure arasında şöyle bir münasebet kurmuştur:

Yüce Allah, Alak suresinde Hz. Peygamber'e en büyük lütfü ve ihsanı olan Kur'ân-ı Kerîm'i "*Rabbînin adıyla oku*" şeklinde emrettikten sonra Kadir suresinde Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olduğu mübarek gece açıklanmaktadır. Her iki surede muhteva bakımından Kur'ân-ı Kerîm merkeze alındığı için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 422).

Hattabî'den rivayet edildiğine göre, "Sahâbenin tamamı Kadir suresini Alak suresinin ardına koymakla "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ" ayetindeki "û; gaib" zamiriyle Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmaya Alak suresinin ilk beş ayetiyle başladığına işaret etmişlerdir." Kur'ân-ı Kerîm'in ismi zikrolunmaksızın Yüce Allah "û; gaib" zamiriyle "أَنْزَلْنَاهُ: Onu biz indirdik" buyurmaktadır. Bu durum indirilen kitabın yüceliğine işaret etmektedir (Süyûtî, 2002, s. 164).

4.5.98. Kadîr - Beyyine

Nesefî, Kadîr suresi ile Beyyine suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Kadir suresi, Kur'ân-ı Kerîm'in değerini ve kıymetini bildirmekte olup bununla birlikte onun indirildiği geceden bahsetmektedir. Beyyine suresi, Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği Kur'ân-ı Kerîm kendilerine ulaştığı halde ona ve getirmiş olduğu hükümlere inanmayan zümre ile Kur'an'ın sunduğu hayat programına inanarak yaşantılarını ona göre düzenleyen zümreden bahsetmektedir.

Kadir suresinde Kur'ân-ı Kerîm'in mübarek bir gecede nazil olduğundan, Beyyine suresindeyse Hz. Peygamber'e indirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'e inkar edenlerin ebedi cehennemde kalacaklarına ona inananlarınsa ebedi cennetle

mükafatlandırılacaklarına değinilmektedir. Her iki surede Kur'an-ı Kerim ana tema olduğu için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefi, 2019b, s. 433).

Nesefi'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin benzerini kendisinden sonra gelen müfessirler şu şekilde değinmişlerdir:

Beyyine suresi kendisinden önce gelen Kadir suresinin sebebi konumundadır. Zira Kadir suresinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "*Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik.*" (Kadir, 97/1). Bir kimse zikri geçen bu ayeti okuduktan sonra zihninde "*peki bu Kur'an niçin indirildi*" şeklinde soru oluşmuş gibiydi Beyyine suresinde zihninde oluşacak olan bu soruya şöyle cevap verildi: " *لَمْ يَكُنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُتَفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ* *Kâfir olan Ehl-i kitap ve müşrikler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar içinde buldukları inkâr hâlimden ayrılacak değillerdi. Bekledikleri o delil, Allah tarafından gönderilen bir peygamberdir ki, onlara tertemiz Kur'an sayfalarını okumaktadır.*" (Beyyine, 98/1-2) (Süyûtî, 1986, s. 141).

4.5.99. Beyyine - Zilzâl

Nesefi, Beyyine suresi ile Zilzâl suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Beyyine suresi ile Zilzâl suresi arasında muhteva bakımından münasebet bulunmaktadır. Nitekim, her iki surede, Yüce Allah'ın rızası düşünülerek takvaya uygun bütün iyilik ve hayırlı davranışların kaybolmayacağına ve O'nun rızasına uygun olmayan bütün şer işlerinde hesabının sorulacağına değinilmektedir. İki surede şer ve iyilik kavramları zikredildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır. Ayrıca iki surede Yüce Allah'ın dinine ve göndermiş olduğu hükümlere inanarak O'nun yoluna yaşamlarını adayan müminlerden ve O'nun kanunlarına teslim olmayıp kendi hevâ ve heveslerini tanrılaştırmış olan kâfirlerden bahsetmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefi, 2019b, s. 439).

Nesefi'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin dışında şöyle bir münasebette bulunmaktadır:

Beyyine suresinin hatimesinde inkarcıların küfür içerisinde ölürlerse ebedî olarak cehenneme gideceklerine ve Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu dine ve

hükümlerine inanan kişilerinde ebedi cennetlerle mükafatlandırılacaklarına şu şekilde değinilmektedir:

"Şüphesiz kâfir olan Ehl-i kitap ve müşrikler cehennem ateşine girecek ve orada ebediyen kalacaklardır. Onlar yaratılmışların en kötüsüdür. İman edip sâlih ameller yapanlar ise yaratılmışların en iyisidir. Onların Rableri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları sonsuz nimet ve mutluluk diyârı olan Adn cennetleridir. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah'tan. Bu mükâfat, Rabbinden korkup kapleri O'nun saygısıyla ürperenler içindir." (Beyyine, 98/6-8). Sanki müminlerin mükafatlandırılması ve kâfirlerin cezalandırılması "ne zaman olacak" denildi. Bu suale şöyle cevap verildi: "إِذَا زُلْزِلَتْ الْأَرْضُ زُلْزَالَهَا Yer büyüklüğüne uygun o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığı zamanda" (Zilzâl, 99/1). Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 142).

4.5.100. Zilzâl - Âdiyat

Nesefî, Zilzâl suresi ile Âdiyat suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Âdiyat suresinde insanın, dünya malına olan düşkünlüğü ve ona tutkuyla bağlanması sebebiyle akıbetinin kötü olacağına şu şekilde değinilmektedir: "O, malı aşırı sevmesi ve onu biriktirmeye olan tutkusu yüzünden son derece cimridir. Fakat o bilmiyor mu ki, bir gün gelecek kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atılacak" (Âdiyat, 100/8-9). Zilzâl suresinde kıyamet koştuktan sonra insanların, dünyanın muhtelif mekanlarında bulunan kabirlerinden kalkarak gruplar halinde mahşer meydanına geleceklerinden ve insanların o gün, inanç ve amellerine göre çeşitli zümrelere ayrılacaklarından şu şekilde haber verilmektedir: "O gün insanlar, yaptıkları işlerin kendilerine gösterilmesi için kabirlerinden çıkıp hesap yerine bölük bölük gelirler." (Zilzâl, 99/6). Her iki surede insanların âhiretteki durumundan bahsedildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır. Bununla birlikte iki surede Yüce Allah'ın göndermiş olduğu ilahî mesajı dinlemeyip inkar edenlerin kıyamet günündeki kötü akıbetlerine ve O'nun hükümlerine boğun eğen müminlerin büyük mükafatlar elde edeceklerine değinilmektedir. (Nesefî, 2019b, s. 447).

Nesefî'nin Zilzâl suresi ile Âdiyat suresi arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhininin dışında şu şekilde bir münasebette bulunmaktadır:

Kıyamet gününde sura ikinci kez üflendiği zamanda kabirlerdeki ölümler tek tek dirilip dışarı çıkacak bununla birlikte yerkürenin içerisinde bulunan madenler, hazineler dışarı fırlayacak ve insan bu manzara karşısında "*ne oluyor böyle!*" diyerek korku ve şaşkınlık içerisinde kalacaktır. Bu durum Zilzâl suresinde şu şekilde anlatılmaktadır: "وَ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا" *Yer bütün ağırlıklarını; ölümlerini, hazinelerini fırlatıp dışarı çıkardığı, وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا* *Ve insan şaşkın şaşkın: "Ne oluyor buna?" dediği zaman!*" (Zilzâl, 99/2-3). Zilzâl suresinde bahsi geçen bu hadisenin benzeri Âdiyat suresinde şu şekilde anlatılmaktadır: "*Fakat o bilmiyor mu ki (insan), bir gün gelecek kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atılacak,*" (Âdiyat, 100/9). Bu bağlamda, her iki surede kabirlerde bulunan ölümlerin dirilip dışarı çıkmasından bahsedildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, s. 142).

Zilzâl suresinde iyilik ve şer karşılığında mükâfat ve cezanın takdir edildiği beyan edilmişti. Âdiyat suresinde birçok insanın iyilik ve güzelliğe değil, yalnız dünya varlığına tutkulu olup onun için çalıştıkları bildirildiği için aralarında açık bir münasebet bulunmaktadır.

4.5.101. Âdiyat - Kâria

Nesefî, Âdiyat suresi ile Kâria suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki sure arasında muhteva ve içerik bakımından münasebet bulunmaktadır. Zira her iki surede kıyametin dehşetli manzaraları tasvir edilmektedir. Bununla birlikte iki sure Yüce Allah'ın rızasına uygun yaşayarak saadete kavuşan iyi kimselerin hallerinden ve O'nun emretmiş olduğu hüküm ve kanunlara karşı gelerek kendi hevâ ve heveslerini tercih eden kimselerin durumlarından haber vermektedir (Nesefî, 2019b, s. 455).

Müfessirimizin Âdiyat suresi ile Kâria suresi arasında kurmuş olduğu bu tenâsüb veçhininin dışında şu şekilde bir münasebette bulunmaktadır:

Âdiyat suresi, Yüce Allah'ın kulların niyetlerinden, amellerinden ve yapmış oldukları tüm eylemlerden haberdar olduğunu bildirerek şu şekilde sona ermektedir: " إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ *İşte o gün Rablerinin, onların her hâlinden bütünüyle haberdâr olduğu anlaşılacaktır.*" (Âdiyat, 100/11). Zikri geçen bu ayet okununca sanki "o gün nedir? Nasıl bir gündür?" denilmiş de bunun üzerine şu cevap verilmiştir: "Dehşetiyle kulakları ve kalpleri çarpacak ve sarsacak o felâket! Çarpacak ve sarsacak o felâket nedir? Rasûlüm! Çarpacak ve sarsacak o felâketin ne olduğunu bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınarak düşen, etrafa saçılan kelebekler gibi olur." (Kâria, 101/1-4). Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Râzî, 2008d, s. 265; Süyûtî, 2002, 166).

4.5.102. Kâria - Tekâsür

Müfessirimiz, Kâria suresi ile Tekâsür suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki sure, insanları gerçekleşmesi kesin olan kıyamet gününden sakındırmakta ve ürpertici bir şekilde o günün safhalarını anlatmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 461).

Nesefî'nin her iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin dışında şu şekilde bir tenâsüb de bulunmaktadır:

Kâria suresinde, ameller tartıldıktan sonra sevapları ağır gelen kimselerin cennete gireceği ve orada huzurlu bir hayat süreceği ifade edildikten sonra sevapları hafif gelen kimselerinde cehenneme atılacağı bildirilmektedir. Yüce Allah söz konusu surede, bir annenin evladını bağrına basması gibi, cehenneminde günahkarları bağrına basacağından haber vererek azabın şiddetini bildirmektedir. Ayrıca surede cehennemin bir diğer ismi olan "هَٰوِيَّةٌ" kelimesi geçer. Hâviye, inkarcıların ve günahkarların içine yuvarlandıkları derin çukur demektir (Râzî, 2008d, s. 268). Bu açıklamalardan şöyle bir münasebet ortaya çıkmaktadır:

Tekâsür suresi, Kâria suresinin illeti gibidir. Zira, Kâria suresinin hatimesinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: " فَأُتِيَهُ هَٰوِيَّةٌ *Onun sığınacağı yer, içine baş aşağı atılacağı Hâviye'dir.*" (Âdiyat, 100/11). Zikri geçen bu ayet okunduktan sonra sanki zihinlerde şöyle bir soru oluşmaktadır: "Niçin Hâviye'ye atılacak?" Söz konusu

sorunun cevabı Tekâsür suresinin başında şu şekilde verildi: "*Mal, evlat ve akraba çokluğu ile övünmek sizi öyle aldatıp oyaladı ki, Nihâyet kabirleri ziyâret ettiniz. Hayır! Böyle yapmayın! Yakında bileceksiniz. Hayır! Hayır! Elbette yakında bileceksiniz. Hayır! Eğer gerçeği kesin bir bilgiyle bilseydiniz böyle yapmaya cür'et edemezsiniz!*" (Tekâsür, 102/1-5). Tekâsür suresi Kâria suresinin illeti konumunda olduğu için aralarında bu bakımdan münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 1986, 143).

4.5.103. Tekâsür - Asr

Müellifimiz, Tekâsür suresi ile Asr suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede insanı ebedî hüsrandan kurtaracak yollar gösterilmektedir. Nitekim iki sure iyi ve güzel amelleri yapmaya özendirdiği ve teşvik ettiği gibi kötü ve çirkin işleri yaparak uhrevî azaptan da sakındırmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 469).

Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebet veçhini daha açık bir şekilde anlamamız için surelerin tefsirine değinmemiz yerinde olacaktır.

Tekâsür suresinde dünyaya arzu ve tutkuyla bağlanmanın, mal ve evlat çokluğu ile iftihar etmenin çirkin bir davranış olduğu bildirilerek bu tutumdan sakındırılmaktadır. Ayrıca çokluk ve bolluk nedeniyle insanların birbirlerine tecebbür ve tekebbür içerisinde olmaları yasaklanmıştır. Söz konusu surede mahşer meydanında gerçekleşecek olan hassas ve dehşet verici sorgunun ardından cehennemini göreüleceği şu şekilde beyan edilerek onun azabından sakındırılmaktadır: "*Siz, o kızgın alevli cehenemi mutlaka göreceksiniz. Sonra elbette siz onu, gözünüzle ayan beyân göreceksiniz.*" (Tekâsür, 102/6-7). Bununla birlikte mevzuubahis surede âhirette insanların dünya hayatındayken kendilerine ihsan edilen bütün nimetlerden hesaba çekileceği bildirilerek onları fani sevdalardan kurtarıp salih amel, iyilik ve ahlaka teşvik bulunmaktadır (Şengül, 2011, s. 401).

Asr suresinde insanın, hüsrandan kurtulması için şu dört hususu yerine getirmesi gerektiği tavsiye edilmektedir.

a) İman etmek: Asr suresinde Yüce Allah'a, yeniden dirilişin hak olduğuna ve Hz. Peygamber'in haber verdiği bütün hüküm ve esaslara inanmaya teşvik bulunmaktadır.

b) Sâlih amel işlemek: Söz konusu surede imanın eyleme dönüştürülmesi ve pratiğe dökülmesi gerektiğine bununla birlikte Yüce Allah'ın razı olduğu ibadet ve ahlaka dair her bir şeyi kulların yerine getirmesi gerektiğine teşvik olunmaktadır.

c) Hakkı tavsiye etmek: Mevzuubahis surede müminlerin hakkın karşısında batılın yayılmasına seyirci kalmaması gerektiğine ve her bir ferдин hakkı ve doğruluğu yerine getirip başkalarına da tavsiye etmeleri gerektiği teşvik olunmaktadır.

d) Sabrı tavsiye etmek: Asr suresinde inananların birey ve toplumsal olarak hüsrandan kurtulmaları için birbirlerine sabrı tavsiye etmeleri ve karşılaştıkları bütün zorluklar ve meşakkat karşısında birbirlerine sabrı telkin etmeleri gerektiği teşvik olunmaktadır.

Bu sebepten dolayı İmam Şafi şöyle buyurmaktadır: "*Şâyet, Kur'ân-ı Kerîm'de Asr suresinden başka bir şey indirilmemiş olsaydı ve insanlar bu sure üzerinde hakkıyla tefekkür etselerdi bu sure bile onlara yeterdi. Nitekim, söz konusu surede İslâm'ın bütün hüküm ve esaslarını bulmak mümkündür*" (İbn Kesîr, 2013b, s. 790).

4.5.104. Asr - Hümeze

Müellifimiz, Asr suresi ile Hümeze suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede Yüce Allah'ın hüküm ve esaslarını inkar eden bedbahtlar tehdit edilmiş ve bu kimselerin ebedî hüsrana uğrayacaklarına değinilmiştir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 473).

Nesefî'nin yapmış olduğu bu münasebet veçhi oldukça özlü ve veciz olduğu için şu şekilde açıklama yapmak yerinde olacaktır:

Asr suresinde ebedî saadete nail olacak kimselerin en önemli vasıfları zikredilmiş ve onun dışında kalan zümrenin hüsrana uğrayacağı bildirilmişti. Hümeze suresindeyse mal ve dünya tutkusuna kapılan ve servetiyle böbürlenip kendini ebedî bir varlık görecektense kadar bayağılaşan kimselerin âhirette büyük zarara uğrayacağı anlatılmaktadır. Asr suresinde, insanların istisnalar hariç hüsranda olduğu, Hümeze suresindeyse ziyanda olanların özelliklerinden bazılarının anlatılması sebebiyle aralarında münasebet bulunmaktadır (Süyûtî, 2002, 167).

4.5.105. Hümeze - Fil Suresi

Nesefî, Fil suresi ile Hümeze suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

1) Hümeze suresinin hatimesinde Yüce Allah inkarcılar için hazırladığı âhret azabından şu şekilde söz etmektedir: "*Hutame'nin ne olduğunu bilir misin? O, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir. Bir ateş ki, acısı tâ gönüllere işleyip yakar. Bu ateş, bir daha asla çıkamayacakları halde onların üzerine kapatılıp kilitlenecek, Kendileri de elleri ve ayaklarıyla, uzatılmış sütunlara bağlı olarak!*" (Hümeze, 104/5-9).

Fil suresinde Yemen valisi Ebrehe'nin Kabe'yi yıkmak için içinde fillerin de yer aldığı muazzam bir orduyla Mekke'ye doğru yürüdüğü ve bundan dolayı Yüce Allah'ın kalabalık zümreler halinde eabil kuşlarını göndererek Ebrehe'nin ordusu üzerine yağmur gibi taş yağdırarak hepsini perişan ettiği hadise anlatılmaktadır. Bu bağlamda, Fil suresi kendisinden önce gelen Hümeze suresinin bir uzantısı gibidir. Zira, Hümeze suresinde Yüce Allah'ın hükümlerini ve ayetlerini alaya alarak inkar eden kimselerin âhirette azaba uğrayacakları, Fil suresindeyse Yüce Allah'ın ayetleriyle savaşa tutuşan kimselerin şöyle ki; O'nun yeryüzünde ki en büyük ayetlerinden birisi olan Kâbe'yi yıkmak isteyenlerin dünyada da büyük felaketlere maruz kalıp helak edildiklerinden bahsedilmektedir. Fil suresinde inkarcıların dünyada nasıl helâk edildiğinden Hümeze suresinde bedbahtların âhirette göcekleri azaptan bahsedildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 479).

4.5.106. Fil - Kureyş

Nesefî, Fil suresi ile Kureyş suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede Kabe'nin kutsal ve mübarek bir yer olduğuna ve Yüce Allah'ın Kureyşlilere olan ihsanına değinilmiştir. Bu bakımdan aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 491).

Nesefî'nin kurmuş olduğu bu münasebet veçhinin oldukça kısa ve veciz olması sebebiyle Fil suresi ile Kureyş suresi arasında bulunan tenasübün daha iyi anlaşılabilmesi için şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır:

Fil suresinde; Yüce Allah'ın yasalarına ve hükümlerine savaş açan kimsenin helak edileceğine ve yeryüzündeki en büyük kulluk sembolü olan Kabe'nin Yüce Allah tarafından mübarek kıldığına değinilmektedir. Nitekim, Ebrehe San'a'da insanların Kabe'ye teveccüh etmemesi için büyük bir tapınak yaptırmıştı. Tapınağın inşası bitince Kinane kabilesinden bir grup buraya gidip pislemişlerdi ve tapınağa zarar vermişlerdi. Bu duruma öfkelenen Ebrahe, Kabeyi yerle bir etmek için muazzam bir ordu hazırladı. Ordunun içerisinde fillerde bulunduğu için orduya ashâbü'l fil ismini vermişlerdi. İçerisinde fillerinde bulunduğu muazzam ordusuyla Kabe'ye gelen Ebrehe, oraya saldıracağı esnada Yüce Allah ebabil kuşlarını göndererek hepsini helak etti (İbn Kesîr, 2013b, s. 795).

Kureyş suresi tertip bakımından Fil suresinden sonra olup muhteva bakımından da Fil suresinin uzantısı gibidir. İki sureyi incelediğimizde sanki tek bir sure şekliindedir. Bu sebeple bazı müfessirler bu iki sürenin tek bir sure olduğunu benimsemişlerdir. Übey b. Kâ'b mushafında bu iki sureyi fasılasız bir biçimde tek sure olarak yazmıştır. Ayrıca Hz. Ömer'in kıldırılmış olduğu bir namazda bu iki sureyi arada besmeleyi okumadan birleştirdiği rivayet edilmektedir. Ancak müfessirlerin çoğunluğu bu iki sure arasında muhteva benzerliği bulursa da farklı sureler olduğunu kabul etmişlerdir. Bütün bu anlattıklarımız muhakeme edildiği zamanda iki sure arasındaki münasebetin ne kadar kuvvetli olduğu görülmektedir (Râzî, 2008d, s. 295).

Fil suresinde Yüce Allah'ın Mekke halkını muhafaza edip düşmanlarını helâk ettiğine, Kureyş suresinde de Mekke ahalisinin diğer milletler neznindeki itibarlarını Kâbe'nin vesilesiyle elde ettiklerine ve Beytullâh sayesinde ilâhî lütuflara mahzar olduklarına değinilmektedir. Bu bakımdan söz konusu iki sure arasında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır.

4.5.107. Kureyş - Mâûn

Nesefî, Kureyş suresi ile Mâûn suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede Yüce Allah'a karşı gösterilen saygı ve hürmetin, en yüksek rütbesini ifade eden ve O'nun razı olduğu bütün fiil ve davranışları kapsayan ibadet konusu ele alınmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 497).

Nesefî'nin iki sure arasında tespit etmiş olduğu bu tenâsüb veçhi kısa ve veciz olması sebebiyle Kureyş suresi ile Mâûn suresi arasında bulunan münasebetin daha iyi anlaşılabilmesi için şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır:

Kureyş suresinde Yüce Allah'ın Mekke ahalisine ihsan ettiği dört büyük nimet şu şekildedir:

a) Yüce Allah, Kureyşi bir arada toparlayıp anlaşmalarını sağlamış, birbirlerine ülfet ettirip sevdirmişdir: İbn Hamdûn'da rivayet olunduğuna göre; Kureyş kabilesinden bir kimse yoksulluk içerisinde düşünce açık bir araziye giderek kendisine çadır kurar ve oraya kapanırdı. Neticesinde orada açlık durumları öğrenilmeden öylece can verirlerdi.

Kureyş kabilesinin reisi olan Haşim bir gün kavmine fakirlik sebebiyle birçok kişinin intihar ettiğini ve bu sebeple bir yığın insanın helak olduğunu söyledi ve bu durumun sona ermesi için fikri olduğunu beyan etti. Haşim'in fikri şu şekildeydi: "Zenginlerinizle fakirleriniz arasında ülfet oluşmasını arzu ediyorum; zengin bir ailenin yanına onunla sayı bakımından müsavi olan fakir bir aile vereceğim.

Zengin olan kimse yaz mevsiminde Şam bölgesine, kış mevsiminde de Yemen bölgesine yapacağı ticaret yolculuğunda o fakir aileyi yardımcısı olarak

yanında götürecektir ve bu şekilde hem kendisi kazanacak hem de o fakir aile helak olmaktan kurtulacaktır" Bu bağlamda Haşim Kureyş kabilesi arasında ülfet ve kaynaşma sağlamış oldu (Kur'ân Yolu, 2020, s. 694).

b) Ticaret yapıp geçimlerini elde etmeleri için Kureyş kabilesine yaz ve kış yolculukları kolaylaştı: Mekke dağlık ve kurak bir alandı ve bu sebeple oranın toprakları hayvancılık veya ziraata uygun değildi. Kureyş halkı yaz ve kış aylarında yapmış oldukları ticaret sebebiyle geçimlerini elde ediyorlardı. Onların ticaret kervanları kış mevsiminde Yemen'e, Kızıl Deniz'in karşı yakasındaki Somali ve Habeşistan'a giderken yaz mevsiminde Mısır'a, Irak'a hatta Şam'a,ve İran'a gidiyorlardı. Bu sebeple Kureyş tacirleri komşu ülkelerden ticaret için izin almışlardı. Bu sebeple o beldelere rahatlıkla giderler ve kendilerine kimse engel olmazdı. Yolculuk esnasında onları ticaretten engellemek isteyen olursa "Biz Allah'ın hareminin halkıyız" derler ve bu sebeple kimse onlara dokunmazdı. Ayrıca Fil ordusunun mucizevî bir şekilde helak olması sebebiyle Kureyş halkı hem çevre beldeler, hem de bu mucizevî olayı duyan tüm bölge halkları katında saygınlıkları iyice artmıştı. Bu nedenle başkaları çöllerde eşkıya ve haydutların taarruzlarına maruz kalırken Kureyş kabilesi emniyet içerisinde seferlerini tamamlarlardı (Kûrtubî, 2013e, s. 496).

c) Kureyş kabilesi aç idi, Yüce Allah onlara sayısız nimetler ihsan etti: Mekke bir zamanlar kimsenin bulunmadığı kuş konmaz kervan geçmez bir bölge idi. Bu bölge son derece kurak olup suyu, toprağı, bitkisi, ziraatı olmayan bir yerdi. Hz. İbrâhim'in duası ve Kâbe'nin hürmeti ile bu bölgeler bereketlendi.

d) Yüce Allah onları emniyete kavuşturdu: Yüce Allah Fil ashâbını helak ederek Kureyş kabilesinin içerisindeki korkuyu def etti. Bununla birlikte Yüce Allah Mekke'yi güvenli bir bölge kıldı.

Kureyş suresinde Yüce Allah, Mekke ahalisine ihsan ettiği nimetleri hatırlatarak, risaletin henüz ilk yıllarında onların şirki terk etmelerini ve yalnız kendisine ibadet edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Mâûn suresinde, yeniden dirilişin hak olduğuna, ilâhî huzurda hesap verileceğine ve Yüce Allah'ın belirlediği yaşam biçimine iman edilmesi gerektiğine değinilmektedir. Ayrıca surede yetimlerin hak ve hukuklarının muhafaza edilmesi ve onlara şefkat ve merhametle davranılması gerektiği emrolunmaktadır.

Söz konusu surede, yoksullara yardımı etmek, ihtiyaçlarını gidermek ve onları yedirip içirmek en önemli ibadet sayılmaktadır. Bununla birlikte Mâûn suresinde Yüce Allah'ın arzu ettiği ve ciddî bir vazife görerek tüm hayatımızı düzenleyecek bir biçimde namaz kılınması gerektiği de vurgulanmaktadır. Buna ilaveten mevzuubahis sure, her hangi bir iyiliği veya ibadeti Yüce Allah'ın rızasını elde etmek için değil de insanların beğenmesi için yapmanın çirkinliğine temas etmektedir. Surede yer alan kelimesinin bir çok anlamı bulunmaktadır. Başlıca şu manalara gelmektedir: "Zekât, sadaka, mali yardımlar, insanların birbirlerine ödünç olarak vermiş olduğu eşyalar" gibi anlamlara gelmektedir. Bu sebeple "الْمَاعُونَ" kelimesi farz bir ibadetten olan zekâtta başlayarak, insanın ödünç olarak verdiği her şeye şamil olup bunlarda ibadet çeşidindedir (Kûrtubî, 2013e, s. 515; Neseî, 2019b, s. 500).

4.5.108. Mâûn - Kevser

Neseî, Mâûn suresi ile Kevser suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Her iki surede insanlığa gönderilmiş en büyük rahmet tecellisi olan Hz. Peygamber'e yönelik hakaretlerde bulunan, onun mübarek gönlünü üzerek uygunsuz sözler sarf eden ve ona düşmanlık edenler kınanmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Neseî, 2019b, s. 503).

Neseî'nin iki sure arasında ortaya koymuş olduğu bu münasebet veçhi oldukça kısa ve veciz olması sebebiyle Mâûn suresi ile Kevser suresi arasında bulunan münasebetin daha açık anlaşılabilmesi için şu izahatı yapmak yerinde olacaktır:

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'in erkek çocukları vefat edince, onu "أبتر" sonu yok, soyu kesik gibi sıfatlarla nitelemeye başlamışlardı. Müşrikler "*Bırakın onu; onun peşinden gitmeyin, onun davasının sonu yoktur, bu düşünceyle o başarıya ulaşamaz, o soyu kesik bir adamdır!*" sözleriyle Hz. Peygamber'e hakaret etmişlerdi. İşte bu hadise Kevser suresinde şu şekilde kınanmaktadır: "*Gerçek şu ki, "soyu kesik" diyerek seni ayıplamaya kalkışan var ya, işte soyu kesik olan zürriyetsizin tâ kendisi işte odur!*" (Kevser, 108/3) (İbn Kesîr, 2013b, s. 817). Bu bağlamda, Kesver

sureesinde Hz. Peygamber'e yakışksız sözler söyleyerek onu inciten kâfirler kınanmakta, Mâûn suresindeyse yeniden dirilişin hak olduğuna inanmayan, yetimlerin hak ve hukuklarını muhafaza etmeyen, ibadetlerini gösteriş için yapan, fakire yardım elini uzatmayan inkarcılar zemmedilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır.

Müfessirimizin Mâûn suresi ile Kevser suresi arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhininin dışında şu şekilde bir münasebette bulunmaktadır:

Kevser suresi Mâûn suresinin karşılığı gibidir. Yüce Allah Mâûn suresinde münafıkların dört özelliğinden bahsetmektedir. Bu dört özellik; cimrilik, namazı terk etmek, ibadette riyakarlık ve zekât vermeye engel olmaktır. Mâûn suresinde Yüce Allah cimriliği şu şekilde zemmetmiştir: " وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ " *Yoksulu doyurmaya önyak olmaz.*" (Mâûn, 107/3). Kevser suresinde cimriliğe şu şekilde karşılık verilmiştir: " إِنَّا لَأَعْطَيْنَاكَ الْكُوفِرَ " *Rasûlüm! Şüphesiz biz sana Kevser; bol nimet, ilim ve büyük şeref verdik.*" (Kevser, 108/1). Mâûn suresindeki namazı terk etme fiili şu şekilde kınanmıştır: " الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ " *Onlar namazlarını gafletle kılar, ona gereken önemi vermezler.*" (Mâûn, 107/5). Bahsi geçen bu ayetteki kimselere Kevser suresinde şu şekilde mukabilde bulunulmuştur: " فَصَلِّ " *Namaz kıl.*" Mâûn suresinde ibadetlere riyakarlığın karşışması şu şekilde zemmedilmiştir: " هُمْ يُرَآؤْنَ " *Yaptıkları ibâdetleri gösteriş için yaparlar.*" (Mâûn, 107/5). İbadetlerine riyakarlığı karıştıranlara Kevser suresinde şu şekilde mukabilde bulunulmuştur: " فَصَلِّ لِرَبِّكَ " *Rabbin için namaz kıl*" Mâûn suresinde hayrı engelleyenler şu şekilde kınanmaktadır: " وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ " *Her türlü yardım ve iyiliğe de engel olurlar.*" (Mâûn, 107/7). Hayrı engelleyen bu kimselere Kevser suresinde şu şekilde karşılıkta bulunulmuştur: " وَأَنْحَرُوا " *Kurban kes!*" Kevser suresi Mâûn suresinin mukabili/karşılığı mesabesinde olduğu için aralarında münasebet bulunmaktadır (Râzî, 2008d, s. 307).

4.5.109. Kevser - Kâfirûn

Nesefî, Kevser suresi ile Kâfirûn suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Kevser suresinde, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e ihsan ettiği nimetler, nail olduğu şeref ve saltanat ayrıca lütfettiği feyiz ve bereket ele alınmaktadır. Böylelikle

ihvan edilen sayısız nimet ve iyiliğe karşı Yüce Allah Hz. Peygamber'e sadece kendi rızasını elde etmek için namaz kılmasını emretmektedir.

Hz. Peygamber'e verilen bu nimetlere şükür mukabilinde olması içinde o dönemde elde edilen malların içerisinde en kıymetli ve değerli olan develeri sadece kendi rızasını kazanması için kurban olarak kesmesini emretmektedir. Kevser suresinde namaz ve kurban ibadetlerinin sadece Allah'a yapılması gerektiği vurgulanırken, Kâfirûn suresindeyse her türlü ibadet ve itaatin yalnızca Yüce Allah'a yapılarak inancın ve ibadetin şirkten uzak tutulması ve bu hususta inkarcılara muhalefet edilmesi istenmektedir. Kevser suresinin en mühim konusu olan "*tevhid ve ihlas*" meselesi, Kâfirûn suresinde daha farklı bir açıdan ve muşahhas misallerle ele alınmaktadır. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 503).

4.5.110. Kâfirûn - Nasr

Nesefî, Kâfirûn suresi ile Nasr suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Hz. Peygamber Yüce Allah'ın emriyle Mekkeli müşriklere, üst üste ifadelerle ne şuada ne de gelecekte kesinlikle putları kendisine ilah edinmeyeceğini ve hayatı boyunca kendisinden böyle bir durumun asla sadır olmayacağını beyan etti. Bununla birlikte Hz. Peygamber kâfirlere ibadet etme şekillerinin ve ibadet ettikleri ilahın asla bir olmayacağını da ilan etti. Böylelikle inkarcıların "*belki aramızda anlaşma olur, belki o da gönül huzuruyla bizim putlarımızı ilah edindir*" şeklindeki düşünce ve istekleri hayal kırıklığına uğradı. Nasr suresinde, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e zafer ve fetihler ihvan ettiğini daha sonrasında insanların zümre ve gruplar halinde İslâm'a girdiklerinden bahsedilmektedir. Kâfirûn suresinde Hz. Peygamber inkarcılar karşısında istikrarlı bir şekilde tevhide sarıldığı ve İslam dininden en ufak bir taviz vermediği için kâfirler ümitsizliğe kapılmıştı. Nasr suresinde Yüce Allah Hz. Peygamber'e zafer ve fetih sonrasında insanların akın akın İslâm'a gireceğini ve kâfirlere ait dinlerin yok olmaya mahkum olduğu müjdesi verilmiş bu sebeple kâfirler yine hüsrana uğramıştır. Bu bağlamda iki sure arasında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 516).

Nesefî'nin Nasr suresi ile Kâfirûn suresi arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhininin dışında şu şekilde bir münasebette bulunmaktadır:

Kâfirûn suresinde Yüce Allah'ın dışında başka varlıklara ibadet ederek onları ilah edinen kâfirlerin İslam dinine girmeme hususunda direndiklerinden bahsedilirken Nasr suresinde ise Yüce Allah'ın ihsan ve inayetiyle fetih gerçekleştiği zaman kâfirler de dahil herkesin zümre ve gruplar halinde İslam'a gireceklerinden bahsedilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır. İki sure arasındaki bu münasebet veçhi sureler arasındaki tenasübü tespit etme metotlarından mudadde yöntemiyle açığa çıkmaktadır.

Yüce Allah Kâfirûn suresinde Hz. Peygamber'e kâfirlerden uzaklaş, onların hepsiyle mücadele et diye şu şekilde emretti: *"De ki: "Ey kâfirler!" "Sizin taptığınıza ben tapmam." "Benim taptığıma da siz tapmıyorsunuz." "Bundan böyle ben sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim." "Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz." "Artık sizin dîniniz size, benim dinim bana!" "* (Kâfirûn, 109/1-6). Hz. Peygamber'de onlarla mücadele içerisinde bulunduğu ve inkarcılar karşısında istikrarlı bir şekilde mübareze ederek tevhide sarıldığı için Yüce Allah'ta ona zafer ve fetihler ihsan etti. Bu durumu da Nasr suresinde beyan etti. Bu bağlamda iki sure arasında kuvvetli bir münasebet bulunmaktadır (Râzî, 2008d, s. 334).

4.5.111. Nasr - Tebbet

Nesefî, Nasr suresi ile Tebbet suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Nasr suresinde tek geçerli dinin İslam olduğunu kabul ederek Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına itaat eden kulların dünya hayatında zafer ve fetihler, âhîret hayatındaysa ebedî mükafatlar elde edeceğine değinilmektedir. Tebbet suresinde dünya hayatını tatminkar bulup Yüce Allah'ın getirmiş olduğu hükümleri kabul etmeyen ve O'nun dinine karşı mücadele eden inkarcıların dünya ve âhîrette hüsrana uğrayacakları beyan edilmektedir. Nasr suresinde Yüce Allah'a inanarak O'nun emir ve yasaklarına boyun eğen kulların nail olacakları mükafatlara, Tebbet suresindeyse Yüce Allah'a kuvvet ve kudrette başka ilahları da ortak koşarak O'nun emir ve

hükümlerini kabul etmeyen kâfirlerin ebedî azaba çaptırılacaklarına değinildiği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 522).

Nesefî'nin iki sure arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhini ortaya çıkarmak için peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntemlerinden birisi olan mudâdde metodundan da istifade edilmesi gerekmektedir (Süyûtî, 2015, s. 632).

Müfessirin, Nasr suresi ile Tebbet suresi arasında kurmuş olduğu bu münasebet veçhininin dışında şu şekilde bir münasebette bulunmaktadır:

Kâfirûn suresinde Hz. Peygamber Mekkeli müşriklere "لَكُمْ بَيْنُكُمْ وَلِي دِينَ" *Artık sizin dîniniz size, benim dinim bana!*" buyurunca, sanki şöyle söylendi: "Ey Allah'ım inkarcularla mücadele ederek İslam dinine uymanın karşılığı nedir?" Yüce Allah Hz. Peygamber'e "Zafer ve fetihler elde etmektir" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sanki şunu söyledi: "Beni kararlılıkla devam ettiğim İslam davasından ve tevhid inancından alıkoymak isteyen amcama ne yapılacak? Onun akıbeti ne olacak?" Bunun üzerine Yüce Allah ona şu şekilde karşılık verdi: "تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ" *Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Zâten kurudu ve kendisi helâk olup gitti.*" (Tebbet, 111/1). Bu bakımdan iki sure arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Ayrıca Nasr suresi Medine'de son nazil olan surelerden, Tebbet ve Kâfirûn suresi de Mekke'de nazil olan ilk surelerden olması sebebiyle aralarındaki bu kuvvetli münasebet surelerin tertibinin Yüce Allah tarafından olduğunu göstermektedir (Süyûtî, 1986, s. 146; Râzî, 2008d, s. 348).

4.5.112. Tebbet - İhlas

Müfessir, Tebbet suresi ile İhlas suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

Tebbet suresinde, Yüce Allah'ın emir ve hükümlerine itaat etmeyip ilahî mesajla bağlarını kopararak tevhit akidesine sahip olmayan kâfirlerin ebedî hüsrana uğrayacaklarına değinilmektedir. Bahsi geçen ebedî zarar ve hüsrandan kurtulmak için İhlas suresinde Yüce Allah'ın sıfatları özlü bir şekilde ifade edilip tevhit akidesi tâlim edilmiştir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 533).

4.5.113. İhlas - Felâk

Müfessir, İhlas suresi ile Felâk suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde beyan etmektedir:

İhlas suresindeki, es-Samed ismi şerifi şu manayı ihtiva etmektedir: "*Bütün mahlukatın ihtiyaçlarını ve rızıklarını karşılayan, her çeşit gereksinimlerini doğrudan ihsan eden, her şeyin kendisine muhtaç olduğu halde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan*" Bu ism-i şerifin ifade ettiği anlam, kendisinden kötülük sadır olabilecek her türlü yaratılmışların şerrinden böyle emsalsiz, benzersiz, mutlak güce sahip Yüce Allah'a sığınmayı emreden Felak suresinde de ifade edilmektedir. Bu minvalde, İhlas suresindeki, es-Samed ismi şerifinin ifade ettiği mana ile Felâk suresinin ihtiva ettiği anlam bir birine benzediği için aralarında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 543).

4.5.114. Felâk - Nâs

Nesefî, Felâk suresi ile Nâs suresi arasında bulunan münasebet veçhini şu şekilde açıklamaktadır:

Nâs suresi ile Felâk suresi muavvizeteyn; "her türlü kötülükten Allah'a sığınmayı ifade etmekle başlayan iki sure" şeklinde adlandırılmaktadırlar. Felâk suresinde genel olarak bütün mahlukattan, özel olarak da gece, büyücü ve hasetçinin şerrinden Yüce Allah'a sığınmak emredilmektedir. Nâs suresinde ise insanın dünyada da âhirette de başına belâ olabilecek ve onu sonsuz bir hüsrana sürükleyecek en büyük şerlerden Rab, Melik ve İlâh gibi üç büyük sıfatıyla birlikte Yüce Allah'a sığınmak emredilmektedir. Bu bakımdan iki sure arasında münasebet bulunmaktadır (Nesefî, 2019b, s. 554).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kainattaki her bir şeyi belli bir nizam ve düzen içerisinde yaratan Yüce Allah'ın beşeriyete lütfetmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'deki ayet ve surelerin bir düzen dahilinde olmaması elbette düşünülemez. Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi üç senelik bir dönemde, muhtelif sebepler ve farklı hadiselerle bağlı olarak parça parça nazil olmasına rağmen en mucizevî yönünü belâgatı, üslubu ve tertibi teşkil eder. Kur'ân-ı Kerîm'in tertibindeki bu letâfeti, zerâfeti ve ahengi inceleyen en önemli ilim dalı, münâsebâtü'l-Kur'ân ilmidir.

Araştırmamızda konu edindiğimiz ve Zemahşerî ile aynı asırda yaşamış olan Ebû Hafs Ömer en-Nesefî *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine oldukça önem vermiştir. Kendisinden önceki müfessirlerin mevzubahis ilmi düzenli ve sistemli bir şekilde işlememeleri ve söz konusu ilmin zorlama bir yorum olduğu iddiasıyla eleştirilene maruz kaldığı o dönemlerde, Nesefî *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde bu ilmi sistematik ve düzenli olarak ele almıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda; tefsirinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmini ilk defa sistemli ve düzenli işleyen müfessirin Nesefî olduğu anlaşılmaktadır. Onun *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde bu ilmi sistematik olarak ele alması münâsebâtü'l-Kur'ân ilminin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Tabii ki bu tespit günümüze ulaşan ve elimizde bulunan tefsirler itibarıyla. Bununla birlikte daha eski tarihlerde telif edilmiş olup günümüze ulaşmayan bazı tefsirlerde de münâsebet ilmi detaylı ve sistemli olarak ele alınmış olabilir.

Çalışmamızda kısmen de olsa Nesefî'nin kurmuş olduğu münasebet yönlerini kendisinden sonra gelen ve münâsebâtü'l-Kur'ân ilmine dair önemli eserler verip, açıklamalar yapan müfessirlerle karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Kendisinden önce müfessirlerin sistemli bir şekilde bu ilme değinmedikleri ve kendisinden sonra gelen müfessirlerinde Nesefî'nin kurmuş olduğu münasebet yönlerinin benzerini kurduğu görülmektedir. Bu sebeple Nesefî'nin kendisinden sonra gelen müfessirleri bu sahada etkilediği düşünülmektedir.

Müfessirin yaşamış olduğu döneme kadar peş peşe gelen sureler arasındaki münasebeti tespit etme yöntem ve metotlarının sistemli bir şekilde vaz edilmediği görölmektedir. Buna rağmen Nesefi, intizam başlığı altında her bir surenin kendisinden önceki sureyle olan münasebetine değinmiştir. Yalnız Enfâl suresi ile Tevbe suresinin arasında bulunan tenâsüb apaçık olduğu için buna değinme gereği duymamıştır.

Nesefî sureler arasındaki münasebete değinirken, tenâsüble ilgili olarak başkalarından nakiller yapmamış, sadece kendi görüşlerini beyan etmiştir. Bu minvalde Nesefî'nin, iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri detaylı bir şekilde incelendiğinde bir takım yöntem ve metotlardan istifade ettiği açıkça görölmektedir.

Müellif, Bakara suresinin tefsirinde, onun Fatiha suresiyle olan münasebetini geniş bir biçimde ele alırken bazı surelerin arasında bulunan münasebet hakkında kısa ve özlü ifadeler kullanmıştır.

Nesefî, sureler arasında münasebet kurarken; öncelikle surelerin hangi gaye için nazil olduğunu tespit etmiş ve her bir sureyi kendi muhtevası çerçevesinde değerlendirerek ona göre yorumda bulunmuştur.

Sureler arasındaki münasebeti incelerken Nesefî'nin en çok istifade ettiği ilimlerin başında esbâb-ı nüzul ilmi gelmektedir. O, bu ilim rehberliğinde ayet ve sureler arasında bulunan irtibatı kolay bir şekilde tespit etmiş ve sebep-i nüzulüne bağlı kalarak münasebet veçhini yorumlamıştır.

Nesefî'nin ayet ve sureler arasındaki münasebeti tespit ederken Arap dili ve edebiyatından da istifade ettiği görölmektedir. Onun bu ilme vakıf olması ayet ve sureler arasındaki tenasübü tespit etmesini kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte sureler arasındaki münasebeti tespit ederken lügat bilgisini de kullanmıştır.

Müfessir, bazı durumlarda ayet ve sureler arasındaki irtibatı tespit ederken takdir yöntemine başvurmuştur. Bunun örneği Mâide suresi ile En'am suresi arasında görölmektedir.

Nesefî'nin kısmen de olsa sureler arasında münasebet kurarken işarî yorumlar yaptığı görülmektedir. Özellikle hurûf-ı mukattaa harflerine, rivayetlere dayanarak mana vermesi ve bu rivayetler eşliğinde söz konusu harflerle kendilerinden önce gelen ayetler arasında münasebet kurması pek uygun görünmemektedir.

Nesefî'nin sureler arasında kurduğu münasebetler siyak ve sibaka uygundur. Yine bu tespitler şer'î hükümlerle çelişkili değildir. Ayrıca ifade edilen münasebet vecihlerinin Arap diline muarız olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte müellifin kurmuş olduğu münasebetler, bazen kolay bir şekilde tespit edilemeyecek niteliktedir.

Müellif sureler arası münâsebeti tespit ederken, peş peşe gelen iki surenin muhteva yönünden tenasübünü tespit etme metotları olan icmâl-tafsîl, umum-husus, mukâbele, tetimme, sebep-müsebbeb gibi yöntemlere başvurmuştur. Ayrıca müellif bu tespitlerinde, tanzîr, mudadde, intikal, teşabühü'l etrâf, irsâd vb. belâgat unsurlarına atıflar da yapmıştır. Müfessir bu metotlara her ne kadar *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* değinmemiş olsa da iki sure arasında kurmuş olduğu münasebet vecihleri incelendiğinde bu yöntemlere başvurarak tespit ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Ebû Hafs Ömer en-Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr* adlı eserinde; Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasına büyük katkılar sağlayacağı düşüncesiyle münasebâtü'l-Kur'an ilmine genişçe yer verilmiştir.

Münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle ilgili müstakil bir eserin yazılmadığı o dönemde Nesefî'nin sistem ve metoda dayalı olarak sureler arasında bulunan münasebeti tespit etmesi bu ilim alanının öncülerinden biri olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırma neticesinde Zemahşerî'ye kadar bu sahada detaylı bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Zemahşerî'nin *Keşşâf* adlı eseri incelendiğinde münâsebâtü'l-Kur'ân ilmiyle alakalı fazla açıklamaların yapılmadığı görülmektedir. Zemahşerî'nin muasırı olan Ebû Hafs en-Nesefî'nin *et-Teysîr fi't-Tefsîr'inde* intizam başlığı altında ayet ve sureler arasında bulunan münasebete sistemli ve düzenli bir şekilde değinmesi, onu bu ilim dalında en önde gelenlerden biri kılmaktadır.

Nesefî'nin telif etmiş olduğu bu eser; rivayet ve dirayet metotları bakımından son derece önemli bir eser olup sadece münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi açısından değil pek çok hususta üzerinde çalışma yapılması gereken değerli bir eserdir.

KAYNAKÇA

- Alp, H. T. (2017). *Şerhû'l-akâid tercümesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Alper, H. (2020). Münafık. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c. 31, 564-566.
- Âlûsî, Ş. M. (2015). *Rûhu'l-meânî*. (26. cilt). Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Askalânî, M. (2002). *Lisânü'l-mîzân*. (6. cilt). Beyrut: Mabaâtü'l-İslamiyye.
- ASLANTÜRK, A. H. (2006). Nesefî, Necmeddin. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (32. Cilt, s. 571-573).
- Aydın, M. (2018). *Arap Dili Belagatında Bedî İlmi ve Sanatları*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Bağdatlı, İ. (1951). *Hediyetü'l-ârifîn esmâ'ü'l-mü'ellifîn ve âsârü'l-musannifîn*. (1.cilt). İstanbul: Müessesü'l-Târih'ul Arabî.
- Bazmûl, Ö. M. (2002) *İlmü'l-münâsebeti fi's-süverî ve'l-âyâtî*. Mekke : Mektebetü'l Mekkiyye.
- Begavî, M. F. (2016a). *Me'âlimü't-tenzîl*. (1. cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Begavî, M. F. (2016b). *Me'âlimü't-tenzîl*. (3. cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Begavî, M. F. (2016c). *Me'âlimü't-tenzîl*. (4. cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Bigiyef, M. C. (2021). *Tertîbü's-suver ve tenâsübüha fi'n-nüzulî ve'l mesâhif*. (Çev. Muhammed Ersöz). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Bikâî, B. Ö. (1984). *Nazmü'd-dürer fi Tenâsübi'l-âyât ve's-süver*. (1.cilt). Kahire: Daru'l-Kitabü'l-İslamî.
- Bikâî, B. Ö. (Belirsiz). *Masâidü'n-nazâr li işrâf alâ makâsıdî's-suver*. Süleymaniye Kütüphanesi: Reisü'l-Küttab, Nr. 96
- Bilmen, Ö. N. (2008). *Tabakâtü'l-müfessirîn*. (2. cilt). İstanbul: Ravza Yayınları.
- Birişik, A. (2009). Sûre. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (37. cilt. s. 538-539).
- Cerrahoğlu İ. (2016). *Tefsîr usûlü*. (28.Baskı). Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelik, A. (2008). Rûhu'l-meânî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (35. Cilt s. 213-214).

- Dâvûdî, Ş. M. (1983). *Tabakâtü'l-müfessirîn*. (2. cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Dinç, A. (2018). Beyânü'l- mezâhib adlı eseri ve şerhinde ömer neseî'nin islam mezheplerini tasnifi ve değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı: (56), 959-976.
- Draz, A. (1983). *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru* (Çev. Salih Akdemir). Ankara: Mim Yayınları
- Draz, M. (1994). *En mühim mesaj Kur'ân*. (Çev. Suad Yıldırım). İzmir: Işık Yayınları.
- Draz, M. (2012). *Kur'ân'a giriş* (5. Baskı). (Çev. Salih Akdemir). Ankara: Otto Yayınları.
- Duman, Z. (1998). Huruf-ı Mukattaa. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (18. Cilt, s. 401-408).
- Durmuş, İ. (1999). Hüsn-i matlab, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (31. Cilt, s. 31-32).
- Durmuş, İ. (2000). İrdâf. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (22. Cilt, s. 438-439).
- Durmuş, İ. (2000). İrsâd. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (22. Cilt, s. 447-448).
- Durmuş, İ. (2001). İstitrât. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (23. Cilt, s. 401-402).
- Durmuş, İ. (2001). İtilâf. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c. (23. Cilt, s. 459-460).
- Durmuş, İ. (2007). Reddü'l-acüz ale's-sadr. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (34. Cilt, s. 521-522).
- Durmuş, İ. (2011). Tehallus. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (40. Cilt, s. 317-319).
- Ebû Cafer, Z. S. (1990). *el-Burhân fî tertîbi süveri'l-Kur'ân*. Fas: Vâziratü'l-Evkâf ve Şu'unu'l-İslamiyye.
- Ebü'l-Ferec, C. A. (2015). *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. Beyrut: Daru'l-İbn Hazm
- Ebü'l-Felâh, M. (1986). *Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*. Beyrut: Daru'l-İbn-i Kesîr.
- Edirnevî, A. (2000). *Tabakâtü'l-müfessirîn*. (1. cilt). Medine: Mektebetü'l Ulûm.
- Elmalılı, H. Y. (2011a). *Hak Dini Kur'ân Dili*. (7.cilt). İstanbul: Azim Yayınları.
- Endülisî, M. A. (2001). *el-Muharraru'l-vecîz*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Eren, C. (2014). *Belagat terimler sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Görgün, H. (2009). Seyyid Kutub. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (37. Cilt, s. 64-68).
- Güler, M. T. (2019). Saîdî, Abdülmüteâl. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (2. Cilt s. 447-449).
- Hamidullah, M. (1998). Hudeybiye antlaşması. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (18. Cilt, s. 297-299).
- Haşimî, A. S. (2013). *Cevâhiru'l-belâğât*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.

http- 1:

http://bayyinat.org/?page_id=51(Erişim Tarihi: 06. 05. 2022)

- Işık, E. (1989). A'lâ Suresi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (2. Cilt, s. 310-311).
- İtir, N. (2006). Münasebet ilmi ve Kur'an tefsirindeki önemi. (Çev. Eyüp Kara). *İslami İlimler Dergisi*, Sayı: 2, 219-245.
- İbn Atıyye, A. (2001). *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. (1. cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Ebi'l-İsbâ, Z. A. (1963). *Tahrîrû't-tahbîr*. Thk. Hifnî Muhammed Şeref. Kahire: İhyâ'i-Turâsi'l-İslamîyye
- İbn Kesîr, Ö. (2013a). *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-azim*. (1.Cilt). Beyrut: Daru'l İbni-Kesir.
- İbn Kesîr, Ö. (2013b). *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-azim*. (4.Cilt). Beyrut: Daru'l İbni-Kesir.
- İbn Kutluboğa, Z. (1992). *Tâcu't-terâcim fî tabakâti'l-hanefiyye*. Dimaşk: Dârü'l-Kalem.
- İbn Manzûr, C. M. (1990). *Lisânü'l-Arab*. (1. cilt). Beyrut: Daru'n Sadır.
- Kara, N. (2006). *Nazmü'd-dürer*. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (32. cilt. s. 463-464).
- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S. (2020). *Kur'an yolu türkçe meâl ve tefsiri*. (7. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kâtip Çelebi, M. (2008a). *Keşfü'z-zunûn*. (2. cilt). Beyrut: Daru'l İhya-i Tûrâsi'l - Arabî.
- Kâtip Çelebi, M. (2008b). *Keşfü'z-zunûn*. (1. cilt). Beyrut: Daru'l İhya-i Tûrâsi'l - Arabî.
- Kehhâle, Ö. R. (1959). *Mu'cemü'l-müellifîn*. (7. cilt). Dimaşk: Matbaatü't-Dimaşk.
- Keskin, H. (2009). Sure iç bütünlüğü açısından Nuh suresi'nin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 8, 69-116
- Kureşî, A. (1993a). *el-Cevâhirü'l-mudîyye fî tabakâti'l-hanefiyye*. (2. cilt). Haydarâbâd : Daru'l-Hicr.
- Kureşî, A. (1993b). *el-Cevâhirü'l-mudîyye fî tabakâti'l-hanefiyye*. (1. cilt). Haydarâbâd : Daru'l-Hicr.
- Kurtubî, A. E. (2013a). *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*. (14. cilt). Beyrut: Müessesetü'r- Risâle.
- Kurtubî, A. E. (2013b). *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*. (17. cilt). Beyrut: Müessesetü'r- Risâle.
- Kurtubî, A. E. (2013c). *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*. (20. cilt). Beyrut: Müessesetü'r- Risâle.
- Kurtubî, A. E. (2013d). *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*. (21. cilt). Beyrut: Müessesetü'r- Risâle.
- Kurtubî, A. E. (2013e). *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*. (22. cilt). Beyrut: Müessesetü'r- Risâle.
- Leknevî, A. (1906). *el-Fevâ'idü'l-behiyye fî terâcimi'l-hanefiyye*. Kahire: Matbaatü's-Saadet.
- Matûrîdî, M. M. (2005). *Te'vîlâtü ehli's-sünne* (15. Cilt). İstanbul: Mizan Yayınevi.

- Matûrîdî, M. M . (2005b). *Te'vîlâtü ehli's-sünne* (16. Cilt). İstanbul: Mizan Yayınevi.
- Nesefî, A. M. (2020). *Medârikü't-tenzil ve hakaiku't-te'vil*. (3. Cilt). İstanbul: İrşat Kitapevi.
- Nesefî, Ö. M. (2019a). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (1. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019b). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (15. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019c). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (4. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019d). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (9. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019e). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (3. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019f). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (2. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019g). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (12. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019h). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (5. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019ı). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (6. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019i). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (7. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019j). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (8. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019k). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (10. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019l). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (11. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019m). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (13. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nesefî, Ö. M. (2019n). *et-Teysîr fî-tefsîr*. (14. cilt). İstanbul: Lubab Yazma Eserleri İhya ve İlmi Araştırma Yayınları.
- Nisâbûrî, M. H. (1990). *el-Müstedrek ale's-sahîhayn* (1. Cilt) Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Nüveyhiz, A. (1988). *Mu'cemü'l-müfessirîn min sadri'l-islâm ve hatte'l- asri'l-hâzir*. (1. cilt). Beyrut: Müessesetü-n-Nüveyhiz es-Sekâfiyye.
- Okumuş, M. (2017). *Ulûmü'l-kur'ân- kur'ân ilimleri*. M.A. Koç (Ed.). Tefsir el kitabı içinde, (s. 414-417). (4. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.

- Özerverli, M. S. (2001). Kadîr Suresi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (24. Cilt s. 139-140).
- Râzî, F. Ö. (2008a). *Mefatihü'l-gayb*. (3. cilt). Beyrut: Daru'l-İhyâ Tûrâsî'l-Arabî.
- Râzî, F. Ö. (2008b). *Mefatihü'l-gayb*. (7. cilt). Beyrut: Daru'l-İhyâ Tûrâsî'l-Arabî.
- Râzî, F. Ö. (2008c). *Mefatihü'l-gayb*. (10. cilt). Beyrut: Daru'l-İhyâ Tûrâsî'l-Arabî.
- Râzî, F. Ö. (2008d). *Mefatihü'l-gayb*. (11. cilt). Beyrut: Daru'l-İhyâ Tûrâsî'l-Arabî.
- Sabûnî, M. A. (2019a). *Safvetü't tefasir*. (2.cilt). Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- Sabûnî, M. A. (2019b). *Safvetü't tefasir*. (3.cilt). Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- Sarıkaya, M. Y. (2011). Tenâsüp. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (40. Cilt, s.446-447).
- Semerkandî, N. M. A. (2014a). *Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*. (1. Cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Semerkandî, N. M. A. (2014b). *Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*. (3. Cilt). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Subhî, S. (1977). *Mebâhis fî ulumi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l ilmi'l-Melayeyn.
- Süyûtî, C. A. (1986). *Tenâsüku'd-dürer fî tenâsübi's-süver*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Süyûtî, C. A. (2002). *Esrâru tertîbi'l-Kur'ân*. Kahire: Daru'l-Fâdile
- Süyûtî, C. A. (2015). *İtkan fî ulûmi'l-Kur'an*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Şatbî, İ. M. (1991). *el-Muvâfakat fî usuli's-Şeriâ*. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-ilmiyye.
- Şengül, İ. (2011). Tekâsür Suresi. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (40. Cilt, s. 339).
- Şevkânî, M. (2007). *Fethu'l-kadîr*. Beyrut: Daru'l-Marife.
- Taberî, C. (2013). *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân ve tefsîru*. (8.Cilt). Beyrut: Daru'l-İbn-Hazm.
- Tirmizî, M. (2015). *el-Câmi'u's-Sahîh*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Tuncer, F. (2013). *Tenâsüb ilmi açısından Kur'an surelerindeki eşsiz ahenk*. (2. Baskı). İzmir : Akademi Yayınları.
- Vâhidî, A. A. (2018). *Esbâbü'n-nüzûl*. Beyrut: Daru'l-İbn Hazm.
- Yaman, A. (2013). Zihâr. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (18. Cilt, s. 387-390).
- Yavuz, Y. Ş. (1989). Akâidü'n-Nesefî. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (2. Cilt, s. 217-219).
- Yıldız, H. D. (1990). *Moğol istilasına kadar Türkistan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yılmaz, M. F. (2020). Münâsebâtü'l-âyât ve's-süver. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (31. Cilt, s. 568-570).
- Zerkeşî, M. (2018). *El-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Kahire: Dârü'l-Hadîs.
- Zuhaylî, Ö. (2009). *Tefsîru'l-münîr*. Dimaşk: Daru'l-Fikr.

